

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΝ ΠΡΟΕΔΡΙΑΣ ΤΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΕΩΣ
ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΩΝ ΚΑΙ ΑΝΑΣΤΗΛΩΣΕΩΣ

ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟΝ
ΔΕΛΤΙΟΝ

ΤΟΜΟΣ 18 (1963)

ΜΕΡΟΣ Α΄: ΜΕΛΕΤΑΙ

ΑΘΗΝΑΙ, 1964

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΝ ΠΡΟΕΔΡΙΑΣ ΤΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΕΩΣ
ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΩΝ ΚΑΙ ΑΝΑΣΤΗΛΩΣΕΩΣ

ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟΝ
ΔΕΛΤΙΟΝ

ΤΟΜΟΣ 18 (1963)

ΜΕΡΟΣ Α΄: ΜΕΛΕΤΑΙ

ΑΘΗΝΑΙ, 1964

ΔΗΜΟΣΙΕΥΜΑΤΑ ΤΗΣ ΥΠΗΡΕΣΙΑΣ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΩΝ
ΚΑΙ ΑΝΑΣΤΗΛΩΣΕΩΣ

1. Ἀρχαιολογικὸν Δελτίον, 16 (1960)
2. Ἀρχαιολογικὸν Δελτίον, 17 (1961-62)
3. Ἀρχαιολογικὸν Δελτίον, 18 (1963)
4. Ἀρχαιολογικὸν Δελτίον, 18 (1964), ὑπὸ ἐκτύπωσιν
5. Ἀρχαιολογικὸν Δελτίον, 1 (1915), φωτομηχανικὴ ἀνατύπωσις
6. Ἀρχαιολογικὸν Δελτίον, 2 (1916), φωτομηχανικὴ ἀνατύπωσις

ΔΗΜΟΣΙΕΥΜΑΤΑ ΤΟΥ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟΥ ΔΕΛΤΙΟΥ

1. Μ. Ἀνδρονίκου, Χ. Μακαρόνα, Ν. Μουτσοπούλου, Γ. Μπακαλάκη, Τὸ Ἀνάκτορο τῆς Βεργίνας, Ἀθήναι, 1961.
2. Κάντως Χ. Φατούρου, Πατμιακὴ Ἀρχιτεκτονικὴ, Ὁ Ναὸς τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων, Ἀθήναι, 1962.
3. Ι. Δ. Τριανταφυλλίδη, Στοιχεῖα φυσικοῦ φωτισμοῦ τῶν Βυζαντινῶν ἐκκλησιῶν, ὑπὸ ἐκτύπωσιν.
4. Carl Blegen, Τὸ ἀνάκτορο τοῦ Νέστορος (μετάφραση Γ. Παπαθανασοπούλου, ὑπὸ ἐκτύπωσιν.
5. N. Platon, A guide to the Archaeological Museum of Heraclion (fifth edition), ὑπὸ ἐκτύπωσιν.
6. N. Platon, Führer durch das Archäologische Museum von Heraklion (2 Auflage), ὑπὸ ἐκτύπωσιν.

Διὰ πᾶσαν παραγγελίαν ἢ ἀνταλλαγὴν :

Κ^{αν} ΑΘΗΝΑΝ Γ. ΚΑΛΟΓΕΡΟΠΟΥΛΟΥ

Ἐπιμελήτριαν Δημοσιευμάτων, Ἐθνικὸν Ἀρχαιολογικὸν Μουσεῖον, Τοσίτσα 1, Αθήναι (147)

Ο ΤΟΜΟΣ 18 (1963) ΤΟΥ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟΥ ΔΕΛΤΙΟΥ ΑΦΙΕΡΩΝΕΤΑΙ
ΕΙΣ ΤΗΝ ΜΝΗΜΗΝ ΤΟΥ ΙΩΑΝΝΟΥ ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ (1904 - 1963)
ΓΕΝ. ΔΙΕΥΘΥΝΤΟΥ ΤΗΣ ΥΠΗΡΕΣΙΑΣ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΩΝ & ΑΝΑΣΤΗΛΩΣΕΩΣ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ Α΄ ΜΕΡΟΥΣ

ΓΡ. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΠΟΥΛΟΥ, Ἐπιγραφαὶ ἐκ Ρόδου (Πίν. 1 - 16).....	σελ.	1-36
MIRIAM ERVIN, A Relief Pithos from Mykonos (Πίν. 17 - 30).....	»	37-75
Ι. ΚΟΝΤΗ, Τὰ ἀρχαῖα τεῖχη τῆς Ρόδου (Πίν. 31 - 33)	»	76-94
ΣΠ. ΜΑΡΙΝΑΤΟΥ, Ὁ «Κεραιάτης» τῆς Ἐγκωμῆς (Πίν. 34 - 35)	»	95-98
Ε. VANDERPOOL - Ι. ΘΡΕΨΙΑΔΗ, «Πρὸς τοὺς Ἑρμαῖς» (Πίν. 36 - 39)	»	99-114
ΒΑΣ. ΚΑΛΛΙΠΟΛΙΤΗ, Ἀνασκαφὴ τάφων Ἀναγυροῦντος (Πίν. 40 - 62).....	»	115-132
Σ. ΧΑΡΙΤΩΝΙΔΗ, Μυκηναϊκὰ ἐκ Ρόδου (Πίν. 63 - 65)	»	133-140
Κ. ΔΑΒΑΡΑ, Ἐπιγραφαὶ ἐκ Κρήτης ΙΙ (Πίν. 66 - 71).....	»	141-160
Γ. ΜΠΑΚΑΛΑΚΗ, Ἐπιτύμβιοι βωμοὶ ἀπὸ τῆς Θράκης (Πίν. 72 - 73)	»	161-165
Περιλήψεις Μελετῶν.....	»	166-171

ΠΙΝΑΚΕΣ Α' ΜΕΡΟΥΣ

1-16	Ρόδος.	Ἐπιγραφαὶ ἐκ Ρόδου
17	Μύκονος.	Mykonos Museum. Relief pithos
18a	Μύκονος.	Mykonos pithos. Neck panel showing the Wooden Horse
18b	Μύκονος.	Mykonos pithos. Detail of the head of the horse
19a	Μύκονος.	Mykonos pithos. Detail of the body of the horse
19b	Μύκονος.	Mykonos pithos. Neck panel
20a	Μύκονος.	Mykonos pithos. Neck panel. Detail showing the warrior standing before the horse
20b	Μύκονος.	Mykonos pithos. Body of the pithos. Top panel, Metope 3
21a-b	Μύκονος.	Body of the Mykonos pithos. Top panel: a. Metopes 4 and 5, b. Metopes 1 and 2
22	Μύκονος.	Body of the Mykonos pithos. Middle panel. Metope 7. Helen and Menelaos
23a-b	Μύκονος.	Body of the Mykonos pithos. Middle panel: Metope 6 and Metope 8
24a-b	Μύκονος.	Body of the Mykonos pithos. Middle panel: Metope 9 and Metope 10
25a	Μύκονος.	Body of the Mykonos pithos. Middle panel. Metope 12
25b	Μύκονος.	Body of the Mykonos pithos. Bottom panel. Metope 13
26a-b	Μύκονος.	Body of the Mykonos pithos. Bottom panel: Metope 14 and Metope 15
27a-b	Μύκονος.	Body of the Mykonos pithos. Bottom panel. Metope 16 and Metope 17. Neoptolemos, Astyanax and Andromache
28a-b	Μύκονος.	Body of the Mykonos pithos. Bottom panel. Metope 18 and Metope 19
29a	Μύκονος.	Handle of the Mykonos pithos
29b-c	Νάξος.	Naxian «Aphrodite Amphora». In c detail of the neck showing horses (Photographs of the German Institute of Archaeology)
29d	Ἄργος.	Argive fragment, blinding of Polephemos (Photogr. by courtesy of the French School of Archaeology)
30a	Δῆλος.	Delos. Inv. No. A62739 bis. Fragment of relief pithos (Photograph by courtesy of the French School of Archaeology)
30b	Μύκονος.	The Mykonos pithos as found
31	Ρόδος.	Ὁ κόλπος τῆς Ἰαλυσσοῦ ἀπὸ τῆς ἀκροπόλεως τῆς Ρόδου
32a-β	Ρόδος.	Πεδιάς ΝΑ τῆς ἀκροπόλεως τῆς Ρόδου
32γ	Ρόδος.	Κάθοδος πρὸς τὸν κόλπον τῆς Ἰαλυσσοῦ ἐκ τῶν ΝΑ τῆς Ρόδου ὑπιπέδων
33	Παρίσιοι (Bibliothèque Nationale).	Παλαιὸν σχεδιογράφημα τῆς ἀποβάσεως τῶν Τούρκων εἰς Ρόδον κατὰ τὸ 1480 (Caoursin)
34a-δ	Κύπρος.	Χαλκοῦν ἀγαλμάτιον ἐξ Ἐγκώμης
35a-δ	Ἑθν. Ἀρχ. Μουσεῖον	Μολύβδινον εἰδώλιον ἐκ Κάμπου τῆς Λακωνικῆς
36a	Ἀθῆναι.	General view of Excavation from East
36b	Ἀθῆναι.	General view of Excavation from North
37a	Ἀθῆναι.	Detail showing junction of two foundations, from East
37b	Ἀθῆναι.	Apse from above
37c	Ἀθῆναι.	Marble Bench No 10
38a	Ἀθῆναι.	Inscription No 1
38b	Ἀθῆναι.	Inscription No 2
39a-d	Ἀθῆναι.	Fragments of pottery and inscriptions

40α	Ἀττική.	Ἀναγυροῦς. Ὅψεις τῶν ταφικῶν περιβόλων Β καὶ Γ κατὰ τὴν ἐπιφάνειαν
40β	Ἀττική.	Ἀναγυροῦς. Ἡ ΝΑ γωνία τοῦ περιβόλου Β
41α	Ἀττική.	Ἀναγυροῦς. Αἱ ἐπάλληλοι πυραὶ ἀριθ. 5, 6, 7, 8, ὁρώμεναι ἐκ Ν
41β	Ἀττική.	Ἀναγυροῦς. Ἡ θέσις τοῦ ἀμφορέως ἀριθ. 9
42α-β	Ἀττική.	Ἀναγυροῦς. Ὁ ἀμφορεὺς ἀριθ. 10 περιέχων μικρογραφικὰ ἀγγεῖα
43α	Ἀττική.	Ἀναγυροῦς. Αἱ πυραὶ ἀριθ. 12, 13, 14
43β	Ἀττική.	Ἀναγυροῦς. Αἱ πυραὶ ἀριθ. 15 καὶ 16
44α	Ἀττική.	Ἀναγυροῦς. Ὁ ἀγάνωτος ἀμφορεὺς ἀριθ. 19 περιέχων μικρογραφικὰ ἀγγεῖα
44β	Ἀττική.	Ἀναγυροῦς. Ὁ μελανόμορφος ἀττικός ἀμφορεὺς ἀριθ. 21
45α	Ἀττική.	Ἀναγυροῦς. Τάφοι τοῦ περιβόλου Γ
45β	Ἀττική.	Ἀναγυροῦς. Οἱ τάφοι ἀριθ. 24 καὶ 25
45γ	Ἀττική.	Ἀναγυροῦς. Τὸ ἐσωτερικόν τοῦ τάφου 24 πρό τοῦ καθαρισμοῦ
46α	Ἀττική.	Ἀναγυροῦς. Ὁ σκελετὸς τοῦ τάφου ἀριθ. 24
46β	Ἀττική.	Ἀναγυροῦς. Ὁ σκελετὸς τοῦ τάφου ἀριθ. 25
47α	Ἀττική.	Ἀναγυροῦς. Ἡ θέσις τοῦ ἀμφορέως ἀριθ. 26
47β	Ἀττική.	Ἀναγυροῦς. Ἡ πυρὰ ἀριθ. 27
48α-γ	Ἀττική.	Ἀναγυροῦς. Ὁ δῖνος τῆς πυρᾶς ἀριθ. 1 καὶ λεπτομέρεια τῆς ἐπὶ τοῦ χεῖ- λους πλαστικῆς κεφαλῆς
49α-γ	Ἀττική.	Ἀναγυροῦς. Οἶνοχόη ἐκ τῆς πυρᾶς ἀριθ. 2/3
49δ	Ἀττική.	Ἀναγυροῦς. Λουτροφόρος ἐκ τῆς αὐτῆς πυρᾶς 2/3
50α-δ	Ἀττική.	Ἀναγυροῦς. Ὅψεις λαιμοῦ καὶ κοιλίας λουτροφόρου ἐκ τῆς πυρᾶς ἀριθ. 2/3
51	Ἀττική.	Ἀναγυροῦς. Ἡ διακόσμησις τῆς λουτροφόρου ἐκ τῆς πυρᾶς 2/3 (Σχεδ. Α. Κοντοπούλου)
52α	Ἀττική.	Ἀναγυροῦς. Ἡμικάνθαρος ἐκ τῆς πυρᾶς 2/3
52β	Ἀττική.	Ἀναγυροῦς. Ἡ βᾶσις τῆς λουτροφόρου ἐκ τῆς πυρᾶς 2/3
53α-β	Ἀττική.	Ἀναγυροῦς. Δύο ὄψεις τῆς τραπέζης παιγνίου ἐκ τῆς πυρᾶς 2/3
54α	Ἀττική.	Ἀναγυροῦς. Ἄνω ὄψεις τῆς τραπέζης παιγνίου
54β	Ἀττική.	Ἀναγυροῦς. Διακόσμησις τοῦ ποδὸς τῆς τραπέζης
55α	Ἀττική.	Ἀναγυροῦς. Εἰδῶλιον θρηνοῦσης ἐπὶ τῆς τραπέζης παιγνίου
55β-ε	Ἀττική.	Ἀναγυροῦς. Τέσσαρες ὄψεις τοῦ κύβου ἐκ τῆς πυρᾶς ἀριθ. 2/3
56α	Ἀττική.	Ἀναγυροῦς. Πρωτοκορινθιακὰ ἀγγεῖα ἐκ τῶν πυρῶν τοῦ περιβόλου Α
56β	Ἀττική.	Ἀναγυροῦς. Κορινθιακὸς ἀρύβαλλος καὶ ἀττικά μικρογραφικὰ ἀγγεῖα ἐκ τῶν πυρῶν τοῦ περιβόλου Α
56γ	Ἀττική.	Ἀναγυροῦς. Ἀγγεῖα ἐντὸς τοῦ ἀμφορέως ἀριθ. 9
57α	Ἀττική.	Ἀναγυροῦς. Ὁ ἀμφορεὺς ἀριθ. 10
57β	Ἀττική.	Ἀναγυροῦς. Ἀγγεῖα εὐρεθέντα ἐντὸς τοῦ ἀμφορέως καὶ τὸ πῶμα αὐτοῦ (πυθμὴν λεκανίδος)
58α	Ἀττική.	Ἀναγυροῦς. Ἀπότμημα λεκανίδος ἐκ μιᾶς τῶν πυρῶν τοῦ περιβόλου Β
58β	Ἀττική.	Ἀναγυροῦς. Οἶνοχόη ἐκ τῆς πυρᾶς ἀριθ. 15
59α-β	Ἀττική.	Ἀναγυροῦς. Κρατῆρ ἐκ τῆς πυρᾶς ἀριθ. 15
59γ-δ	Ἀττική.	Ἀναγυροῦς. Ἀπότμημα ἀμφορέως ἐκ τῆς πυρᾶς ἀριθ. 16
60α	Ἀττική.	Ἀναγυροῦς. Ὅπισθια ὄψεις τοῦ κρατῆρος μὲ παράστασιν λεόντων (πυ- ρὰ ἀριθ. 16)
60β	Ἀττική.	Ἀναγυροῦς. Ἀγγεῖα εὐρεθέντα ἐντὸς τοῦ ἀμφορέως ἀριθ. 19
60γ	Ἀττική.	Ἀναγυροῦς. Ἀπότμημα ἀγγείου ἐκ τῆς πυρᾶς ἀριθ. 16
61α-β	Ἀττική.	Ἀναγυροῦς. Αἱ δύο ὄψεις τοῦ ἀμφορέως ἀριθ. 21
62α	Ἀττική.	Ἀναγυροῦς. Κτερίσματα τοῦ τάφου ἀριθ. 25
62β	Ἀττική.	Ἀναγυροῦς. Λήκυθος ἐκ τῆς πυρᾶς ἀριθ. 27
62γ	Ἀττική.	Ἀναγυροῦς. Μαρμαρινὴ λήκυθος καὶ βᾶθρον στήλης τοῦ 4ου π.Χ. αἰῶνος
63α-δ	Ρόδος.	Μυκηναϊκὰ ἀγγεῖα ἐκ Κοσκινοῦ
64α-β	Ρόδος.	Μυκηναϊκὰ ἀγγεῖα ἐκ Κοσκινοῦ

64γ-ε	Ρόδος.	Μυκηναϊκά ἀγγεία ἐκ τῆς μυκηναϊκῆς ἀκροπόλεως τοῦ Ἀρχαγγέλου
65α-ζ	Ρόδος.	Ἀγγεία ἐκ τῆς μυκηναϊκῆς ἀκροπόλεως τοῦ Ἀρχαγγέλου
66	Κρήτη.	Ἀπότμημα συνθήκης Γορτυνίων καὶ Καυδίων
67α	Κρήτη.	Ἐπιτύμβιος στήλη Κωτύλου
67β	Κρήτη.	Ἐπιτύμβιος στήλη Σωτείας (ἐξ ἐκτύπου)
67γ	Κρήτη.	Ἐπιτύμβιος στήλη Πάγωνος (ἐξ ἐκτύπου)
68α	Κρήτη.	Ἐπιτύμβιος στήλη (Εὐ)φρανίωνος (ἐξ ἐκτύπου)
68β	Κρήτη.	Ἐπιτύμβιος στήλη Ἰλερίωνος (ἐξ ἐκτύπου)
68γ	Κρήτη.	Ἀπότμημα ἐπιτυμβίου στήλης (ἐξ ἐκτύπου)
69α	Κρήτη.	Ἐπιτύμβιος στήλη Ἐπιχάριτος καὶ Ἀννίας (ἐξ ἐκτύπου)
69β	Κρήτη.	Ἀπότμημα ἐπιτυμβίου στήλης (ἐξ ἐκτύπου)
69γ	Κρήτη.	Ἐπιτύμβιος στήλη Μναστοκλέους (ἐξ ἐκτύπου)
70α	Κρήτη.	Ἐπιτύμβιος στήλη Ἀρχαγάθης (ἐξ ἐκτύπου)
70β	Κρήτη.	Ἀπότμημα συνθήκης Λατίων καὶ Ἱεραπυτνίων (ἐξ ἐκτύπου)
71α	Κρήτη.	Ἐπιτύμβιος στήλη Ἑρμέρωτος
71β	Κρήτη.	Ψήφισμα Ὀρατίας καὶ Μέγωνος (ἐξ ἐκτύπου)
72α	Θράκη.	Ἐνεπίγραφος ἐπιτύμβιος βωμὸς (Μουσεῖον Κομοτηνῆς)
72β	Σάμος.	Ἐνεπίγραφος βωμὸς (Μουσεῖον Βαθέος)
73α-β	Θράκη. Στρώμη(;).	Ἀνεπίγραφος πάρινος βωμὸς
73γ	Θράκη. Μεσημβρία.	Ἐνεπίγραφος βᾶσις «σήματος»

ΕΠΙΓΡΑΦΑΙ ΕΚ ΡΟΔΟΥ*

Α'

Ἐκ τῶν κατωτέρω δημοσιευομένων ἐπιγραφῶν, αἱ πλείσται μὲν προέρχονται ἐκ τῶν ἐν τῇ πόλει τῆς Ρόδου ὑπὸ τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας, ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ὑπηρεσίας Δωδεκανήσου, κατὰ τὰ ἔτη 1955 ἕως 1958 ἐκτελεσθεισῶν ἀνασκαφῶν, αἱ δὲ λοιπαὶ συνελέγησαν ἐκ διαφόρων σημείων τῆς πόλεως καὶ τῆς ροδιακῆς ὑπαίθρου¹.

Σημειοῦται ἐνταῦθα, ὅτι ἄλλαι ἐπιγραφαὶ εὐρεθεῖσαι προγενεστέρως εἰς τὰς ἀνασκαφὰς τῆς πόλεως τῆς Ρόδου ἐδημοσιεύθησαν ὑπὸ τῶν Γ. Δοντᾶ καὶ Π. Λαζαρίδη².

ΠΟΛΙΣ ΡΟΔΟΥ

Ι. ΑΝΑΣΚΑΦΑΙ 1955-56

α. Αἱ ἀπὸ τοῦ ἀριθμοῦ 1 ἕως 12 ἐπιγραφαὶ προέρχονται ἐκ τοῦ παρὰ τὴν Ἀκρόπολιν δυτικοῦ τμήματος τῆς πόλεως καὶ συγκεκριμένως ἐκ τῆς παρὰ τὴν διασταύρωσιν δυτικῶς τῆς ὁδοῦ Θ. Σοφοῦλη (πρῶην Ν. Ζηλανδίας ἀρχαία ὁδὸς Ρ 27)³ καὶ Χειμάρρας (ἀρχαία ὁδὸς Ρ 13)³ κατεδαφισθείσης οἰκίας⁴ Ἀλῆ Ριζᾶ.

1. *B. E.** 1249*. Κυλινδρική βᾶσις μειομένη ἑλαφρῶς πρὸς τὰ ἄνω, ἐκ λαρτίου λίθου, μετ' ἐντόνου ἐρυθρᾶς ὀξειδώσεως, ἀποκεκρουμένη ὀπισθεν, ἄνω, κάτω καὶ δεξιᾶ (Πί ν. 1β).

Ὑψος 0,445 μ., διάμετρος κάτω 0,70 μ., ὕψος γραμμάτων πρώτου στίχου 0,025 μ., τῶν λοιπῶν 0,015 μ., τοῦ τελευταίου στίχου 0,01 μ.

[τὸν δεῖνα] Πεδιῆ -----

ἱερατεύσαντα Ἀ[θάνας Πολιάδος καὶ Διός]

πολιέως καὶ Ἀρτάμ[τος καὶ ἄγορα]

νομήσαντα καὶ ταμι[εῦ]σαντα -----η --- [νικά]

5   σαντα Ἀλεξάνδρεια καὶ Διονύσια καὶ νικά

* Τὸ Β' μέρος τῆς παρούσης μελέτης θὰ δημοσιευθῆ προσεχῶς.

** B. E.= Βιβλίον Εἰσαγωγῆς Μουσείου Ρόδου.

1. Θερμαὶ εὐχαριστίαι ἐκφράζονται ἐντεῦθεν εἰς τὸν Διευθυντὴν Ἀρχαιοτήτων τοῦ Ὑπουργείου Προεδρίας τῆς Κυβερνήσεως κ. Ἰ. Δ. Κοντῆν ὅστις, ὡς Ἐφορος Ἀρχαιοτήτων Δωδεκανήσου, μοὶ παρέσχε πολυτιμωτάτην βοήθειαν ἐπὶ πλείστων προβλημάτων.

2. Ἴδὲ παρὰ Ἰ. Δ. Κοντῆ, Ἀνασκαφικαὶ ἔρευναι εἰς τὴν πόλιν τῆς Ρόδου, ἐν ΠΑΕ 1952 σ. 559 - 563, 586, 588 - 590 καὶ ΠΑΕ 1953 σ. 285 - 287.

3. Ἴδὲ Ἰ. Δ. Κοντῆ, Συμβολὴ εἰς τὴν μελέτην τῆς ρυμοτομίας τῆς Ρόδου, Ρόδος 1954, Πίν. Ι, καὶ τοῦ ἰδίου ΑΜ 73 (1958) Πίν. ΙΙΙ καὶ ΙV.

4. Τὰ συμπεράσματα τῆς ἀνασκαφῆς ταύτης δημοσιεύονται εἰς ΠΑΕ 1957 σελ. 128, εἰκ. 2.

σαντα τραγωδοῖς καὶ πρυτανεύσαντα καὶ πάντα
 πράξαντα συμφέροντα ἐν ταῖς ἀρχαῖς καὶ στε
 φανωθέντα ὑπὸ τῶν βουλῶν πλεονάκις χρυσέ
 οῖς στεφάνοις καὶ ἀνδριάντων καὶ προσώπων
 10 ἀργυρέων ἀναθέσει, στεφανωθέντα δὲ καὶ ὑπὸ
 Λινθίων καὶ Ἰαλυσίων καὶ Καμειρέων καὶ Ἰαλυσίων
 τῶν ἐρεθειμιαζόντων πλεονάκις χρυσέοις
 στεφάνοις, στεφανωθέντα δὲ καὶ ὑπὸ Παναθηνα
 ιστῶν στρ[ατευ]ομένων κοινοῦ τῶν ἐνπλεόντων
 15 ἐν Α Ν Φ-----ΤΟΙΣ πληρωμᾶς καὶ βουλῶν βουλευ
 σασα [τὰν θερινῶν] ἐξάμηνον ἔτους ἱεροῦ σεβασ
 τοῦ-----ἕαρος ἐπὶ ἱερέως Στασίππου
 Μ Η----ΡΑΣΚΑΙ-----

Μορφικῶς παρόμοιαι ἐπιγραφαί, φέρουσαι διὰ μεγαλυτέρων γραμμάτων ὑπερθεν, πρὸς ἠθελημένην ἔξαρσιν, τὸ ὄνομα τοῦ τιμωμένου, ὑπάρχουν ἐν Ρόδῳ ἀπὸ τοῦ 3ου π.Χ. αἰῶνος μέχρι τῶν ἀρχῶν τοῦ 2ου μ.Χ. αἰῶνος⁵.

Τὸ ὄνομα τοῦ τιμωμένου θὰ ἦτο ἀναγεγραμμένον ἐπὶ τοῦ ὑπὲρ τὴν παροῦσαν βᾶσιν λίθου ἐφ' οὗ θὰ ἐπάτει καὶ ὁ ἀνδριάς.

Σ τ. 1. Π ε δ ι ἦ. Ὁ δῆμος Πεδιέων ἔχει καθορισθῆ ὑπὸ τοῦ Hiller⁶ ὡς κείμενος ΝΔ. τῆς Λίνδου. Ὁ Χρ. Παπαχριστοδοῦλου ταυτίζει τὴν περιοχὴν τοῦ ἀρχαίου δήμου Πεδιέων πρὸς τοποθεσίαν ὀνομαζομένην σήμερον «Πέι», κειμένην ΒΔ. τοῦ χωρίου Ἐσκληπειό⁷.

Σ τ. 3. Ἡ θεά Ἄρτεμις ἔλατρεύετο ἐν τῇ πόλει τῆς Ρόδου, τοῦλάχιστον κατὰ τοὺς 1ον π.Χ. καὶ 1ον μ.Χ. αἰῶνας, ὑπὸ τὴν ἀπλῆν ἐπωνυμίαν Ἄρταμις⁸, οὐδαμοῦ δὲ ὡς Ἄρταμις Κεκοία ἢ ἄλλως πως.

Σ τ. 13 - 14. Τὸ κοινὸν Παναθηναϊστῶν στρατευομένων τῶν ἐνπλεόντων διὰ πρώτην φοράν συναντᾶται ἐνταῦθα, ἐφ' ὅσον δὲ ὁ ἐπόμενος στίχος δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ συμπληρωθῆ μετὰ βεβαιότητος, εἰς τρόπον ὥστε νὰ ἀποδεικνύεται ἡ ἀποκλειστικὴ ἀνα-

5. G. Pugliese Carratelli, Annuario SIA XXVII - XXIX (1949 - 1951), Tituli Camirenses σ. 224, 89. Lindos, Fouilles de l'acropole II, Inscriptions par Ch. Blinkenberg (1941) 324, 347, 349, 449. I.G. XII, 1, 41, 42, 44, 46, 75. Annuario SIA XXX - XXXII (1952 - 54) σ. 270, 22.

6. Hiller von Gaertringen, Die Deme der rhodischen Städte, AM 42 (1917) 175, 6. Ἴδὲ καὶ ἐν τῷ περὶ Ρόδου ἄρθρῳ τοῦ ἰδίου εἰς RE, Suppl. V (1931) Rhodos, 747, 37.

7. Χρ. Παπαχριστοδοῦλου, Τοπωνυμικὴ τῆς Ρόδου, Ρόδος 1951, σ. 56. Ὁ Παπαχριστοδοῦλου ἀναφέρειν τὸ λῆμμα τοῦ Hiller γράφει λανθασμένως ὅτι «ὁ Hiller τοποθετεῖ τὸ δῆμο «τῶν Πεδιέων» κοντὰ στὸ σημερινὸ τοπωνύμιον, χωρὶς νὰ τὸ ἔχει ὑπόψη του, μὲ τὴ διαφορά ὅτι τὸ βάζει στὰ ΝΑ τοῦ χωριοῦ Ἐσκληπειό», ἐνῶ ὁ Hiller ἔ.ἀ. γράφει ἐπὶ λέξει: 6. Πεδιεις (1), also eine kleine Ebene, in den attischen Tributlisten von Lindos getrennt; wohl südwestlich von Lindos an der Küste.

8. Donato Morelli, I culti in Rodi (Studi Classici e Orientali vol. VIII Pisa 1959) σ. 28.

φορὰ τοῦ ἐν πλεόντων εἰς τὸ Παναθηναῖστων στρατενομένων κοινῶ, θὰ πρέπει νὰ ἀποδεχθῶμεν τὴν ὑπαρξίν του μετ' ἐπιφυλάξεως.

Σ τ. 7. Ὁ ἐνταῦθα ἀναφερόμενος ἱερεὺς Στάσιππος, ἄγνωστος μέχρι σήμερον, εἶναι δυνατὸν νὰ χρονολογηθῆ, ἐκ τῆς μορφῆς τῶν γραμμάτων⁹, εἰς τὸ β' ἡμισυ τοῦ 1ου π.Χ. αἰῶνος.

2. *B. E. 1250*. Περιφερῆς βάσις χαλκοῦ ἀνδριάντος ἐκ λαρτίου λίθου μετ' ἐρυθρᾶς ὀξειδώσεως καὶ ἀποκεκρουμένων ἄνω καὶ κάτω κυματίων.

Ἐπεὶ τὴν ἐπιγραφὴν ὑπάρχει ἔκγλυφος ταινία πλάτους 0,035 μ. Εἰς τὴν ἄνω ἐπιφάνειαν φέρει ὁπὰς ὑποδοχῆς τοῦ ἀνδριάντος (Π ί ν. 1 α).

Ἔψος βάσεως 0,85 μ., διάμετρος βάσεως εἰς τὸ σημεῖον τῆς ἐπιγραφῆς 0,61 μ., ὕψος γραμμάτων 0,018 μ. Ἐπιμελεημένη γραφὴ τῶν μέσων τοῦ 1ου μ.Χ. αἰῶνος¹⁰ (Π ί ν. 1 δ).

Χίλωνα Νιρέως στεφανωθέντα

ὑπὸ τᾶς βουλᾶς χρυσέω στεφάνω.

Ἄ βουλά ἄ βουλεύσασα τὰν θερινὰν

ἐξάμηρον τὰν ἐπὶ ἱερέως Πολυχάρμου

5 εὐνοίας ἔνεκα τᾶς εἰς τὰν πατρίδα.

Θ ε ο ἰ ς.

Σ τ. 1. Οὔτε τὸ ὄνομα *Χίλων*, οὔτε τὸ *Νιρέως* ἀπαντᾷ εἰς ἄλλας ροδιακὰς ἐπιγραφάς.

Σ τ. 4. Δὲν δύναται μετὰ βεβαιότητος νὰ ταυτισθῆ ὁ ἐνταῦθα ἀναφερόμενος ἱερεὺς πρὸς τὸν ἄλλοθεν γνωστὸν ἐν Ρόδῳ ἱερεὺς *Πολύχαρον*¹¹.

3. *B. E. 1252*. Περιφερῆς βάσις χαλκοῦ ἀνδριάντος ἐκ λαρτίου λίθου μετ' ἐρυθρᾶς ὀξειδώσεως, ἀποκεκρουμένη κατὰ τὸ ἄνω καὶ κάτω κυμάτιον. Ἐπεὶ τὴν ἐπιγραφὴν φέρει ἔκγλυφον ταινίαν πλάτους 0,035 μ. Εἰς τὴν ἄνω ἐπιφάνειαν ὑπάρχουν αἱ ὁπαὶ ὑποδοχῆς τοῦ ἀνδριάντος (Π ί ν. 1 γ). Ἔψος 0,69 μ., διάμετρος 0,52 μ.

Ἔψος γραμμάτων ὑπογραφῆς ἀνδριαντοποιοῦ 0,011 μ. ἔως 0,010 μ. (Π ί ν. 2 β).

Τίμαρχον Ἀνταγόρα.

Θεοῖς.

Μυτίων Αἰνήτορος

Λύσων Τιμαράτου

5 Ἐξάκεστος Θρασυμήδους

9. Lindos II, ἔ.ά. ἀριθ. 378.

10. Lindos II, ἔ.ά. ἀριθ. 414 - 443.

11. RE, Suppl. V ἐν λέξει *Rhodos* στ. 839, 252. V. Grace «The eponyms named on Rhodian amphora stamps» *Hesperia*, XXII (1953) σ. 123 ἀρ. 138.

Ἄριστίων Ἱερομβρότου
 Ἐράτων Ῥοδοφώντος
 Φιλοκρέων Δαμαγίτου
 Κλεώνυμος Θευγόνου
 10 Μενότιος Εὐφραγόρου
 Ἱεροφάνης Ἱερομβρότου
 Πολύρατος Θευγόνου.
 Θεόδωρος Παριανὸς ἐποίησε.

Σ τ. 1. *Τίμαρχος Ἀνταγόρα*. Ἄγνωστος ἐξ ἄλλων ροδιακῶν ἐπιγραφῶν. Τὰ ὀνόματα καθ' ἕκαστον λίαν συνήθη.

Σ τ. 3. *Μυτίων Αἰνήτορος*. Συνήθη ἐπίσης ὀνόματα εἰς Ρόδον. Εἰς *Αἰνήτωρ Μυτίωνος* καθ' υἰοθεσίαν δὲ *Τιμοθέου*, ἀπόγονος πιθανῶς τοῦ παρόντος, ἀναφέρεται ὡς ἱερατεύσας ἐν Λίνδῳ ἐν ἔτει 103 π.Χ. εἰς τὸν κατάλογον τῶν ἱερέων καὶ εἰς βᾶθρον ἀνδριάντος¹².

Σ τ. 4. *Λύσων Τιμαράτου*. Ἄγνωστος ἄλλοθεν.

Σ τ. 5. *Ἐξάκεστος Θρασσυμίδεως*. Γνωστὸς ἱεροποιὸς ἐξ ἐπιγραφῆς τῆς Καμίρου¹³, χρονολογουμένης ἐκ τοῦ Ροδίου ἀνδριαντοποιοῦ *Τιμαγόρα Ἀριστωνίδα* μεταξύ 290 καὶ 280 π.Χ.¹⁴.

Σ τ. 6. *Ἄριστίων Ἱερομβρότου*. Ἄγνωστος ἄλλοθεν. Τὰ ὀνόματα καθ' ἕκαστον συνήθη εἰς Ρόδον.

Σ τ. 7. *Ἐράτων Ῥοδοφώντος*. Πιθανῶς πατὴρ τοῦ ἐκ Καμίρου γνωστοῦ *ἱεροποιοῦ Ῥοδοφώντος Ἐράτωνος*¹⁵, ὅστις φέρεται ὅτι ἤκμασε περὶ τὸ 215 π.Χ., ὡς συνάγεται ἐκ τοῦ συναναφερομένου *Ἀγησιστράτου Ἐρμοκλεῦς*, ἀναγραφομένου εἰς τὸν κατάλογον τῶν δημιουργῶν¹⁶. Σημειωτέον ἐνταῦθα ὅτι ἡ ὑπὸ τοῦ Jacori γενομένη χρονολόγησις τῆς ἐπιγραφῆς¹⁷ εἰς τὸν 2ον π.Χ. αἰῶνα, ἐκ τῆς μορφῆς τῶν γραμμάτων, δὲν φαίνεται νὰ ἀνταποκρίνεται εἰς τὴν πραγματικότητα, τοσοῦτῳ μᾶλλον καθ' ὅσον, ὡς ἀναφέρει ὁ Benediktsson¹⁸, ὁ ὑπογράφων τὴν ἐπιγραφὴν ταύτην *Μνασίτιμος Τελέσωνος* φαίνεται ὅτι εἶναι ὁ ἀκμάσας κατὰ τὸ δεῦτερον ἡμισυ τοῦ 3ου π.Χ. αἰῶνος καὶ οὐχὶ ὁ ὑπὸ τοῦ Carratelli¹⁹ ἀναφερόμενος ὁμώνυμος ἀνδριαντοποιὸς τοῦ 2ου π.Χ. αἰῶνος.

12. Lindos II, ἔ.ἀ. 1, G. II, 304 καὶ I.G. XII, 1, 818.

13. Tit(uli) Cam(irenses) = Annuario SIA XXVII - XXIX (1949 - 51) ἀρ. 30, 13.

14. Lindos II, ἔ.ἀ. σ. 51, 10.

15. Tit. Cam. 40, 3.

16. Tit. Cam. 3, E. b., 16.

17. Cl. Rh. VI - VII σ. 424, 44.

18. Jakob Benediktsson, Chronologie de deux listes de prêtres Kamiréens, ἐν Det Kgl. Danskenkabernes Selskab. Archaeologisk - Kunsthistoriske Meddelelser. II, Κοπεγχάγη 1940, σ. 10.

19. Tit. Cam. 40, ὅπου ἀναγράφει de statuario v. Lindos, p. 53, n 51. ἐξ ἄλλου ὁ Blinkenberg, Lindos II, σ. 52, 28, ἀναγράφει σαφῶς τὸν Μνασίτιμον τοῦ 3ου π.Χ. αἰῶνος ὡς τὸν ὑπογράψαντα τὴν ἐπιγραφὴν ταύτην ἀνδριαντοποιόν. Παρ' ὅλα ταῦτα ἡ μορφή τῶν γραμμάτων τῆς ἐπιγραφῆς ταύτης (ἰδὲ ἐν Annuario SIA XXX - XXXII σ. 233 εἰκ. 45) δὲν συμφωνεῖ πρὸς μίαν τὸσον ὑψηλὴν χρονολογίαν.

Σ τ. 8. *Φιλοκρέων Δαμαγήτου*. Τὸ ὄνομα Φιλοκρέων ἐκ τῶν σπανίων, οὐχὶ ὁμῶς καὶ τὸ Δαμάγητος.

Σ τ. 9. *Κλεώνυμος Θευγόρου*. Σύνηθες εἰς τὰς ροδιακὰς ἐπιγραφὰς τὸ ὄνομα *Κλεώνυμος*, τὸ *Θεύγονος*, ὁμῶς διὰ πρώτην φορὰν ἀπαντᾷ εἰς Ῥόδον.

Σ τ. 10. *Μενοίτιος Εὐφραγόρα*. Ἐξ ἐπιγραφῆς τῆς Καμίρου²⁰, χρονολογουμένης μεταξὺ 221 π.Χ. καὶ 213 π.Χ., ἐκ τοῦ ἀνδριαντοποιοῦ *Φύλη Ἀλικαρνασσεῶς*, ἀκμάσαντος μεταξὺ 250 καὶ 213 π.Χ.²¹ καὶ ἐκ τοῦ ἐν αὐτῇ ἐπίσης ἀναγραφομένου κατὰ τὸ ἔτος 221 π.Χ. διατελέσαντος δημιουργοῦ *Θευδίππου Ὀνασάνδρου*²², εἶναι γνωστὸς ὁ υἱὸς τοῦ παρόντος *Μενοίτιον Εὐφραγόρα*, ὁ ἀγωνοθέτης *Εὐφραγόρας Μενοίτιον*.

Ὅθεν ὁ ἡμέτερος *Μενοίτιος* πρέπει νὰ ἤκμασε περὶ τὸ 245 π.Χ.

Σ τ. 11. *Ἰεροφάνης Ἰερομβρότου*. Συνήθη ὀνόματα εἰς ροδιακὰς ἐπιγραφὰς, ὡς καὶ τὸ ἐν στίχῳ 12 *Πολύρατος*.

Σ τ. 13. *Θεύδωρος Παριανός*. Ἐκ τῶν μέχρι τοῦδε γνωστῶν εἰς τὴν ροδιακὴν περιοχὴν ἀνδριαντοποιῶν, ὁ παρὼν ταυτίζεται πρὸς τὸν περὶ τὸ 200 π.Χ. εἰς Λίνδον ἐργασθέντα *Θευ[.....]ος* καὶ *Θευδ[.....]*²³, ὅστις εἶναι γνωστὸς καὶ ἐκ Κνίδου ὡς *Θεύδωρος Π[.....]*²⁴. Διὰ τῆς παρουσίας ἐπιγραφῆς συμπληροῦται πλήρως τὸ ὄνομα αὐτοῦ, συνεργασθέντος, ὡς προκύπτει ἐκ τῆς κνιδίας ἐπιγραφῆς, μετὰ τοῦ ἀνδριαντοποιοῦ *Τιμοχάρως* τοῦ *Ἐλευθεραίου*, ἀκμάσαντος κατὰ τὸ β' ἡμισυ τοῦ 3ου π.Χ. αἰῶνος.

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω προκύπτει ὅτι καὶ ἡ παρούσα ἐπιγραφή πρέπει νὰ χρονολογηθῆ μεταξὺ 245 καὶ 230 π.Χ.

4. *B. E. 1253*. Κυλινδρική, μετὰ ἀποκεκρουμένων ἄνω καὶ κάτω κυματίων, βᾶσις χαλκοῦ ἀνδριάντος ἐκ λαρτίου λίθου, φέρουσα ἐρυθρὰν ὀξειδωσιν. Ἡ ἄνω ἐπιφάνεια φέρει ὀπὰς ὑποδοχῆς τοῦ ἀνδριάντος (Π ί ν. 6). Ὑπὲρ τὴν ἐπιγραφὴν ἐγκλυφὸς ταινία πλάτους 0,032 μ., ὕψος 0,695 μ., διάμετρος εἰς τὴν θέσιν τῆς ἐπιγραφῆς 0,59 μ., ὕψος γραμμάτων 0,016 μ. καὶ ὑπογραφῆς ἀνδριαντοποιοῦ 0,012 μ. (Π ί ν. 7).

Πολυκλῆς Δαμοσθένης

Δαμοσθένη Ἀλέξιος.

Θεοῖς.

Φείδων Φειδοκράτης ἐποίησε.

Σ τ. 1. *Πολυκλῆς Δαμοσθένης*. Ἄγνωστος ἄλλοθεν.

Σ τ. 2. *Δαμοσθένης Ἀλέξιος*. Πιθανῶς πατὴρ τοῦ ἀναθέτου.

Σ τ. 4. *Φείδων Φειδοκράτης*. Γνωστὸς ἐκ Λίνδου ἀδριαντοποιὸς ἐργασθεὶς εἰς τὴν ροδιακὴν περιοχὴν κατὰ τὰ μέσα τοῦ 3ου π.Χ. αἰῶνος²⁵.

20. Tit. Cam. 39, β 16.

21. Lindos II, ἔ.ἀ. σ. 52, 24.

22. Tit. Cam. 3, E. b, 9.

23. Lindos II, ἔ.ἀ. 113, 114, καὶ σ. 53, 33.

24. Loewy, Inschriften griechischer Bildhauer, Leipzig 1885, ἀρ. 116.

25. Lindos II, ἔ.ἀ. 100 - 101 καὶ σελ. 52 ἀρ. 29.

5. *B. E. 1254.* Κυλινδρικόν βάθρον χαλκοῦ ἀνδριάντος ἐκ λαρτίου λίθου μετ' ἐρυθρᾶς ὀξειδώσεως (Π ί ν. 2 δ).

Ύψος 0,745 μ., διάμετρος 0,60 μ., πλάτος ἐκγλύφου ταινίας 0,035 μ., ὕψος γραμμάτων 0,022 μ.

Τὰ κυμάτια ἄνω καὶ κάτω εἶναι ἀποκεκρουμένα. Εἰς τὸν Πίνακα 2γ φαίνεται ἡ ἄνω ἐπιφάνεια.

[[-----]]N
[[-----]]
Θεοῖς
[[-----]]

Ἡ ἐπιγραφή καὶ τὸ ὄνομα τοῦ ἀνδριαντοποιοῦ ἔχουν ἀποξυσθῆ. Περί τῆς συνηθείας ταύτης τῶν Ροδίων νὰ ἀποξύουν τὰς ἐπιγραφὰς τῶν ἀνδριάντων ἀναφέρει ὁ Δίων ὁ Χρυσόστομος ἐν XXXI,9²⁶.

6. *B. E. 155.* Περιφερῆς βᾶσις ἀνδριάντος ἐκ λαρτίου λίθου, μετὰ κυματίων ἄνω καὶ κάτω ἀποκεκρουμένων κατὰ τὸ πλεῖστον. Ἄνω ἐπιφάνεια ἐν Πί ν. 2ς 5. Ύψος 0,75 μ., διάμετρος εἰς θέσιν ἐπιγραφῆς 0,68 μ. Τὰ γράμματα εἶναι ἄνισα. Τὸ ὕψος τῶν εἰς τοὺς τρεῖς πρώτους στίχους εἶναι 0,024 μ., εἰς τοὺς τρεῖς κατωτέρους μέχρι 0,018 μ. (Π ί ν. 2ε).

Ὁ δᾶμος ὁ Ροδίων
ἐτείμασε
Γάιον Ἰούλιον
Θεύπονπον Ἀρτεμιδώρου
5 ἀρετᾶς ἔνεκα καὶ εὐνοίας,
ἂν ἔχων διατελεῖ
εἰς τὸ πλῆθος τὸ Ῥοδίων].

Ὁ Γάιος Ἰούλιος Θεύπονπος Ἀρτεμιδώρου δὲν εἶναι γνωστός ἄλλοθεν.

Ἡ ἐπιγραφή πρέπει νὰ ἐχαράχθη κατὰ τὸ πρῶτον ἡμισυ τοῦ 1ου μ.Χ. αἰῶνος.

7. *B. E. 1256.* Γωνία ἐξ αὐτοτελοῦς ἄνω μέρους ὀρθογωνίου βάθρου. Ἀπολήγει εἰς αἰγυπτιαζόν κυμάτιον μετὰ ἄβακος. Φέρει ἐλαφρῶς ἐρυθρὰν ὀξειδώσιν. Εὐρέθη τετρασμένη εἰς πολλὰ συγκολληθέντα τεμάχια.

Μῆκος 0,615 μ., ὕψος 0,32 μ., βάθος 0,38 μ. εἰς τὴν πλαγίαν πλευρὰν τμήμα ἐπιγραφῆς (Π ί ν. 3β).

----E P I O
---T O Y

26. Ἴδὲ καὶ ἐν Lindos II, ἔ.ἀ. 419, στ. 30 - 44 καὶ 427.

8. *B. E. 1257.* Ἐνω μέρος ἐνεπιγράφου στήλης ἐκ λαρτίου λίθου μετ' ἐρυθρᾶς ὀξειδώσεως, περατούμενον δεξιὰ καὶ ἄνω.

Μήκος 0,215 μ., ὕψος 0,18 μ., βάθος 0,175 μ. Ὑψος γραμμάτων 0,012 μ. (Πί ν. 3δ).

Ἰος Λεον
[τίδα-----ἀγω]νοθετή
[σας-----]ΑΡΧΟΙ
-----Ο

9. *B. E. 1173.* Δύο συνανήκοντα τεμάχια πιθανῶς ἐκ βάρου. Τὸ κατώτατον μέλος εἶναι κυρτόν, ὑπὲρ τοῦτο ἀνεστραμμένον λέσβιον κυμάτιον. Λάρτιος λίθος μετ' ἐλαφρᾶς ὀξειδώσεως. Μήκος 1,27 μ., ὕψος 0,22 μ.

Ὑψος γραμμάτων 0,02 (Πί ν. 3γ). Γράμματα τοῦ 1ου π.Χ. αἰῶνος.

-----των Ἀντίγονος Δαμοκλεῦς ἐνοί[ας]
ἐνεκα τᾶς εἰς αὐτόν. Θεοῖς

Ἀντίγονος καὶ Δαμοκλῆς ὀνόματα συνήθη εἰς Ρόδον.

Ὁ παρὼν ἄγνωστος ἄλλοθεν.

10. *B. E. 1259.* Μικρὸν τεμάχιον ἐνεπιγράφου μαρμαρίνης πλακῶς (Πί ν. 3ε). Ὑψος 0,10 μ., πλάτος 0,08 μ., πάχος 0,033 μ. Ὑψος γραμμάτων 0,038 μ.

-----Κ-----
-----ΘΙΚΟ-----
-----ΙΟ-----

11. *B. E. 1260.* Τμήμα πλακῶς ἐκ λαρτίου λίθου ἐλαφρῶς ὑποκυάνου, περατούμενον μόνον κάτω. Μήκος σφζόμενον 0,515 μ., ὕψος 0,28 μ., πάχος 0,12 μ. Ὅπισθεν ἀδρῶς εἰργασμένον. Τὸ ἔδαφος τῆς ἐνεπιγράφου πλευρᾶς κτυπημένον διὰ σμίλης (Πί ν. 3ς).

Ὑψος γραμμάτων 0,02 μ. ἕως 0,028 μ.

---ΑΙΑΙ...ΙΣΚΑΙΑΝΘ---
κ]αὶ στεφανωθέντα χρυσέ]οις καὶ ἀργυρέ
ο]ις στεφάνοις καὶ ἀν[δριάσι καὶ προσώ
πων] ἀργυρέων ἀναθέ]σεσι στεφανωθέντα
δ δε] καὶ ὑπὸ Παναθη]ναϊστᾶν-----
-----ἐν τοῖς ΑΙΦ-----
-----ΩΝΤΩ-----

Γράμματα τοῦ 1ου π.Χ. αἰῶνος.

12. *B. E. 1497*. Κάτω μέρος ὀρθογωνίου, ἐκ λαρτίου λίθου, βάθρου ἀγάλματος. Κάτω φέρει ὀρθογωνίου τομῆς τμήμα, ὑπὲρ τὸ ὁποῖον ὑπάρχει ἀνεστραμμένον λέσβιον κυμάτιον (Πί ν. 58).

Ὑψος 0,21 μ., πλάτος μέγιστον 0,43 μ., βάθος 0,51 μ., ὕψος γραμμμάτων 0,012 μ.

Πλοῦτάρχος Ἡλιοδώρου

Διὰ τῆς παρούσης ἐπιγραφῆς προστίθεται μιὰ εἰσέτι ὑπογραφή τοῦ ἀγαματοποιῦ Πλουτάρχου Ἡλιοδώρου, ἐργασθέντος κατὰ τὸν 1ον π.Χ. αἰῶνα εἰς τὴν Ροδιακὴν περιοχὴν (πρβλ. Lindos II, σελ. 55, 85, 86).

13. *B. E. 1468. Τιμητικὸν ἐπίγραμμα*. Παραλληλεπίπεδον βάθρον ἐκ μελανοτέφρου λαρτίου λίθου, εὐρεθὲν ὑπὸ σωρὸν λίθων ἐντὸς τοῦ κήπου²⁷, εἰς τὸν ὁποῖον ἐκτίσθη ὁ συνοικισμὸς ἐργατοῦπαλλήλων²⁸, παρὰ τὴν διασταύρωσιν ἀνατολικῶς τῆς ὁδοῦ Θ. Σοφούλη καὶ βορείως τῆς ὁδοῦ Χειμάρρας.

Συγκεκριμένως ὁ ἐν λόγῳ σωρὸς εὐρίσκετο εἰς ἀπόστασιν 10 μ. περίπου ἀπὸ τῆς ὁδοῦ Χειμάρρας, παρὰ τὴν καθαιρεθεῖσαν εἰς τὴν ΝΑ. γωνίαν τοῦ συνοικισμοῦ οἰκίαν τῆς Τουρκοκρατίας²⁹ Ἀησὲ Καντάλ.

Ὁ λίθος, ὕψους 0,54 μ., πλάτους 0,92 μ. καὶ πάχους 0,78 μ., χρησιμεύσας προφανῶς ὡς σκάφη πλησίον νεωτέρου φρέατος, περατοῦται κατὰ τὰς τέσσαρας πέριξ καὶ τὴν κάτω πλευράν, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον δὲν δυνάμεθα μετὰ βεβαιότητος νὰ εἰπώμεν καὶ διὰ τὴν ἄνω ἐπιφάνειαν, ἣτις φέρει ἐσκαμμένην τὴν σκάφην.

Εἰς τὸ μικρὸν ἐξ ἄλλου ἄθικτον μέρος τῆς κάτω πλευρᾶς ὑπάρχει ὀπὴ πρὸς ὑποδοχὴν γόμφου.

Ἡ ἐνεπίγραφος πλευρὰ εἶναι κάτω ἀποκεκρουμένη³⁰, ἐκ τῶν διακρινομένων δὲ σαφῶς 10 στίχων, οἱ δύο τελευταῖοι εἶναι ἀδύνατον νὰ ἀναγνωσθοῦν μετ' ἀπολύτου βεβαιότητος³¹ (Πί ν. 4 α).

27. Σημειοῦται ἐνταῦθα, ὅτι ὁ Hedenborg εἶχεν ἴδει τὸν ἐν λόγῳ λίθον κατὰ τὰ μέσα τοῦ παρελθόντος αἰῶνος, ὡς εἰς τὴν ὑπ' αὐτοῦ χειρόγραφον «Geschichte der Insel Rhodos», ἣτις εὐρίσκεται εἰς τὴν βιβλιοθήκην τοῦ Ἀρχαιολογικοῦ Ἰδρύματος Δωδεκανήσου, ἐν τόμῳ Atlas II Planches No. 15, σημειῶνει μετὰ σχεδίου καὶ τῆς δηλώσεως “dans une cour de campagne turque”.

28. Περί τῶν εἰς τὴν ἐν λόγῳ περιοχὴν ἀνασκαφῶν ἰδὲ δημοσίευσιν εἰς ΠΑΕ 1956, σελ. 214 κ.έ.

29. Εἶναι λίαν πιθανόν, ὅτι εἰς τὴν ἰδίαν θέσιν εἶδεν ὁ J. Hedenborg καὶ τὸ εἰς τὸν Ross ὑπ' αὐτοῦ ἀνακοινωθὲν ἐπίγραμμα τοῦ Ξενοφάντου· ἰδὲ I.G. XII, 1, 40, ὅπερ εἰς τὴν αὐτὴν Νο 15 σελίδα σημειῶνει μετὰ ὁμοίας δηλώσεως “dans une cour de campagne turque”.

30. Ἡ ἐπιγραφή ἦτο ἤδη ἀπὸ ἑκατονταετίας λίαν ἐφθαρμένη, κυρίως πρὸς τὸ κάτω μέρος, δι' ὃ καὶ ὁ J. Hedenborg εὐαριθμοτάτας μόνον λέξεις κατῴρθωσε νὰ ἀναγνώσῃ ὀρθῶς. Ἀναμφιβόλως ἔνεκα τούτου καὶ ὁ A. Scrinzi ἐν τῇ μελέτῃ αὐτοῦ *Iscrizioni greche inedite di Rodi (Venezia 1899)*, ἣτις εἶναι καὶ ἡ πρώτη προσπάθεια δημοσιεύσεως ροδιακῶν ἐπιγραφῶν ἐκ τοῦ ὡς ἄνω χειρογράφου τοῦ Hedenborg, ἠναγκάσθη νὰ παραλείψῃ μεταξύ ἄλλων καὶ τὸ ἐνταῦθα δημοσιευόμενον ἐπίγραμμα.

31. Ἡ πρώτη ἀνάγνωσις τοῦ ἐπιγράμματος ἐγένετο ὑπὸ τοῦ συναδέλφου κ. Γ. Δοντᾶ, Ἐπιμελητοῦ τότε παρὰ τῇ Ἐφορεῖᾳ Ἀρχαιοτήτων Δωδεκανήσου, ὅστις λίαν προθύμως ἔθεσεν εἰς τὴν διάθεσίν μου τὰς σημειώσεις του. Ὁ Καθηγητὴς κ. Peek ἐξ ἄλλου διέκρινε τὸ Φ τῆς λέξεως *φωτὶ* ἐν στ. 8 καὶ τὰ ὑπογραμμισθέντα κατωτέρω ἐν στ. 9 καὶ 10 γράμματα. Στ. 9 ΤΙΣΩΔΕΜ. ΛΑΙ. ΝΑΓΟΙ. ΝΑΤΟ. ΔΕ Στ. 10 ΩΝΠΙΑΙΣ ΠΙΕΛΟ ΠΤ. Τόσον εἰς τὸν κ. Δοντᾶν ὅσον καὶ εἰς τὸν κ. Peek ἐκφράζονται ἐντεῦθεν θερμαὶ εὐχαριστίαι.

Τὸ ὕψος τῶν γραμμάτων εἶναι 0,015 μ., τοῦ δὲ *Ο* καὶ *Θ* 0.014 μ.³².

Ἐπὶ τοῦ ἄνω μέρους τῆς ἐνεπιγράφου ἐπιφανείας ἔχει ἀφεθῆ ἄγραφον κενὸν πλάτους 0,085 μ., ἀριστερὰ δὲ σαφῶς διακρινομένη *Ϝ* ἔχει πλάτος 0,012 μ.³³.

Τὸ κείμενον τοῦ ἐπιγράμματος ἔχει ὡς ἐξῆς:

Ἄδε καὶ ἐσσομένοις Ἀγήμονος ἄφθιτον εἰ[κῶν]
ἀνδράσι Νικαγόρα κληδόνα παιδὸς ἐρεῖ,
τὰν οἱ ἔκατι κλυτῶν ὄδε δωρίδος ἔκγον[ο]ς αἶα(ς)
ἔργων καλλίσταν δᾶμος ἔδωκε χάριν,
 5 *κρατὸς ὑπὲρ γεραροῖο βαλὼν ἐρικυδέα χρυ[σ]όν.*
ἔσθλα γὰρ εἰναλία μῆδετο τᾶιδε πόλει
αἰὲν ἔχων ὄσιαν σφετέραι περὶ πατρίδι μῆτιν
κα]ὶ νόον ὡς ἀγαθῶι φωτὶ θέμις τ[ε]λέ[θ]ει
. . .]ΤΙΣΩΔΕΜ[.] ΛΑΙ[.] ΝΑΓΟΙ[.] ΝΑΤΟ[.] ΔΕ-----
 10 *-----ΩΝΠΑΙΣΙΠΕΛΟΙΤ-----*

Παρατηρήσεις. Ἐν τέλει τοῦ στίχου 1 ὁ λίθος εἶναι ἐντελῶς ἀποκεκρουμένος. Μετὰ τὸ *Ε* διακρίνεται σαφῶς κάτω μέρος καθέτου γραμμῆς, παρέχον τὴν ἐντύπωσιν *Ι*. Ἐκ τοῦ λόγου τούτου ἢ ὀρθότερα συμπλήρωσις τῆς λέξεως εἶναι *εἰκῶν*.

Ἄμοιως ἐν τέλει τοῦ στίχου 3 δὲν διακρίνεται τὸ σημειωθὲν *ς* εἰς τὴν λέξιν *αἶα(ς)*, ἢ τοιαύτη ὁμῶς συμπλήρωσις εἶναι ἀναγκαία, τῆς λέξεως ἀναφερομένης εἰς τὸ *δωρίδος*.

Καὶ ἐσσομένοις, συναπτέον τῷ *ἀνδράσι*. Ἡ διὰ τοῦ *καὶ* ἐπίτασις τοῦ *ἐσσομένοις* εἶναι συνήθης εἰς τὴν ἐπιγραμματικὴν ποίησιν τῶν ἑλληνιστικῶν καὶ ρωμαϊκῶν χρόνων³⁴.

Ἀγήμων Νικαγόρα. Τὸ ὄνομα τοῦ ἀγνώστου ἄλλοθεν τιμωμένου ἐνταῦθα Ροδίου, λόγῳ τῆς ποιητικῆς πλοκῆς τῶν λέξεων, ἀναφέρεται εἰς πτώσιν γενικὴν.

Δωρίδος αἶα. Ἡ ἔκφρασις εἶναι συνήθης εἰς τὰ ροδιακὰ ἐπιγράμματα. Πρβλ. τὸ νεώτερον ἐπίγραμμα τοῦ *Ἀριδείκους δωρίδος αἶης σῆμα*³⁵ καὶ τὸ *δωρίδ' ἔμελπε Ρόδον*³⁶. Τὸ αὐτὸ ἰσχύει καὶ διὰ τὸν ἐν στίχῳ 7 χαρακτηρισμὸν *εἰναλία πόλει*³⁷.

Οἱ δύο πρῶτοι στίχοι τοῦ παρόντος ἐπιγράμματος βασίζονται ἐπὶ τοῦ ἀρχαιοτάτου

32. Τὰ *Ο* καὶ *Θ* τῶν τελευταίων στίχων εἶναι ἐλαφρῶς μικρότερα.

33. Ἐπειδὴ οἱ στίχοι εἶναι ἄνισοι μεταξύ των, ὡς πρὸς τὸν ἀριθμὸν τῶν γραμμάτων, δὲν εἶναι δυνατόν νὰ μετρηθῆ ἡ ἀπόστασις τῆς ἀπολήξεως τῶν στίχων ἀπὸ τῆς δεξιᾶς πλευρᾶς τοῦ λίθου. Σημειωτέον πρὸς τούτους, ὅτι οἱ τρεῖς πρῶτοι στίχοι ἀρχίζουν κατὰ τι δεξιώτερον τῶν τεσσάρων ἐπομένων, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ὀδηγεῖ εἰς τὴν πιθανὴν σκέψιν, ἥτις δὲν κατέστη δυνατόν, λόγῳ τοῦ ἀποκεκρουμένου τοῦ λίθου, νὰ ἐπιβεβαιωθῆ ἐκ τῶν μετρήσεων, ὅτι δηλ. ὁ λίθος ἦτο ἐλαφρῶς στενότερος ἄνω. Πρβλ. Σ. Χαριτανίδη, Μνημειακὴ διαμόρφωσις τῶν ἐπιγραφῶν (Θεσσαλονίκη 1956) σ. 55.

34. W. Peek, Griechische Vers-Inschriften (Berlin 1955), 1634, 4 καὶ Kaibel, Epigrammata graeca ex lapidibus conlecta (Berolini 1878), 537, 805, 4.

35. Hiller von Gaertrigen ἐν BCH 36 (1912) σ. 230.

36. Lindos II, ἔ. ἀ. 698, στίχ. 11.

37. Πρβλ. τὸ μεταγενέστερον ἐπίγραμμα τοῦ Ἀγλαχάρτου «*Τὴν Ρόδου εἰναλῆς. . .*» I.G. XII, 1, 782.

ποιητικοῦ θέματος τῆς πεποιθήσεως, ὅτι τὰ μνημεῖα εἶναι σήματα προωρισμένα νὰ ἀγγέλλουν *τοῖς ἐσσομένοις*, ἤτοι αἰωνίως, περὶ τοῦ νεκροῦ ἢ τοῦ τιμωμένου. Τὸ πρῶτον γνωστὸν εἰς ἡμᾶς ἐπίγραμμα εἶναι τὸ εἰς τὸν Κλεόβουλον ἀποδιδόμενον καὶ χρονολογούμενον εἰς τὸ πρῶτον ἡμισυ τοῦ 6ου π.Χ. αἰῶνος³⁸. Ὀλιγώτερον ἐμφαντικὸν ἀλλ' οὐχ' ἦττον χαρακτηριστικὸν εἶναι τὸ ἐξ Ἑρετρίας τοῦ τρίτου τετάρτου τοῦ 6ου π.Χ. αἰῶνος ἐπίγραμμα³⁹, μαρτυροῦν τὴν καθ' ἅπαντα σχεδὸν τὸν 6ον αἰῶνα ἐπικράτησιν τῆς ἀντιλήψεως περὶ τῆς αἰωνιότητος τῶν ἔργων τῶν ἀνθρωπίνων χειρῶν.

Τὴν ἀρχαϊκὴν ταύτην τὸλμην καὶ ἀφέλειαν ἐπολέμησαν σφοδρῶς ὁ Σιμωνίδης μὲν συγκεκριμένως ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὸ ποίημα τοῦ Κλεοβούλου⁴⁰, ὁ Πίνδαρος δὲ γενικώτερον εἰς τὸν 4ον καὶ 5ον Νεμεόνικον⁴¹.

Τὴν συνέχισιν καὶ κατὰ τινα τρόπον τὴν ὑπὸ τὰς ἑλληνιστικὰς συνθήκας ἀναβίωσιν τῆς ἀντιλήψεως ταύτης ἀπηχεῖ τὸ παρὸν ἐπίγραμμα διὰ τῆς ἐκφράσεως *Ἄδε εἰκὼν ἐρεῖ καὶ ἐσσομένοις ἀνδράσι ἀφθιτον κληδόνα Ἀγήμενος*, ἔνθα ὁ καὶ σημαίνει *οὐ μόνον τοῖς παροῦσιν ἀλλὰ καὶ τοῖς ἐσσομένοις*.

Ἡ πεποιθήσις αὕτη εἰς τὴν αἰωνιότητα τῶν ἔργων, παρ' ὅλον ὅτι δὲν φαίνεται νὰ ἐξέλιπε καθ' ἅπασαν τὴν ἀρχαιότητα, εἰς τὴν ἑλληνιστικὴν ἐποχὴν, ὅτε ἡ διὰ τῆς ἀναπτύξεως τῆς τεχνικῆς δέσμευσις τεραστῶν φυσικῶν δυνάμεων ἠδραΐωσεν ἐμπράκτως τὴν ἐμπιστοσύνην τοῦ ἀνθρώπου εἰς τὰ ἔργα του, φαίνεται ὡς κάτι αὐτονόητον. Ἴσως δὲ δὲν εἶναι ἄσκοπον νὰ παρατεθῇ τὸ ποίημα τοῦ Ροδίου ἐπίσης ποιητοῦ Ἀνταγόρου, Anth. Pal. IX, 147⁴², ὅπου διασαλπίζεται, τρόπον τινά, τεχνικὴ ἐπίτευξις τοῦ Λινδίου ἀρχιτέκτονος Ξενοκλέους:

*ᾧ ἴτε Δήμητρος πρὸς ἀνάκτορον, ὦ ἴτε, μύσται,
μὴ δ' ὕδατος προχοὰς δεῖδτε χεϊμερίους·
τοῖον γὰρ Ξενοκλῆς ὁ Λίνδιος ἀσφαλὲς ὕμμιν
ζεῦγμα διὰ πλατέος τοῦδ' ἔβαλεν ποταμοῦ.*

Ἡ ἀντιστοιχία αὕτη μεταξὺ ἀρχαϊκοῦ καὶ ἑλληνιστικοῦ πνεύματος ἔχει πολλάκις ἐπισημανθῆ εἰς διαφόρους τομεῖς τοῦ ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ⁴³.

Χρονολογικῶς τὸ παρὸν ἐπίγραμμα, ἐκ τῆς μεγίστης ὁμοιότητος τῶν γραμμάτων πρὸς ἀκριβῶς χρονολογημένας ἐκ Λίνδου κυρίως ἐπιγραφάς⁴⁴, δύναται νὰ τοποθετηθῇ εἰς

38. X. Καρούζου, Ἐπιτύμβιον Χρ. Τσούντα (Ἀθῆναι 1941) σ. 561, ὅπου πλήρης ἀνάλυσις τοῦ χωρίου καὶ W. Peek, Griechische Vers-Inschriften Band I, (Berlin 1955) 1171, ὅπου ἅπασα ἡ σχετικὴ βιβλιογραφία.

39. W. Peek ἔ.ἀ. 1210 καὶ X. Καρούζου ἔ.ἀ. σ. 561.

40. Anthologia Lyrica, E. Diehl, Simonides (48) καὶ X. Καρούζου, ἔ. ἀ. σ. 562.

41. Πινδ. Νεμ. 4,81 καὶ 5,1 ἐξ.

42. Περὶ τοῦ ἐπιγράμματος ἰδὲ ἐν τῇ διατριβῇ τοῦ Hiller von Gaertringen, «Historische griechische Epigramme (Kleine Texte, Bonn 1926) σ. 33, 81, καὶ τὰς σχετικὰς παρατηρήσεις τοῦ Peter von der Mühl ἐν Museum Helveticum 19 (1962) σ. 30.

43. Πρβλ. Leroux, «Lagynos, Recherches sur la céramique et l'art ornemental hellénistique», Paris, 1913, σ. 7 «ce n'est pas le seul cas où l'art ornemental hellénistique et l'archaïsme se rencontrent». Ἴδὲ καὶ Ch. Picard, Rev. Arch. 1913. II. σ. 179.

44. Lindos II, 77-88.

τὸ δεύτερον τέταρτον τοῦ 3ου π.Χ. αἰῶνος, ἀνήκει δὲ προφανῶς εἰς τὸν κύκλον τῆς δωρικῆς, πελοποννησιακῆς λεγομένης, σχολῆς τῆς ἑλληνιστικῆς ἐπιγραμματικῆς ποιήσεως, μετὰ λίαν εὐδιακρίτου κλασικιστικῆς χροιάς⁴⁵.

14. *B. E. 1268*. Ἐνεπίγραφον τμήμα περιφεροῦς βάσεως ἀνδριάντος ἐκ λαρτίου λίθου. Ὑψος 0,185 μ., πλάτος 0,223 μ., πάχος μέγιστον 0,095 μ., ὕψος γραμμάτων ἄνω 0,018 μ., κάτω 0,007 μ. Εὐρέθη ἐντὸς διανοιγείσης ὑπονόμου τῆς ὁδοῦ Θ. Σοφούλη (ἀρχαία ὁδὸς P27), πλησίον τῆς θέσεως ὅπου εὐρέθησαν αἱ ἀνωτέρω ἀναφερόμεναι ἐπιγραφαὶ (Πί ν. 4β).

Τὸν δεῖνα γυμ]ασιαρχήσαν[τα
Ἐφροδείσιος ΑΘ[-----
Γυελόων
Μόσχος
5 [P]οδοκλήης
-----Α-----

Ἐκ τῆς μορφῆς τῶν γραμμάτων ἡ ἐπιγραφή πρέπει νὰ χρονολογηθῆ εἰς τὸν 1ου π.Χ. αἰῶνα. Τὸ ὄνομα *Γυελόων* ἄγνωστον ἄλλοθεν.

15. *B. E. 1315*. Τμήμα λαρτίου λίθου εὐρεθὲν εἰς τὴν θεμελίωσιν τῆς οἰκίας Ἰωαννίδη, ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Θ. Σοφούλη (P 27)⁴⁶, ὅπου κατὰ τὰς ἀνασκαφὰς τοῦ 1955 ἀνεφάνη τμήμα προσόψεως ἀρχαίας οἰκίας παραμεῖναν ὄρατον ἐπὶ τῆς νέας ὁδοῦ. Μῆκος 0,74 μ., πλάτος 0,335 μ., ὕψος 0,24 μ.

Ὑψος γραμμάτων 0,028 μ. (Πί ν. 4γ).

Μενεκληῦς Ν[-----
Μενεκληῦς Μ-----
Βρυκοντίων

Γράμματα τοῦ 1ου π.Χ. ἢ 1ου μ.Χ. αἰῶνος.

β. 16. *B. E. 1355*. Σπόνδυλος ἐκ λαρτίου λίθου, ἀποτελῶν πιθανῶς μέρος βάσεως ἀγάλματος (Πί ν. 5γ).

Ὑψος 0,435 μ., διάμετρος ἄνω 0,58 μ., ὕψος γραμμάτων 0,035 μ. ἕως 0,038 μ.

Ἐπὶ τῆς ἄνω ἐπιφανείας καὶ πρὸς τὸ ἀντίθετον τῆς ἐπιγραφῆς μέρος φέρει τετράγωνον ὀπὴν διήκουσαν μέχρι τῆς ὀπισθεν τῆς ἐπιγραφῆς πλευρᾶς, ὅπου ὁ λίθος εἶναι ἐλαφρῶς ἀποκεκρουμένος (Πί ν. 5α). Εὐρέθη κατὰ τὴν θεμελίωσιν τοῦ παρὰ τὸν λιμένα Μαν-

45. Ἴσως καὶ τὸ παρὸν ἐπίγραμμα ἀπηχεῖ πῶς εἰς τὴν λογοτεχνίαν τὸν ἔντονον κλασικισμὸν. ὅστις ἐπικρατεῖ εἰς τοὺς τομεῖς τῆς τέχνης κατὰ τὸν 3ον π.Χ. αἰῶνα εἰς Ρόδον.

46. ΠΑΕ 1955 σ. 273.

δρακίου εἰς τὸ παρά τὸ βόρειον μέρος τῆς ὁδοῦ Πλαστήρα ξενοδοχεῖον «Σπάρταλη», ὅπου κατὰ γενομένην μικρὰν ἀνασκαφικὴν ἔρευναν ἀνεφάνησαν λίαν ἀσαφῆ οἰκοδομικὰ λείψανα.

*Ὁ δᾶμος ὁ Ροδίων
καὶ ἡ βουλὰ Ὁκταβί
αν Ἀφροδευσίαν
τειμᾶς ἔνεκεν*

Ἡ Ὁκταβία Ἀφροδευσία εἶναι γνωστὴ ὡς μήτηρ τοῦ Ἀσκληπιάδου Ὁκταβίου Ἐπιτυχέως ἐκ παλαιότερον εὐρεθείσης ἐπιγραφῆς⁴⁷.

Ἡ παρούσα ἐπιγραφή πρέπει νὰ χρονολογηθῆ εἰς τὸν 1ον ἢ 2ον μ.Χ. αἰῶνα.

II. ΑΝΑΣΚΑΦΑΙ 1957

α. Αἱ ἀπὸ τοῦ ἀριθμοῦ 17 ἕως 21 ἐπιγραφαὶ εὐρέθησαν ἐντὸς μεγάλου σωροῦ λίθων παρά τὸν, πρὸς τὴν ὁδὸν Ἀμερικῆς ἀριθμὸς 53, τοῖχον τῆς Τουρκοκρατίας, μετ' ἄλλων ἀρχιτεκτονικῶν μελῶν, βᾶθρων κ.λ.π. καὶ συνελέγησαν πρὸ τῆς ἐνάρξεως τῶν ἀνασκαφῶν εἰς τὸ οἰκόπεδον, ὅπου ἐκτίσθη ἡ κλινικὴ Ἀθ. Καραγιάννη⁴⁸.

Σημειωτέον ὅτι εἰς τὴν περιοχὴν ταύτην τοῦ Νεοχωρίου, κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς Τουρκοκρατίας, εἶχον συλλεγῆ ὑπὸ διαφόρων προξένων κυρίως ἢ Τούρκων πλουσίων πλείστα ὄσα ἀρχαῖα πρὸς μεταφορὰν εἰς τὸ ἐξωτερικὸν ἢ διακόσμησιν τῶν εἰς Νεοχώριον οἰκιῶν καὶ κήπων ταν.

17. *B. E. 1305*. Τεθραυσμένον ἄνω ἀριστερὰ βᾶθρον ἀγάλματος ἐξ ἐρυθροῦ λίθου μετὰ φαιῶν καὶ ὑπολεύκων φλεβῶν. Ὑπὲρ καὶ ὑπὸ τὴν ἐνεπίγραφον πλευρὰν φέρει ταινιοειδῆς ἔκγλυφον πλαίσιον, κάτω ὑπὸ τὸ πλαίσιον ἄτονον λέσβιον ἀντεστραμμένον κυμάτιον καὶ εἰς τὴν βάσιν κυρτὸν τμήμα. Περαιοῦται κάτω καὶ δεξιὰ (Π ί ν. 5β).

Ὑψος 0,63 μ., μέγιστον πλάτος 0,735 μ., βάθος μέγιστον παρά τὴν βάσιν 0,63 μ., ὕψος γραμμάτων ἀπὸ 0,01 μ. ἕως 0,016 μ.

Ἡ ἐπιγραφή καὶ λόγῳ φθορᾶς καὶ λόγῳ τῆς ποιότητος τοῦ λίθου εἶναι λίαν δυσανάγνωστος.

----- A ----- O -----
Ἀ[ριστο]κράτης
---- /ος Εὐπολέμου τῶν ἀδελφῶν

47. *Annuario SIA II* (1916) σ. 145, 15. Τόσον ὁ τόπος εὐρέσεως τῆς ἐπιγραφῆς ταύτης (Πύλη Ἄμβουοις) τοῦ Ἀσκληπιάδου Ὁκταβίου Ἐπιτυχέως, ὅσον—λίαν πιθανῶς—καὶ ἡ ἐν *Annuario SIA VII-IX* (1925-26) σ. 321 ἐπιγραφή μετὰ ὀνόματος ἱερέως τινὸς τοῦ Ἀσκληπιοῦ, ἀλλ' ἔτι περισσότερον τὸ παρά τὴν πύλην τοῦ Ἀγίου Ἀθανασίου εὐρεθὲν τμήμα ψηφίσματος, ρυθμίζοντος τὰ τῆς ἀνιδρύσεως ἀναθημάτων ἐντὸς τοῦ Ἀσκληπείου, συνηγοροῦν ὑπὲρ τῆς ἐκδοχῆς ὅτι τὸ Ἀσκληπεῖον τῆς Ρόδου εὐρίσκετο ὑπὲρ τὸν ἐμπορικὸν λιμένα. Πρβλ. Ἰ. Δ. Κοντῆ, Αἱ ἑλληνιστικαὶ διαμορφώσεις τοῦ Ἀσκληπείου τῆς Κῆ (Ρόδος 1956) σ. 8, ὅπου καὶ ἡ σχετικὴ βιβλιογραφία.

48. Συμπεράσματα ἀνασκαφῶν ἐν ΠΑΕ 1957 σ. 126.

- *Ἐπόλ]εμος καὶ Ἐδφράνωρ Βασιλείδευς*
 5 *Κλευκράτης Δαμαγήτου*
 ----- *]στρατος καὶ Μενέλαος Μο[ιρ]αγένευς*
τὰν τοῦ υἱοῦ γυναῑκα
Βασιλείδης Ἐδφράνορος
τῶν υἱῶν τὰν ἀνεψιῶν
 10 *Ἄριστοκράτεια Μενελάου*
τῶν υἱῶν ἀνεψιῶν
ἐθνοίας ἔνεκα καὶ φιλοστοργίας
τᾶς εἰς αὐτὰν
Θεοῖς.
 15 *Ἄριστοκράτης Ῥόδιος ἐποίησε.*

Σ τ. 4. *Ἐδφράνωρ Βασιλείδευς*. Γνωστός ἐκ τῆς κατ' ἀλφαβητικὴν τάξιν ἐπιγραφῆς⁴⁹ χρονολογουμένης εἰς τὸ πρῶτον ἡμισυ τοῦ 1ου π.Χ. αἰῶνος.

Σ τ. 5. *Κλευκράτης Δαμαγήτου*. Ἐκ τῆς αὐτῆς ὡς ἄνω ἐπιγραφῆς⁵⁰ εἶναι γνωστός εἰς *Δαμάγητος Κλευκράτους*, πατὴρ πιθανῶς ἢ υἱὸς τοῦ ἡμετέρου Κλευκράτους. Οὐδεμίαν σχέσιν ἐξ ἄλλου δύναται νὰ ἔχη πρὸς τὸν ἡμέτερον ὁ ἐκ τοῦ καταλόγου τῶν δημιουργῶν τῆς Καμίρου⁵¹, χρονολογουμένου εἰς τὸ β' ἡμισυ τοῦ 1ου μ.Χ. αἰῶνος, γνωστός Κλευκράτης Δαμαγήτου Κασα(ρεύς).

Σ τ. 6. *Μενέλαος Μοιραγένευς*. Ὄνόματα σπάνια ἐν Ρόδῳ.

Σ τ. 10. *Ἄριστοκράτεια Μενελάου*. Ἐξ ὧσων γνωρίζω, διὰ πρώτην φοράν ἀπαντᾷ ἐν Ρόδῳ τὸ ὄνομα Ἄριστοκράτεια.

Σ τ. 11. Λόγῳ τοῦ λίαν ἐφαρμμένου τοῦ λίθου δέν εἶναι δυνατόν νὰ βεβαιωθῇ, ἐὰν ἡ γραφή εἶναι *τὸν υἱὸν ἢ τῶν υἱῶν*.

Σ τ. 15. *Ἄριστοκράτης Ῥόδιος ἐποίησε*. Ὁ παρὼν ἀνδριαντοποιός, ἄγνωστος ἄλλοθεν, πρέπει νὰ εἰργάσθῃ ἐν Ρόδῳ κατὰ τὸν 1ον π.Χ. αἰῶνα, ὡς προκύπτει ἐκ τῶν ἀνωτέρω προσωπογραφιῶν καὶ τῆς μορφῆς τῶν γραμμάτων τῆς ἐπιγραφῆς⁵².

Παρατηρήσεις. Ἡ ἐκτὸς τοῦ χώρου τῆς ἐπιγραφῆς, εἰς τὸ ἄνω καὶ κάτω πλαίσιον, χάραξις γραμμάτων ἐμφανίζεται εἰς ἐπιγραφὴν τοῦ 3ου π.Χ. αἰῶνος ἐκ Καμίρου⁵³,

49. I. G. XII, 1, 46, 213 καὶ Hiller von Gaertringen, Die Zeitbestimmung der rhodischen Künstlerinschriften, JdI, 1894 (9) σ. 29. Πρβλ. Lindos II ἔ. ἀ. σ. 55 ἀρ. 83 καὶ 86, ὅπου ἡ ἀκριβεστέρα χρονολόγησις τῶν ἀνδριαντοποιῶν *Ἐπιχάρμου Ἐπιχάρμου* καὶ *Πλουτάρχου Ἡλιοδώρου*, μεθ' ὧν κατὰ τὸν Hiller σχετίζεται ἡ κατ' ἀλφαβητικὴν τάξιν ἐπιγραφὴ. Σημειοῦται ἐνταῦθα ὅτι ἐκτὸς τῆς ὡς ἄνω ἐν I.G. XII, 1, 46 ἀλφαβητικῆς ἐπιγραφῆς, τελευταίως ἀνεκαλύφθη, ὀπισθεν τοῦ παρά τὴν ὁδὸν Ἴπποτῶν καταλύματος τῆς Γλώσσης τῆς Γαλλίας, καὶ ἔτερα κατ' ἀλφαβητικὴν τάξιν ἐπιγραφὴ, λίαν δυσανάγνωστος, ἐπὶ μεγάλῳ ὀρθογωνίῳ μαρμάρῳ χρησιμοποιοηθέντος εἰς θεμελίωσιν ρωμαϊκοῦ πιθανῶς κτίσματος.

50. I.G. XII, 1, 46, 162.

51. Tit. Cam. 4β, 14.

52. Lindos II, 312, 322, 324.

53. Cl. Rh. VI-VII, σ. 402, 30.

φαίνεται δὲ ὅτι σποραδικῶς διήρκεσε μέχρι καὶ τοῦ 1ου μ.Χ. αἰῶνος τουλάχιστον⁵⁴.

Ἡ χρησιμοποίησις ἐξ ἄλλου τοῦ παρόντος πολυχρώμου λίθου⁵⁵ διδάσκει περὶ τάσεώς τινος πολυχρωμίας, ἣτις δὲν πρέπει νὰ εἶναι ξένη πρὸς τὸν κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ἐπικρατοῦντα εἰς Ρόδον ρυθμὸν Ροκοκό.

Ἡ πολυχρωμία αὕτη πρέπει νὰ διήρκεσεν ἐπ' ἄρκετὸν εἰς Ρόδον, καθ' ὅσον ἡ ἐκ τοῦ Τεμένους τοῦ Ρετζέπ Πασᾶ συλλεγεῖσα παλαιότερον, νῦν ἐν τῷ Μουσείῳ τῆς Ρόδου ἀποκειμένη, βάσις τοῦ *Μάρκου Ἀύρηλίου Ἀθαναγόρα*⁵⁶ εἶναι ἐκ παρομοίου ἐρυθροῦ, μετὰ μελανῶν ὅμως φλεβῶν, λίθου⁵⁷.

Τέλος, πρέπει νὰ σημειωθῇ ἡ διάθεσις τοῦ χαρακτοῦ πρὸς ἔξαρσιν τῶν λέξεων *ἐθνοίας* καὶ *φιλοστοργίας* διὰ μεγεθύνσεως τῶν ἀρχικῶν γραμμάτων *Ε* καὶ *Φ*.

18. *B. E. 1306*. Τεμάχιον στήλης ἐκ λαρτίου λίθου ἀποκεκρουμένον ἀριστερὰ καὶ κάτω. Ὑψος 0,34 μ., πλάτος 0,33 μ., πάχος 0,23 μ., ὕψος γραμμάτων ἀπὸ 0,01 μ. ἕως 0,014 μ. Φέρει κατάλογον ὀνομάτων εἰς δύο στήλας (Π ἰ ν. β α).

α' ----- Υ-----	β' ----- Κ-----
2 [Ἀρισ]τοφάνεως	---]ΡΙΣ[---]Σ[---
----- ΟΣ	Ἀμ[φι]τίμο[υ]
4 [Πολυ]χάρομον	----- Η[.]ΟΡΟΣ
----- ΑΤΕΥΣ	5 Τιμοσθένε[υς]
	καθ' ὁθεσίαν δὲ
	Πανάνδρον
	Κλειτόδαμος
	Φειδοκράτεως
	10 [Π]υθόδοτος
	----- ΚΟΝΤΟΣ
	--- ΑΝΤΟΣ

Τὰ μὲν ὀνόματα *Πανάνδρος* καὶ *Κλειτόδαμος* εἶναι ἄγνωστα ἄλλοθεν, τὰ δὲ *Ἀμφίτιμος* καὶ *Τιμοσθένης* ἐκ τῶν σπανίως ἀπαντῶντων.

Ἐκ τῆς μορφῆς τῶν γραμμάτων ἢ παρούσα ἐπιγραφή πρέπει νὰ χρονολογηθῇ εἰς τὸ β' ἡμισυ τοῦ 4ου π.Χ. αἰῶνος⁵⁸.

19. *B. E. 1488*. Τεφροδόχη ἄνευ πώματος, τεθραυσμένη κατὰ τὸ ὀπισθεν τῆς ἐπιγραφῆς

54. Lindos II, ἔ.ἀ. 419.

55. Παρὰ τὸ ἐνεπίγραφον τοῦτο βᾶθρον εὐρέθη καὶ ἕτερον τεμάχιον βᾶθρου ἐκ πολυχρώμου ἐπίσης λίθου καὶ παρομοίας διὰ κυμάτων διακοσμήσεως ἀλλ' ἄνευ ἐπιγραφῆς.

56. A. Majuri, *Annuario SIA IX-IX* (1925-1926) σ. 321, 4, Εἰς τὴν δημοσίευσιν δὲν σημειοῦται ἡ πολυχρωμία τοῦ λίθου.

57. Καὶ ἄλλαι ἀδημοσίευτοι ἐπιγραφαὶ ὑπάρχουν ἐπὶ πολυχρώμων λίθων κεχαραγμέναι.

58. Πρβλ. Lindos II, ἔ.ἀ. 105 καὶ 130.

μέρος, πλάτος 0,38 μ., ὕψος 0,185 μ., μήκος 0,465 μ., ὕψος γραμμάτων 0,014 μ. (Πί ν. 6β).

Ἀγαθωνόμου

B

Σημείωσις. Τὸ *B* πιθανῶς σημαίνει Βυβασίου⁵⁹.

20. *B. E. 1319.* Τμήμα ἐξέδρας ἐκ λαρτίου λίθου, περατούμενον πανταχόθεν. Ἐπὶ τῆς ἐσωτερικῆς κοίλης ἐπιφανείας φέρει ἐπιγραφὴν δι' ἐπιμελῶς κεχαραγμένων γραμμάτων ὕψους 0,017 μ. (Πί ν. 6γ). Πλάτος ἐνεπιγράφου πλευρᾶς 0,57 μ., ὕψος 0,53 μ.

Ἀναξιτίμου [τοῦ δεῖνος]

καὶ τοῦ π[ατρὸς]

Ὡς προκύπτει ἐκ τῆς μορφῆς τῶν γραμμάτων ἡ ἐπιγραφὴ πρέπει νὰ ἐχαράχθη κατὰ τὸν πρῶτον ἡμισυ τοῦ 3ου π.Χ. αἰῶνος.

Ἐπιγραφαὶ ἐπὶ ἐξεδρῶν εἶναι γνωσταὶ κυρίως ἐκ Λίνδου⁶⁰.

21. *B. E. 1304.* Τὸ κάτω μέρος ἐνός ἐκ λαρτίου λίθου θησαυροῦ μετὰ ψηφίσματος. Ὁ θησαυρὸς ἦτο ἤδη γνωστὸς ἀπὸ τὸ 1901⁶¹. Ἀντιγράφονται ἐνταῦθα τὰ ὅσα ὁ Hiller ἐγνωστοποίησεν εἰς τὸν Graeven. «Ὁ λίθος ἦτο ἄλλοτε ὀρθογώνιος, νῦν εἶναι καθ' ὄλας τὰς πλευρὰς ἀποκεκρουμένος. Ἐπὶ τῆς ἄνω ἐπιφανείας (Πί ν. 7α) ὑπάρχει κοιλότης διαμέτρου 0,39 μ. καὶ βάθους 0,20 μ.». Αἱ διαστάσεις τοῦ λίθου μετρηθεῖσαι ἀκριβέστερον ἔχουν ὡς ἐξῆς: Ὑψος ἐνεπιγράφου πλευρᾶς 0,58 μ., μήκος τῆς αὐτῆς πλευρᾶς 0,755 μ., βάθος λίθου 0,745 μ. Ὑψος γραμμάτων 0,021 μ. «Ἐχει εἰς ἀπόστασιν 0,21 μ. ἀπὸ τῆς ἄνω ἐπιφανείας πρὸς τὰ κάτω ὥραϊα γράμματα τοῦ 3ου π.Χ. αἰῶνος. Τὸ ἐλλείπον ἄνω μέρος τῆς ἐπιγραφῆς θὰ ἦτο ἀναγεγραμμένον ἐπὶ τοῦ ἀπολεσθέντος πώματος τοῦ θησαυροῦ». Ἡ ἀνάγνωσις καὶ συμπλήρωσις ὑπὸ τοῦ Hiller ἐγένετο ἐξ ἀπογράφου ἀποσταλέντος αὐτῷ ὑπὸ τοῦ γνωστοῦ ροδίου φιλαρχαίου Στυλ. Σαριδάκη, ἔχει δὲ ὡς ἐξῆς (Πί ν. 7β):

----- ἀρχέσ[θω] ----- τᾶς κα

ταςκευ]ᾶς τοῦ [θ]η[σαυροῦ] -----

----- οἱ δὲ πωληταὶ ἀποδόσ[θων] αὐτόν. ἀναγράψαι

δ]ἔ τὸ ψάφισμα τόδε [ἔς] τὰ[ν μίαν πλευρὰν τοῦ

5 θ]ησαυροῦ, γράμματα μὴ ἐ[λάσσονα ἔχον] δα

59. Cl. Rh. II. σ. 222, 76.

60. Πρβλ. τὴν ἐξέδραν τοῦ Παμφιλίδα Lindos II, 131.

61. Graeven, Die thönerne Sparbüchse im Altertum, JdI. (1901) σ. 162 σημ. 13, ὅθεν ἐλήφθησαν τὰ ἀνωτέρω παρατιθέμενα, καὶ τὸ περὶ θησαυρῶν ἄρθρον τοῦ Ziehen ἐν RE, VI, A, 5. Ἡ ἀνωτέρω δημοσίευσις δὲν συμπεριελήφθη εἰς τὴν ἐν Anuario SIA XXX-XXXII (1952-54) καὶ XXXIII-XXXIV (1955-56) βιβλιογραφίαν τῶν ῥοδιακῶν ἐπιγραφῶν ὑπὸ τοῦ Carratelli.

κ]τυλαιίων, καθ' ἃ καὶ ὁ ἀρχιτέ[κτων αὐτοῖς
συγγράφη.

β'. Αἱ δύο κατωτέρω ἐπιγραφαὶ εὐρέθησαν ἐντὸς τῶν ὁδοστρωμάτων τῆς ἀρχαίας ὁδοῦ P 38 ⁶², ἥτις ἐμελετήθη κατὰ τὴν γενομένην ἀνασκαφὴν ἐντὸς τοῦ παρὰ τὴν διασταύρωσιν τῶν ὁδῶν Ἑρακλείου καὶ Κομνηνῶν οἰκοπέδου Δημητρ. Παπαδημητρίου.

22. *B. E. 1322*. Τεμάχιον ἐνεπιγράφου πλακὸς ἐκ λαρτίου λίθου μετ' ἀναθηματικοῦ ἐπιγράμματος ⁶³. Περαιοῦται ἄνω καὶ κάτω. Ὑψος 0,17 μ., μέγιστον πλάτος λίθου 0,15 μ., βάθος 0,21 μ. Ὑψος γραμμμάτων τῶν δύο πρώτων καὶ δύο τελευταίων στίχων 0,008 μ., τῶν δύο μεσαίων στίχων 0,01 μ. Ὁ ἄνω στίχος ἀπέχει 0,022 μ. ἀπὸ τῆς ἄνω ἐπιφανείας, ὁ δὲ κάτω 0,043 μ. ἀπὸ τῆς κάτω ἐπιφανείας. Ἐκ τῶν ἑξ στίχων ὁ τέταρτος κυρίως εἶναι ἀδύνατον νὰ ἀναγνωσθῆ, ἐπειδὴ ἡ ἐπιφάνεια εἶναι λίαν ἀποκεκρουμένη (Πί ν. 7β).

--ἀλ]λ' ἐγὼ Τιμ[----
--τ]ήνδε ἀπέδω[---
--μ]ένης[-- ἰ]δρύσατ[ο]--
--ΑΡΣ-----ΣΑΝΕ--
--α]ῖτοῦ μνείαν--
--[χρόνον τοῖς ἐπιγιννομένοις].

Στ. 1 Τὸ Τιμ πιθανῶς εἶναι ἡ ἀρχὴ κυρίου ὀνόματος.

Ἐκ τῆς μορφῆς τῶν γραμμμάτων πρέπει νὰ χρονολογηθῆ τὸ παρὸν ἐπίγραμμα εἰς τὸν 3ον π.Χ. αἰῶνα.

23. *B. E. 1323*. Τεμάχιον πηλίνης κεράμου εὐρεθὲν ἐντὸς τῆς ἀρχαίας ὁδοῦ P 38 καὶ εἰς βάθος 1,20 μ. ὑπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ ἀνασκαφέντος οἰκοπέδου.

Πλάτος ἐνεπιγράφου πλευρᾶς 0,16 μ., ὕψος ἐνεπιγράφου πλευρᾶς 0,045 μ., ὕψος γραμμμάτων 0,023 μ.

Ἡ πλαγία πλευρὰ φέρει δι' ἐκγλύφων γραμμμάτων τὴν ἐπιγραφὴν (Πί ν. 7γ):

Ἐπολλωνί[ο]υ]

Προφανῶς πρόκειται περὶ τοῦ ὀνόματος ἐργοστασιάρχου ὡς ἐν Περγάμῳ ⁶⁴ καὶ ἀλλαχοῦ.

Ἐνομα ἐργοστασιάρχου ἀμφορέων Ἐπολλωνίου εἶναι γνωστὸν ἐκ λαβῆς ἀμφορέως

62. Ἰδὲ σχετικὴν ἔκθεσιν ἐν ΠΑΕ 1957 σελ. 129, εἰκ. 3.

63. Τὸ παρὸν ἐπίγραμμα προέρχεται ἐκ τινος ἱεροῦ πιθανῶς τῆς γειτονικῆς πρὸς τὸ παρὸν οἰκόπεδον Ἀκροπόλεως τῆς Ρόδου.

64. Ernst Fabricius und Carl Schuchhardt, *Altertümer von Pergamon* (Berlin 1895) Band VIII, 2, Die Inschriften von Pergamon, g. 417, No 730-748.

εὐρεθείσης εἰς ἀνασκαφὰς τῆς Ρόδου⁶⁵, οὐδὲν ὅμως στοιχεῖον ὑπάρχει περὶ σχέσεώς τινος τῶν δύο ἐργοστασιαρχῶν.

III. ΑΝΑΣΚΑΦΑΙ 1958

α' Ἐκ τῆς πόλεως

Αἱ ἀπὸ τοῦ ἀριθμοῦ 24 μέχρι 29 ἐπιγραφαὶ εὐρέθησαν κατὰ τὰς γενομένας δυτικώτερον τῆς κλινικῆς Ἀθανασίου Καραγιάννη⁶⁶ ἀνασκαφὰς εἰς τὸ παρὰ τὴν ὁδὸν Γεωργίου Εὐσταθίου ἀριθ. 11 καὶ 13 οἰκόπεδον ἀδελφῶν Πάχου⁶⁷.

24. *B.E. 1335*. Ἄνω τμήμα παραλληλεπιπέδου στήλης ἐκ λαρτίου λίθου ἀπολλῆγον δι' αἰγυπτιάζοντος κυματίου κατὰ τὴν ἔμπροσθεν καὶ τὰς δύο πλαγίας πλευρὰς εἰς ἄβακα, φέροντα εἰς τὴν ἄνω ἐπιφάνειαν σκάμμα ὑποδοχῆς πλίνθου ἀγαματιδίου.

Ὁ λίθος κάτω δεξιὰ εἶναι ἀποκεκρουμένος, εἰς τὸ σφζόμενον ὅμως τμήμα τῆς κάτω πλευρᾶς φέρει ὑποδοχὴν γόμφου. Γενικῶς εἶναι ἀδρῶς εἰργασμένος. Ὑψος στήλης 0,43 μ., πλάτος πλίνθου 0,458 μ., πάχος πλίνθου 0,235 μ., ὕψος πλίνθου 0,095 μ., ὕψος γραμμάτων ἐπιγράμματος 0,014 μ., γραμμάτων ἐπιγραφῆς κάτω 0,019 μ. (Πί ν. 8α).

[. .]Ζ[. . . ? : ? . . . Κ Ε Σ[. . .]όμματον ἀρχένα Θρηΐκης

σηκὸν ἐν ἐνύδρωι νειμάμενοι δαπέδωι,

ὕμῖν Ἀρχοκράτης τὸν Ἀτλαντίδος εἴσατο κοῦρον,

εὐαγέως ρέξας τάνδε θναπολίαν

5

Ἀρχοκράτης

Ἀριστοδάμου

ἰερατεύσας Θεοῖς

τοῖς ἐν [Σαμοθράκιη]

Σ τ. 1. *ἀρχένα Θρηΐκης*. Πρόκειται περὶ τῆς θρακικῆς χερσονήσου πιθανῶς. Πρβλ. Ἡρ. VI, 37 *ἀρχένα τῆς Χερσονήσου*.

Σ τ. 3. *Ἀτλαντίδος κοῦρον*. Ἀτλαντὶς ἦτο ἡ Μαῖα⁶⁸. Κοῦρος ἐνταῦθα σημαίνει υἱὸς⁶⁹. Ἐκ τούτου προκύπτει, ὅτι τὸ ὑπὲρ τὴν στήλην ἀγαματιδίον ἦτο τοῦ Ἑρμοῦ, ἔχοντος πιθανῶς ἄμεσον σχέσιν πρὸς τὴν λατρείαν τῶν Καβείρων⁷⁰, κατὰ συνέπειαν

65. B. E. 1055.

66. Ἰδὲ ἀνωτέρω σ. 12.

67. Ἰδὲ σχετικὴν ἔκθεσιν ἐν ΠΑΕ 1958 καὶ Α. Ὀρλάνδου, Ἔργον 1958 σ. 173.

68. Πρβλ. Ἡσιοδ. Θεογ. 938· Ζητὶ δ' ἄφ' Ἀτλαντὶς Μαίη τέκε κούδιμον Ἑρμῆν καὶ ἐπιγραφικῶς W. Peek AE 1931 σ. 112, 8.

69. Πρβλ. Εὐρ. Ἡλ. 462· Διὸς ἀγγέλω σὸν Ἑρμῆ τῷ Μαίαις ἀγροτῆρι κοῦρω καὶ ἐπιγραφικῶς Kaibel ἔ. ἀ. 411 Ὡ Μαίαις κλυτὲ κοῦρε.

70. Πρβλ. Στεφ. Βυζ. Ἰμβρος νήσος ἐστὶ Θράκης, ἰερὰ Καβείρων καὶ Ἑρμοῦ, ὃν Ἰμβρομον λέγουσιν οἱ Κᾶρες, Ο. Kern ἐν RE X, 2, 1410 καὶ A. Laumonier, Les cultes indigènes en Carie (Paris 1958).

δὲ καὶ πρὸς τοὺς Σαμοθρακιστάς ⁷¹, ἱερεὺς τῶν ὁποίων κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ἦτο ὁ ἀναθέτης ⁷².

Σ τ. 5 - 6. Ἀρχοκράτης Ἀριστοδάμου. Ὄνόματα συνήθη εἰς τὰς ροδιακὰς ἐπιγραφάς.

Περὶ τῆς μορφῆς, τὴν ὁποίαν θὰ εἶχε τὸ ἀγαλματίδιον τοῦ θεοῦ Ἑρμοῦ, δὲν δύναται νὰ διατυπωθῇ σαφῆς γνώμη, τοσοῦτῳ μᾶλλον καθ' ὅσον ἐρμαϊκὴν στήλην ἐπὶ τῆς παρούσης στήλης οὔτε τὸ σκάμμα πρὸς ὑποδοχὴν τῆς πλίνθου, οὔτε ἡ μορφή τοιαύτης βάσεως, ὡς ἡ παρούσα, δικαιολογεῖ ⁷³.

25. *B. E. 1336*. Λίαν ἐφθαρμένον τεμάχιον μαρμάρου εὑρεθὲν ἐντὸς τοῦ νοτίου θεμελίου τῆς οἰκοδομῆς Πάχου.

Ὑψος 0,15 μ., πλάτος 0,115 καὶ πάχος 0,06 μ. (Πί ν. 8 β).

----ΚΛΗΣ
----ΛΙΚΛΕΥΣ
[ἱερ]ατεύσα[ς]

Τὸ πατρώνυμον πιθανῶς *Καλλικλεῖδς*.

26. *B. E. 1412*. Τεμάχιον λαρτίου λίθου περατούμενον ἄνω ἀριστερὰ καὶ ὀπισθεν.

Ὑψος ἐνεπιγράφου πλευρᾶς 0,125 μ., πλάτος λίθου 0,10 μ., βάθος 0,173 μ.

Ὑψος γραμμάτων 0,02 (Πί ν. 8 γ):

ΑΓ-----
ΚΛ-----

27. *B. E. 1413*. Τεμάχιον ἐκ λαρτίου λίθου περατούμενον ἄνω ὕψος ἐνεπιγράφου πλευρᾶς 0,20 μ., πλάτος λίθου 0,23 μ., βάθος 0,25 μ.

Ὑψος γραμμάτων 0,02 μ. (Πί ν. 8 γ).

-----TIMOY

28. *B. E. 1414*. Τεμάχιον βάθρου ἀγάλματος πιθανῶς ἐκ βαθυκυανοχρόου λαρτίου λί-

71. Ὅθεν καὶ ἡ ὑπὸ τοῦ van Gelder ἐν *Geschichte der alten Rhodier* (Haag 1900) σ. 322 ἐκδοχὴ ὅτι οἱ Ἑρμαῖσται πρέπει νὰ εἶχον μᾶλλον πρὸς τὸν σαμοθρακικὸν Κασμίλον (Ἑρμῆν) σχέσιν, φαίνεται βᾶσιμος.

72. Εἰς τὸ αὐτὸ οἰκόπεδον Πάχου εὑρέθη καὶ ἑτέρα ἀναθηματικὴ στήλη ἱερέως τῶν θεῶν Σαμοθράκων, ἡ δημοσίευσίς τῆς ὁποίας θὰ γίνῃ προσεχῶς, παρέχουσα νύξιν νὰ ὑποτεθῇ ἢ ὅτι αἱ ἐπιγραφαὶ αὗται μετὰ τῶν κατωτέρω, ἀνήκουσαι ἅπασαι εἰς βᾶθρα ἀναθημάτων, μετεφέρθησαν ἐκ παρακειμένου ἱεροῦ τῶν Θεῶν Σαμοθράκων, ἢ ὅτι ἡ περιοχὴ αὕτη ἀνήκεν εἰς τὸ ἱερόν τοῦτο. Ἐκτενέστερον ἰδὲ ἐν ΠΑΕ 1958, Ἐνασκαφαὶ τῆς πόλεως τῆς Ρόδου.

73. Σχετικῶς ἰδὲ Bengt Hemberg, *Die Kabiren* (Uppsala 1950) σ. 267.

θου περατούμενον μόνον ἄνω. Εἰς τὴν ἄνω ἐπιφάνειαν φέρει ἐσκαμμένην ὑποδοχὴν πλίνθου ἐδράσεως μαρμαρίνου ἀγάλματος. Ὑψος ἐνεπιγράφου πλευρᾶς 0,15 μ., πλάτος ἐνεπιγράφου πλευρᾶς 0,94 μ., βάθος λίθου 0,283 μ., ὕψος γραμμάτων 0,025 μ.

Ἐπιμελῶς κεχαραγμένη ἐπιγραφή (Π ἰ ν. 9 α).

---- I T O K P A T H

γ υ ν ἄ [δὲ τοῦ δεῖνος]

Πρόκειται περὶ γυναικεῖου ὀνόματος κατὰ πτώσιν ὀνομαστικήν.

29. *B.E. 1351*. Περατούμενον μόνον ἄνω τεμάχιον βάρου ἐκ λαρτίου λίθου, διασφῶζον ἐπὶ μακρᾶς ἐπιφανείας μέρος κυρίου ὀνόματος. Ὑψος ἐνεπιγράφου πλευρᾶς 0,245 μ., μέγιστον πλάτος ἐνεπιγράφου πλευρᾶς 0,15 μ., βάθος λίθου 0,25 μ. (Π ἰ ν. 9 β).

[Δα]μαίνετ[ος]

Πιθανῶς καὶ

[Δα]μαινέτ[ου.]

Γράμματα τοῦ 2ου ἢ 1ου π.Χ. αἰῶνος.

β' Ἐκ τῆς νεκροπόλεως

Κατὰ Δεκέμβριον τοῦ 1958, ὁ Δῆμος Ρόδου προέβη εἰς ἐπέκτασιν τοῦ ὑδρευτικοῦ συστήματος καὶ εἰς τὴν ἐκτὸς σχεδίου πόλεως περιοχὴν, κυρίως πρὸς νότον τῆς ὁδοῦ Θ. Σοφοῦλη, ὅπου ἐξετείνετο ἐκτὸς τῶν τειχῶν ἢ ἀρχαία νεκρόπολις τῆς Ρόδου.

Αἱ ἐργασίαι ἐσυνεχίσθησαν καὶ κατὰ τὸ ἔτος 1959. Ἐκ τῆς περιοχῆς ταύτης προέρχονται αἱ κατωτέρω ἀπὸ τοῦ ἀριθμοῦ 30 ἕως 34 ἐπιτύμβιοι ἐπιγραφαί.

30. *B. E. 1424*. Ἐλαφρῶς ἀποκεκρουμένη ὀστεοθήκη ἐκ λαρτίου λίθου, πλήρης ἀποτεφρωμένων ὀστέων, μετ' ἀμφικλινοῦς πώματος. Κάτω φέρει τέσσαρας ψευδόποδας ἐσχηματισμένους διὰ πλαγίας ἐγκοπῆς τοῦ μεταξὺ τῶν κατακορύφων γωνιῶν λίθου.

Τὰ χεῖλη τοῦ πώματος κατὰ τὴν ἐξωτερικὴν πλευρὰν εἶναι λελεασμένα, ἐνῶ ἡ ὅλη ἐπιφάνεια εἶναι ἀνώμαλος. Ὑπὲρ τὸ μέσον τῆς μιᾶς μακρᾶς πλευρᾶς ἡ ἐπιγραφή. Μήκος 0,48 μ., πλάτος 0,37 μ., ὕψος μέχρι τῆς κορυφῆς τοῦ πώματος 0,37 μ., ὕψος γραμμάτων 0,015 μ. (Π ἰ ν. 9 γ).

Ἀντιδώρου Ἀντιλόχου

Λαμψακηνοῦ

Ὁ Ἀντιδώρος εἶναι ἄγνωστος ἄλλοθεν, οὐδεὶς ἕτερος Λαμψακηνὸς ξένος ἦτο γνωστὸς μέχρι σήμερον ἐκ τῶν ροδιακῶν ἐπιγραφῶν. Καλὴ γραφή τοῦ τέλους τοῦ 3ου ἢ τῶν ἀρχῶν τοῦ 2ου π.Χ. αἰῶνος. Ἐν γένει ἡ ὅλη ἐργασία εἶναι ἐπιμελημένη.

31. *B.E. 1428*. Μικρὸς παραλληλεπίδους βωμὸς ἐκ λαρτίου λίθου, λίαν ἀποκεκρουμένος. Ὑψος 0,37 μ., πλάτος 0,45 μ., βάθος 0,28 μ.

Ύψος γραμμάτων 0,014 μ.

Ἐπιγραφή τοῦ 3ου ἢ 2ου π.Χ. αἰῶνος (Π ί ν. 98):

Ἀπολλώνιος Ἀν[τ]ιο[χε]ύ[ς]

Καλλιόπη Κίλισσα

γυνὰ δὲ Ἀπολλωνίου

Τὸ ὄνομα Ἀπολλώνιος συναντᾶται εἰς δύο εἰσέτι ἐκ Ρόδου γνωστοὺς Ἀντιοχεῖς ⁷⁴ ὁ παρὼν ὅμως εἶναι ἄγνωστος ἄλλοθεν.

Εἰς τοὺς μέχρι σήμερον γνωστοὺς 14 Κίλικας καὶ Κίλισσας ⁷⁵ προστίθεται καὶ ἡ τῆς παρουσίας ἐπιγραφῆς Καλλιόπη. Περί τῆς μορφῆς τῶν παραλληλεπιπέδων βωμῶν ἰδὲ κατωτέρω ἀριθ. 49.

32. *B. E. 1432*. Κάτω μέρος μικρᾶς, λίαν ἀποκεκρουμένης, ἐπιτυμβίας στήλης ἐκ λαρτίου λίθου. Κάτω φέρει μικρὰν προεξοχὴν διὰ τὴν στερέωσιν τῆς στήλης ἐπὶ τῆς λιθίνης βάσεως.

Ύψος 0,19 μ., πλάτος 0,17 μ., πάχος 0,075 μ., ὕψος γραμμάτων 0,01 μ., (Π ί ν. 10 α). Γράμματα 2ου ἢ 1ου π.Χ. αἰῶνος.

----- N H Σ

Γ[α]λάτας

[Χρηστὲ] χαῖρε

Μέχρι σήμερον ἐξ ἐπιγραφῶν ἦσαν γνωστοὶ 12 Γαλάται ⁷⁶, τοὺς ὁποίους ὁ Morelli ἀναφέρει ὡς δούλους.

Ἐὰν πρέπει νὰ κρίνωμεν ἐκ τοῦ ταπεινοῦ πρὸ ἡμῶν λίθου καὶ τῆς ἄνευ ἐπιμελείας ἐργασίας, δυνάμεθα, ἄνευ ὅμως βεβαιότητος, νὰ ὑποθέσωμεν, ὅτι καὶ ἐδῶ πρόκειται περὶ δούλου.

33. *B. E. 1433*. Τμῆμα μικρᾶς ἐπιτυμβίας στήλης ἐκ λίθου χρώματος ἐλαφρῶς φαιοῦ.

Ύψος 0,15 μ., πλάτος 0,215 μ., πάχος 0,065 μ., ὕψος γραμμάτων 0,015 (Π ί ν. 10 β). Γράμματα 2ου ἢ 1ου π.χ. αἰῶνος.

Ἐρασῖνε

Καλλατιανὲ

[Χαῖρ]ε

Οὔτε τὸ ὄνομα Ἐρασίνος, οὔτε ἄλλος τις Καλλατιανὸς ἦτο ἐκ τῶν ροδιακῶν ἐπιγραφῶν μέχρι σήμερον γνωστός.

74. Πρβλ. Donato Morelli, *Gli stranieri in Rodi*, ἐν *Studi Classici e Orientali*, Vol. V (Pisa, 1956) σ. 145.

75. Ὁ Morelli ἔ. ἀ. σ. 180 ἐκλαμβάνει ἅπαντας τοὺς ἐξ ἐπιγραφῶν γνωστοὺς Κίλικας ὡς δούλους.

76. Ἐ. ἀ. σ. 179.

34. *B. E. 1450*. Περιφερής βωμός εκ λαρτίου λίθου μετά βουκράνων και στεφάνων. Ύψος 0,39 μ., διάμετρος 0,33 μ.
 Ὁ βωμός εὑρέθη εἰς τὴν οἰκίαν Κελέσεγλου Μεμέτ, Ἀγίου Ἰωάννου 229, προέρχεται δὲ προφανῶς ἐκ τῆς πέριξ νεκροπόλεως (Π ί ν. 10γ).

Ἱερόκλεια

Σολεὺς

Τὸ ὄνομα, ἄνευ ἐθνικοῦ τινος, ἀπαντᾷ ἅπαξ εἰς Ρόδον ἐπὶ τεφροδόχου⁷⁷.

IV. ΕΠΙΓΡΑΦΑΙ ΣΥΓΚΕΝΤΡΩΘΕΙΣΑΙ ΕΚ ΔΙΑΦΟΡΩΝ ΣΗΜΕΙΩΝ ΤΗΣ ΠΟΛΕΩΣ ΡΟΔΟΥ

Αἱ ἀπὸ τοῦ ἀριθμοῦ 35 ἕως 38 ἐπιγραφαί, μεταφερθεῖσαι προφανῶς ἐξ ἄλλων περιοχῶν, (ἰδὲ ἀνωτέρω ἐν σ. 12,α καὶ ἐν σημ. 81, τῆς σ. 22) εὑρέθησαν εἰς τὸ ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Ἴωνος Δραγούμη 18 οἰκόπεδον ἰδιοκτησίας Γ. Μανέττα.

35. *B. E. 1366*. Περιφερής βωμός μετά βουκράνων καὶ στεφάνων, ἀπολήγων ἄνω καὶ κάτω εἰς τὰ συνήθη εἰς τοὺς βωμούς τούτους κυμάτια.
 Ύψος 0,43 μ., διάμετρος κυρίως κορμοῦ 0,34 μ.
 Ύψος γραμμάτων 0,015 μ. (Π ί ν. 10δ).

Βακχίς

Σικωνία

Χρηστὰ χαίρει

Γράμματα 2ου πιθανῶς π.Χ. αἰῶνος.
 Οὐδεὶς ἕτερος Σικωνίος εἶναι γνωστὸς ἐκ τῶν μέχρι σήμερον ἐπιγραφῶν εἰς Ρόδον πλην τοῦ εἰς Λίνδον ἐργασθέντος ἀγαλαματοποιοῦ Λυσίππου⁷⁸.

36. *B. E. 1365*. Τεφροδόχος ἐκ λαρτίου λίθου μετά καλύμματος. Ἡ ὅλη ἐπιφάνεια εἶναι ἄδρως εἰργασμένη. Ἐπὶ τῆς μιᾶς πλευρᾶς ἔχει χαραχθῆ ἡ ἐπιγραφή.
 Ύψος μετά καλύμματος 0,32 μ., πλάτος ἐνεπιγράφου ἐπιφανείας 0,37 μ., τρίτη διάστασις 0,44 μ., ὕψος γραμμάτων 0,02 μ. ἕως 0,022 μ. (Π ί ν. 11α).

Πείσιος

Τὸ ὄνομα ἀπαντᾷ εἰς ροδιακὰς ἐπιγραφάς. Γράμματα τοῦ 2ου ἢ 1ου π.Χ. αἰῶνος.

37. *B. E. 1368*. Συνήθης περιφερής βωμός, κεκοσμημένος ὄμως διὰ βουκράνων, ὑπὲρ τὰ ὅποια ὑπάρχουν καρποὶ καὶ φύλλα, καὶ διὰ στεφάνων φερόντων καρπούς διαφόρων εἰδῶν καὶ σταφυλᾶς κρεμαμένης. Ἐκ τοῦ προσθίου βουκράνου κρέμαται ταινία.

77. A. Majuri, Nuova Silloge epigrafica di Rodi e Cos, σ. 320.

78. Lindos II ἔ. ἀ. 50.

Ὁ χαρακτηριστικώτερος βωμός τοῦ εἴδους αὐτοῦ ἐν Ρόδῳ εἶναι ὁ τοῦ Ἐπολλωνίου τοῦ Ἀρκάδος, εἰς Ἀννουαρίο SIA II, ἀρ. 138 ἄνευ εἰκόνας δημοσιευθείς, ὅστις φέρει, ἐπὶ μὲν τοῦ κυρτοῦ σώματος τῆς βάσεως, τοῦ ἀνεστραμμένου λεσβίου κυματίου καὶ περὶ τὴν βάσιν τοῦ κυλίνδρου, σαφῆ ἴχνη τῆς ἐγχρώμου διακοσμήσεως τῶν μελῶν, ἐπὶ τῶν στεφάνων δὲ καὶ τοῦ ἄνω κυματίου ἀσαφῆ ὑπολείμματα χρώσεως (Πί ν. 11γ).

Ἔψος παρόντος βωμοῦ 0,43 μ., διάμετρος 0,29 μ., ὕψος γραμμῶν 0,015 μ. ἕως 0,02 μ. Γράμματα 2ου ἢ 1ου π.Χ. αἰῶνος (Πί ν. 11ε).

Ἀγαθοκλῆς

Βυ(σ)ζάντιος

Ἐὰν ἡ γραφή δὲν εἶναι λανθασμένη (Βυζάντιος ἀντὶ Βυζάντιος), πρόκειται πιθανῶς περὶ ἀποδόσεως ἰδιαζούσης ἐν Ρόδῳ προφορᾶς τῆς λέξεως ταύτης⁷⁹.

38. *B. E. 1367*. Περιφερῆς βωμός ἐκ λαρτίου λίθου μετὰ ἐσχηματοποιημένων βουκράνων καὶ στεφάνων.

Εὑρέθη ὡς ἄνω. Ἔψος 0,325 μ., διάμετρος 0,22 μ., ὕψος γραμμῶν 0,008 ἕως 0,01 μ. Γράμματα πιθανῶς 1ου π.Χ. αἰῶνος (Πί ν. 11δ).

Ἀριστονίκη

Ἐρμοκράτης

Τὸ ὄνομα ἀπαντᾷ μόνον ἅπαξ εἰς τὰς ροδιακὰς ἐπιγραφὰς ὑπὸ τὸν δωρικὸν τύπον Ἀριστονίκα⁸⁰.

39. *B. E. 1357*. Περιφερῆς μαρμαρινὴ βᾶσις χαλκοῦ ἀγάλματος. Κάτω φέρει σαφῶς διαχωριζόμενον κυρτὸν σῶμα, ἐπὶ τοῦ ὁποῖου ἐπικάθηται, ἐλαφρῶς ἐξογκούμενος πρὸς τὰ κάτω, ὁ κορμός τῆς βάσεως, περατούμενος ἄνω εἰς διπλοῦν δακτύλιον, οἰονεὶ διαχωρίζοντα τὸ ἄνω μέρος, ἐφ' οὗ ἐπάτει τὸ ἄγαλμα. Τὸ μέρος τοῦτο, ἀποτελεῖται ἐκ βραχέος κυλίνδρου, ἀπολήγει δὲ ἄνω εἰς ἔντονον κυρτὸν σῶμα. Τὰ γράμματα εὐρίσκονται ὑπὲρ τὸ μέσον τοῦ κυρίως κορμοῦ (Πί ν. 11β καὶ 11ς).

Ἔψος 0,735 μ., διάμετρος 0,60 μ., ὕψος γραμμῶν 0,03 μ., καὶ τοῦ *P*, 0,035 μ.

Εὑρέθη εἰς τὸ ἐπὶ τῆς ὁδοῦ 28ης Ὀκτωβρίου, ἐναντι τῆς Παιδαγωγικῆς Ἀκαδημίας, οἰκόπεδον, ὅπου φκοδομήθη ἡ κλινικὴ τοῦ ἱατροῦ Σπάρταλη⁸¹.

79. Βυζάντιοι εἰς Ρόδον ἦσαν γνωστοὶ τρεῖς μέχρι σήμερον. Πρβλ. Morelli, *Gli stranieri in Rodi*, ἔ. ἀ. σ. 150.

80. *Annuario SIA II* (1916) σ. 168, 127.

81. Σημειωτέον ὅτι, ἐπὶ Τουρκοκρατίας, ἅπασα ἡ δυτικῶς τῶν Δικαστηρίων καὶ μέχρι καὶ πέραν τῆς ὁδοῦ Ἴωνος Δραγούμη περιοχὴ, ὀριζομένη ἀπὸ νότου διὰ τῆς ὁδοῦ Ἀλεξάνδρου Διάκου καὶ ἀπὸ βορρᾶ διὰ τῆς ὁδοῦ Δηλμπεράκη, ἀνήκουσα εἰς πλούσιον Τοῦρκον γαιοκτῆμονα, ἦτο διακεκοσμημένη διὰ πλήθους ἀρχαίων. Εἶναι πιθανὸν ὅτι καὶ ἡ παρούσα ἐπιγραφή εὐρίσκετο ἐντὸς τοῦ κήπου ἐκεῖνου. Ὁ Τοῦρκος ἐκεῖνος ἐλέγετο Ρασίτ Μαρασλόγλου.

Ἑ λ ί ο υ
Ρ ό δ ο υ

Γράμματα ρωμαϊκῆς ἐποχῆς 2ου ἢ 3ου μ.Χ. αἰῶνος.

Εἶναι λίαν πιθανὸν ὅτι ἐπὶ τῆς βάσεως ταύτης ὑπῆρχεν ἄγαλμα τοῦ θεοῦ Ἑλίου. Ἐπειδὴ ὁ Ἑλιος ἦτο μὲν κατ' ἐξοχὴν θεὸς τῆς Ρόδου⁸², συνηντᾶτο ὁμως καὶ εἰς ἄλλας πόλεις τῆς Ἑλλάδος⁸³, δύναται νὰ διατυπωθῇ ἐνταῦθα ἡ ὑπόθεσις, ὅτι ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τῆς ρωμαιοκρατίας, ὁπότε ὁ ἔλεγχος τῶν Ροδίων εἶχεν ἐξαπλωθῆ καὶ πέραν τῆς Ροδιακῆς Περαίας, εἰς πλείστας τῶν νήσων⁸⁴, φυσικὸν θὰ ἦτο νὰ εἶχεν ἐπέλθει καὶ ἐν Ρόδῳ ἀκόμη ποιά τις σύγχυσις, ἐφ' ᾧ καὶ ἐχρειάσθη ἴσως ἐνταῦθα νὰ τονισθῇ ἰδιαιτέρως ἡ μορφή, τὴν ὁποίαν εἶχεν ὁ θεὸς τῆς Ρόδου Ἑλιος⁸⁵.

40. *B. E. 1498*. Περιφερῆς βωμὸς ἐκ λαρτίου λίθου μὲ λίαν ἐσχηματοποιημένα τὰ διακοσμητικὰ στοιχεῖα. Φέρει βούκρανον καὶ στεφάνους. Ἄγνωστου προελεύσεως.

Ἔψος 0,345 μ., διάμετρος 0,26 μ.

Ἔψος γραμμάτων ἀπὸ 0,014 μ. - 0,02 μ. (Π ἰ ν. 11ζ).

Ε ὄ φ ρ ο σ ὄ ν α
Χ ρ η σ τ ἄ χ α ἰ ρ ε

Γράμματα 2ου ἢ 1ου π.Χ. αἰῶνος.

41. *B. E. 1499*. Περιφερῆς βωμὸς ἐκ λαρτίου λίθου μετὰ κυματίων ἄνω καὶ κάτω, ἄνευ βουκράνων καὶ τῶν λοιπῶν διακοσμητικῶν.

Μορφολογικῶς παρουσιάζει ποίαν τινα στιφότητα, ὡς καὶ ἐκ τῶν διαστάσεών του προκύπτει. Ἔψος 0,255 μ., διάμετρος 0,24 μ., ἕψος γραμμάτων 0,015 - 0,022 μ., ἀγνωστου προελεύσεως (Π ἰ ν. 12α).

Φ ἰ λ ι σ τ ῶ
Μ υ ρ ι ν α ἰ α

Τὰ γράμματα μαρτυροῦν ὅτι ὁ βωμὸς κατεσκευάσθη τοῦλάχιστον εἰς τὸ τέλος τοῦ 3ου π.Χ. αἰῶνος⁸⁶, ὡς ἐκ τούτου δὲ εἶναι ἐκ τῶν ἀρχαιοτέρων. Μυριναῖος ἐκ τῶν ροδιακῶν ἐπιγραφῶν εἶναι γνωστὸς μόνον ὁ ἐν I.G. XII, 1.105 ἀναφερόμενος.

42. *B. E. 1500*. Περιφερῆς ἐκ λαρτίου λίθου βωμὸς μετὰ βουκράνων, στεφάνων καὶ ται-

82. Laumonier, *Les cultes indigènes en Carie* (Paris 1958) σ. 683, 8.

83. Donato Morelli, *I Culti in Rodi* (Pisa, 1959) σ. 94.

84. P. M. Fraser and G. E. Bean, *The Rhodian Peraea and Islands* (Oxford 1954), σ. 135, 4, 5 (ἐνθα διορθωτέον I.G. XII. 7. 493 β), 6 καὶ 163, 3.

85. Van Gelder, *Geschichte der alten Rhodier*, ἔ. ἀ. σ. 290 κ. ἔ.

86. Ἡ μορφή τοῦ Φ ὀδηγεῖ εἰς τὸ β' τέταρτον τοῦ 3ου π.Χ. αἰῶνος, Πρβλ. Lindos II 89. Τὰ λοιπὰ ὁμως γράμματα, κυρίως τὸ Υ καὶ τὸ Σ, τὸ Μ καὶ τὸ Ω, δύναται νὰ χρονολογηθοῦν εἰς τὸ τελευταῖον τέταρτον τοῦ αἰῶνος τούτου, ἰδὲ Lindos II, 126, 127.

νίας περί τὸ ἔν βούκρανον, ὄπου καὶ ἡ ἐπιγραφή (Π ί ν. 12β). Ἐργασίου προελεύσεως.
Ἔψος 0,33μ., διάμετρος ἄνω 0,275μ. ὕψος γραμμάτων 0,012μ.

Δ α φ ν ἰ ς
Λ υ δ ἄ
χ α ἰ ρ ε

Τὸ ὄνομα *Δαφνίς* διὰ πρώτην φοράν συναντᾶται εἰς τὰς ροδιακὰς ἐπιγραφάς.
Γράμματα τοῦ 1ου π.Χ. αἰῶνος.

43. *B.E. 1503*. Περιφερῆς ἐκ λαρτίου λίθου λίαν ἀποκεκρουμένος βωμὸς μετὰ βου-
κράνων καὶ στεφάνων (Π ί ν. 12γ).

Ἔψος 0,28 μ., διάμετρος ἄνω 0,22 μ., ὕψος γραμμάτων 0,012 μ.

Γράμματα 2ου ἢ 1ου πιθανῶς π.Χ. αἰῶνος.

Εὐρέθη ἐντὸς τοῦ ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Ἰπποτῶν Οἴκου τῆς Ἰταλίας.

Δ ι π ι ε ρ ἰ α ς
ἐ γ γ ε ν ῆ ς⁸⁷

Τὸ ὄνομα *Διπυρίας* ἄγνωστον ἄλλοθεν.

44. *B. E. 1375*. Περιφερῆς βωμὸς ἀποκεκρουμένος ἐκ λαρτίου λίθου μετὰ βουκράνων,
στεφάνων καὶ ταινίας (Π ί ν. 12δ). Ἐκ τῆς νεκροπόλεως τῆς Ρόδου. Ἔψος 0,38 μ.,
διάμετρος 0,25 μ. Τὰ γράμματα κεχαραγμένα λίαν χαμηλά. Ἔψος γραμμάτων 0,01 ἕως
0,014 μ.

2ος ἢ 1ος αἰὼν π.Χ.

---- EYΣ

Ἐλεξανδρέως

45. *B. E. 1518*. Περιφερῆς βωμὸς ἐκ λαρτίου λίθου μετὰ βουκράνων καὶ ταινίας.
Ἔψος 0,52 μ., διάμετρος 0,42 μ., ὕψος γραμμάτων 0,02 μ.

Γράμματα πιθανῶς τοῦ 1ου π.Χ. αἰῶνος (Π ί ν. 12ε).

Ἐθανοκλεῦς
Δαμοφῶντος

Ἐργασίος ἄλλοθεν. Τὸ ὄνομα *Ἐθανοκλῆς* ἐκ τῶν σπανίων. Εὐρέθη εἰς τὴν περιοχὴν
τῆς παρὰ τὸν Ἁγίον Ἰωάννην ἀρχαίας νεκροπόλεως, πλησίον τῆς ἀποθήκης τῆς Διευ-
θύνσεως Τεχνικῆς Ἐπιμετείας.

87. Περὶ τοῦ ἐργασίου ἰδὲ ἐν *Studi Classici e Orientali*. Vol. V

46. *B. E. 1519*. Μαρμαρίνη επιτυμβία παραλληλόγραμμος πλάξ τεθραυσμένη κάτω. Μειοῦται ἑλαφρῶς πρὸς τὰ ἄνω, ὅπου καταλήγει εἰς κυμάτιον, ὑπὲρ τὸ ὅποιον ὑπάρχουν δύο μικρὰ ἀκρωτήρια εἰς τὰς ἑκατέρωθεν γωνίας καὶ ἓν εἰς τὸ μέσον (Πί ν. 13α). Ὑψος σφζόμενον 1,12 μ., πλάτος ἄνω 0,29 μ., πάχος 0,09 μ., ὕψος γραμμάτων 0,021. Εὐρέθη ὡς ἄνω.
ἽΩραῖα γράμματα τῶν ἀρχῶν τοῦ 2ου π.Χ. αἰῶνος⁸⁸.

Π α μ φ ί λ ο υ

Τὸ ὄνομα ἀπαντᾷ σπανίως εἰς Ρόδον.

47. *B. E. 1510*. Μαρμαρίνη παραλληλόγραμμος επιτυμβία πλάξ, μειουμένη ἑλαφρῶς πρὸς τὰ ἄνω, τεθραυσμένη κατὰ τὸ κάτω μέρος.
Ἄνω φέρει ἀέτωμα καὶ ἐπ' αὐτοῦ ἀνθεμοειδὲς ἀκρωτήριο, ἐπαναλαμβανόμενον καὶ ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς γωνίας. Ἡ δεξιὰ εἶναι ἀποκεκρουμένη. Ἡ ἐπιφάνεια τοῦ μαρμάρου εἶναι λίαν ἐφθαρμένη. Εἰς τὸ κατώτερον σφζόμενον μέρος φέρει τὴν ἐπιγραφὴν (Πί ν. 13β).
Ὑψος 0,59 μ., πλάτος κάτω 0,297 μ., ἄνω 0,28 μ., πάχος 0,073 μ., ὕψος γραμμάτων 0,015 μ. τὸ Φ. 0,019 μ. Ἐκ τῆς νεκροπόλεως τῆς Ρόδου.
Γράμματα τοῦ 3ου μᾶλλον π.Χ. αἰῶνος.

ΚΟΚΚΙΣ

ΦΙΛΑΙΝΑΣ

Ἄμφότερα τὰ ὀνόματα εἶναι ἄγνωστα.

48. *B. E. 1509*. Τεμάχιον περιφεροῦς βωμοῦ ἐκ λαρτίου λίθου ἐσκαμμένον ἄνωθεν ἵνα χρησιμεύσῃ προφανῶς ὡς ἰγδίων. Φέρει μικρὰ βούκρανα καὶ στεφάνους (Πί ν. 12ς).
Ὑψος 0,265 μ., διάμετρος 0,23 μ., ὕψος γραμμάτων 0,013 μ. Ἐκ τῆς νεκροπόλεως τῆς Ρόδου.
Γράμματα 2ου ἢ 1ου π.Χ. αἰῶνος.

----- ἀγόρας

ἽΑπο Ἰλλοδότου

49. *B. E. 1508*. Παραλληλεπίπεδος μαρμαρίνος βωμός. Κάτω φέρει κυρτὸν σῶμα καὶ ἐπ' αὐτοῦ ἀνεστραμμένον λέσβιον κυμάτιον. Ὑπὲρ τὸ κυμάτιον φέρει ἔκγλυφον ταινίαν ἐπαναλαμβανομένην καὶ εἰς τὸ ἄνω μέρος (Πί ν. 13γ).
Ὑψος 0,41 μ., πλάτος ἐνεπιγράφου πλευρᾶς 0,445 μ., ὕψος γραμμάτων 0,02.
Προφανῶς προέρχεται ἐκ τῆς νεκροπόλεως τῆς Ρόδου, εὐρέθη ὅμως εἰς δεξαμενὴν κήπου τῆς ἐποχῆς τῆς Τουρκοκρατίας, ὅπισθεν τοῦ κινηματογράφου «Παλλάς».
Γράμματα τοῦ 1ου αἰῶνος π.Χ.

88. Πρβλ. Lindos II, ἔ.ἀ., 78, 81, 85.

Ἄριστομάχου Τιμοκράτους
 Νεττίδα καὶ τᾶς γυναικὸς
 αὐτοῦ Ἡδείας Ἡρακλεώτιδος

Ἄμφότεροι καὶ ὁ Ἄριστόμαχος Τιμοκράτους καὶ ἡ Ἡδεία Ἡρακλεώτις ἄγνωστοι ἄλλοθεν.

Περὶ τῶν παραλληλεπιπέδων βωμῶν, ὡς τύπων καθαρῶς ροδιακῆς ἐμπνεύσεως, ἔγραψεν ὁ Laurenzi⁸⁹. Ἐνταῦθα πρέπει νὰ σημειωθῇ ὅτι ὁ ἡμέτερος βωμὸς διατηρεῖ ἔντονον, ἂν καὶ τυποποιημένον, τὸν χαρακτήρα τῶν αἰσθητικῶν στοιχείων τοῦ μετ' ἀναγλύφου παραστάσεως διακεκοσμημένου προτύπου βωμοῦ τοῦ Μουσείου τῆς Ρόδου⁹⁰, φέρων ἐνδεικτικῶς εἰς τὴν θέσιν τῆς ἀναγλύφου παραστάσεως ἐκείνου καὶ ἀκριβῶς εἰς τὸ μέσον καθ' ὕψος τῆς ἐπιφανείας, διὰ μεγάλων γραμμάτων εἰς τρεῖς σειρὰς, ὡς ὑποκατάστατον, τρόπιν τινά, τὴν ἐπιγραφὴν.

Ἐπίσης πρέπει νὰ ὑπογραμμισθῇ, ὅτι ἡ κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς Τουρκοκρατίας τοποθέτησις τοῦ βωμοῦ ὑπὲρ τὸ σημεῖον ἐκροῆς τοῦ ὕδατος ἐντὸς ὕδατοδεξαμενῆς (Πί ν. 13 δ) ἀπετέλεσε λίαν ἐπιτυχῆ λύσιν τῆς ἐξάρσεως τοῦ σημείου τούτου, κοσμουμένου σχεδὸν πάντοτε εἰς τὴν ἰσλαμικὴν τεχνοτροπία⁹¹.

50. *B. E. 1430*. Κάτω μέρος ὀρθογωνίου ἐπιτυμβίας στήλης ἐκ λαρτίου λίθου, περατούμενον κάτω ἀριστερά, τεθραυσμένον εἰς τρία τεμάχια (Πί ν. 14α). Ἐκ τῆς νεκροπόλεως τῆς Ρόδου.

Ὑψος 0,35 μ., πλάτος 0,35 μ., πάχος 0,125 μ., ὕψος γραμμάτων 0,00.

Γράμματα τοῦ 1ου πιθανῶς αἰῶνος π.Χ.

Ἐπίχαρμος
 ΛΑΙΣΤΡΑΙΟΥ

Ἡ δευτέρα λέξις εἶναι ἄγνωστος.

89. L. Laurenzi, *Rilievi e statue d'arte rodia*, RM 54 (1939) σ. 43. Ἴσως πρέπει νὰ προστεθῇ καὶ τοῦτο, εἰς τὰ ὅσα ἐν τῷ σπουδαιωτάτῳ τούτῳ ἄρθρῳ ἀναφέρονται, ὅτι δηλ. ὁ εἰς τὸ ἀνάγλυφον τοῦ Μονάχου εἰκονιζόμενος βωμὸς, (RM 54 (1939) πίν. 11 καὶ M. Bieber, *The sculpture of the hellenistic age* (New York 1955)) δὲν πρέπει νὰ εἶναι ἐπιτύμβιος, (RM 1939 σ. 43), ἀλλὰ ἀναθηματικός, ἐξ ἐκείνων οἱ ὅποιοι ἔχουν εὐρεθῆ κυρίως κατὰ τὰς ὑπὸ τῶν Δανῶν γενομένας ἀνασκαφὰς ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως τῆς Λίνδου (Πρβλ. *Lindos II*, ἔ. ἀ. 140, 149, 154, 195, 202, 209, 230, 253, 259, 290, 295(;), 301(;), 306, 340, 356, οἵτινες ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ 3ου π.Χ. αἰῶνος ἐμφανιζόμενοι διατηροῦνται μέχρι τοῦ τέλους σχεδὸν τοῦ 1ου π.Χ. αἰῶνος, ἔχοντες ἅπαντα τὰ μορφικὰ στοιχεῖα τῶν ἐκ Ρόδου ἐπιτυμβίων βωμῶν. Ἰδιαιτέρως δὲ ὁ ὑπ' ἀριθ. 202 φέρει κατὰ τὸ ἀριστερόν ἄκρον ἀκρωτήριο—τὸ δεξιὸν ἄκρον εἶναι ἀποκεκρουμένον—ὡς καὶ ὁ βωμὸς τοῦ ἀναγλύφου τοῦ Μονάχου, ὅπερ καθιστᾷ τὴν ὑπόθεσιν αὐτῆν ἔτι πιθανωτέραν, δεδομένου ὅτι ἐπιτύμβιος βωμὸς εἰς τὴν παράστασιν τοῦ ἐν λόγῳ ἀναγλύφου δὲν εἶναι δυνατόν νὰ δικαιολογηθῇ.

90. RM 54 (1939) σ. 43 εἰκ. 1 καὶ Cl. Rh. II, N. 32, εἰκ. 37. Σημειωτέον ὅτι εἰς τὸ Μουσεῖον τῆς Ρόδου ὑπάρχουν οἱ εἰς Cl. Rh. V, σ. 96, εἰκ. 64, Cl. Rh. IX σ. 100 εἰκ. 66 καὶ ἕτεροι δύο μετ' ἀναγλύφων εἰς τὴν ἐμπροσθεν ἐπιφάνειαν διακεκοσμημένοι βωμοί.

91. Πρβλ. H. Baldacci, *Architettura Turca in Rodi* (Milano, 1932) σ. 59 κ. ἔ., ὅπου ὁμοῦ γίνεται λόγος μόνον περὶ τῶν κρηνῶν, οὐχὶ δὲ καὶ περὶ τῆς διακοσμήσεως τῶν θέσεων ἐκροῆς τῶν ὑδάτων καὶ εἰς τὰς ὕδατοδεξαμενάς.

51. *B. E. 1381.* Ἐνεπίγραφον τεμάχιον μαρμάρου καλῆς ποιότητος μήκους 0,185 μ., ὕψους 0,095 μ. καὶ πάχους 0,065 μ. Ὑψος γραμμάτων 0,015 μ. καὶ τοῦ *O* καὶ *Θ*, 0,01 μ.

Περατοῦται ἄνω, πρᾶγμα τὸ ὅποιον δὲν εἶναι δυνατὸν μετὰ βεβαιότητος νὰ ὑποστηριχθῆ διὰ τὰς τρεῖς ἄλλας πέριξ πλευράς. Ἡ ἐνεπίγραφος ἐπιφάνεια εἶναι λελεασμένη. Παρεδόθη εἰς τὸ Μουσεῖον ὑπὸ τοῦ Χημικοῦ Κ. Πάχου μὲ τὴν δήλωσιν ὅτι εὗρέθη εἰς τὴν ἐπὶ τῆς διασταυρώσεως τῶν ὁδῶν Ἀμερικῆς καὶ 25ης Μαρτίου οἰκίαν Μπιλιόττι, νῦν Ξενοδοχεῖον «Ἀνθισμένος Πύργος». Πιθανῶς προέρχεται ἐκ τῆς συλλογῆς τοῦ ὡς ἄνω Μπιλιόττι, Προξένου τῆς Ἀγγλίας, γνωστοῦ διὰ τὴν ἀθρόαν ἀγορὰν ἀρχαίων καὶ διενέργειαν ἀνασκαφῶν ἐν Ρόδῳ, κατὰ τὰ τέλη τοῦ παρελθόντος καὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ παρόντος αἰῶνος (Πί ν. 14ε). Γράμματα ἴσως 3ου π.Χ. αἰῶνος.

Τιμακράτη

Τιμοθέου

Ἀθά[ναι]

52. *B. E. 1371.* Τεμάχιον πλακὸς ἐκ λαρτίου λίθου ὕψους 0,20 μ., πλάτους 0,155 μ., πάχους 0,07 μ., εὗρεθὲν εἰς τὴν θεμελίωσιν τῆς παρά τὴν ὁδὸν Τάρπον Σπρίγκς οἰκίας Ἀγιακάτσικα (Πί ν. 14δ).

Τὸ κοινόν

MAX-----

ΝΩΝΕ[.]ΜΑ---

ἐτείμασε [--- χρυσέω

σ]τεφάνω Τ---

---- ΓΥΕΛΝ---

Γράμματα τοῦ τέλους τοῦ 1ου π.Χ. ἢ τῶν ἀρχῶν τοῦ 1ου μ.Χ. αἰῶνος.

53. *B. E. 1353.* Περιφερῆς βωμὸς ἐκ λαρτίου λίθου ἐλαφρῶς ὠξειδωμένος, ὕψους 0,60 μ. καὶ διαμέτρου ὑπὲρ τὰ βούκρανα 0,475 μ. Ὑψος γραμμάτων 0,02 μ. Φέρει τὰ συνηθῆ κυμάτια καὶ τέσσαρα βούκρανα, τὰ ὅποια περιβάλλουν ἀπλοῖ κροσσοί. Εἶναι, ἐξ ὧσων γνωρίζω, ὁ μόνος ἄνευ στεφάνων καὶ ταινιῶν βωμὸς (Πί ν. 14ς). Γράμματα τοῦ 2ου ἢ 1ου π.Χ. αἰῶνος. Εὗρέθη εἰς τὴν θεμελίωσιν τῆς οἰκίας Φιλιππῆ, ὁδὸς Θ. Σοφούλη καὶ Πίνδου. Προέρχεται προφανῶς ἐκ τῆς νεκροπόλεως τῆς Ρόδου.

Τιμοκράτη

Τελεδάμου

*Ἄγνωστος ἄλλοθεν.

54. *B. E. 1382.* Ἄνω τμήμα ἐπιτυμβίας στήλης ἐκ χονδροκόκκου ἐφθαρμένου μαρμάρου. Περατοῦται ἄνω ἀριστερά. Ὑψος 0,12 μ. πλάτος 0,19 μ., πάχος 0,065 μ. Ἄνω διασφύ-

ζεται μερικῶς ἀπόληξις πάχους 0,032 μ. μετὰ κυματίου, ὑπὸ ταύτην ταινία πλάτους 0,058 μ. καὶ εἰς τὸ κατώτατον σφζόμενον τμήμα, ἐπὶ ἐσκαμμένης εἰς βαθύτερον ἐπίπεδον ἐπιφανείας, ὑπάρχει ἐπίγραμμα. Πλάτος ἐνεπιγράφου ἐπιφανείας 0,03 μ. Ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν ὑπῆρχε μὴ διασωθεῖσα ἀνάγλυφος ἐπιτυμβία προφανῶς παράστασις (Πί ν. 14β).

Ἡ ἐπιγραφὴ εὐρέθη ἐντετειχισμένη εἰς τὴν ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Ἑβραίων Μαρτύρων ἀρ. 37 - 39 - 41 κατὰ τὸν σεισμόν τοῦ 1957 καταπεσοῦσαν οἰκίαν, ἣτις ἀνεστηλώθη ἐν μέρει ὑπὸ τῆς Ἐφορείας Ἀρχαιοτήτων Δωδεκανήσου. Ὑψος γραμμάτων 0,004 ἕως 0,007 μ.

Οὐ μεμπτός προγόνοισι, Φίλων τέ[κνον, ----]

τ[ε]τ[ρα]ετῆ προ[λιπ]ῶν ἀλικία[ν ----]

Ἐκ τῆς μορφῆς τῶν γραμμάτων τὸ παρὸν ἐπίγραμμα πρέπει νὰ χρονολογηθῆ εἰς τὸν 4ον π.Χ. αἰῶνα. Ἐπὶ τοῦ λίθου οὐδὲν ἰχνος χρώματος σφζεται. Παρὰ ταῦτα ὁμως ἡ μεταξὺ τοῦ ἄνω πλαισίου καὶ τῆς ἐπιγραφῆς ταινία εἶναι πολὺ πιθανόν, ὅτι ἦτο ἐγχρωμος μετὰ ἢ ἄνευ γραφοῦ διακόσμου, ὅστις θὰ συνεδέετο πῶς ἐπίσης πρὸς ἐγχρωμον διάκοσμον τῆς ἄνω πλαισιωτῆς ἀπολήξεως.

Τὴν συμπλήρωσιν τοῦ 2ου στίχου ὀφείλω εἰς τὸν κ. Peek.

55. *B. E. 1402.* Λίαν ἀποκεκρουμένος περιφερῆς βωμός ἐκ λαρτίου λίθου. Προερχόμενος προφανῶς ἐκ τῆς νεκροπόλεως τῆς Ρόδου, συνελέγη ἐκ τοῦ χώρου τῆς πρώην βυζαντινῆς ἐκκλησίας, Δεμιρλί Τζαμί⁹², ἔνθα εὐρέθη παλαιότερον καὶ ὁ κατάλογος τῶν ἱερέων τοῦ Ἡλίου⁹³. Ἐκ τῶν ὑπαρχόντων ἐλαχίστων ἰχνῶν κονιάματος δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ὑποστηριχθῆ μετὰ βεβαιότητος, ὅτι ἦτο ἐντετειχισμένος εἰς τὸ ὡς ἄνω κτήριον (Πί ν. 14γ). Ὑψος 0,40 μ., διάμετρος 0,38 μ., ὕψος γραμμάτων 0,013 μ. 2ος ἢ 1ος π.Χ. αἰών.

Μνάμων

Νικηράτου

Νισύριος

Τὸ ἐκ Νισύρου προφανῶς ὄνομα *Μνάμων*, τὸ δωρικὸν τοῦ Μνήμων, ἐξ ὧων γνωρίζω, διὰ πρώτην φοράν ἀπαντᾷ εἰς Ρόδον, ἐνῶ τὸ Νικηράτος ἀπαντᾷ σπανίως⁹⁴ καὶ κυρίως εἰς ξένους.

56. *B. E. 1519.* Κάτω μέρος ἐπιτυμβίας στήλης ἐκ λαρτίου λίθου. Κάτω φέρει ἀποκεκρουμένην προεξοχὴν πρὸς στερέωσιν εἰς ὑποκειμένην βάσιν. Ἐκ τῆς νεκροπόλεως τῆς Ρόδου.

Ὑψος 0,28 μ., πλάτος μέγιστον 0,21 μ., πάχος 0,075 μ., ὕψος γραμμάτων 0,015 μ.

92. Πρβλ. Ἄ. Ὁρλάνδου, Βυζαντινὰ καὶ μεταβυζαντινὰ μνημεῖα τῆς Ρόδου, εἰς τὸ Ἀρχεῖον τῶν Βυζαντινῶν Μνημείων τῆς Ἑλλάδος Τόμ. VI, 1, (1948) σ. 76-80.

93. L. Morricone, «I sacerdoti di Halios», ἐν *Annuario SIA* (XXVII-XXIX) (1949-51) σ. 351 κ. ἑ.

94. I. G. XII, 1, 1034, 33 ἐκ Καρπάθου ἐν *Annuario SIA* XXX-XXXII (1952-54) σ. 219, ἀρ. 257b στ. 14 ἐκ Καμίρου καὶ *Annuario SIA* I-II (1939-40) σ. 170. ἀρ. 21 Β, στ. 14 ἐξ Ἐφέσου.

(Π ί ν. 15β). Γράμματα 1ου πιθανῶς π.Χ. αἰῶνος. Ἐκ τῆς νεκροπόλεως τῆς Ρόδου.

*Ἰερόστρατος
Χρηστός Χαῖρε*

Τὸ ὄνομα *Ἰερόστρατος*, ἄγνωστον ἄλλοθεν, ἴσως εἶναι προτιμότερον, ἀντὶ τοῦ ἀπλοῦ *Ἰερόστρατος*, τὸ ὁποῖον φαίνεται ἐπὶ τοῦ λίθου.

57. *B. E. 1514*. Ὅμοια πρὸς τὴν ἀνωτέρω στήλη, τεθραυσμένη ἐπίσης. Ὑψος 0,325μ., πλάτος μέγιστον 0,21 μ., πάχος 0,07 μ., ὕψος γραμμάτων 0,13 μ. Ἐκ τῆς νεκροπόλεως τῆς Ρόδου. Γράμματα 2ου ἢ 1ου π.Χ. αἰῶνος (Π ί ν. 15α).

*Θερινὸν
Χρηστὰ Χαῖρε*

Τὸ ὄνομα ἄγνωστον ἄλλοθεν.

58. *B. E. 1394*. Τεμάχιον ἐκ μεγάλης βάσεως ἀνδριάντος ἢ ἀνδριάντων, κοῖλον κατὰ τὴν προσθίαν ἐνεπίγραφον πλευράν.

Ὑψος 0,61 μ., μήκος ἐνεπιγράφου πλευρᾶς (ἐμετρήθη ἢ χορδῆ τοῦ τόξου) 0,70 μ.

Εὑρέθη κατὰ τὴν διάνοξιν βόθρου ἐντὸς τοῦ παρὰ τὴν ὁδὸν Ἡρακλείου προαυλίου τοῦ ἐργοστασίου Καπνοβιομηχανίας Ρόδου (Π ί ν. 15γ).

*Ἀγέφαντος Ξενοφάντου
[ἀ]δελφὸν Θεοῖς πᾶσι.
Πείθανδρος Ἀθηναῖος ἐποίησε.*

Ὁ *Ἀγέφαντος Ξενοφάντου* εἶναι ἄγνωστος ἄλλοθεν.

Τοῦ Ἀθηναίου ἀνδριαντοποιοῦ *Πείθανδρου*, ἀκμάσαντος κατὰ τὸ 250 π.Χ., εἶναι γνωσταὶ ἐκ Λίνδου δύο εἰσέτι ὑπογραφαί ⁹⁵.

59. *B. E. 1534*. Τεμάχιον πηλίνου πυραύνου, μετὰ γενειοφόρου κεφαλῆς καὶ κόμης μετὰ στεφάνου ἐκ κισσοῦ. Περί τὴν κεφαλὴν ὑπάρχει διπλῆ ἔκγλυφος γραμμὴ ἐν εἴδει πλαισίου. Ὑπὲρ τὴν κεφαλὴν ἡ ἐπιγραφὴ (Π ί ν. 16γ).

Πλάτος τεμαχίου 0,12 μ., ὕψος 0,115 μ., ὕψος γραμμάτων ἀπὸ 0,003 μ. ἕως 0,008 μ.

ΕΚΑΤΑΙΟΥ

Πρόκειται περὶ τοῦ γνωστοῦ τύπου πυραύνου μετ' ἐπιγραφῆς ⁹⁶, ὅμοιος τοῦ ὁποίου εὑρέθη παλαιότερον εἰς Κάμιρον ⁹⁷.

95. Lindos II, ἔ. ἀ. 90, 98.

96. Conze Jdl. 1890, σ. 125. Griechische Kohlenbecken, τύπος II C.

97. Ἐ. ἀ. σ. 125 ἀρ. 298. Σημειοῦται ὅτι εἰς τὸ Μουσεῖον τῆς Ρόδου ὑπάρχει καὶ ἕτερον ὅμοιον τεμάχιον, ἡ ἐπιγραφὴ τοῦ ὁποίου εἶναι λίαν δυσανάγνωστος.

Εἰς τὰ ἐνεπίγραφα πύραυνα τὸ ὄνομα Ἑκαταῖος εἶναι συνηθέστερον τῶν ἄλλων⁹⁸.

Περὶ τῆς χρονολογίας τῶν πυραύνων τοῦ τύπου τούτου ὁ Dumont⁹⁹, καὶ ὁ Newton καὶ μετ' αὐτῶν ὁ Conze¹⁰⁰ συμφωνοῦν ὅτι πρέπει νὰ εἶναι ἐλληνιστικά· ὁ Furtwängler δὲ¹⁰¹ ὀρίζει ἀκριβέστερον, ὅτι ἡ μεγάλη μᾶζα τῶν πυραύνων πρέπει νὰ εἶναι νεωτέρα πῶς τῶν μέσων τοῦ 3ου π.Χ. αἰῶνος.

Πρὸς τὴν χρονολόγησιν ταύτην συμφωνεῖ περισσότερον ἡ μορφή τῶν γραμμάτων, ἂν καὶ ἀπὸ τινος ἀπόψεως θὰ ἦτο δυνατόν ταῦτα νὰ χρονολογηθοῦν καὶ ὑψηλότερον¹⁰².

Τὰ ὄσα ὁ Mayence¹⁰³ λέγει περὶ πυραύνου ἐλληνορρωμαϊκῆς ἐποχῆς μετὰ τοῦ ὀνόματος ΕΚΑΤΑΙΟΥ, ἰσχύουν ἀποκλειστικῶς διὰ τὴν ἰδιάζουσαν μορφήν τοῦ πυραύνου καὶ τῆς ἐπιγραφῆς, ἣτις δημοσιεύεται ἐκεῖ.

Τέλος, τὸ ὄνομα Ἑκαταῖος θὰ πρέπει νὰ ἀποδοθῆ εἰς πυραυνοποιόν, ὡς ἔχει ὑποστηρικθῆ ὑπὸ τῶν παλαιότερων μελετητῶν¹⁰⁴.

V. ΕΠΙΓΡΑΦΑΙ ΕΚ ΤΗΣ ΡΟΔΙΑΚΗΣ ΥΠΑΙΘΡΟΥ

ΕΚ ΚΑΜΙΡΟΥ

60. *B. E. 1307*. Τεμάχιον ἐνεπιγράφου μαρμαρίνης πλακὸς μετὰ καταλόγου ὀνομάτων, ἐκχωσθὲν ἐκ τῆς δυτικῶς τοῦ φυλακίου τῆς ἀρχαίας Καμίρου περιοχῆς. Περαιτοῦται ἀριστερά. Ὑψος 0,22 μ., πλάτος 0,19 μ., πάχος 0,13 μ. Ὑψος γραμμάτων ἀπὸ 0,01 μ. ἕως 0,013 μ. (Πί ν. 15δ).

Πολύ]χα[ρμος ----

καθ' ὄθε[σίαν δέ ----]

Ἀθανόδο[τος ----]

καθ' ὄθεσί[αν δέ ----]

Πολυάρατος ----

καθ' ὄθεσίαν [δέ ----]

Δαμῶναξ

καθ' ὄθε[σίαν δέ ----]

Γράμματα πιθανῶς τοῦ 1ου π.Χ. ἢ 1ου μ.Χ. αἰῶνος.

98. Ἐ. ἀ. σ. 140, ὅπου ἀναφέρονται 34 τεμάχια μετ' ἐπιγραφῆς Ἑκαταίου. F. Mayence ἐν BCH 1905 σ. 390, ὅπου ἀναφέρονται ἕτερα 9 ἐκ Δήλου καὶ Th. Wiegand und Hans Schrader, Priene, σ. 465, εἰκ. 215, ὅπου δημοσιεύεται ἕτερον τεμάχιον ὁμοίου τύπου.

99. A. Dumont. Rev. Arch. 1869, σ. 430.

100. Conze ἔ. ἀ. σ. 139.

101. A. Furtwängler Jdl. 1891, σ. 111. Die Köpfe der griechischen Kohlenbecken.

102. Χαρακτηριστικῶς τὰ γράμματα Κ, Α, Ο καὶ Υ πείθουν περὶ ὑψηλοτέρας χρονολογήσεως.

103. BCH 1905 σ. 396-7.

104. Conze ἔ. ἀ. σ. 139-40, Mayence ἔ. ἀ. σ. 396. Ἐκτενὴ μελέτην περὶ τῶν πυραύνων πρόκειται νὰ δημοσιεύσῃ ὁ καθηγητῆς κ. Le Roy.

ΕΞ ΙΣΤΡΙΟΥ

Αἱ δύο κατωτέρω ἐπιγραφαὶ εὐρέθησαν εἰς τὸ χωρίον Ἴστριον.

61. Συνήθης τετραγωνικὴ σχεδὸν βᾶσις περιφεροῦς βωμοῦ ἐξ ἐγχωρίου λίθου. Μῆκος πλευρῶν 0,73 μ. καὶ 0,75 μ. Ὑψος 0,255 μ. Ὑψος γραμμάτων 0,027 μ. ἕως 0,03 μ. Ἀποτελεῖ τὸ ἄνω μέρος τῆς Ἁγίας Τραπέζης τοῦ ναϊδρίου τοῦ Ἁγίου Μερκουρίου. Εἶναι λίαν πιθανὸν ὅτι προέρχεται ἐκ τοῦ παρακειμένου ἀρχαίου νεκροταφείου¹⁰⁵.

Δ Α Μ Α Ρ Χ Ι Δ Α Σ
Γ Ο Λ Υ Χ Α Ρ Μ Ο Υ
Β Ρ Α Σ Ι Ο Σ

Γράμματα τοῦ τέλους τοῦ 2ου ἢ τῶν ἀρχῶν τοῦ 1ου π.Χ. αἰῶνος.

62. Τμήμα βάσεως ἐπιτυμβίου βωμοῦ ἐκ λαρτίου λίθου ἐντετειχισμένον, μετὰ τοῦ ἐν I.G.XII, 1896 δημοσιευμένου, εἰς προχείρου κατασκευῆς τοῖχον παρὰ τὴν οἰκίαν Ἐμμανουὴλ Χατζησάββα, τῆς αὐτῆς πιθανῶς ὡς ἡ ὑπ' ἀριθ. 61 προελεύσεως.

Ὑψος γραμμάτων 0,02 μ.

Ἀριστομήδης

Ἀριστοτίμου

καθ' ὁμοθεσίαν δὲ Ὀνασά[νδρου]

Βράσιος

Γράμματα τοῦ τέλους τοῦ 2ου ἢ τῶν ἀρχῶν τοῦ 1ου π.Χ. αἰῶνος. Τὸ γεγονός, ὅτι ἀμφότεραι αἱ ὑπ' ἀριθμ. 61 καὶ 62 ἐπιγραφαὶ εὐρέθησαν εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ Ἴστρίου καὶ πιθανῶς εἰς τὸ ἀνωτέρω ἀναφερθὲν νεκροταφεῖον τοῦ Ἁγ. Μερκουρίου, ἀποτελεῖ πρόσθετον ἀπόδειξιν ὅτι ἡ περιοχὴ τοῦ Ἴστρίου συμπεριλαμβάνετο εἰς τὴν ἀρχαίαν Βρασίαν¹⁰⁶, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον μέχρι σήμερον ἐκ μιᾶς μόνης ἐπιγραφῆς ἐδηλοῦτο¹⁰⁷.

ΕΚ ΣΙΑΝΝΩΝ

63. B. E. 1511. Κάτω μέρος ἐπιτυμβίας στήλης ἐκ φαιοῦ λίθου. Κάτω φέρει ἀνεστραμμένον λέσβιον κυμάτιον.

Ὑψος 0,24 μ., πλάτος 0,228 μ., πάχος 0,09 μ.

Ὑψος γραμμάτων 0,017 μ. (Πί ν. 16β).

--- K I Δ A ---

Σελγεὺς χαῖρε

105. Raffaele Umberto Inglieri, Carta archeologica dell' isola di Rodi (Firenze, 1936) Foglio sud, 27. Σημειοῦται ἐνταῦθα ὅτι κατὰ μῆνα Ἰούνιον 1961 εἰς τὴν ὡς ἄνω περιοχὴν ἀνεσκάφησαν ὑπὸ τῆς Ἐφορείας Ἀρχαιοτήτων τρεῖς τάφοι.

106. Πρβλ. Hiller von Gaertringen, Die Deme der rhodischen Städte, AM 42 (1917) σ. 174, 4, καὶ ἐν τῷ περὶ Ρόδου ἀρθρῷ τοῦ ἰδίου εἰς RE, Suppl. V (1931) σ. 747, 5.

107. S. Selivanov, «Ad inscriptiones Rhodias ineditas», AM 16 (1891) σ. 241 καὶ I.G.XII, 1, 894. Ἐπειδὴ, λόγῳ τῆς θέσεως τῆς ἐπιγραφῆς, δὲν διακρίνονται τὰ γράμματα εἰς τὴν ληφθεῖσαν φωτογραφίαν, παραλείπεται ἡ δημοσίευσίς της.

64. *B. E. 1512*. Κάτω μέρος επιτυμβίας στήλης εκ φαιοῦ λίθου. Κάτω έξογκοῦται ἑλαφρῶς (Πί ν. 16α).

*Υψος 0,37 μ., πλάτος 0,275 μ., πάχος 0,11 μ.

*Υψος γραμμάτων 0,019 μ.

Φίλων

Χαίρε

Χάρις

Χαίρε

ΕΞ ΑΛΛΕΡΜΩΝ

*Εντὸς τοῦ ἱεροῦ ναοῦ Ἅγιος Γεώργιος:

65. Μαρμαρίνη βάσις σταυροῦ φέρουσα τετράπλευρον ἐγκοπήν εἰς τὸ μέσον τῆς ἄνω ἐπιφανείας, πρὸς ὑποδοχὴν τοῦ σταυροῦ.

*Υψος 0,105 μ., πλάτος 0,52 μ., βάθος 0,21 μ., ὕψος γραμμάτων 0,05 μ.

ΤΡΕΝΕΚΘΕ ΜΕΛΗΩ

ἀντί: ἀνήγειρεν ἐκ θεμελίων.

Πρόκειται περὶ κτητορικῆς ἐπιγραφῆς τοῦ ναοῦ τοῦ Ἁγίου Γεωργίου πιθανῶς, ὅστις, μετὰ τινά καταστροφὴν, ἀνηγέρθη ἐκ θεμελίων.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

ΕΠΙΓΡΑΦΗ ΕΚ ΝΙΣΥΡΟΥ

Εἰς τὸ κάτω μέρος τῆς ἐκ Νισύρου ἐπιτυμβίας στήλης, ἣτις εὑρίσκεται νῦν εἰς τὸ Μουσεῖον τῆς Ρόδου¹⁰⁸, ὑπάρχει ἡ κατωτέρω δημοσιευομένη ἐπιγραφή, ἣτις δὲν ἦτο γνωστὴ μέχρι σήμερον (Πί ν. 16δ).

Αἰνήσων

ΑΝΔΡΩΝΟΣ

Τὸ *Αἰνήσων* εἶναι ὄνομα γνωστὸν καὶ ἐκ τῆς Νισύρου¹⁰⁹ καὶ τῆς Ρόδου¹¹⁰.

Τὸ *ΑΝΔΡΩΝ* ὅμως εἶναι ἐντελῶς ἄγνωστον ἄλλοθεν.

Ρόδος Δεκέμβριος 1961

ΓΡ. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΠΟΥΛΟΣ

108. Cl. Rh. VI-VII, σ. 548, 5, εἰκ. 90.

109. I. G. XII, 3, 109, 110.

110. I. G. XII, 1. 282.

Π Ι Ν Α Κ Ε Σ

I. Κύρια όνόματα			
		Διπερίας	43,1
		Έκαταίος	59
Άγαθοκλής Βυ(σ)ζάντιος	37,1	Έξάκεστος Θρασυμήδεις	3,5
Άγαθάνυμος	19,1	Έπίχαρμος ΛΑΙΣΤΡΑΙΟΥ	50,1
Άγέφαντος Ξενοφάντου	58,1	Έρασίνοσ	33,1
Άγήμων	13,1	Έράτων Ροδοφώντος	3,7
Α Δ Ρ Ω Ν, ιδέ Αινήσων		Έρμοκράτης, ιδέ Άριστονίκη	
Άθανόδοτος	60,3	Ευπόλεμος	17, 3, 4
Άθανοκλής Δαμοφώντος	45,1	Ευφραγόρας, ιδέ Μενοίτιος	
Αινήσων ΑΔΡΩΝΟΣ	66,1	Ευφράνωρ Βασιλείδεις,	17,4
Αινήτωρ, ιδέ Μυτίων		ιδέ και Βασιλείδης	
Άλεξις, ιδέ Δαμοσθένης		Ευφροσύνα	40,1
Άμφίτιμος	18,β,3	Ήδεία	49,3
Άναξίτιμος	20,1	Ήλιόδωρος, ιδέ Πλούταρχος	
Άνταγόρας, ιδέ Τιμαρχος		Θερινόν	57,1
Άντίγονος Δαμοκλεϋς	9,1	Θεύγονος, ιδέ Κλεώνυμος και Πολυάρατος	
Άντίδωρος Άντιλόχου	30,1	Θεύπονπος, ιδέ Γάιος Ίούλιος Θεύπονπος	
Άντίλοχος, ιδέ Άντιδώρος		Θρασυμήδης, ιδέ Έξάκεστος	
Άπολλόδοτος	48,2	Ίερόκλεια	34,1
Άπολλώνιος	23,1	Ίερόμβροτος, ιδέ Άριστίων και Ίεροφάνης	
Άπολλώνιος Άντιοχεϋς	31,3	Ίερόστρατος	
Άπολλωνίου γυνά	31,3	Ίεροφάνης Ίερομβρότου	10,11
Άριστίων Ίερομβρότου	3,6	Ίούλιος, ιδέ Γάιος Ίούλιος Θεύπονπος	
Άριστόδαμος, ιδέ Άρχοκράτης		Καλλιόπη	31,2
Άριστόμαχος, ιδέ Τιμοκράτης		Κλειτόδαμος	18, β, 8
Άριστομήδης Άριστοτίμου	62,1	Κλευκράτης Δαμαγήτου	17,5
Άριστονίκη Έρμοκράτεισ	38,1	Κλεώνυμος Θευγόνοσ	3,9
Άριστότιμος, ιδέ Άριστομήδης		Κ Ο Κ Κ Ι Σ Φ Ι Λ Α Ι Ν Α Σ	47,1
Άριστοκράτεια Μενελάου	17,10	ΛΑΙΣΤΡΑΙΟΥ, ιδέ Έπίχαρμος	
Άριστοκράτης	17,2	Λεοντίδας	8,1
Άριστοφάνης	18,α,2	Λύσων Τιμαράτου	3,4
Άρτεμίδωρος, ιδέ Γάιος Ίούλιος Θεύπονπος		Μενεκλής	15, 1-2
Άρχοκράτης	24,3	Μενέλαος Μοιραγένευσ,	17,6
Άρχοκράτης Άριστοδάμου	24,5-6	ιδέ και Άριστοκράτεια	
Άφροδείσια Όκταβία	16,3	Μενοίτιος Ευφραγόρα	3,10
Άφροδείσιοσ	14,2	Μνάμων Νικηράτου	55,1
Βακχίς	35,1	Μοιραγένης, ιδέ Μενέλαος	
Βασιλείδης Ευφράνορος,	17,8	Μόσχος	14,4
ιδέ και Ευφράνωρ		Μυτίων Αινήτορος	3,3
Γάιος Ίούλιος Θεύπονπος Άρτεμιδώρου	6,3	Νικαγόρας	13,2
Γυελών (;)	14,3	Νικήρατος, ιδέ Μνάμων	
Δαμαγήτοσ, ιδέ Κλευκράτης Φιλοκρέων		Νιρεύσ, ιδέ Χίλων	
Δαμαίνετοσ	21,1	Ξενοφάντοσ, ιδέ Άγέφαντοσ	
Δαμαρχίδας Πολυχάρμου	61,1	Όκταβία Άφροδείσια	16, 2-3
Δαμοκλήσ, ιδέ Άντίγονοσ		Όνάσανδροσ	62,3
Δαμοσθένης, ιδέ Άλεξις και Πολυκλήσ		Πάμφιλοσ	46
Δαμοφών, ιδέ Άθανοκλήσ		Πάναδροσ	18, β, 7
Δαμώναξ	60,7	Πείσιοσ	36,1
Δαφνίς	42,1	Πολυάρατοσ	60,5

Πολυάρατος Θευγόνου	3,12	Στάσιππος	1,17
Πολυκλής Δαμοσθένευς	4,1		
Πολύχαρμος, ιδε και Δαμαρχίδας	60, 1-2, 4-18, 9, 4	VI. Έορται - Πανηγύρεις	
Πυθόδοτος	18, β,10	Άλεξάνδρεια	1,5
΄Ροδοκλής	14,5	Διονύσια	1,5
΄Ροδοφών, ιδε ΄Εράτων			
Στάσιππος	1,17	VII. Όνόματα δήμων, πόλεων-περιοχών και έθνικα	
Τελέδαμος, ιδε Τιμακράτη			
Τιμακράτη Τελεδάμου	51,1	Άθηναίος	58,3
Τιμάρατος, ιδε Λύσων		Άλεξανδρεύς	44,2
Τιμαρχος ΄Ανταγόρα	3,1	Άντιοχεύς	31,1
Τιμόθεος, ιδε Τιμακράτη		Βράσιος	61, 3-61, 4
Τιμοκράτη Τελεδάμου	53,1	Βρυκούντιος	15,3
Τιμοκράτης, ιδε ΄Αριστόμαχος		Βυ(σ)ζάντιος	37,2
Τιμοσθένης	18, β, 5	Γαλάτας	32,2
Φειδοκράτης, ιδε Κλειτόδαμος		΄Ηρακλεώτις	49,3
ΦΙΛΑΙΝΑ, ιδε ΚΟΚΚΙΣ		Θρήικη	21,1
Φιλιστώ	41,1	΄Ιαλύσιοι	1,11
Φιλοκλέων Δαμαγήτου	3,8	Καλλατιανός	33,2
Φίλων	54,1-64,1	Καμειρείς	1,11
Χάρης	64,3	Κίλισσα	31,2
Χίλων Νιρέως	2,1	Λαμψακηνός	30,2
		Λίνδιοι	1,11
II. Άγαλματοποιοί		Λυδά	42,2
΄Αριστοκράτης ΄Ρόδιος	17,15	Μυριναία	41,2
Θεύδωρος Παριανός	3,13	Νεττίδας	49,2
Πειθανδρος ΄Αθηναίος	58,3	Νισύριος	55,3
Πλούταρχος ΄Ηλιοδώρου	12,1	Παριανός	3,13
Φείδων Φειδοκράτευς	4,4	Πεδιεύς	1,7
		΄Ρόδιος	17,15
III. Θεοί		΄Ροδίων δάμος	6,1-16,1
΄Αθάνα	51,3	΄Ροδίων πλήθος	6,7
΄Αθάνα Πολιάς	1,2	Σαμοθράκη	24,8
΄Αλιος Ρόδου	39,1	Σελγεύς	63,2
΄Αρταμς	1,3	Σικωνία	35,2
΄Ατλαντίδος Κοῦρος: ΄Ερμής	24,3	Σολεύς	34,2
Ζεύς Πολιεύς	1, 2-3		
Θεοί οί έν Σαμοθράκη	24,7	VIII. Λέξεις και ὄροι	
		ἀ	21,6
IV. Κοινά		ἀγαθός	13,8
΄Ιαλυσίων τών ΄Ερεθειμιαζόντων	1,12	ἀγορανομήσας	1,4
Κοινόν	52,1	ἀγωνοθετήσας	8,2
Παναθηναϊστᾶν	11,5	ᾄδε	13,1
Παναθηναϊστᾶν στρατευομένων κοινουῦ τῶν ένπλεόντων (;)	1,13-14	ἄδελφά	17,3
		ἄδελφός	58,2
V. ΄Ιερεῖς ΄Ηλίου		αἶα	13,3
Πολύχαρμος	2,4	αιέν	13,7
		ἄλικία	54,2
		ἄλλ' ἐγῶ	22,1
		ἀναγράφειν	21,3

ανάθεσις	1,10-11,4	ἔτος	1, 16-17
ἀνδριάς	1,9-10-11,3	εὐαγέως	24,4
ἀνεγείρω	65	εὐνοια	2, 5-6, 5-9, 1-17, 12
ἀνεψιά	17, 9, 11	ἔχον	21,5
ἀνήρ	13,2	ἔχων	6,6-13, 7
ἀποδιδόναι	21, 3-22, 2	θεμέλια	65
ἀργύρεος	1,10-11, 2-3, 4	θέμις	13,8
ἀρετὰ (ἀρετᾶς ἔνεκα)	6,5	θεοῖς	2, 6-3, 2-4, 3-5-9, 2-17, 14
ἀρχαί (ἐν ταῖς ἀρχαῖς)	1,7	θεοῖς πᾶσι	58,2
ἀρχιτέκτων	21,6	θεοῖς τοῖς ἐν Σαμοθράκη	24,7
ἀρχέσθω. . . τᾶς κατασκευᾶς	21,1	θερινὰ ἐξάμηνος	1, 16-2, 3
αὐχὴν	24,1	θησαυρός	21, 2,5
ἄφθιτος	13,1	θυαπολία	24,4
αὐτὸν (αὐτοῦ-αὐτοῦς)	9, 2-21, 3-22, 5-49, 3-21, 6	ιδρύσατο	22,3
βαλῶν	13,5	ιερατεύσας	25,3
βουλά	1, 8-1, 15-2, 2-2, 3-16, 2	ιερατεύσας Ἰθάνας Πολιάδος καὶ Διῶς Πολιέως καὶ Ἀρτάμιτος	1, 2-3
βουλεύσασα	1,15	ιερατεύσας θεοῖς τοῖς ἐν Σαμοθράκη	24,7
γεραρός	13,5	ιερόν ἔτος	1,16-17
γράμματα	21,5	κά	21,6
γυμνασιαρχήσας	14,1	καθ' ᾧ	21,6
γυνά	17,7-28, 2-31, 3-49, 2	καθ' ὑθεσίαν, ἰδὲ ὑθεσία	
δακτυλῖος	21,5	καλλίστα χάρις	13,4
δαμος Ῥοδίων	6, 1-13, 4-16, 1	κατασκευά	21,1-2
δάπεδον	24,2	κληδῶν	13,2
διατελεῖν	6,6	κλυτός	13,3
διδόναι	13,4	κοῦρος	24,3
δωρίς	13,3	κράς κρατὸς	13,5
ἔαρ	1,17	μεμπτός	54,1
ἐγγενής	43,2	μήδομαι	13,6
ἐγὼ	22,1	μητις	13,7
εἰκῶν	13,1	μία	21,4
εἰναλία	13,6	μνεία	22,5
εἴσατο	24,3	νόος	13,8
ἐκ	65	νειμάμενοι	24,2
ἕκατι	13,3	νικάσας Ἀλεξάνδρεια καὶ Διονύσια	1,5
ἐν	24, 2-24, 8	νικάσας Τραγωδοῖς	1, 5-6
ἐλάσσονα	21,5	ὄδε	13,3
ἔνεκα (εὐνοίας ἔνεκα)	2, 5-6, 5-9, 2-17, 12	ὀσία	13,7
ἔνεκεν	16,4	οὐ	54,1
ἐνπλεόντων	1,14	παῖς	13,2
ἐνυδρος	24,2	πατρίς	2, 5-13, 7
ἐξάμηνος	1, 16-2, 4	πατήρ	20,2
ἐπιγιγνώμενος	22,6	περὶ	13,7
ἐποίησε	3,13	πλεονάκις	1, 8-1, 12
ἐποίησε	4, 4-17, 15-58,3	πλευρά	21,4
ἔργα	13,4	πλήθος Ῥοδίων	6,7
ἐρεῖ	13,2	πληρωμαί	1,15
ἐρεθειμιάζοντες	1,12	πόλις	13,6
ἐρικυδής	13,5	πράξας πάντα. . .	1,6-7
ἐς	21,4	πρόγονοι	54,1
ἐσθλά	13,6	προλιπῶν	54,2
ἐσσομένοις	13,1	πρόσωπα ἀργυρέα	1, 9-11, 3-4
ἐτείμασε	6, 2-52, 4		

πρυτανεύσας	1,6	τραγωδοίς	1,6
πωληταί	21,3	υἱός	17, 7-17, 9-17, 11
ρέξας	24,4	ύοθεσία	18, β, 6-60, 2-60, 4-60, 6-60, 8-62, 3
σεβαστόν	1, 16-17	ύπερ	13,5
σηκός	21,2	φιλοστοργία	17,12
στέφανος	1, 9-1, 13-2, 2-11, 3-52, 5	φωτί	13,8
στεφανωθείς	1, 7-8-1, 10-1, 13-2, 1-11, 2-11, 4	χαίρε	32, 3-33, 3-35, 3-40, 2-
στρατευομένων	1,14		42, 3-56, 2-57, 2-63, 2-
συγγράφη	21,7		64, 2-64, 6
συμφέροντα	1,7	χάρις	13,4
σφετέρα	13,7	χρηστά	35, 3-40, 2-57, 2
ταμιεύσας	1,4	χρηστός	32, 2-56, 2
τειμαῖς ἔνεκα	16,4	χρόνος	22,6
τέκνον	54,1	χρύσεος	1, 8-9-1, 12-13-2, 2-11, 2-52, 4
τελέθει	13,8	χρυσός	13,5
τετραετής	54,2	Ψάφισμα	21,4

Σ Υ Μ Π Λ Η Ρ Ω Μ Α

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑΣ ΣΧΕΤΙΚΗΣ ΠΡΟΣ ΤΑΣ ΡΟΔΙΑΚΑΣ ΕΠΙΓΡΑΦΑΣ

Εἰς τὸν ἀναλυτικὸν κατάλογον τῆς βιβλιογραφίας, τὸν ὁποῖον ἐδημοσίευσεν ὁ P. Carratelli εἰς *Annuario SIA XXX-XXXII* (1952-54) καὶ *XXXIII-XXXIV* (1955-56), πρέπει νὰ προστεθοῦν καὶ αἱ κάτωθι σχετικαί, μὲ ἐπιγραφάς ἐκ Ρόδου, ἐργασίαι.

1. 1890. *Jdl* 1890 ἄρθρον τοῦ Conze, *Griechische Kohlenbecken* σ. 125 ἄρ. 298, ἐπιγραφή ἐκ Καμίρου ἐπὶ πυραύνου, δὲν συμπεριελήφθη εἰς *I.G. XII, I*.

2. *AM*. 1896 (21) ἄρθρον τοῦ E. Pridik, *Amphorenstempel aus Athen* ἐν σ. 129, *I. Rhodische Henkel*.

3. *AM* 1898 (23) σ. 238 ἄρθρον τοῦ Hiller von Gaertringen, *Einige vergessene Amphorenhenkel aus Rhodos*.

4. *Jdl*. 1901, σ. 162 σημ. 13 ἢ εἰς τὸ παρὸν ἄρθρον ἀναδημοσιευομένη ὑπ' ἄρ. 21 ἐπὶ ἀρχαίου Θησαυροῦ ἐπιγραφή.

5. Δ. Χαβιαρᾶ, Δωδεκάνησος, *Περιοδικὸν ἐκδιδόμενον κατὰ τριμηνίαν Ἔτος Α' Τεύχος Α'* Ἐν Σύμῃ, *Τυπογραφεῖον «Δωδεκάνησος», 1918.*

6. Εὐσταθίου Σ. Λαγκάνη, *Ροδιακὸν Ἡμερολόγιον 1930, Τόμος Β'* Βιβλιοπωλεῖον Μ. Β. Νοταρᾶ, Ρόδος, Σελ. 127, ἐν τῷ ἄρθρῳ Κ. Ν. Κωνσταντινίδη «Ἀρχάγγελος», ἀναγράφεται ἄγνωστος ἄλλοθεν ἐπιγραφή ἐξ ἐπιτυμβίας πιθανῶς στήλης εὐρεθείσης προφανῶς εἰς τὸ χωρίον ἹΑρχάγγελος.

7. Εἰς τὸ αὐτὸ ὡς ἄνω Ροδιακὸν Ἡμερολόγιον, σελ. 253, Χ. Παπαχριστοδοῦλου, Ἐπὶ τὰς ἐπιγραφάς τῆς Ρόδου, ὅπου δημοσιεύεται μία ἐπιγραφή ἐξ ἐπιτυμβίας στήλης, εὐρεθείσης εἰς τὸ χωρίον τῆς Ρόδου Σάλακος.

8. Ν. Δ. Χαβιαρᾶ, Δ. Φ. Γυμνασιάρχου, τακτικοῦ Ἑταίρου τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας Ἀθηνῶν. «Πεμπάδες», ἦτοι φιλολογικαὶ ἐπιστημονικαὶ δημοσιεύσεις κατὰ πεντάδα. Πεμπάς Α', Τόμος Πρῶτος, ἐν Ἀλεξανδρείᾳ, *Τυπογραφεῖον Κασιμάτη καὶ Ἰωνᾶ, 1936.* Ἐν σελ. 23 κ.έ. δημοσιεύονται ὀκτὼ ἄγνωστοι ἄλλοθεν ἐπιγραφαὶ ἐκ Ρόδου.

ΓΡ. Κ.

A RELIEF PITHOS FROM MYKONOS*

The large archaic pithoi known as «Boiotian», many of which were found in Boiotia during the last years of the nineteenth and beginning of the twentieth centuries, have long been recognized as a group¹. Their importance has been further emphasized by discoveries during recent years of similar pithoi, both fragmentary and whole, on various of the Cyclades islands. The discovery of a rich collection of these pithoi on the island of Tenos opens the possibility of grouping the known pieces into workshops, and even of attributing some of them to individual hands. Another important result of the recent finds is that the long accepted theory of the Boiotian origin of the pithoi found in Boiotia is now open to serious question, the problem being more complicated than originally supposed.

Although a few fragments of pithoi were found on Delos, Tenos and Eretria at the end of the last century, these were interpreted either as local work dependent on Boiotian relief ware or actual imports from Boiotia². The pithoi found in Boiotia were, naturally enough, assumed to be of Boiotian origin, although Hampe

* Abbreviations.

<i>Agora VIII</i>	E. Brann, <i>The Athenian Agora</i> vol. VIII, <i>Late Geometric and Protoattic Pottery</i> , 1962.
<i>Artemis Orthia</i>	R. M. Dawkins, <i>The Sanctuary of Artemis Orthia at Sparta</i> , 1929.
<i>Atti</i>	Nikolaos M. Kontoleon, «Das heutige Bild der archaischen Kunst der Kykladen», <i>Atti del Settimo Congresso Internazionale di Archeologia Classica</i> , Vol. I, Roma, 1961, pp. 267-272.
<i>Bronzereliefs</i>	Emil Kunze, <i>Kretische Bronzereliefs</i> , 1931,
<i>Délos</i>	<i>Exploration archéologique de Délos</i> , École française d'Athènes.
<i>Hélène</i>	Lilly B. Ghali-Kahil, <i>Les enlèvements et le retour d'Hélène</i> , dans les textes et les documents figurés, 1955.
<i>NC</i>	Humfrey Payne, <i>Necrocorinthia</i> , 1931.
<i>Parastasis</i>	N. Kontoleon, «Παράστασις ἐκ τῆς μυθολογίας τῆς Δήλου». Ἀφιέρωμα εἰς Κ. Ἄμαντον, 1940.
<i>Reliefpithoi</i>	Jörg Schäfer, <i>Studien zu den griechischen Reliefpithoi des 8-6 Jahrhunderts v. Chr. aus Kreta, Rhodos, Tenos und Boiotia</i> , 1957,
<i>Sagenbilder</i>	Roland Hampe, <i>Frühgriechische Sagenbilder in Böotien</i> , 1936.
<i>Schildbänder</i>	Emil Kunze, <i>Archaische Schildbänder, Olympische Forschungen</i> , Band II, 1950.
<i>Vroulia</i>	K. F. Kinch, <i>Fouilles de Vroulia (Rhodes)</i> , 1914.

1. I should like to thank greatly Mr. Zappeiropoulos and Mr. Doumas, Ephor and Epimelete of the Cyclades, for their generous permission to publish the Mykonos pithos, and for their kindness in giving me so much of their time in the museum of Mykonos. For the relief pithoi, cf. *Reliefpithoi*, p. 67 f., and more recent finds mentioned in the *Ergon* of the Greek Archaeological Society from 1958 on.

2. De Ridder, «Amphores béotiennes à reliefs», *BCH*, XXII (1898) p. 514 f.; Graindor, «Vases archaïques à reliefs de Tinos», *Rev. Arch.*, VI (1905) p. 286-91; Courby, *Vases grecs à Relief*, Paris, 1922, p. 81-82.

pointed out that some of them had Cycladic decorative motifs³. New light was thrown on the problem when more fragments began to turn up on the island of Tenos, in the 1938 excavation of Kontoleon⁴. It was then suggested that the Boiotian pithoi were of Cycladic origin⁵. More recently, Kontoleon sees in the Boiotian pieces work dependent on the Tenian workshop⁶, while Schäfer, accepting the Tenian and Boiotian pithoi as a single group, leaves open the problem as to whether the Boiotian pithoi were imported from the Cyclades or made on Boiotian soil⁷. It is still too early to draw definite conclusions as to the origin of all the pithoi, but the fact that pithoi of similar style, but with differences of clay and technique turn up in various locations, suggests the possibility of migrant workshops, based ultimately on the island of Tenos, since here are found the earliest of the figured relief pithoi⁸.

The island of Mykonos, overshadowed by its proximity to Delos, both in antiquity and in the antiquity-seeking modern world, has recently been added to this group with the discovery of one of the finest of the pithoi yet known. (Pl. 17). The pithos is not only an important addition to the Tenian-Boiotian class to which it belongs, but it adds considerably to the known range of subject matter of the artists of the seventh century B.C., being a fine illustration of a neglected part of a well-known epic theme, the Fall of Troy.

The pithos was discovered in the summer of 1961, during the digging of a well in one of the houses⁹ in the centre of the town of Mykonos. Unfortunately such a find was hardly anticipated, and the pithos was broken before its value was realized (Pl. 30b.). It had been used as a burial pithos, and human bones, discarded with the dirt from the well, were found within it. Near the pithos, but unrelated to it, was found a large krater of Ripe Geometric style. Both pithos and krater are now on display in the museum of Mykonos.

A brief description of the pithos follows. The reader is referred to the plates, which are more eloquent than any description¹⁰.

Measurements of pithos (measurements in meters):

Height of pithos: 1.339.

Max. diam.: 0.733.

Diam. of mouth (taken on outside edge of rim): 0.615.

(taken on inside of rim): 0.418.

Diam. of foot: 0.143.

Handles—width of side of handle: 0.099.

3. *Sagenbilder*, p. 56.

4. Cf. *AA*, 1939, 261; *BCH*, LXII (1938) 480; *JHS*, 1945-7, p. 115, and n. 27.

5. F. Matz, *Gesch. der griechischen Kunst*, I, 1950, p. 414.

6. *Parastasis*, n. 286; *Atti*, p. 267 f.

7. *Reliefpithoi*, pp. 87-90.

8. *Reliefpithoi*, Group I.

9. House owned by D. Kousathanas.

10. For the photographs, I wish to thank the German Institute of Archaeology and Miss E. M. Czako who went to infinite pains to photograph the pithos in such a way as to show the elusive details for which I asked. I should like also to thank Miss Judith Perlzweig, who first helped me to put the fragments together, and later generously discussed the manuscript with me.

width of front of handle: 0.118.

Thickness of clay at neck: approx. 0.033 at top above relief lines to 0.019 at bottom below relief lines. Greatest thickness of neck at join with rim: 0.033.

Average thickness of neck without relief: 0.019.

Thickness of rim: 0.02.

Thickness of body: 0.018 below bottom panel of figures.

Measurements of the figure panels:

Neck-Horse panel: Height (from topmost relief line to lowest relief line): 0.325.

Width (again including relief lines): 0.51.

Body: Heights of relief panels (measurement taken on the vertical panel dividers):

Top panel: 0.081.

Middle panel: 0.15.

Bottom panel: 0.132.

Clay:

The clay is gritty and coarse, containing small particles of pebble. It is micaceous.

Firing:

The core varies from black to buff, and the surface ranges from a brick orange to a dark red brown. The firing is faultless, and there are no cracks, breaks or dents resulting from damage in the oven.

Slip:

A fine slip is placed over the decorated surface of the pithos, while to the non-decorated areas, a somewhat lighter slip was applied.

Condition:

Traces of fire are visible on the left part of the neck panel, and there are lighter traces, in patches, on the front of the body, centre and left. On the back of the neck are smoke streaks.

The pithos, mended from the many fragments into which it was inadvertently broken, is preserved complete, with the exception of three pieces, missing, one from each of the three pictured panels of the body, and a few smaller pieces from body, neck, handles and rim. These have been restored in plaster.

The form is typical of this group of pithoi, having a flat, flaring, rim, an almost straight offset neck approximately one third the total height of the pot, and a full body, tapering rapidly from the middle to a relatively narrow offset toe with flat base. The handles are the fenestrated handles found frequently on these pithoi¹¹.

Typical also is the fact that it is decorated on the front only of neck and body, the lower third as well as the back of the pithos being entirely free. A single panel decorates the neck, while on the front of the body are three horizontal panels, divided into a series of metopes. The panels are separated by horizontal ridges, four in number, with the exception of the lowest border which consists of seven ridges. The metopes are separated from each other by flat vertical bands decorated with incised and stamped patterns with the exception of the final left hand border of the middle

11. Compare *Reliefpithoi*, Tenian-Boiotian group, B2, B6, B7.

panel, which has been left free. The parallel horizontal ridges separating the panels jut beyond the final vertical borders right and left. The metopes are unevenly placed, some being slightly larger than others (the metopes of the middle panel increase in size from right to left), so that the entire field of decoration runs further around under the left handle than on the right side, where the final vertical border overlaps the front line of the handle. The existence of a small metope at the right of the middle panel and at the left of the bottom panel might, at first sight, be taken for the result of miscalculation of space by the artist. The metopes of the lower two panels are, however, of roughly the same size, and it was only by adding these two small metopes at the right of the lower panels that the artist was able to achieve the brick work effect of evenly overlapping metopes.

Building of the pithos

Only three joins can be detected on the pithos, that of the rim to the neck, the handle to the neck and body (a join once well concealed, but quite clear now), and the fenestrated section of the handle to the handle frame and neck of the pithos. This last shows a slight groove within the relief line along the inner edge of the handle frame. It has been carefully concealed, but shows quite clearly that the two parts of the handle were made separately. (Pl. 29a)¹². The rim slightly overlaps the neck on the inside, and here the clay has been reinforced, the greatest thickness of the neck being at this point¹³. As with the join of the handle to the pithos, the upper surface of the neck was gouged to produce a stronger join.

In her study of the Rhodian pithoi, Miss Feytmans observed that although these great pots were probably built up in sections, there were no traces of any joins in the body¹⁴. The body of the Mykonos pithos likewise appears to be devoid of joins. There is, to begin with, no indication of a join of the neck to the body. Nor is there any appreciable thickening of the walls at this part, and the body likewise has no trace of a join. Even when the pithos was in fragmentary condition, on none of the wall fragments could a join be detected, and had there been one, it should have shown up clearly in a break. Swellings and shallow valleys on the back of the pithos are the result of the building of the pot in layers of thick clay on a wheel. Although one would indeed expect such a pithos to have been constructed in three separate parts, two for the body and one for the neck¹⁵, it may not actually have been necessary for the potter to build it in as many sections as is customary today. It is apparently possible to build hollow life-size terracotta statues without armature,

12. See the handle of the Eleusis amphora of the Polyphemos painter, which has an additional cross support behind the fenestrated section, Mylonas, 'Ο Πρωτοαττικὸς Ἀμφορεύς τῆς Ἐλευσίνας, 1957, p. 17, fig. 12.

13. See above, pp. 38-39, measurements.

14. D. Feytmans, «Les pithoi à reliefs de l'île de Rhodes», *BCH*, LXXIV (1950) pp. 139-40.

15. Cf. R. Hampe and A. Winter, *Bei Töpfern und Töpferinnen in Kreta, Messenien und Zypern*, 1962, pp. 31, 61, 74, etc. Modern potters proceed by sections.

and without a regular system of allowing sections to become leather hard before continuing the work¹⁶.

Use of the pithoi

The absence of relief work both on the back of the pithos and on the lower third, suggests that they were originally designed to stand in the earth against a wall¹⁷. This observation is supported by the finding *in situ* of a number of vessels at Xobourgo on the island of Tenos¹⁸. The quality of the decoration shows that they were intended for some important function, and their great size is certainly more than needed for a cremation burial. Many of the large Protoattic amphoras, however, have a similar emphasis of one side, and were used as burial vessels. Of the Rhodian pithoi, the greatest number come from burials, although some are not¹⁹. Of the pithoi supposed to have come from Boiotia, only one²⁰ is certainly connected with a burial, although the others were rumored to have been used for burials, and may have been. The Mykonos pithos provides additional evidence in that it contained bones.

Some of the early relief pithoi seem to have been decorated all around, as were the Dipylon amphoras. Although it is possible that the new system of decoration that comes in with the Late Geometric and Early Orientalizing styles is the result of the use of these large vessels in sanctuaries²¹, obviously they served more than one function. It is not known whether burial in vessels such as these was reserved for certain officials, but their monumentality and the fact that they were used in sanctuaries as well, suggest this.

Application of the Relief

Examination of the various groups of archaic relief pithoi shows that for the making of the relief two different techniques were used. The method of application of the relief to the pithos depended on the technique used for making the relief.

The first type is a relief made in a mould, and then applied to the vase. A mould could be used either for individual parts of figures or for repeated figures, groups of figures or decorative patterns. Particularly fine detail could be added on the mould itself.

For the second type of relief, a mould was not used. Strips of clay were cut out

16. Stavros Pappasavas has specialized in making these statues. His workshop is at Nea Makri, on the Marathon road.

17. *Reliefpithoi*, p. 91.

18. Kontoleon, *Gnomon*, 32 (1960) p. 722. *Praktika*, 1952, pp. 538-9; 1953, 259 f.

19. *BCH*, 1937, pp. 19 f.; *ibid.* 1950, pp. 128 f.; *Vroulia*, p. 103 and 106; D. Levi, *Annuario*, vols. X-XII, (1927-8), p. 1 f.

20. *Reliefpithoi*, B 1; *Arch. Ephem.* 1892, p. 213; Courby, *op. cit.*, p. 73.

21. This is too late to be connected, as does Schäfer (*Reliefpithoi*, p. 91) with the introduction of the temple and removal of the cult from the house.

or roughly shaped and then applied to the vase. After application, they were freely modelled and tooled. This method was in general restricted to figures, but simple decorative patterns also were sometimes made in this way.

In addition, details could be added to the relief by incision, or by means of stamps, either flat or cylinder, which produced either a pattern in relief, such as those on the stamped amphora handles, or an intaglio pattern.

Some light is thrown on the technique of decorating and applying these reliefs by a series of fragments in the Naxos museum²². They illustrate clearly the different techniques of making and applying reliefs used by the pithos makers of the Cyclades in the seventh century B.C.

A fragment with charioteer, biga and warrior, placed by Schäfer in the Tenian-Biotian group²³ but differing from these in both clay and style, and more likely to have been made on the island of Naxos itself²⁴, shows a combination of techniques in that the horizontal ridges dividing the zones are, as on the Mykonos pithos, modelled and applied by hand, while the running spiral below this is the result of a narrow rectangular mould used to repeat the pattern in a line. Brock's suggestion of the use of metal strips for similar patterns on the Siphnian pithoi is impractical²⁵. The ridges were evidently placed first, then the spirals, a slip being added finally to smooth the edges of the ridges and spirals at their juncture. The central zone with biga, charioteer, and warrior, again shows the use of a mould. The background is included in the relief, and the flatness of the valleys between the strands of the horse's mane indicate that this detail was part of the original mould, rather than the result of subsequent incision.

A second piece, mended in plaster from two fragments, shows this same distinction between mould-made and modelled relief. At the left is the paw and part of the tail of a lion. On the right, separated from it by a vertical strip, is an interlocking spiral pattern. The lion is a modelled relief that has been placed directly on the surface of the pot, and there is therefore no relief ground. A slip was added afterwards, and the outlines and details incised. The interlocking spiral pattern, however, was made in a mould, and here the ground is included with the pattern, as on the biga fragment mentioned.

Two techniques were used for attaching the relief to the pithos. They could be joined either by the simple application of a little water or dilute slip to the surface of the pot, or, as with bone and ivory inlay, stucco and so on, the surface of the pot could be scratched in addition to the use of water or slip. Incisions of this sort show quite clearly beneath the stamped interlocking spiral on the lion fragment. It is a method that appears to be reserved for use with mould-made reliefs, the larger mass of clay (relief including background) being less secure. These in-

22. cf. *Atti*, pp. 267 f. and pl. III; *Reliefpithoi*, p. 72.

23. *Reliefpithoi*, p. 72 c.

24. The clay of the Naxian pieces in general has a much higher mica content than that used for the Tenian pithoi; cf. also Kontoleon, *Gnomon*, 32, pp. 719-722.

25. Brock, *BSA*, XLIV, p. 55.

cisions are not to be confused with the incised vertical and horizontal guide-lines that appear on some of these fragments.

The reliefs of the Mykonos pithos are freely modelled reliefs applied directly to the surface of the pithos while it was still in a leather-hard state. A mould was not used anywhere, either for the handles, for an entire metope, or for separate figures or parts of figures. No figure or part of a figure is repeated with exactly the same measurements. It is likely that some of the initial cutting and shaping of the figures was done off the pot, but most of the modelling could have been done after the clay was applied. There are no incisions for the retention of the relief, and no evidence of the use of a slip to cement the reliefs. A softening of the surface of the pot or the back of the relief with a little water seems to have the method used.

Courby²⁶ observed that preliminary sketching on the surface of the pot was characteristic of the Boiotian relief pithoi, and the Naxos fragments show that guide lines were sometimes used. On the Mykonos pithos, however, the only visible evidence of a guide line or preliminary sketch of any sort is the mark of a compass used for the initial drawing of the shields on metopes Nos. 2, 3 and 4. (Pl. 21a). In one case at least, that of metope no. 4, it is clear that the application of clay did not follow the circle inscribed. Whether the use of guide lines or preliminary sketches was common practice on the Tenian-Boiotian pithoi remains to be seen. What Courby took for preliminary sketching may well have been the impression of the outlines of the figures, which at times penetrates the slip to leave a fine line on the surface of the pot beneath. These lines show clearly on metopes nos. 14 and 17 (Pls. 26a, 27b). The artist of the Mykonos pithos evidently did not find it necessary to rely on preliminary sketching.

After the application of the clay, the figures were modelled and trimmed with a blade and a point. The clay used for the reliefs is noticeably finer than that used for the pithos, and a still finer clay was used in the preparation of the slip. Clay relief and slip show clearly on metope no. 2 (Pl. 21b) where the slip has peeled off the leg of the warrior. The faces of nearly all the figures show the use of a blade for trimming, particularly around the noses. The windows in the horse were likewise cut out with a knife, and as there is no trace of a knife cut having gone through to the surface of the pithos, it is likely that the windows were cut before the horse was laid on the pot. A small tool with a narrow straight edge was used for the final trimming of the window, and a similar but still smaller tool was used to work the eyes of the figures after initial incision. This shows clearly on the horse (Pl. 18b), and on the warrior in the second window from the front of the body of the horse (Pl. 18a). After the slip was added, the outlines of the figures and details were incised with a point, and various patterns (on the peploi, chitons, shields, helmets, etc.) were added with a stamp. The outlining of the figures is not consistent, and the nude portions of the bodies are frequently not outlined. As a rule, the faces and feet of the warriors are left without an outline, although occasionally there is an exception. The figures of the lower panel are more completely outlined than

26. *Op. cit.*, p. 68; cf. also de Ridder, *op. cit.*, p. 457.

those of the upper and middle panels. On metope 8, the knees of the child are outlined only to distinguish the two legs (Pl. 23b). In spite of the fact that the outline at times penetrates to the surface beneath, the slip was heavy enough to take incision and stamping without penetration. The artist used his fingers to smooth the slip (finger marks are visible on the rump of the horse), and to apply it, a brush, the marks of which show, for example, on metope No. 1 (Pl. 21b) and on the horse, especially around the third window from the front of the body.

When one considers the rapidity with which clay hardens in this climate, it is apparent that the work was done in a very short time. Moreover, the figures resemble each other so closely that the reliefs were clearly the work of one man.

Patterns, stamped and incised

For the patterns used on the garments, and for details such as the rims of shields and the wheels of the horse, clay stamps with various designs were used. Stokes²⁷ thought that the marks evident on some of the stamped impressions on the Rhodian pithoi indicated the use of wooden stamps, the mark corresponding to a crack in the wood. The same sort of small imperfection occurs on a stamp used for the checkerboard pattern of the helmets on the Mykonos pithos and is more likely to be the result of a crack in a clay stamp. Nowhere are there signs of the grain of wood.

The following catalogue of the patterns used will indicate clearly the stamps and tools responsible for each.

1. A single square punch is used throughout for a single row of squares and a checkerboard pattern on the helmets. A small imperfection is visible on the right of the upper line of the punch indicating a slight crack in the tool. An especially good example can be seen on the warrior standing in front of the horse (Pl. 8). The checkerboard pattern occurs on both Attic and Cycladic pottery of the Geometric and Orientalizing periods.

2. A tool with a thin concave tip, when pushed slightly horizontally, produces the wavy line that is used to form the pattern on the rims of the omphalos shields, and wheels of the horse. This is not strictly a stamp, and could have been made of either wood or metal.

3. A tool similar to No. 2 but with a straight edge is used to make the vertical impressions forming the herringbone pattern used throughout for the hair, and also for the nostrils of the figures. A similar herringbone pattern is used for the hair of contemporary figurines such as the ivory statuette, Athens Nat. Mus. 776²⁸. The tool is used to form a series of lines for the borders of the peploi. An example is to be found on metope no. 4 on the side borders of the peplos. The bottom border of the peplos has a similar pattern which is, however, incised.

4. A stamp with concentric circles is used singly for the axles of wheels, centres

27. *BSA*, XII (1905 - 6) «Stamped Pithos Fragments from Kameiros», p. 71.

28. D. Ohly, *Griechische Goldbleche*, 1953, pl. 30.

of shields, fastening of telamon to scabbard, and decoration on the chiton of the warriors. Concentric circles are combined with lines and dots for patterns on the peploi and on the metope borders. A slight fault due to a crack in the stamp is noticeable in a small tongue joining the two circles (Pl. 25a). The stamp is used for two different patterns, one a pattern reminiscent of the running spiral, sometimes with dots in the intervals, and secondly, a double running spiral that appears on the woman on metope No. 7 (Pl. 22). The pattern is common on Attic late Geometric pottery, Cycladic pottery of the Geometric and Orientalizing periods and on bronze tripod legs and other metalwork of the same period.

5. A point is used in rows on the sleeves and skirts of the peploi, in a diamond and dot pattern, the borders of the chitons, rims of shields, rivets of swords, borders of the metope dividers, beards of warriors, and telamon of scabbards.

The diamond and dot pattern appears in Cycladic Geometric and Orientalizing pottery, Rhodian Orientalizing, and also on a Tenian pithos fragment, (*Reliefpithoi*, T 10), where it decorates the garment of a goddess, and on the garments of the women of an ivory group from the Artemis Orthia Sanctuary²⁹.

6. A triangular punch is used on the final border to the right of the bottom panel (Pl. 28b).

7. A stamp with an eight-spoked wheel is used for decoration of chitons on metopes nos. 16 and 17, (Pl. 27a, b), and for the border of the peplos on metope no. 7 (Pl. 22).

8. A seven-spoked wheel is used for the border of the peplos on metope No. 8 (Pl. 23b).

9. A stamp with four concentric circles is used on the chiton of warriors on metopes nos. 6 and 10, 14 and 15, as a shield boss on metope no. 19, and on the divider between metopes nos. 16 and 17 (Pl. 23a, 24b, 26a-b, 27a-b and 28b).

10. A tool with a very small straight edge, perhaps that used for the final tooling of the eyes, has been used to produce the rosette on the chiton of the warrior on metope no. 7 (Pl. 22). The lines are undercut due to the fact that the tool was pressed on a slant.

DESCRIPTIONS OF THE RELIEFS

The neck (Pls. 18a-b, 19a-b and 20a)

The neck of the pithos shows the descent of the Greeks from the Wooden Horse. The horse faces right. His hooves rest upon little wheels, the rims of which are represented by a series of curved stamps, and whose axles, hardly central, are placed to one side of the hoof in order to show. One is reminded of the votive «hobby horses» placed in the tombs of the period. The artist has not distinguished between right and left, inner and outer sides, with the result that all four feet of the horse are shown in the foreground outside of the wheels.

29. *Artemis Orthia*, pl. 124, c, d.

In the body and neck of the horse are seven windows, in each of which can be seen the head of a warrior facing the front of the animal. Seven warriors have already descended from the horse. Of these, four stride right, along a single low ridge on a level with the back of the horse that could suggest the walls of Troy, but is more likely to be a retention of the Geometric practice of dividing a scene into registers, and placing above and below what is to be considered as being on the side³⁰. The warriors are thus understood as simply walking along beside the horse. That one of them appears to be stepping from tail to back, or vice versa, could however be an attempt at literal representation. An Etruscan scarab in the Metropolitan Museum³¹ shows a warrior climbing down the back of the horse with one foot on his hind leg.

The men, in good Geometric fashion are bristling with armour, bearing helmet and shield. With the exception of one warrior who hurls a single spear, all those outside the horse are equipped with two of these weapons. None wears greaves or cuirass.

Below the belly of the horse a warrior strides left, helmet on head, holding in his left hand a shield, in his right a spear upraised in battle position. Behind the horse, facing right, is another warrior fully armed. In front of the horse, and facing it, a peculiarly splendid warrior (Pl. 20a) mounts a wheel to receive a large scabbarded sword, handed down by the warrior in the foremost window of the body of the horse. A similar weapon is lowered from the rear window. From the second window comes a shield, while the warrior in the topmost window holds out a fine crested helmet. The impossibility of somehow suspending the heads in the body of the horse, without reference to the space available within the animal, matters little; the representation is lively and convincing.

The panels on the body

On the body, the panels are divided into a series of one - two - and three - figure metopes showing warriors attacking women and children. The women wear a sleeved peplos, the men a short chiton of the type usual in the seventh century³². Hair, beards, shields, helmets, swords, scabbards and garments are decorated by incised and stamped patterns. Blood is represented by incised wavy lines. The warriors are beardless unless mentioned, and the helmets are without the tall or «stilted» crest holder, unless indicated. The legs are frequently indicated as rear and foremost, as in most cases right and left are indistinguishable. The pieces missing from the wall of the pithos have been restored in plain plaster. The many parts of the relief which have broken away from the wall have frequently left traces of outlines which indicate the form of the missing parts.

30. See for example the weapon on a late Geometric amphora in the Benaki Museum, BSA, XLII (1947) pl. 19.

31. See below, p. 37, and n. 46.

32. See Thermon Metopes, Perseus and the Hunter; cf. Karousos, *JdI*, LII (1937) pp. 182 - 3, and n. 8; Mylonas, *op. cit.*, pp. 70 - 71.

The metopes in each panel are numbered from left to right.

Top panel

Metope no. 1 (Pl. 21b): A warrior, wearing a helmet and carrying a shield, sword and one spear, strides to the left and stabs through the body a woman who faces him with arms outstretched in a gesture of supplication. Missing: part of the peplos and right hand of the woman; much of the warrior's legs, his spear butt, part of his sword and the plume of his helmet.

Metope no. 2 (Pl. 21b): A warrior, wearing a helmet, and carrying two spears, a sword in scabbard, and a shield with a flat offset rim, strides to the right. At the right can be seen the arm of a supplicating woman touching the chin of the warrior. On the surface of the pithos are traces of her garment; visible also is the front incised outline of her waist and leg. Missing: the entire right part of the metope and the spear butt, part of the crest of the helmet and the slip on the warrior's (left?) leg.

Metope no. 3 (Pl. 20b): A warrior, wearing a helmet, and carrying a single spear and a shield with a flat offset rim, strides to the left. He seizes the arm of a child, who can be seen at the left, held in the arms of a woman who is almost entirely missing. The woman's mouth, nose, chin and hand are visible. Her head evidently extended above the relief border, a greater overlap than on the other metopes. Missing: the entire left part of the metope, including the foremost foot of the warrior, and part of the rear foot of the warrior.

Metope no. 4 (Pl. 21a): A woman faces a warrior to the right, and seizes the top of his spear with her left hand. The warrior is wearing a helmet, and carrying a single spear and shield. Missing: the head of the woman, part of the lower edge of her peplos, and the heel of her foot; the warrior has likewise lost the lower part of his front leg, and the central part of his shield. On the surface of the pithos, where the shield has peeled off, is the mark of a compass point.

Metope no. 5 (Pl. 21a): A woman at the left stretches out her left hand in a gesture of supplication to the chin of a warrior facing her to the right, and seizing her right wrist. He wears a helmet and carries a single spear and shield. His right shoulder shows above the rim of the shield. Missing: part of the front leg and all of the rear foot of the warrior; part of the skirt and rear foot of the woman.

Middle panel

The warriors have neither shields nor helmets.

Metope no. 6 (Pl. 23a): A warrior strides to the right, and with his right hand draws his sword from a scabbard held before him in his left hand. To the right,

a woman, facing him, stretches her right hand to his chin, and with her left hand seizes his left arm so that the scabbard appears to be held beneath her left arm. Her body has an incised outline except for the feet and face. The sleeve has been omitted from her left arm. The left border of the metope unlike the others has neither incision nor stamped pattern. Missing: a triangular piece including part of the right leg and lower left leg of the warrior, a strip along the back of the warrior, and part of the sword hilt.

Metope no. 7 (Pl. 22): A bearded warrior strides to the right. A scabbard under his right arm is supported by a telamon worn incorrectly over the left shoulder. With his left hand he seizes the right wrist of a woman, while with his right hand he threatens her with an upraised sword. At the right, a woman, wearing the most elaborate clothing on the pithos, faces the warrior. With each hand she holds an edge of her shawl, which is worn over her head and hangs down to below her waist. The front lower edge of the shawl has a tassel. Beneath the shawl she wears a himation, and beneath that a peplos. The border of the himation projects front and back, perhaps to represent tassels. At the back, the border of the shawl continues into that of the himation as if the two garments were one. The outline of her body, which is beautifully modelled, shows clearly beneath the shawl; so also the modelled relief of her hair. The nude portions of the bodies of both figures are without incised outline, except for the right arm of the woman. Both of the woman's hands are represented as if they were left hands. The line indicating the top of the warrior's chiton has been omitted. Missing: part of the left leg and front part of both feet of the warrior, the warrior's right hand and part of the sword hilt.

Metope no. 8 (Pl. 23b): A warrior strides to the right. A telamon over his right shoulder supports a scabbard incorrectly shown under the right arm. He threatens a woman, who faces him, with a sword upraised in his right hand, as on metope no. 2. With his left arm, which is crossed over his right arm in an impossible position thus placing it in the foreground, he holds the right hand of a child who is falling backwards. The child has two wounds, one in the chest and one in the left thigh. Blood flows from each. The child has short hair. To the right of the child, a woman supplicates with her right hand extended to the warrior's chin, while with her left hand she seizes his sword hilt. The upper part of the warrior's chiton is not indicated. The warrior's body has an incised outline except for the face and legs. The child is outlined only at the top of the left knee and bottom of the right knee, in order to distinguish the two. The face and feet of the woman are not outlined.

Metope no. 9 (Pl. 24a): A warrior strides to the right. With his right hand he draws or replaces a sword in a scabbard which he holds up in his left hand. To the right, a woman grabs the elbow of the warrior with her right hand, while with her left hand she catches the arm of a child who falls backwards, headlong, between the two of them. The child has wounds in both head and waist, from each

of which flows blood. The face of the warrior, and the face and feet of the woman are not outlined. The child is without an incised outline. Missing: a tiny fragment at the waist of the woman, a small fragment at the lower left of the metope, and a break across the middle and upper right including a fragment missing from the upper right hand corner which went with the piece missing from the upper panel. Missing also are the thighs of the boy, and most of the hair of the woman.

Metope no. 10 (Pl. 24b): A warrior, with scabbard under his right arm, and telamon over his right shoulder as on metope no. 3, strides to the right. He threatens a woman with a sword held in his right hand. To the right is part of the figure of a woman who extends one hand, probably the right, toward the warrior, and one, showing above the other, toward the sword hilt. The left hand probably crossed over or under the right arm (as on no. 3) and across the blade of the sword. With his left hand, the warrior seizes something on a level with his own head, that could be either the hand or hair of a child, held in the arms of the woman, or the hair of a woman. The condition of the metope is poor. It is badly broken, and a large part, together with the next metope to the right, is missing. The fragment at the right has been turned counter-clockwise too much in restoring.

Metope no. 11: Missing, except for a small fragment at the lower right hand corner showing part of the peplos and foot of a woman.

Metope no. 12 (Pl. 25a): A lone warrior strides to the left in the narrow metope. His scabbard is held under his left arm, and the telamon is over his left shoulder. With his left hand he holds the scabbard from which he draws a sword. Unlike the other scabbards, this one has no incised decoration. The warrior has an incised outline, except for his face below the nose, the throat and legs.

Bottom panel

Metope no. 13 (Pl. 25b): This is a narrow metope like no. 7 of the middle panel. A single woman, facing left, clasps her hands to her breast. The sleeves of her peplos are not represented. Her entire figure, including her face, is outlined. Missing: a fragment at the lower part of the metope, which includes the lower part of her peplos and her feet.

Metope no. 14 (Pl. 26a): A warrior strides to the right. A child, with arms and legs outstretched, leaps into the arms of a woman facing the warrior, who stretches out her arms to the child. With his left hand, the warrior holds the child up by the arm, while with his right hand, he thrusts a sword through the groin of the child from which blood flows. The child has short hair. The right arm of the woman is incorrectly shown on top rather than behind the child. The figures spill over the upper relief border more than on the other metopes, with the exception of metope no. 16. The figure of the woman is completely outlined; the man also,

but the incised outline of his face is very shallow. Missing: chips of the relief along the breaks, the hair on the back of the warrior's head.

Metope no. 15 (Pl. 26b): At the left a boy stands facing right. He has a wound in the chest at the left armpit from which blood flows. With left arm upraised over his head, and right arm extended to the knee of the warrior before him, he looks up at the warrior. The warrior is bearded. He strides to the right, but looks back at the child. With his left hand he holds a scabbard from which he draws a sword with his right hand. To the right, a woman faces the warrior, supplicating. She extends her right hand to his head, and with her left hand she seizes his left arm. The warrior is outlined entirely. The feet of the woman, and the throat and face of the child below the nose are not outlined.

Metope no. 16 (Pl. 27a): A warrior strides to the right, the telamon over his left shoulder, the scabbard hung beneath his right arm. With his left hand outstretched, he pulls the hair of a woman who faces him. Her hair extends up over the border. With his right hand, he points a sword at the top of her head. The woman turns the upper part of her body away from the warrior to protect a child whom she holds in her arms. The warrior is completely outlined. The face, throat, and feet of the woman, and the lower part of the face of the child are not outlined. Missing: part of the hair of the woman.

Metope no. 17 (Pl. 27b): A bearded, unarmed warrior strides to the right. His left arm is outstretched, probably to grab the left arm of the woman facing him. With his right hand he holds by the ankles a child whom he dashes headlong. The child has no sword wound. The woman supplicates the warrior with arms outstretched. The warrior is completely outlined, the child also, except for the upper lip. The woman is outlined entirely, except for her face below the nose, and part of her feet; the sole and heel of her rear foot are outlined, and the ankle of her foremost leg. Missing: the left upper arm of the child has peeled off, leaving the outline only. There are also chips missing along the breaks, which include part of the woman's hair.

Metope no. 18 (Pl. 28a): Missing, except for a bit of the scabbard, the calf of the warrior's leg at the left, and the lower part of the peplos and feet of the woman at the right.

Metope no. 19 (Pl. 28b): This metope has the only fully armed warrior of the middle and bottom panels. He carries a shield, spear and sword. He strides to the right, and stabs through the chest a child which is held by a woman facing him. The child falls forward over the sword, and blood streams from his body. The woman holds the child with her left arm, while with her right arm outstretched, she grasps the warrior's spear shaft. The child also grasps the spear shaft with his right hand, which can be seen below that of the woman. The figures are outlined

completely except for the face of the child, and the face, throat and feet of the woman. Missing: part of the left side of the metope (together with metope no. 6) with all but a bit of the warrior's face and part of his shield. Much of the hair of the child has gone, leaving only an outline, and there are small fragments missing along the break.

THE REPRESENTATION ON THE PITHOS

The Wooden Horse

It is apparent from the representations on pottery that the tales told in the poems of Homer and the Epic Cycle were known in the late Geometric and Orientalizing periods throughout mainland Greece and the islands of the Aegean. Moreover, as the writers of tragedy later found the Epic Cycle a more ample source of inspiration than the *Iliad*³³, so also the decorators of pots found in them more material for illustration. Like Polygnotos, in his painting of the *Iliupersis*³⁴ they could pick from different literary versions of the same tale, the wealth of choice being equalled by the variety of graphic types illustrating one theme. The scenes on the neck and body of the Mykonos pithos illustrate two episodes in the tale of the Fall of Troy, the Wooden Horse and the slaughter of the Trojan women and children.

The story of the *Iliupersis* has been told many times, varying in its details although constant in its essential outline, from the days of Homer on down through the centuries. In the seventh and sixth centuries B.C. alone, at least four well-known poets sung of the *Iliupersis*: Arktinos and Lesches, Stesichoros, and Ibykos³⁵. Moreover, episodes from the *Iliupersis*, such as the deaths of Troilos, Astyanax and Priam, as well as general scenes of destruction, early found their way into the repertoire of the pot painters. It is therefore surprising to find that one of the most important motifs in the Fall of Troy, the tale of the Wooden Horse, received relatively little attention by the artists of the late Geometric and Orientalizing periods. Even in the fifth century, which produced two monumental Wooden Horses, which are known, one dedicated on the Acropolis at Athens, and another by the Argives at Delphi³⁶, and a painting of the *Iliupersis* on a vast scale by Polygnotos which included a representation of the Wooden Horse³⁷, the theme seems to have been neglected by the vase painters. Moreover, among the many Greek plays based on episodes from the *Iliupersis*, only one seems to have been specifically about the Wooden Horse³⁸.

33. Aristotle, *Poetics*, 23.

34. Paus. X, 25.

35. Perhaps also Sakadas of Argos. Cf. Athen. XIII, 610; Plut. mus. 8; Paus. X, 7, 3; IX, 30, 2; Albert in Pauly-Wissowa, *Lexikon*, s.v. Sakadas, col. 1769.

36. Paus. I, xxiii, 8; X, ix, 12.

37. Paus. X, 25.

38. Nonius, 475, 10 refers to a *Trojan Horse* by Livius Andronicus; Macrobius, VI, i, 38 quotes from Naevius' *Trojan Horse*.

The list of early representations is not long. Included here are those dating from the eighth through the sixth centuries B.C.³⁹.

1. Fibula. British Museum no. 3205. From Boiotia. Second half of the eighth century B.C. *Sagenbilder*, pl. 2.

2. Pithos fragment from Tenos. First quarter of the seventh century. *Praktika*, 1949, p. 131, fig. 15; *Reliefpithoi*, p. 84, T. 15.

3. Black-figure fragment. Berlin F 1723. Ca. 560 B.C. *JdI* LXVI (1931), p. 54, fig. 5.

4. Aryballos (Corinthian or local copy). From Caere. Paris, Bibl. Nat. no. 186. Late Corinthian I. *JdI* VII (1892), p. 28 f., and pl. 2; *NC*, no. 1281.

The Wooden Horse of the Mykonos pithos is a fine addition to this meagre list of early representations, being a larger and more carefully detailed example than any so far found.

For the appearance of the horse, we rely both on literary sources and actual representations. The horse was made of timber that was felled on Mt. Ida⁴⁰, and it was equipped with a door in its flank⁴¹. Although it is only the later sources that refer to them⁴², wheels were evidently part of the equipment, for the earliest representations of the horse show a wheel attached to each foot. Rather than the single door in the flank that is mentioned in the *Odyssey*, however, the early horses show a series of windows or doors, following perhaps a description in Lesches or Arktinos. These two features, wheels and a series of windows, seem to have been characteristic of the representations current during the eighth and seventh centuries B.C. in the Cyclades, Boiotia and possibly Corinth. The horse on the Mykonos pithos has both, and the British Museum fibula shows a horse on wheels, with hatches on the flanks that are no doubt meant to represent windows⁴³. The pithos fragment from Tenos preserves only the wheels. Between the legs of the horse, however, is part of a large shield, possibly Dipylon. As no legs appear below the shield, it cannot have been carried by a standing warrior, and must instead have been handed down from a height. It is likely, therefore, that this fragment represents a Trojan horse similar to that on the Mykonos pithos and the British Museum fibula. On the Late Corinthian Aryballos are a series of doors or windows, but the feet are missing, and with them the wheels, if there were any. No reconstruction is possible for the horse on the black-figure fragment, Berlin F 1723.

Representations of the Wooden Horse from the fifth century on show more variety. Although frequently represented with a door or with wheels or a wheeled platform, they are not always shown with these characteristics. There is, however, in each case some feature by which the horse can be recognized, be it ladders or

39. For a list of the later representations, the reader is referred to N. Yalouris, «Athena als Herrin der Pferde», *Museum Helveticum*, VII (1950) pp. 67 f. The theme evidently gained in popularity in the Hellenistic and Roman periods.

40. Apollod., *Epit.*, V, 14 f.

41. *Od.* XI. 524 f.

42. Vergil, *Aen.* II, 235 f.; Quintus Smyrnaeus, XII, 424 f.

43. *Sagenbilder*, pp. 50 - 51.

steps, or the walls of Troy itself⁴⁴. The horse of Strongylion, seen by Pausanias upon the Acropolis, stood upon a wheeled platform as did some of the later Wooden Horses, a good example being that on an illuminated manuscript of Vergil in the Vatican, dating to ca. 400 A.D.⁴⁵. By the fifth century, the series of windows or doors shown on the early horses, seems to have been replaced by a single door more in keeping with the notice in the *Odyssey*, and frequently shown with a shutter or hatch. On an Etruscan scarab of the early fifth century B.C. in the Metropolitan Museum⁴⁶, a warrior, possibly Odysseus, is shown poking his head out of a door on the back of the horse. Teucer (by now as good an Athenian as his brother Aias), Menestheus and the sons of Theseus also were represented by Strongylion as peering out of the horse on the Acropolis, and Gorham P. Stevens in his reconstruction has shown a window in the flank to illustrate this reference. A Homeric bowl in Berlin⁴⁷ shows an armed warrior in a window in the horse's flank, and on an Augustan⁴⁸ gem is a horse on wheels, with a similar large window in the flank, in which is a warrior with an enormous shield. Above, on the ramparts, is an unidentified female figure who may very well be Helen signalling to the warriors, a version of the tale popular at that time⁴⁹. The above mentioned Vatican manuscript shows, in the horse's flank, a door with two folding shutters, out of which again peers a warrior.

A series of prophesied events led to the fall of Troy which was to take place in the tenth year of the war according to the prediction of Calchas⁵⁰, and with the coming of Neoptolemos from Skyros, the capture of the Palladion, and the building of the Wooden Horse, the last stages of the war began. Only Helenos, the son of Priam, knew the secrets that made Troy impregnable, and when Odysseus carried him off from Troy⁵¹, these requirements were made known to the Greeks. First of all, Neoptolemos was to be fetched from Skyros. Secondly, the bones of Pelops were to be found, and finally, Philoktetes, abandoned years before on the island of Lemnos, at the orders of Odysseus, was to be brought, together with the bow of Herakles in his possession, to help the Greeks⁵². Three further requirements seem to have been the death of Troilos (fulfilled long ago at the beginning of the war), the capture of the Palladion, an episode unknown in Homer, but evidently in the Epic Cycle⁵³, and finally the destruction of the lintel of the gate of Troy. This

44. Representations such as those on the red-figure vases listed by Yalouris, *op. cit.*, pp. 47 - 48, are not clearly the Wooden Horse.

45. Vatican Library, Codex Vat. Lat. 3225, Vergilius Vaticanus, Picture 14, fol. xix, recto.

46. Richter, *Catalogue of Engraved Gems in the Metropolitan Museum*, p. 43, no. 164, pl. 27.

47. C. Robert, *Winckelmannsprogramm*, 50, Berlin, 1890, p. 69 a.

48. Furtwängler, *Antiken Gemmen*, pl. 38, 6.

49. Vergil, *Aen.* VI, 517 f; Tryphiodorus, *Excidium Ilii*, 487 - 521.

50. Quint. Smyrn., VI, 59 f.

51. Apollod., *Epit.*, V, 10.

52. *Od.*, XI, 508 f.; Proclus, *Chrest.*, and Tzetz., *Posthom.*, 532 f. ap. Little *Iliad*; Soph. *Philokt.*, 605 f. and 1337 f.; Apollod., *Epit.*, V, 10 - 11; Philostr. *iun.* i, p. 394, 3, ed. Kayser.

53. Cf. Dion. Hal. I, 68 f., ap. Arktinos; F.G.H. (ed. Kinkel), p. 37 f., and 49 f.; Antisthenes, *Od.*, 3; Ovid., *Met.* XIII, 339; Quint. Smyrn. VI, 59 f.

last is surely a reference to the Wooden Horse, for whose reception part of the wall had to be removed⁵⁴.

The horse was thus part of the plan of the gods, «ὁ δόλος»⁵⁵ conceived to bring about the fall of Troy. Ordered ultimately by Zeus⁵⁶, its building was supervised by Athena, and to her the horse was dedicated⁵⁷.

The size of the horse varied according to the imagination of the story teller, and with it, the number of men that formed its deadly burden. In good epic style, the author of the Little Iliad places three thousand warriors inside the horse,⁵⁸ while Stesichoros evidently cut the number down to one hundred⁵⁹ and others preferred the still smaller numbers of fifty or twenty-three⁶⁰. And, in numbers large or small, who were the «ἄριστοι Ἀργείων» placed by Odysseus inside the horse⁶¹ and taken in this «ξεστός λόχος»⁶² into the citadel of Troy to slaughter the inhabitants while they slept or celebrated the victory they thought was theirs?⁶³ Not many could name them all, even in antiquity, so it seems. In the *Deipnosophistai*, Kynoukkos⁶⁴ said to Myrtilos, who was evidently fond of catalogues, «τί γὰρ ὄφελος τῶν τοσούτων ὀνομάτων, ὃ γραμματικέ, πάντων ἐπιτρίψαι μᾶλλον ἢ σωφρονίσαι δυναμένων τοὺς ἀκούοντας; καὶ ἂν μὲν τις σου πύθηται τίνες ἦσαν οἱ εἰς τὸν δούρειον ἵππον ἐγκατακλεισθέντες, ἐνὸς καὶ δευτέρου ἴσως ἐρεῖς ὄνομα· καὶ οὐδὲ ταῦτ' ἐκ τῶν Σησιχόρου, σχολῆ γάρ, ἀλλ' ἐκ τῆς Σακάδου τοῦ Ἀργείου Ἰλίου Πέρσιδος· οὗτος γὰρ παμπόλλους τινὰς κατέλεξεν».

In the Odyssey only five are named, Odysseus, Diomedes, Menelaos, Neoptolemos, and Antiklos⁶⁵. the first extant list of any length being that of Vergil⁶⁶ who adds to these, Thessandros (Thersandros), Sthenelos, Thoas, Akamas son of Theseus, Machaon (who in the Little Iliad of Lesches was already killed by Eurypalos, the son of Telephos), and finally Epeios, the architect of the horse. Still later Quintus Smyrnaeus⁶⁷ enlarges the list by adding names from the painting

54. Plaut., *Bacch.*, 953 f.

55. *Od.*, VIII, 493 f.

56. Although it is usually considered that the tale of the horse was not known when the *Iliad* was composed, the verse *Il.* XV, 71 may well refer to Athena's designing of the horse with Epeios. Many of the other episodes told in the Epic Cycle are referred to in the *Iliad*, and in a recent study, (*Ilias und Aithiopsis, Kyklische Motive in homerische Brechung*, Zurich, 1961), Georg Schoek finds that the *Aithiopsis* is the pattern for the Wrath of Achilles.

57. Deiph. frag. 1; Apollod., *Epit.*, V, 15; Hyg. *Fab.* 108.

58. Apollod., *Epit.*, V, 14, and Schol. Lycophr. 930.

59. Eustath., *Od.*, 1698.

60. Tryphiod. 152; Tzetz. On Lycophr. 930.

61. *Od.*, IV, 272 - 3, and 278; *Od.*, VIII, 492 f.; Proclus, *Chrest.*, ap. Lesches, Little Iliad; cf. later version of Quint. Smyrn., XII, 329 f.

62. Eurip., *Tr.*, 534.

63. Apollod., *Epit.*, V, 20 - 21.

64. Athen., XIII, 610.

65. *Od.*, IV, 280 f. Lines 285 - 89 were athetized by Aristarchus. Antiklos is, however, mentioned also in one of the epics of the Cycle, cf. Schol. *Od.*, IV, 285.

66. *Aen.*, II, 261 f.

67. XII, 314 f.

of Polygnotos or his source, the Catalogue of Ships, and the list of the Suitors of Helen. Of all these names, however, only the heroes listed by Homer surely belong to the epic tradition. Among these are the most important of all the heroes who fought at the fall of Troy: *Odysseus*, *Neoptolemos*, *Diomedes*, and *Menelaos*. To these can perhaps be added a few others whose names are known from the accounts of Arktinos and Lesches. Echion, the son of Portheus, first of the warriors to leave the horse, leapt to his death, as Protesilaos so many years before⁶⁸. Locrian Aias, who figures in the episode of Cassandra as told in the *Iliupersis* of Arktinos, is included in the list of Quintus Smyrnaeus, and in the derivatory list of Tryphiodorus⁶⁹, and may have been in the horse, if indeed he did not sail to Tenedos with Agamemnon and Nestor to await the signal of Simon.

It is around the actions of two of these heroes in particular, *Odysseus* and *Neoptolemos*, that the events in the fall of Troy revolve. The horse was built by the architect Epeios, with the help of, or following the plan of Athena⁷⁰. In the earlier sources⁷¹, it is Odysseus, however, who is given the credit for its conception. Athena herself points out to him that by his strategem the city of Priam was taken⁷², and Apollodoros, many of whose sources are to be found in the Epic Cycle, says that it was Odysseus who invented the construction of the horse, and suggested to Epeios that he build it. Odysseus was the operator of the nocturnal ambush, and he it was who organized and led the men within. It was his task both to close and to open the door⁷³, and when Antiklos would have cried out on hearing what he took to be the voice of his wife, but which was actually Helen⁷⁴, Odysseus silenced him by placing his hand over the man's mouth, thus saving all the Achaians. Diomedes and Menelaos also, he restrained from answering.

Like Odysseus, Neoptolemos, for whose appearance at Troy Odysseus was responsible, figures in all versions of the tale of the Wooden Horse. He was the impulsive son of Achilles, eager for revenge, and thirsting to use his weapons. At his coming, the tide of the battle before Troy turned in favor of the Achaians, and Odysseus later reported to the shade of Achilles⁷⁵ that more warriors than could be named were killed by Neoptolemos, the greatest of these being Eurypalos, the son of Telephos. His importance is such that in later versions he replaces Diomedes as the companion of Odysseus in the recovery of Philoktetes⁷⁶. For the deaths of Astyanax and Polyxena, both Neoptolemos and Odysseus are responsible. Once

68. Apollod., *Epit.*, III, 30; V., 20.

69. *Exc. Il.*, V, 152 f.

70. *Od.*, VIII, 493 «ὄν Ἀθήνη;» Proclus, *Chrest.*, ap. Lesches «κατ' Ἀθηναῖς προαίρεσιν»; Apollod., *Epit.*, V, 14 - 15.

71. Quint. Smyrn., XII, 104, f.—Athena appears directly to Epeios in a dream. Cf. also Eurip. *Tr.*

72. *Od.*, XXII, 230; VIII, 493, 500 f.; XI, 504, 523; Schol. Lycophr., 930, 932; Eurip., *Troad*, 9 f.; Apollod. *Epit.*, V, 14.

73. *Od.*, XI, 504 f.

74. *Od.*, IV, 285 f.; Apollod., *Epit.*, V, 14 - 15.

75. *Od.*, XI, 517.

76. Soph., *Philokt.* is the earliest.

within the horse, many of the warriors were fearful; their limbs shook, and they were obliged to wipe the tears from their eyes. But Neoptolemos neither blanched nor wept, rather he implored Odysseus to let him go out from the horse, while he played with his sword and his spear in his eagerness to slaughter the Trojans.

As the moon rose, and the Pleiades hung low in the sky, Sinon signalled to the Achaians who had sailed to Tenedos⁷⁷ and the heroes in the horse crept out to slaughter the Trojans, the door having been opened for them by Odysseus⁷⁸. There are no ropes or ladders for descending the horse on the Mykonos pithos, nor do the poems of the Epic Cycle refer to any, and the men on the black-figure fragment, Berlin F 1723, lower themselves on each other's shoulders⁷⁹. The men on the Corinthian aryballos, however, are descending by means of ladders, and the later sources refer to ladders made by Epeios⁸⁰ so that rather than belonging to the Epic Cycle, this detail is likely to have been part of one of the sixth century versions of the story.

The Mykonos pithos shows seven men still within the horse, while seven others have already descended. Exact identification of all the figures is uncertain, but surely it is Odysseus who stands so splendidly before the horse (Pl. 6), commanding the heroes, and the figure beneath the belly of the horse, who menacingly waves his spear before the others are all out, should then be the eager Neoptolemos (Pls. 2 and 4). Of the others, Echion was evidently unknown to the artist of the pithos, but among the heroes represented will certainly be Menelaos and Diomedes, and perhaps also Antiklos.

Scenes on the body of the pithos

On the body of the pithos is represented the fate of the women and children of Troy. One is reminded of the premonition of Priam when he saw Hektor awaiting Achilles outside the Skaian gates, for it is just such a scene of carnage that he envisioned⁸¹. The artist of the pithos has chosen to illustrate the beginning and the end of the Iliupersis. With the Wooden Horse, the fall of Troy began, and with the extirpation of the children, the last hope of Troy was extinguished and the war came to an end.

Representations of the Wooden Horse surrounded by warriors exist from the seventh century on. Single scenes from the Iliupersis also appear early. Beginning on pottery, with episodes such as the death of Astyanax⁸², the representations

77. Proclus, *Chrest.*, ap. Lesches, *Little Iliad*; Kallisthenes frag. 15 (Schol. Eur. *Hek.* 910, Schol. Lyk. 344) ap. Lesches.

78. Cf. Quint. Smyrn., XIII, 42 - 43. Odysseus is described as first sticking his head out to see if anybody was around.

79. Cf. Apollod., *Epit.*, V, 204 οἱ δὲ λοιπὸν σειρᾷ ἐξάψαντες ἑαυτοὺς ἐπὶ τὰ τεῖχη παρεγένοντο..

80. Quint. Smyrn., XIII, 35 f.

81. *Iliad*, XXII, 59 f.

82. Late Geometric fragment, Athens Agora, Inv. No. P 17403; E. Brann, «A Figured Geometric Fragment from the Athenian Agora», *Antike Kunst*, 1959, pp. 35 - 37; *Agora VIII*, No. 311, pl. 18.

gradually become more extravagant, vase paintings of the fifth century showing two or three events, or, more often, scenes of fighting and destruction around a central event such as the death of Priam⁸³. Athenaios refers to the destruction of Troy on a bowl by the silver-worker, Mys, from the drawings of Parrhasios of Ephesos⁸⁴. In monumental art also, the Iliupersis was represented, both in sculpture and in painting. On the north metopes of the Parthenon⁸⁵, a pediment of the temple of Zeus at Acragas⁸⁶ and on the Argive Heraion⁸⁷ the scene was shown. The best known, having been fully described by Pausanias⁸⁸, and, no doubt, the most spectacular, was the painting by Polygnotos in the Lesche of the Cnidians at Delphi. The same artist painted scenes from the Fall of Troy in the Stoa Poikile at Athens. There was also an Iliupersis by the Corinthian, Kleantes, in the temple of Artemis Alpheionia at the mouth of the Alpheios river⁸⁹, but about this work there is little information.

Although there is an occasional isolated scene from the Fall of Troy on Geometric pottery, the scene on the Mykonos pithos is the earliest known representation of the Iliupersis. Moreover, in the period between the pithos and the complicated painting of Polygnotos, which included in the Iliupersis a representation of the Wooden Horse, no work of a comparable scale with this same juxtaposition of Wooden Horse and Iliupersis is known. The Mykonos pithos is, thus, not only the earliest, but much the earliest monumental Iliupersis, being separated from the Polygnotan painting by over two centuries. Only later is this combination of the Wooden Horse and the Fall of Troy developed, in such works as the Tabula Iliaca of the Capitoline Museum⁹⁰ and the contemporary Trojan tablet in the Metropolitan Museum⁹¹, the fresco in the House of Menander at Pompeii⁹², the wooden *scutum* from Dura-Europos⁹³, and the series of illustrations in Homeric and Vergilian manuscripts⁹⁴.

One tradition concerning the fate of the women and children of Troy was generally followed by artists and writers of tragedy alike. Details may vary, but, with the exception of Polyxena, Astyanax, and perhaps Crino, all the women and children were captives, awarded by lot to the Achaian leaders to be carried away into slavery. Astyanax alone of the children was killed; and Polyxena was sacrificed

83. For example, a hydria in Naples by the Kleophrades painter, *ARV*, p. 126, No. 66.

84. *Deipnosophistai*, XI, 782, B.

85. Ch. Picard, «De l'Iliupersis de la Lesche delphique aux métopes du Parthenon», *R.E.G.*, 50 (1937) p. 175.

86. Diod. 82, 4.

87. Paus. II, 17, 3; Ch. Waldstein, *Argive Heraion*, p. 148 f.

88. X, 25 f.

89. Strabo, VIII, 343.

90. H. Stuart Jones, *Catalogue of the Museo Capitolino*, 1912, pp. 165 f., pl. 41.

91. Kasimierz Bulas, «New Illustrations to the Iliad», *AJA*, 54 (1950) pp. 112 - 118.

92. A. Maiuri, *La Casa di Menandro e il suo Tesoro di Argenteria*, 1939, Vol. II, pl. 5.

93. M.I. Rostovtzeff, F.E. Brown, and C.B. Welles, *The Excavations at Dura-Europos*, Preliminary report of the seventh and eighth seasons, 1933 - 4 and 1934 - 5, 1939, pp. 332 - 349, and pl. 42.

94. For example, Codex Vat. Lat. 3225, Vergilius Vaticanus, see above, p. 37, n. 45. cf. J.A. Herbert, *Illuminated Manuscripts*, 1911, pp. 10 f.; Rostovtzeff *op. cit.*, pl. 43, 3.

on the tomb of Achilles⁹⁵. In the painting of Polygnotos, Trojan children have already been loaded onto the ship of Menelaos, where they are shown among the sailors. Astyanax stands near Andromache, clinging to her breast, perhaps yet unaware of the fate which attends him. Another small boy clings in terror to an altar, while still another shields himself on the lap of an old woman. Of the captive women, all the most important are shown, together with some whose names do not appear elsewhere. Hecabe will be given to Odysseus; Andromache to Neoptolemos. Aithra awaits her rescue by Damophon and Acamas, Cassandra sits clutching the statue of Athena, and Helen waits amid the destruction caused by her beauty to be carried off by Menelaos. The battle is over, and most of the warriors wait to board their ships. Neoptolemos alone, the most prominent of all the heroes, is represented as still killing off his enemies. The ground is strewn with the bodies of Trojan warriors, most of them the work of the angry son of Achilles. Pausanias explains this by the fact that the painting was intended for the glory of Neoptolemos, over whose tomb it was to have been placed.

The scene on the Mykonos pithos, however, differs from all the known representations of the Iliupersis. Here is no battle of heroes within the walls of the doomed city, such as that painted by Polygnotos, and described by Apollodoros⁹⁶. Here is shown, instead, the slaughter of the defenceless. Only women and children are being attacked by the warriors, and no Trojan is there to dispute the fate of his family. With the exception of one child, who is seized by a warrior, armed, but without a sword (Metope 3 (Pl. 20 b)), all of the children are being killed; one is dashed to the ground by a warrior who bears no weapon (Metope 17 (Pl. 27 b)), the rest are dispatched by the sword. The blood streaming from the wounds of the children is carefully indicated in each case⁹⁷. Most of the women also face death. One (Metope 1 (Pl. 21 b)) has already been pierced by a sword, although she stands still pleading, as if there were yet hope. With the exception of the figures on Metopes 7, 13, 14, and 16 (Pl. 22, 25 b, 26 a and 27 a), the women extend their hands, usually to the chins of the warriors, in the gesture of supplication known from later vases such as the Athens Nettos vase, on which Nettos touches the chin of Herakles. The Nessos on the New York Amphora, dating to the second quarter of the seventh century, also extends his hand in supplication, but he is falling, and he touches the knee of the attacking Herakles. The child on Metope 15 (Pl. 26 b) likewise extends a hand to the knee of the warrior. The Mykonos pithos thus gives the earliest example to date of the gesture of supplication in which the hand is extended to the chin. In just this way, Thetis entreated Zeus to help Achilles⁹⁸. As is usual in early Greek art, there is no attempt at a time sequence. One metope does

95. Eurip. *Andromache*, *Hecabe*, *Troades*.

96. *Epit.*, V, 21.

97. The same sort of attention to detail occurs on Proto-Corinthian and Protoattic pottery. Cf. *VS*, pl. 144, and *CV*, Berlin I, pl. 18, A 32. See also a bronze relief showing the death of Kaineus, *Olympiabericht* I, pl. 28.

98. *Iliad*, I, 500 - 501.

not lead to another, and although the children have in most cases already been stabbed, the women plead for them as well as for themselves.

For a few of the women a fate is in store that agrees more with other representations of the Iliupersis, and rather than being killed they are being led off by the victors. Metope 4 (Pl. 21 a) is probably to be interpreted in this way, and on Metopes 5, 7 and 17 (Pls. 21 a, 22 and 27 b) the warrior grasps the woman by the wrist, a gesture that denotes leading.

The Mykonos pithos thus gives a version of the Iliupersis in which a few of the women are led off to captivity as in the tradition usual in the literary sources and in art, and others, together with the children, are slaughtered. No doubt, by its very nature, this scene of carnage had little appeal. On the Mykonos pithos is the only representation of any magnitude that has been found to date. It is clear evidence that there was in one of the Cyclic versions of the Iliupersis an episode in which were killed not only Astyanax, but most of the other children with him, while those of the women who were not led off to captivity shared the fate of the children. Although the earliest, and by far the most important, the pithos is not the only evidence for the existence of this missing part of the epic. An echo of the tale is to be found in Aeschylus' *Agamemnon*, in the words of the herald who announces the return of Agamemnon⁹⁹: And in Euripides' *Hekabe*¹⁰⁰, the chorus laments the babes and fathers. Moreover, there are a few single scenes that refer to the same episode. On a fragment of a relief pithos found on Tenos¹⁰¹ is part of a bearded man whose arms are outstretched in such a way as to indicate that he is attacking a child and woman much as on Metope 16 of the Mykonos pithos. On a terracotta relief fragment of the early sixth century from Praisos¹⁰², a warrior drags behind him a nude child. A scene from the same episode may also be represented on a bronze tripod-leg relief from Olympia¹⁰³, which shows a warrior running his sword through a woman. At the right is a construction of brickwork, probably an altar. A man escapes toward it, and the scene, rather than the sacrifice of Polyxena, is more likely to represent one of the other unfortunate women of Troy. The much later *Tabula Iliaca* in the Capitoline Museum has also a few related figures. One of the daughters of Priam has been slain near the altar of Zeus Herkeios (middle zone, to the right to the altar), while outside the palace (on the same level as the altar of Zeus), in front of the temple at the left, a Trojan woman is slain by a Greek warrior. Neoptolemos stabs Polyxena, and around the tomb of Hektor, the captive

99. *Agam.* 524 - 8,

ἀλλ' εὖ νιν ἀσπάσασθε, καὶ γὰρ οὖν πρέπει,
Τροίαν κατασκάψαντα τοῦ δικηφόρου
Διὸς μακέλλη, τῇ κατείργασται πέδον.
βωμοὶ δ' αἴστοι καὶ θεῶν ἰδρύματα,
καὶ σπέρμα πάσης ἐξαπόλλυται χθονός.

100. *Hek.* 475 f.

101. *Reliefpithoi*, T 11.

102. F. Halbherr, «Researches at Praisos», *AJA*, 5 (1901) pl. XII, 4, and p. 390.

103. Found by Yalouris in the valley north of Kronion. Cf. *BCH*, LXXXIV (1960) pl. XVIII, 2, and p. 270.

women are shown. This combination of scenes of captive women with the slaughter of women, is an indication that the episode of the slaughter of the women belongs to one of the known epics.

Since Neoptolemos, as the son of Achilles, was the most prominent in the battle which followed the introduction of the Wooden Horse into the citadel of Troy, it might be tempting to see in the Mykonos pithos, as in the painting of Polygnotos, a representation of the Wrath of Neoptolemos. According to the sources, however, not many, but one child, Astyanax, met his death at the hands of the hero. Moreover, the deed which formed the height and depth of the career of Neoptolemos, the murder of King Priam, is conspicuous by its absence. The artist clearly had more than one hero in mind, for some of the warriors are bearded, and some are not¹⁰⁴.

Neoptolemos does, however, appear in at least one of the metopes, two of which, being connected with a known graphic tradition, can be identified. On one of these, Metope 17, is a child, held by the ankles and being hurled headlong by an unarmed warrior. One thinks immediately of Hektor's son, who, according to the Little Iliad¹⁰⁵ was hurled by Neoptolemos from the wall of Troy, and there is every reason to identify this scene as the death of Astyanax. Such a fate was feared by Andromache, as she looked on the body of Hektor, ransomed by Priam¹⁰⁶. Although in the *Iliad*, Andromache envisions Astyanax being hurled by the arm, in the Little Iliad he is hurled by the foot, and thus he is shown on the earliest known representation, a late geometric fragment from the Athenian Agora¹⁰⁷, held upright to be sure, but by the leg. As to be expected in this early period, the representations on the Agora fragment and the later Mykonos pithos, differ. But each is an attempt to illustrate the tale as told by Lesches. The representation on the pithos is evidently of the design that caught the public imagination, for it is in the main graphic tradition that came to be associated with Astyanax.

Until now, no representation of the death of Astyanax from the seventh century was known, the next in date after the Agora sherd, falling in the second quarter of the sixth century B.C. The representation on the pithos is the earliest known example in which Astyanax is hurled headlong by the leg, and it is additional evidence of the existence of an artistic tradition for the death of Astyanax separated from that of Priam with whom he is generally shown from the second quarter of the sixth century B.C. on¹⁰⁸.

Although Astyanax was the only one in literary tradition who was hurled by the foot or leg, the pose was later taken over for the representation of Troilos resulting in a certain amount of confusion between the two¹⁰⁹. The Mykonos pithos is, howev-

104. For Pausanias also, the beards were significant. Cf. X, 25, 3 - 4; 31, 8.

105. Schol. Lykophr. 1268; Schol. Eurip. *Andr.* 10 (Lysanias, F.H.G. iii, 342).

106. *Il.* XXIV, 732 f.

107. See above, p. 47 n. 82.

108. Cf. *Sagenbilder*, p. 82 f.

109. Cf. krater fragment, Louvre E 638 bis, *Mon. Piot*, XVI, pl. 14; M. Dugas, «Tradition littéraire et tradition graphique», *L'Antiquité Classique*, VI (1937) p. 5 f.

er, earlier than any of these representations, the first Troilos scenes showing the lying-in-wait or pursuit rather than the actual death¹¹⁰.

The woman on Metope 17 can only be Andromache. Neoptolemos, holding the legs of Astyanax with one hand, grabs her by the wrist with the other. He is, therefore, leading her off, as he did in epic tradition¹¹¹.

Of the other representations on the body of the pithos, the one that is most clearly connected with a known graphic tradition is that on Metope 7 (Pl. 22). The woman here shown stands out from all the others by the richness and detail of her clothing. Faced by a warrior who threatens her with upraised sword and seizes her by the wrist, she does not supplicate, but with one hand on each end of her shawl she displays her face and shoulder.

The scene could, following the account of Arktinos¹¹², represent the sacrifice of Polyxena on the tomb of Achilles. Euripides gives a version of the tale in which Polyxena is led by the hand of Neoptolemos to the grave mound, where she herself pulls back her garment to expose her throat and breast. Other representations of Polyxena do not, however, bear any resemblance to the one here, the earliest known example showing Polyxena held face down over an altar, while Neoptolemos approaches with drawn sword¹¹³. The fact that the figures on the pithos accord with those which have with great likelihood been identified as Menelaos and Helen, makes this a more plausible identification¹¹⁴. Menelaos threatens her with upraised sword, but with a hand on her wrist prepares to lead her away.

A similar gesture of holding out the shawl or himation occurs frequently on pottery from the seventh century B.C. on¹¹⁵. The garment, however, is held out with one hand only, whereas on the Mykonos pithos, the woman holds back her shawl with both hands, and the artist seems rather to have attempted to show Helen displaying her beauty. The tradition of Helen baring her breast, and thereby softening the anger of Menelaos, first appears in the fifth century¹¹⁶. It is, however, referred to Lesches by the scholiast on Aristophanes' *Lysistrata* (155), and to Ibykos the scholiast on Euripides' *Andromache* (630) gives a tale in which Helen fled before Menelaos to the temple of Aphrodite, where he was so overcome by love for her that he dropped his sword¹¹⁷. In general both these versions have been considered later additions, more in keeping with the sentimentalizing acquittal of Helen that

110. Cf. Magda Heidenreich, «Zu den frühen Troilos-darstellungen» *MDAI*, IV (1951) p. 144 f.

111. Proclus, *Chrest.* ap. Arktinos; Schol. Lykophr. 1268 ap. Lesches; Eurip. Tr. 237 f., 659 f.; Apollod., *Epit.*, V, 24.

112. Proklos, *Chrest.* 4, ap. Arktinos; Eur., *Troad*, 263 f.; Eur. *Hecabe*, 518 f., 558 f.; Schol. Eur. *Hek.* 41 (Ibykos fr. 36). Alternate tradition in *Cypria*; Polyxena was mortally wounded by Odysseus and Diomedes, and buried by Neoptolemos, Schol. Eur. *Hek.* 41.

113. Tyrrhenian Amphora, *JHS*, 18 (1898) pl. 15.

114. For the literary references to Menelaos and Helen, cf. *Hélène*, p. 31 f.

115. For example, an archaic painted pinax, Berlin, *Antike Denkmäler*, I, pl. 7; «Melian» amphora, Athens, Collignon-Couve, *Vases du musée d'Athènes*, pl. 21, no. 477.

116. Arist. *Lys.* 155.

117. Cf. also Schol. Arist., *Vesp.* 714.

is found in the fifth century¹¹⁸. The representation on the Mykonos pithos is good evidence, however, that the tale originated in the Epic Cycle, just as reported by the Scholiast of *Lysistrata*. It is, moreover, the earliest representation of Helen and Menelaos so far found, the next in date being a late seventh century bronze relief from the Acropolis, on which Menelaos seizes Helen, while threatening her with a sword¹¹⁹.

Of the warriors who were in the Wooden Horse, other than Neoptolemos and Menelaos, we should expect to find at least Odysseus among those represented on the body of the pithos. Agamemnon also, who had sailed with Nestor to Tenedos, we might expect to find. Following the destruction of Troy, Hekabe was awarded by lot to Odysseus, Cassandra to Agamemnon. On metopes nos. 4 and 5 are warriors who are leading off the women they have won. The top panel, the smallest of the three, is not, however, the position on the pithos in which we should expect to find two of the most important of the heroes, and they may just as well be dealing out destruction in the scenes below.

The identification of the women other than Andromache and Helen is likewise problematical. The names of the women who were killed is nowhere given, and if Hekabe and Cassandra are not represented on metopes 4 and 5, there remains only the possibility that Cassandra is the figure who stands alone, looking away from the slaughter, with hands crossed on her breast (Metope no. 13). This identification is strengthened by the fact that on a fragment from Tenos¹²⁰ is a similar figure approached by an armed warrior. She stands on a higher level than the warrior, probably on the steps of an altar. It is likely therefore that the scene represents Cassandra and Aias¹²¹. On the Mykonos pithos there is no figure that can be identified as Polyxena, but her sacrifice, which was the final act of the Greeks before sailing, does not necessarily belong in this episode.

Although I do not here propose to embark in any detail on a discussion of the Epic Cycle, a few remarks are justified by the subject matter of the pithos. Of the ancient account of the Fall of Troy, the two most important as far as the pithos is concerned, are those of Arktinos and Lesches. Both of these poets lived in the second half of the eighth century B. C. a date which means that the world of epic was quite close to the Mykonos pithos. These two epics, although they have reached us in a much abbreviated form, originally gave the story of the Fall of Troy in considerably more detail. Furthermore, many of the same events were narrated by the two poets, whose accounts, while agreeing in general outline, frequently differed in particulars. One of the most obvious differences concerns the death of Astyanax. Although one literary tradition for the death of Astyanax has frequently been as-

118. *Hélène*, pp. 31 - 32.

119. *JHS*, 13 (1892 - 3) p. 268, fig. 32, and a fragment added by Kunze, p. 246, fig. 18; identified by Hampe, *Sagenbilder*, p. 81; listed as doubtful in *Hélène*, p. 105, n. 5.

120. *Reliefpithoi*, T 14; *Arch. Ephem.* 1939 - 41, p. 28, fig. 18.

121. *Reliefpithoi*, p. 82 - 3, Schäfer prefers Helen and Menelaos.

sumed¹²², Pausanias (X, 25, 9) points out the existence of two different literary traditions, both of which are known as well from existing literary sources. According to the *Little Iliad* of Lesches, Astyanax, torn from the arms of Andromache or his nurse by Neoptolemos, was hurled head foremost from the walls of Troy¹²³. This tradition, known by Homer¹²⁴, appears to be the older of the two. In the *Iliupersis* of Arktinos and possibly of Stesichoros also, however, it was Odysseus who killed the child¹²⁵. Euripides¹²⁶ puts the two traditions together, so that it is Odysseus who plans the death of the child who is led away by Talthybios and told to climb the walls from which he must fall, while at the same time Talthybios tells Andromache that her son is to be hurled from the battlements¹²⁷.

The Astyanax of the Mykonos pithos is represented according to the version of Lesches, which seems to have been the one to win out in the artistic world. Although it has been assumed that there is only one graphic tradition for the death of Astyanax¹²⁸, the account of Arktinos also seems occasionally to have found its way into the graphic repertoire. A black-figure lekythos of the second quarter of the sixth century¹²⁹, represents the death of Astyanax together with that of Priam, a graphic combination which seems to take place some time in the second quarter of the sixth century B.C. On this lekythos, although Astyanax is being held upside down by the legs, he is being threatened with a sword, the artist evidently having had both traditions in mind. On the Naples hydria of the Kleophrades painter¹³⁰ Priam is seated on an altar, head in hands, and on his lap lies the dead child who has been stabbed repeatedly. Again, this is a reference to the *Iliupersis* of Arktinos. The same version appears later on the *Tabula Iliaca* of the Capitoline Museum. Talthybios, the herald, is shown standing before Andromache, who, holding Astyanax in her arms, awaits his destruction. Some of the representations on bronze shield straps which show a warrior attacking a small boy, may also refer to the version of Arktinos. As these are isolated scenes, it is difficult to be certain, but it is much more likely that Astyanax would be chosen for a single scene, than another of the Trojan children. A representation such as that on the panel of the shield strap from Olympia showing a warrior attacking with a sword a small boy whom he holds up by the arm, is thus likely to be the death of Astyanax according to Arktinos *Iliupersis*¹³¹. For the taking of Helen by Menelaos also, there seem to have been two different traditions in the Epic Cycle. The Scholiast on Aristophanes' *Lysistrata* (155) refers

122. Mota, «Représentations figurées de la mort de Troilos», *RA*, 1957, p. 26; but cf. Preller, *Heldensage*, II³, p. 1260.

123. Schol. Lycophr. 1268; Schol. Eurip. *Andr.* 10 (Lysanias, F.H.G. iii, 342); Paus. X, 25, 9.

124. *Il.*, XXIV, 734 - 5.

125. Proclus, *Chrest.* ap. Arktinos.

126. *Tr.*, 709 - 725.

127. A still later tradition records Menelaos as responsible for the death of Astyanax - Serv. *Ampl. Aen.* II, 457.

128. Wiencke, *AJA*, 1954, p. 287 - 8.

129. Syracuse 21894, from Gela, *Mon. Ant.*, XVII, p. 222; Dugas, *op. cit.*, pl. III, 9.

130. ARV, p. 126, 66.

131. *Schildbänder*, pl. 29, 9 c.

to Lesches the tradition that Menelaos, on seeing the breast of Helen, cast away his sword rather than kill her as he had planned. A different version is recorded by Proclus as having been told by Arktinos: Menelaos finds Helen, kills Deiphobos, and takes Helen to the ship. This version is closer to that told in the *Odyssey* and appears to be the older of the two¹³². The two traditions resemble each other in that in each Helen ultimately was led away by Menelaos. For this reason to determine which version the representations on pottery reflect is extremely difficult. Mrs. Ghali-Kahil divides the early pottery on the basis of Menelaos' attitude towards Helen¹³³. The representations which show Menelaos leading Helen away she attributes to Arktinos, while those in which Menelaos is shown simply confronting Helen she attributes to Lesches. The representation of Helen and Menelaos on the Mykonos pithos clearly reflects the tradition of Lesches, yet Menelaos has his hand on her wrist, and is therefore also leading her away. There is no way of distinguishing the version behind simple scenes in which Menelaos either facing Helen, or having turned, leads her away, unless some other clue is given by the artist. If Helen is shown revealing her beauty, as on the pithos, the attribution is clear. If two warriors rather than one are shown, they are likely to be Odysseus and Menelaos, and the reference could be to Arktinos or to the *Odyssey*.

It is thus clear that two of the most important episodes on the body of the pithos reflect the Little Iliad of Lesches. The Wooden Horse appears in both the Little Iliad and in the Iliupersis of Arktinos and could reflect either one. It remains to be seen if the tale of the slaughter of the women and children of Troy, clearly part of the epic tradition, can be attributed to one or the other. It is always possible that this episode existed in both accounts, as did the Wooden Horse. The evidence is slight, but there are a few indications that it was included at least in the Iliupersis of Arktinos. In the *Hekabe*¹³⁴ reference is made to the plan of the Greeks to kill Polyxena. This we know reflects the tradition of Arktinos. The chorus later laments the deaths of the children and old men¹³⁵. Does this mean that the scene in which infants are killed is also to be referred to Arktinos? On the Tabula Iliaca of the Capitoline Museum, there is the same sort of combination. Talthybios, the herald, stands before Andromache to announce the plan to kill Astyanax, again a scene which reflects Arktinos. Elsewhere, Trojan women are being killed. It is therefore possible, although not certain, that the origin of this episode was in the Iliupersis of Arktinos, which must then have narrated the captivity of some of the women and children, and the slaughter of others. That the pithos reflects more than one epic tradition need not argue against this. Although the Iliupersis of Polygnotos reflects the Little Iliad of Lesches more than any other of the epics, it too depends on more than one narrative.

The entire pithos may be interpreted as an illustration of the part played by Odys-

132. *Od.* VIII, 493 f.

133. *Hélène*, p. 31, p. 71 f., p. 99 f.

134. Eurip. *Hek.* 107 f.

135. *Hek.* 475 f.

seus in the Fall of Troy. His crafty planning produced the Wooden Horse, and the success of the expedition was the result of his leadership. So also, the extermination of the children of Troy, on which the artist of the pithos has concentrated, was part of his diabolical scheme. He it was who pointed out the folly of leaving the son unharmed when once the father had been killed¹³⁶. He recommended the sacrifice of Polyxena¹³⁷, and according to one tradition at least, he ordered the killing of Astyanax.

The Weapons

Among the interesting features of this pithos is the careful representation of the armed warrior. The weapons present a picture quite in keeping with what we know of the equipment of the late Geometric and early Archaic fighter. He carries two spears, a relatively small round shield, wears a helmet with plume and tall plume holder, and has a sword with a scabbard slung on a telamon. Cuirass and greaves, which were at least sometimes part of the equipment, are here omitted.

The individual weapons prove to be particularly interesting. The sword, to begin with, is of special importance. The clearest representations to be found on the pithos are on Metopes 14 and 16, and in the hand of the foremost warrior in the belly of the horse (Pls. 20 a, 26 a and 27 a). This sword is frequently represented from the Geometric period to the sixth century, disappearing only when there is a greater interest in representing the spear duels of the hoplite. Hitherto, it has not been recognized as representing an actually existing type of weapon. Examples are numerous, and I give here only a few:

1. Oinochoe. Athens Agora. Inv. No. P 4885, *Agora VIII*, No. 44, 3rd quarter of the eighth century B. C.
2. Ivory. Artemis Orthia Sanctuary. *Artemis Orthia*, pl. CI, and p. 210. Late eighth to seventh century B. C.
3. Terracotta shield. Tiryns. *BSA*, XLII, p. 93, pl. 18, A. ca. 700 B.C.
4. Hymettos Amphora. *CV Berlin I*, pls. 43, 1; 44, 1 and 2; *BSA*, XLII, p. 86, fig. 4. 700-680 B.C.
5. Bronze relief. Acropolis. Inv. No. 6963. de Ridder, *Catalogue des bronzes trouvées sur l'Acropole d'Athènes*, No. 40; *JHS*, 1892-3, pp. 268-9, fig. 32. This is an especially good example, and shows the rivets clearly.
6. Bronze relief. Olympia. *Olympiabericht*, I, pl. 28. Late seventh to early sixth century.
7. Moulded pithos. Artemis Orthia Sanctuary. Dawkins, *op. cit.*, pls. XV, XVI, Sixth century.
8. Nettos Amphora. Athens National Museum, Inv. No. 1002. *ABV*, p. 4, 1. Late seventh century.
9. Tyrrhenian amphora. *ABV*, p. 105, 2, Castellani Painter. *AA* 50 (1962), p. 58 f., and figs. 5-6. Sixth century.

136. Eurip. *Troad*, 723; Clem. Alex. *Strom.* VII, 2, 19.

137. Eurip. *Hek.*, 133 f.; Diktes, V, 13.

The sword has the swelling grip and hand-guard with downward sloping shoulders that are characteristic of the swords classified as Naue II, and known from actual finds in the Aegean from ca. 1200 B. C. on¹³⁸. The type of pommel and pommel-attachment, however, is quite unlike any of those so far found either in Greece or the Aegean islands. It is a lunate pommel, and the artist has taken great care in every case to indicate that the side-pieces and pommel were attached by means of rivets, three on the pommel, one on the hand-grip, and five on the hand-guard. Quite clearly he had a definite weapon in mind.

Although no parallel has been found among the extant remains in Greece proper or the Aegean, the origin of the sword can be traced. A flanged T-shaped pommel is known in the Aegean from the early fourteenth century to sometime in the twelfth century B.C., having been adopted ultimately from the Orient¹³⁹. However, unlike the sword on the Mykonos pithos, on none of these weapons (Miss Sandars' Classes D ii, E ii, and F) is there more than one rivet hole for the pommel attachment. Moreover, these Aegean bronze swords differ in grip, hand-guard and blade from the Iron Age Type II sword which replaced them. A T-shaped, or frequently lunate, pommel appears likewise on a group of small swords and daggers that is found in Sicily and Italy. These weapons first appear at some time during the Late Bronze or Early Iron Age, the earliest probably being a miniature sword from the Modica hoard, dating to the eleventh century B.C.¹⁴⁰. Miss Sandars has pointed out the relationship of these to the Class F sword in which she sees their origin. These likewise have a single pommel rivet. There are, however, some swords and daggers with lunate pommels resembling those on the Mykonos pithos in that they have two or even three horizontal rivet holes for the pommel attachment. These, moreover, while not fitting into the Naue II group, have a grip and hand-guard with sloping shoulders that have nothing to do with Class F¹⁴¹. With the exception of two unique swords from Hammer, Bayern (Bronze C) and Dollerup, North Jutland (Northern Bronze Period II)¹⁴², a flanged lunate pommel with two or three horizontally placed rivets appears to be unknown in Europe and the Balkans at this time. An iron sword, dating to the very end of the Bronze age, found by the Swedish at Idalion¹⁴³, has a splaying lunate pommel with two horizontally placed rivets, but the wavy profile of the hand-grip differs from those of the other

138. The earliest sword for which there is any reliable context is that from the shaft grave at Tiryns, which cannot be dated closely, but falls within 1200 and 1100 B.C.

139. N.K. Sandars, «Later Aegean Bronze Swords», *AJA*, 67 (1963) pp. 117 f.

140. K.R. Maxwell-Hyslop, Notes on Some Distinctive Types of Bronzes from Populonia, Etruria», *PPS*, 1956, p. 135.

141. For example: O. Montelius, *La Civilisation Primitive en Italie*, 1895, pl. 355, No. 17, iron, from Rome; A. Tallochini, «Le Armi di Vetulonia e di Populonia», *Studi Etruschi*, XVI (1942) pl. IX, No. 51.

142. Ebbe Lomborg, «Donauländische Kulturbeziehungen und die relative Chronologie der frühen nordischen Bronzezeit», *Acta Archaeologica*, Copenhagen, Vol. XXX (1959) pp. 136 - 7, figs. 37 and 38; N. Sandars, *op. cit.*, p. 143.

143. *S.C.E.* II, No. 208, p. 537, and pl. CLXXI. Other swords, from the archaic levels, were thought by the excavators to be of the same type, but their fragmentary condition excludes certainty.

swords, and the pommel is much less extreme. The sword is, for the moment at least, unique.

The large lunate pommel of the sword on the Mykonos pithos is far closer in form to those of the Italian and Sicilian weapons than to the Idalion sword. It seems likely that the Italians were responsible for the addition of extra rivets to the lunate pommel, at the same time increasing its size. The sword of the Mykonos pithos appeared in Greece sometime during the eighth century, as a result of trade with Italy and Sicily. The Greeks are known to have been trading in that area from about 750 B.C. on, and it is at about this same time that Italian types of fibulae turn up in Greece¹⁴⁴. Moreover, an Italic type of shield was found in the excavation of the Stadium at Olympia¹⁴⁵. The Greeks evidently combined the new lunate type of pommel with the hand grip and guard of the Naue II sword to produce the type shown on the Mykonos pithos.

The Naue II swords were used both for slashing and for stabbing, and thus, while they generally retain some sort of mid-rib, it is slight in comparison with that of the Aegean swords of the Bronze Age. The two grooves on the blades of the swords on the pithos, however, are probably best interpreted as blood channels, likewise a common feature on many of the Naue II swords. The origin of these swords has been shunted back and forth between Europe and the East. It now appears that Europe has a better claim to them¹⁴⁶, although the route by which they entered Greece remains to be studied. Catling¹⁴⁷ has divided the Naue II swords of the Mediterranean into four groups on the basis of the shape of the hilt. There appear, however, to be some variations which are not covered by this grouping, and these can most likely be explained by Mrs. Vermeule's hypothesis of different smithy traditions¹⁴⁸. The shape of the blade must be taken into consideration, as it is cast in one piece with the hilt. The blades show considerable variety, ranging from a straight, narrow blade, to a leaf-shaped blade, and finally to a broad blade with straight or slightly convex edges, like those on the Mykonos pithos. Some swords straddle the groups listed by Catling¹⁴⁹, and others fit into none of the listed categories¹⁵⁰. Although of a type hitherto unknown in Greece, it is best for the time being to classify the sword on the Mykonos pithos as belonging to the general category Naue II, with the reservation that all the Iron Age swords of Greece need to be studied and reclassified. At the present moment, study of the swords is hampered by the poor state of preservation, and by the lack of adequate context in most

144. *Olympia*, Vol. IV, pl. 21. For this observation I am indebted to Dr. Homer Thomas, who generously discussed the problem of the swords with me.

145. *Olympia Inv. No. B 1799*, *Olympiabericht*, V, pp. 40 - 42, fig. 19, and *Olympia*, IV, pl. 20.

146. Hector Catling, «A New Bronze Sword from Cyprus», *Antiquity*, XXXV (1961) p. 118.

147. *Ibid.*, p. 115 - 122.

148. Emily Townsend Vermeule, «The Mycenaean in Achaia», *AJA*, 64 (1960) p. 1 f.; cf. Catling, *op. cit.*, p. 116 f.

149. The sword, Olympia E 239 (*Olympische Forschungen*, I, p. 164, and pl. 70, a and b) belongs either to Catling's group 2 or 3, yet has a blade closer to those of group 4.

150. For example: a sword from Phokis, *Arch. Ephem.*, 1897, p. 110, fig. 1.

cases. The lack of actual comparative material from Greece can be explained also by the fact that from archaic times on, it seems not to have been the custom to bury armour with the deceased. Even the big sanctuaries have yielded little in the way of swords, and most of these are in too poor a condition for accurate reconstruction. It is fortunate that this gap is filled by the representations on bronze reliefs and on pottery, without which the existence of this sword in Greece would not have been known. The fact that it represents a weapon that must have been in use through the archaic period at least, should be a warning against accepting too easily as obsolete «heroic» equipment, weapons which for the moment have no exact parallels among the finds contemporary with the representation.

As with the sword, the scabbard shown on the pithos is carefully represented, being each time of the same design. It is roughly rectangular in shape, and is bound by thongs. Remains of wood, interpreted as pieces of scabbards, have frequently been found with the swords of this period, and it is likely that this scabbard was meant to represent a wooden one. The small triangular projection at the top of the scabbard is no doubt a sort of blade-protector, as it appears to fit exactly the part of the blade exposed in the fork of the hand-guard. The same scabbard, including even the detail of the blade-protector, is known from a good many other representations¹⁵¹, and like the sword, is to be considered as representing the actual equipment of the warrior.

The helmet shown on the pithos has a tall hook-shaped crest-holder, plume-ridge decorated with an impressed checker-board pattern, neck-guard, and projecting cheek-pieces. Only two examples are shown in entirety, one held by the warrior striding on the tail of the horse, and another being held out by the warrior in the topmost window of the horse (Pl. 18 a-b). The others, always without cheek-pieces and neck-guard, frequently without the tall crest-holder, or with the checker-board pattern reduced to one row of stamps¹⁵² are best explained as abbreviated versions of the same helmet. The cheek-pieces have no doubt been omitted to show the face, for the only two complete helmets are carried rather than worn¹⁵³. Furthermore, the crest is reduced only when space requires it.

Excluding crest and holder, the helmet will have been constructed of two or four different pieces, depending on whether or not the cheek and neck-guards are to be considered as one piece. The method of construction no doubt resembled that of the Geometric helmet found at Argos¹⁵⁴, the lower pieces being joined to the cap by means of rivets. The relief lines on the Argos helmet are indicated on the pithos helmets by means of incised lines. It is amusing to note that, as with so many other

151. For example, Athens Nettos Amphora; late Geometric amphora, Benaki Museum, *BSA* XLII (1947) pl. 19; fragment found by Kontoleon on Tenos, *Ergon*, 1958, p. 165, fig. 172.

152. Compare the warriors in Metopes 1 and 2.

153. The helmets of the early Panathenaic Athenas, such as the one on the Burgon Amphora, are most probably also to be explained in this way. The cheek pieces of a Corinthian helmet are omitted for the same reason on a terracotta group in the National Museum at Athens, Inv. No. 4082.

154. Paul Courbin, «Une tombe géométrique d'Argos», *BCH*, 1957, p. 356 f.

details, here too the artist has confused left and right. On the helmet held by the man in the neck of the horse, the cheek guard is longer than the neck-guard, whereas on that held by the man on the tail of the horse, the neck-guard is longer.

The helmet is of a type hitherto unknown in Greece, this form of cheek and neck-guard having turned up, to date, neither on pottery nor among the votive models and full-sized helmets. There are, however, from scattered areas in Greece, many examples of this type of crest-holder, and plume ridge with checkerboard pattern. The following list includes only a few of the more interesting ones.

1. Votive terracotta shield from Tiryns. *BSA* 42 (1947) pl. 18 A. Late Geometric. Plume ridge with checkerboard pattern.
2. Votive terracotta shield from Samos, Heraion, *AM*, LVIII, p. 120, fig. 66, and Beil 37, 1. Late Geometric.
3. Bronze figurine. Winifred Lamb, *Greek and Roman Bronzes*, pl. XV, c. Late Geometric.
4. Fragmentary votive helmet. Siphnos, seventh century votive deposit of a temple on the Acropolis (Kastro). *BSA*, 1949, p. 21, No. 3, and pl. 9, No. 5.
5. Bronze votive helmets from Praisos, *BSA*, VIII (1901-2) pl. X. Late eighth to seventh century on. Five have a small square face opening, but no separate cheek pieces. One looks like an attempt at a Corinthian helmet, but may not be.
6. Euphorbos Pinax from Rhodes. British Museum No. A 749. A. Salzmann, *Necropole de Camiros*, 1875, pl. 53. Note helmet of Menelaos.
7. Aristonothos vase. Pal. Conservatori. Pfuhl, *M. u. Z.*, iii, fig. 65. Cf. also Mylonas, *op. cit.*, p. 43. The crest holder is attached to a simple cap helmet that is held in place by a chin-strap.
8. «Melian» amphora. *Bronzereliefs*, pl. 55 a. Shows a sphinx wearing a helmet like those worn by the early Panathenaic Athenas.
9. Burgon Amphora. Early Panathenaic. British Museum No. B 130. Peter Corbett, «The Burgon and Blacas Tombs», *JHS* 1960, p. 52 f., and pl. I.

It can be seen that this form of crest-holder turns up on a number of different helmets, some of which afford more protection than others, and some of which are surely abbreviated helmets. Even allowing for the fact that on many of the Geometric vases the representations are enigmatic, there appears to have been as much variety in helmet styles during the eighth and seventh centuries as during the late Bronze Age¹⁵⁵. The helmet shown on the Mykonos pithos fits with no difficulty into this group, and adds to the variety. We offer the suggestion that this helmet was in actual use, and that it was Greek, since it has parallels neither in Italy nor to the north of Greece.

Two types of shield are represented on the pithos. That on metopes 2 and 3 (Pls. 20 b and 21 b) is a round, convex shield with a straight offset rim. It is not as close in form to the Argive shield as are those on the pithos in the Ciba collection¹⁵⁶,

155. Cf. M.F.S. Hood and Piet de Jong, «Late Minoan Warrior Graves», *BSA*, XLVII (1952) pp. 257 - 8.

156. Ernst Berger, in *Ciba-Blättern*, July - August, 1962.

the rim being larger and the curve of the shield more pronounced. It belongs in the general category of the pre-Argive shields known from Olympia and Delphi¹⁵⁷. The miniature votive shields and the remains of full-size shields indicate for the eighth and seventh centuries a wide variety of the round shield with offset rim, most with single hand-grip, some with telamon as well. The profiles of the votive shields from the Heraion of Samos, if indeed they are reasonably accurate copies, indicate the range to be expected in the degree of convexity and size of rim.

The second type, shown on the neck panel and on all but the middle panel of the body, while having as good a claim as any to the title of ἀσπίς ὀμφαλόεσσα, does not resemble exactly any of those so far classified as «omphalos» shields. Nor does it resemble any of those classified by Kunze as pre-Argive. It gives the impression of being constructed in two layers¹⁵⁸, and one is reminded, in spite of the evident difference in size, of one of the shields on the reliefs of the palace of Sennacherib at Kujundschiik¹⁵⁹. There are no exact comparisons, however, and it is possible that the artist intended a simple shield with omphalos bordered by concentric circles, perhaps constructed of metal laced to wood and leather. The problem of the omphalos shield has frequently been discussed, and Kunze has rightly pointed out the difficulty of drawing conclusions about the material of the shield, and even the form, from the early representations on pottery¹⁶⁰.

Among the shields known as omphalos shields, there is considerable variety, the «omphalos» ranging from a small button-like or conical umbo to a larger central boss, sometimes convex, sometimes a protome. The shield with a long spike projecting from the center, known from Crete¹⁶¹, Cyprus¹⁶² and the Kerameikos¹⁶³ might also be added. The term «omphalos» is misleading when applied to so many different types of shield, and since the appearance of the Homeric ἀσπίς ὀμφαλόεσσα, remains a puzzle, a distinction had best be made between the relatively flat shield with central umbo, and those whose shape is convex.

Although exact parallels for the convex shield of the Mykonos pithos have not been found, it is reasonable to suppose that here too an actually existing piece of armour was intended. The shield with offset rim, in any case, agrees with what is known of the pre-Argive shield. We have, thus, another indication that weapons and armour used in the Geometric period rather than being discarded with the introduction of hoplite tactics, continued to be used. Moreover, the new equipment, as well as the hoplite formation, will not have taken hold everywhere at the same

157. *Olympiabericht*, II and V.

158. Cf. *Il.* XII, 295, the shield of Sarpedon.

159. W. Helbig, «Ein homerischer Rundschild mit einem Bügel», *Jahreshefte*, 1909, p. 21, figs. 10 and 11.

160. *Bronzereliefs*, p. 18. Cf. also a seventh century pyxis, Athens, National Museum, *VS*, pl. 24 I, b. Πόρπαξ and ἀντιλαβή show clearly, yet the warrior holds the shield out in front of him as if it were of the small hand-grip type.

161. Silver bowl from Amathus, *Jahreshefte*, 1909, p. 26, fig. 16.

162. Idalion, cf. *S.C.E.*, II, p. 578, and pl. CLXXV.

163. *Ker.*, IV, pl. 37, and p. 27.

time. A lead figurine from the Artemis Orthia sanctuary¹⁶⁴ brings the single-grip shield with «omphalos» down to the end of the seventh century, at least in Laconia. An aryballos found at Corinth, and dating to the beginning of the seventh century B.C.¹⁶⁵, shows hoplites without greaves, while any number of hoplites continue the Geometric practice of carrying two spears¹⁶⁶. These cannot all be «archaisms»¹⁶⁷.

Composition

The decoration of the Mykonos pithos differs from that of the other known pithoi of the Tenian-Boiotian group in that the panels on the body, rather than forming a continuous frieze decoration, are broken up into a series of metopes. The interest of the vase painters of this period ran more to frieze decoration, showing animal files or continuous battle scenes. Emphasis on a single panel, however, frequently occurs from the late Geometric period on, particularly on Cycladic pottery. Although these panels are placed more often on the neck of the pot, they are also used as a shoulder decoration, usually containing either a single head or figure, or a heraldic device of some sort. With the breaking up of the close geometric system of decoration that is a symptom of the early Orientalizing period, comes the decoration of pottery and metal work in metopes, evidently an Aegean development. Although the Mykonos pithos is to date the earliest known with this system of decoration, a comparable metope arrangement is to be found on some of the pithoi of the Naxos and Cretan groups¹⁶⁸, and panels arranged vertically occur on some of the terracotta figurines found on Siphnos¹⁶⁹.

Most of these are single figures or heraldic groups. Experimentation with the problems of a closed composition of either two or three figures, arranged in single panels or in a series of metopes, was a development of the seventh century, and seems to have interested the ivory and metal workers considerably more than it did the decorators of vases. It is particularly interesting, therefore, to find a series of three-figure compositions on a pithos of the Boiotian-Tenian class. It serves to emphasize the connection, already remarked by scholars, of the pithos workshop with the metal-working establishments. The Mykonos pithos, moreover, stands near the very beginning of the three-figure composition, being the earliest example found to date. It is remarkable therefore that the reliefs include some of the most brilliant three-figure compositions of Greek art.

Characteristic of both two- and three-figure compositions of the early period is the emphasis on vertical lines, a result of the fact that the earliest representation

164. *Artemis Orthia*, p. 263, fig. 122 a. 635 - 600 B.C.

165. *AJA*, 59 (1955) p. 225, pl. 68, fig. 10.

166. For example, *VS*, pl. XXXIII, and pl. XXXVI, 5 b.

167. As Miss Lorimer, *BSA*, 42, p. 95 f.

168. Cf. neck fragment from Naxos, *Atti*, p. 267 f., pl. III; from Crete, neck fragment, *Relief-pithoi*, pl. VI, 2; shoulder fragment, *Relief-pithoi*, pl. VI, 3, both of the third quarter of the seventh century B.C.

169. *BSA*, XLIV, pl. 7, and 8, 4 - 5. Early second quarter of the seventh century.

of three figures in a panel is simply a series of three upright figures. These vertical lines are gradually broken by one or two diagonal lines. The arms of both Hekabe and Neoptolemos on the neck of the pithos, Boston 99.505¹⁷⁰ connect the side figures with the central and most important figure of Priam. On a slightly later shield strap from Olympia¹⁷¹ the spears of both Achilles and Penthesileia form a strong diagonal line. In most of these, the line of the arms and legs acts simply to emphasize or to unite the vertical elements of the composition. Most of the early three-figure compositions actually consist simply of the addition of a third upright figure to a two-figure composition. Ariadne, for example, adds little to the group of Theseus and the Minotaur on the gold reliefs from Corinth¹⁷².

On the Mykonos pithos, however, is a type of composition for which there are few parallels in this early period. Two figures, framing the metopes, are placed vertically to be sure, but the third figure is placed between them, and the wild overlapping of arms, legs, swords and spears, breaks up the composition into a series of geometrical planes, superimposed as it were, upon the vertical and diagonal lines formed by the three figures. One of the few examples that is in a class with this composition is a terracotta relief from Rhodes¹⁷³. Here, in the arms and weapons of the two warriors, is a similar combination of linear and geometrical pattern.

On the Mykonos pithos, particularly worthy of attention are the metopes numbers 8, 9, 14, 15 and 17. (Pls. 23 b, 24 a, 26 a-b and 27 b). Subtle curves leading through the arms from one figure to the other, and careful repetition of line and geometrical pattern add to the interest of the composition. On metope number 8 is an especially complicated combination of straight and curved line, repeated triangular planes, and crossing diagonals running between the two side figures.

This combination of plane and linear composition is a characteristic of some of the finest relief work of the fifth century¹⁷⁴. It is particularly interesting to find it in so sophisticated a form at such an early date.

The choice of metope decoration by the artist of the Mykonos pithos was perhaps determined by the fact that rather than a continuous scene of slaughter, he had in mind single scenes, involving individual heroes.

Chronology and Attributions

The chronology of the Tenian-Boiotian group has been studied by Schäfer, who has divided them into three groups. Group I he has dated to the second half of the eighth century, beginning shortly before 750 B. C. His second group covers the first half of the seventh century, while two remaining pieces form a third group coming down into the second half of the seventh century. Although Kontoleon has not yet published his views on the chronology of all the pithoi, he has given an indication in the lowering of the date of fragment T 1, the earliest of Schäfer's

170. *Sagenbilder*, pl. 38, R 4.

171. *Schildbänder*, pl. 20, V, c.

172. Reichel, *Griechische Goldrelief*, Taf. 13; F. Matz, *Gnomon*, 1937, p. 412.

173. Fr. Matz, *Geschichte der griechischen Kunst*, I, (1950), pl. 288 a.

174. See for example the metopes of the temple of Zeus at Olympia, and the Parthenon.

Group I, to 700 B.C., finding that it is part of the same pithos as T 9¹⁷⁵. A lowering of the dates of the early pieces is supported by the evidence from the Athenian Agora, which is in favour of a generally lower date for Attic Geometric than that proposed by Kübler¹⁷⁶. It is likely moreover that further study of these pithoi will show that they cover a shorter span of time than proposed by Schäfer, coming down not very far into the second half of the seventh century. It is most probable that several workshops and artists were producing at about the same time most of the pithoi of Schäfer's Group II.

The Mykonos pithos, which fits into Schäfer's Group II, is a good example of work that is thoroughly Cycladic in overall composition, while strongly influenced by Attic work in certain of its details. The Cycladic character is evident in the division of the body into horizontal panels divided by parallel lines and broken up into metopes. The placing of a horse in a large panel on the neck is likewise a favorite form of Cycladic decoration, a similar horse or animal protome occurring frequently on amphoras of the Heraldic and Ad groups¹⁷⁷.

The Wooden Horse itself, however, resembles more the horses of Attic Geometric and Protoattic pottery, although certain similarities are to be found in the Protome group. He stands as an Attic Geometric horse, straight and stiff, all four feet upon the ground. His body is long and tubular shaped, and his head is carried on a high, straight neck. The head is, however, smaller in proportion than is usual on either Cycladic or Protoattic horses. The jaw of the horse has a strongly emphasized curve travelling up to the base of small upright ears. This feature, which is a characteristic of the horses of the Protome group¹⁷⁸, appears occasionally on horses of the earlier Heraldic group and likewise on Protoattic horses¹⁷⁹. The tail of the horse, set low on the rump, with a herringbone pattern of stamped lines, a characteristic of the horses of the Tenian-Boiotian group, also has parallels among the Protoattic horses¹⁸⁰. The mane of the horse, carefully incised and falling somewhat stiffly over one side of the neck to end in sharply pointed strands, is a Geometric version of the somewhat freer manes found on Cycladic horses of the Protome, Bc and «Melian» groups.

Comparisons with Protoattic, Argive and Cycladic pottery indicate a date of ca. 675 B. C. for the Mykonos pithos, and enable us to place chronologically some of the other pithoi of Schäfer's Group II. The figures of the pithos are, furthermore, clearly in the world of the forerunners of archaic sculpture, falling somewhere between such figures as the Mantiklos dedication to Apollo¹⁸¹, and a wooden

175. Kontoleon, *Gnomon*, 32 (1960) pp. 719 - 722.

176. *Agora* VIII, p. 4 f.; Brann, *AJA*, LX (1956) p. 73.

177. See *Délos*, XV, pl. 25, 9 a; *ibid.*, XVII, pl. 2, no. 4; for Cycladic groups cf. Brock, *BSA*, 44, p. 74.

178. See *Délos*, XVII, pl. 12, no. 19

179. *CV*. Berlin, I, pl. 21, A 32.

180. See above, n. 179.

181. G.M.A. Richter, *Kouroi*, p. 26, and figs. 9 - 11.

statuette of the third quarter of the seventh century B. C. from Samos¹⁸².

A particularly close parallel in painted pottery is the Argive fragment showing the blinding of Polyphemos. (Pl. 29 d). This has been dated by Courbin¹⁸³ to the second quarter of the seventh century. The figures show the same combination of frontal and profile body, and the flat Daedalic heads of the figures of the Mykonos pithos are not far removed from those of Odysseus' men. The proportions of the figures, with their large heads and eyes, are similar, and there is the same interest in the representation of details such as the knee cap and elbow.

That the Mykonos pithos belongs near the beginning of the second quarter of the seventh century, is indicated also by a comparison with the Naxian «Aphrodite» Amphora (Pl. 29 b - c) dated by Karousos¹⁸⁴ to the middle of the second quarter. The Mykonos horse is more Geometric than the horses on this amphora, and the figures too are less developed. Those on the Eleusis Amphora of the Polyphemos painter¹⁸⁵ show likewise a decided advance over the figures of the pithos.

Close to the Mykonos pithos, but probably a bit earlier, is the fragment of a relief pithos found on Delos in the 1962 excavation of the Archeghesion. (Pl. 30 a)¹⁸⁶ The measurements of the fragment are as follows:

Maximum preserved width: 0.115

Maximum preserved height: 0.07

Thickness at top: 0.02

at bottom: 0.021

The clay is of a brick red colour, coarse, with mica and large pieces of grit. It is redder in colour than that of the Mykonos pithos. A thin slip, much less refined than that on the Mykonos pithos, covers the surface. The artist smoothed it with his fingers, marks of which can be seen to the right of the figure. The fragment belongs to the shoulder of a large pithos. A male head, broken off at the shoulder, is preserved, and faces left. Above is part of the ridge border that is usual on these pithoi. The head measures 0.03 from the top to the chin, being somewhat larger than those on the Mykonos pithos. The relief also is considerably higher, and the pithos from which it came must have been a massive one. A herringbone pattern is used for the hair, resembling but not exactly similar to that on the heads of the Mykonos pithos, while the beard is indicated by a series of dots like those used to outline the vulture on the Prometheus fragment in the National Museum of Athens¹⁸⁷. The hair is outlined, the face and neck are not. In technique it is similar to the Mykonos pithos, being applied relief. The workmanship however is somewhat less care-

182. D. Ohly, *Ath. Mitt.*, LXVIII (1953) pp. 86 f., no. 5; Richter, *op. cit.*, pp. 26 - 7, figs. 17 - 19.

183. Paul Courbin, *BCH LXXIX* (1955), pp. 1 - 49, pl. I.

184. *JdI.*, 1937, p. 175.

185. Mylonas, *op. cit.*

186. Delos Inv. No. A 62 739 bis. The French School of Archaeology has generously given me permission to publish the fragment. I should like to thank the excavator, M. Ducas.

187. Inv. No. 2495 *Reliefpithoi*, T 2.

ful, and less attention is given to detail. The ear, for example, is formed by a simple line in the form of a C.

Whether it was made on Delos, or imported from elsewhere, is not now clear. Although related to the Mykonos pithos in style, the figure is coarser and heavier, the clay less refined and evidently from a different clay bed, and it is therefore apparently not from the same workshop, if indeed from the same island.

Besides the Delos fragment, a good many of the pithoi of Schäfer's group II can be placed chronologically with the Mykonos pithos. Contemporary with, or perhaps a bit earlier is a group formed by two pieces, a fragment in the Bibliothèque Nationale¹⁸⁸ showing Europa on the bull, and part of a pithos, from Tenos, showing Ariadne and Theseus on Delos¹⁸⁹. The figures on both pieces have dresses that are decorated with an identical system of patterns. I have seen these in photograph only, but attribute them to the same man, whom I shall call the Ariadne Master.

Shape, as well as stylistic development, connects the Mykonos pithos more closely with a group of three pieces, *Reliefpithoi* B 1¹⁹⁰, B 2¹⁹¹, and B 3¹⁹². The head of the Perseus on the fragment, B 3, is very close to those of the attendants of the Potnia on B 1. Details such as the hair and ear are identical. Although I have seen B 3 only in photograph, I attribute this fragment and B 1 to the same man, whom I shall call the *Master of the Athens Potnia*. The Perseus of B 3 is very close to the Perseus of the Louvre pithos, B 2, and has been called a replica¹⁹³. B 2 is related to both B 1 and B 3, and is a product of the same workshop.

The Mykonos pithos is one of the masterpieces of the Tenian-Boiotian group, surpassing most of the other pithoi in the beauty of its composition and subtlety of its modelling. It is the product of a workshop closely related to that which produced the pithoi B 1, B 2 and B 3. It is a splendid addition to our knowledge of archaic Greek art, that we have so fine a work from the hand of one of the most accomplished of the seventh century artists, and it is to be hoped that future excavation and research will turn up other pithoi by the same hand.

MIRIAM ERVIN

188. *CV*. Paris, Bibliothèque Nationale, 2, pl. 94, No. 2; *Reliefpithoi*, B 5.

189. *Atti*, p. 267 f, pl. I. Kontoleon dates it close to 700 B.C.

190. Athens, National Museum Inv. No. 5898.

191. Louvre, Inv. No. Ca 795.

192. Louvre, Inv. No. Ca 937.

193. *Reliefpithoi*, p. 73, B 3.

ΤΑ ΑΡΧΑΙΑ ΤΕΙΧΗ ΤΗΣ ΡΟΔΟΥ

Α΄ ΟΙ ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣ

Τὰ τεῖχη τῆς Ρόδου ἐπαινοῦν, ὡς γνωστόν, ὁ Στράβων (XIV, 652), ὁ Αἴλιος Ἄριστειδης (XLIII, 3) καὶ ἐμμέσως ὁ Δίων ὁ Χρυσόστομος (XXXI, 163), ὁμιλοῦντες μετὰ θαυμασμοῦ καὶ περὶ τῶν λοιπῶν δημοσίων κατασκευῶν τῆς πόλεως. Ὁ Πausanias ἐπίσης (IV, 31, 5) συγκαταλέγει τὴν Ρόδον μετὰ τῶν ἄριστα τετειχισμένων χωρίων τῆς ἐποχῆς του: τὰ μὲν οὖν Βαβυλωνίων ἢ τὰ Μεμνόνεια τὰ ἐν Σούσοις τεῖχη τοῖς Περσικοῖς οὔτε εἶδον οὔτε ἄλλων περὶ αὐτῶν ἤκουσα αὐτοπτόντων· τὰ δὲ ἐν Ἀμβρόσσῳ τῇ Φωκικῇ ἐν τε Βυζαντίῳ καὶ Ρόδῳ — ταῦτα γὰρ δὴ τετείχισται τὰ χωρία ἄριστα — τούτων Μεσσηνίοις ἐστὶν ἐχυρότερον.

Ἡ ἀρχικὴ οἰκοδόμησις τῶν τευχῶν τῆς Ρόδου ἀπετέλεσεν ἀσφαλῶς τὴν πρώτην μέριμναν τῶν ἰδρυτῶν τῆς πόλεως. Ἴσως μάλιστα ἤρχισεν ἀμέσως μετὰ τὴν ἐπίτευξιν τῆς πολιτικῆς ἐνότητος τῶν τριῶν παλαιῶν πόλεων (411 π.Χ.)¹, κατόπιν τῆς ὁποίας συνετελέσθη ὁ οἰκιστικὸς συνοικισμὸς τοῦ 408.

Ἡ Ρόδος, κατὰ τὸ τέλος τῆς 5ης καὶ ἐντὸς μεγάλου μέρους τῆς ἐπομένης ἑκατονταετηρίδος, μετέσχε τῶν περισσοτέρων περιπετειῶν τῆς λοιπῆς Ἑλλάδος, εἶχε δὲ καὶ ἐκείνη ἰδιαιτέρας περιπετείας. Παρὰ ταῦτα οὐδὲν γεγονός μαρτυρεῖται, τὸ ὅποιον θὰ ἠδύνατο νὰ ἐπηρεάσῃ σοβαρῶς τὴν κατάστασιν τῆς ὀχυρώσεώς της.

Χρήσιμοι διὰ τὴν ἱστορίαν τῶν τευχῶν τῆς Ρόδου εἶναι αἱ πληροφορίαι τὰς ὁποίας περιέχει ἡ διήγησις τοῦ Διοδώρου περὶ τοῦ κατακλυσμοῦ τοῦ 316 (XIX, 45) καὶ μάλιστα περὶ τῆς πολιορκίας τοῦ 305/304 (XX, 81 ἐξ.): κυρίως διότι ἐκ τῶν λεπτομερειῶν, αἱ ὁποῖαι ἀναφέρονται εἰς αὐτήν, εἶναι φανερόν, ὅτι ὁ συγγραφεὺς εἶχεν ὑπ' ὄψιν του προγενέστερα κείμενα, βασισθέντα ἐπὶ ἐπισήμων ροδιακῶν πηγῶν, συγχρόνων πρὸς τὰ γεγονότα².

Ὁ κατακλυσμὸς συνέβη κατὰ τὴν ἀνοιξιν τοῦ 316. Ὁ Διόδωρος λέγει ὅτι καὶ παλαιότερον εἶχον γίνεαι δύο ἄλλοι κατακλυσμοί, ἐκ τῶν ὁποίων ὁ πρῶτος ὅτε ἡ πόλις ἦτο νεόκτιστος καὶ διὰ τοῦτο εἶχεν ἀκόμη πολλὴν εὐρυχωρίαν. Τὸ τεῖχος ἀναφέρεται κατὰ τὴν αἰτιολόγησιν τοῦ τρίτου κατακλυσμοῦ (XIX, 45, 3): τῶν μὲν ὀχετῶν διὰ τὸ δοκεῖν παρεληλυθέναι τὸν χειμῶνα κατημελημένων, τῶν δ' ἐν τοῖς τεύχεσιν ὀβελίσκων συμφραχθέντων...

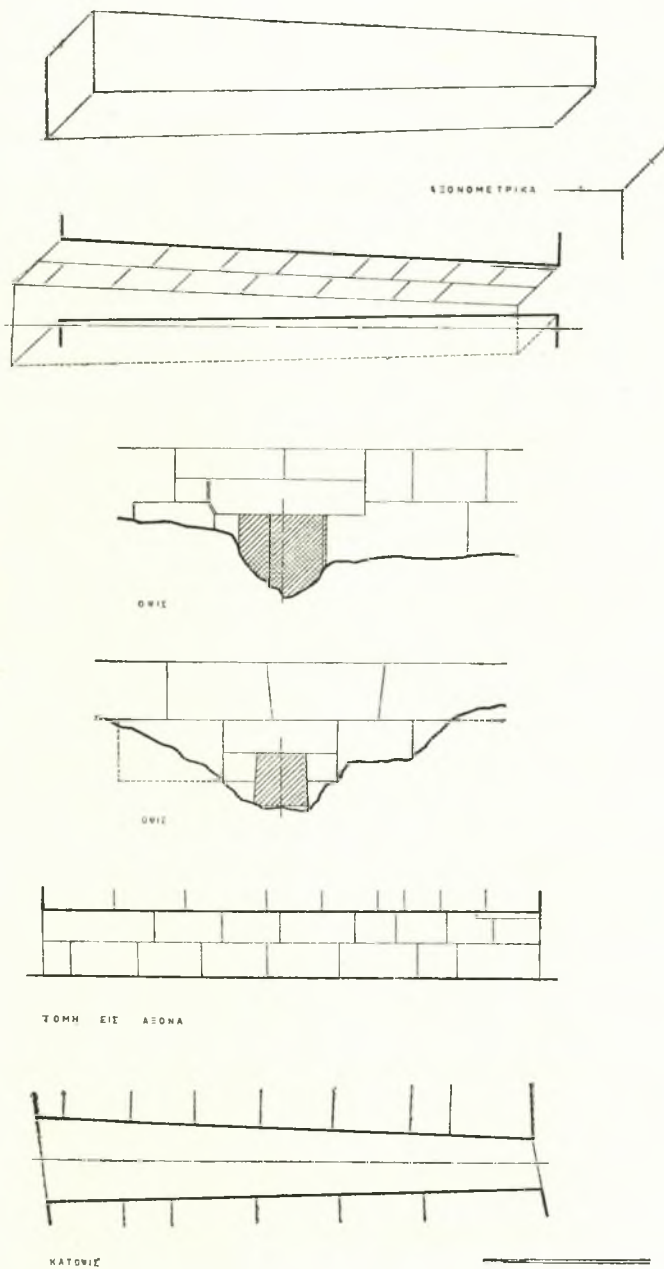
Οἱ ὀβελίσκοι ἦσαν ἀνοίγματα τοῦ τεύχους, παρέχοντα διέξοδον εἰς τὰ παρ' αὐτὸ συρρέοντα ὕδατα. Εἰς τὴν σελ. 77 εἰκονίζονται τὰ σχέδια ἐνὸς τοιοῦτου ὀβελίσκου τοῦ κλασσικοῦ τεύχους τῆς Κῶ, ἡ ὁποία, ὡς πόλις, παρουσιάζει πολλὰ τὰ κοινὰ πρὸς τὴν Ρόδον³. Τὸ σχῆμα τῶν ὀβελίσκων, ἐκ τοῦ ὁποίου προέρχεται καὶ τὸ ὄνομά των, ὀφείλεται εἰς λόγους ἀσφαλείας, οἱ ὅποιοι ἐπέβαλον περιορισμὸν τοῦ μεγέθους τοῦ ἐξωτερικ-

1. Πρβλ. AM 73 (1958) 156

2. Πρβλ. Hiller v. Gaertringen, RE Suppl. V, 779.

3. Πρβλ. Kirsten-Kraiker, Griechenlandkunde (1962⁴) 845.

ΟΒΕΛΙΣΚΟΣ ΤΟΥ ΤΕΙΧΟΥΣ ΤΗΣ ΚΩ

Σχεδ. 1. Όβελισκος του τειχους της Κω

κού στομίου ἔναντι τοῦ ἑσωτερικοῦ, μετ' ἀναλόγου συγκλείσεως τῶν τειχωμάτων. Ἐπειδὴ ὁμως δὲν φαίνεται πιθανὸν ὅτι ἡ ὄνομασία αὕτη ὀφείλεται εἰς τὴν ἀπ' εὐθείας στερεοσκοπικὴν αἴσθησιν τοῦ ἑσωτερικοῦ σχήματος τῶν ὀχετῶν, πρέπει νὰ δεχθῶμεν μᾶλλον ὅτι ὀβελίσκοι ὀνομάζοντο κυρίως οἱ ξυλότυποι, τοὺς ὁποίους μετεχειρίζοντο κατὰ τὴν κατασκευὴν των καὶ ὅτι ἐξ αὐτῶν μετεβιβάσθη τὸ ὄνομα εἰς τοὺς ὀχετούς.

Ὁ Διόδωρος ὁμιλεῖ περὶ ἑνὸς κυρίως τόπου εἰς τὸν ὁποῖον συνεκεντρώθησαν τὰ ὕδατα: *θεατροειδοῦς*⁴ δ' οὐσης τῆς Ρόδου καὶ τὰς ἐγκλίσεις τῶν ὑδάτων κατὰ τὸ πλεῖστον εἰς ἓνα τόπον ποιουμένης, εὐθὺς τὰ ταπεινὰ τῆς πόλεως ἐπληροῦτο . . .

Σήμερον γνωρίζομεν ὅτι ἡ ἀρχαία Ρόδος κατεῖχε περίπου τὴν ἑκτασιν τῆς συγχρόνου πόλεως, μετὰ τινων μικρῶν μόνον διαφορῶν εἰς τὰς παρυφάς⁵. Τὸ βορειότερον μέρος, ἐκεῖνο δηλαδὴ τὸ ὁποῖον ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὸν *μικρὸν λιμένα*, τὸ Μανδράκι, εἶναι μᾶλλον ἐπίπεδον. Τὸ *θεατροειδές* λοιπόν, εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτήν, ἀναφέρεται κυρίως εἰς τὴν ὑπόλοιπον ἑκτασιν, τὴν περιλαμβανομένην μεταξὺ τοῦ ὑψιπέδου τῆς Ἀκροπόλεως καὶ τῆς ἀνατολικῆς παραλίας. Τὸ κεντρικὸν μέρος τῆς ἐκτάσεως αὐτῆς καὶ εἰδικότερον τὸ ὑπὲρ τὸν *μέγαν λιμένα*, εἶναι τὸ ἐμφανίζον τὴν περισσοτέραν καὶ προπαντὸς ἀδιάσπαστον κλίσιν. Ἐνεκα τούτου δὲν δύναται νὰ ὑπάρξῃ ἀμφιβολία ὅτι ὁ τόπος ὁ ἀποτελέσας τὸ ἐπίκεντρον τοῦ κακοῦ ἦτο ἡ περιοχὴ τῆς μεσαιωνικῆς πόλεως, παρὰ τὸν *λιμένα* τοῦτον⁶. Ἐκεῖ ἀσφαλῶς συνεκεντρώθησαν τὰ περισσότερα ὕδατα, συρρεύσαντα ἀποτόμως διὰ τῶν καθέτων, *διηρηκῶν* ὁδῶν τοῦ Ἴπποδαμείου συστήματος καὶ ἐκεῖ ἐρράγη τὸ τεῖχος καὶ ἀπεσοβήθη ἡ μεγαλύτερα καταστροφή: *τοῦ γὰρ τείχους ραγέντος ἐπὶ πολὺν τόπον ἐξέπεσε αὐτὴ τὸ συνεστηκὸς ὕδωρ εἰς τὴν θάλατταν* (XIX, 45, 6).

Μετὰ ἔνδεκα ἔτη ἡ πολιορκία τοῦ Δημητρίου ἀπετέλεσε τὴν μεγάλην δοκιμασίαν τῶν τειχῶν τῆς Ρόδου. Ἴδου πῶς ἀναγράφει ὁ Διόδωρος τὴν γενομένην προπαρασκευὴν τοῦ στόλου καὶ τῆς λοιπῆς δυνάμεως (XX, 82,4): *εἶχε δὲ ναῦς μακρὰς μὲν παντοίας μεγέθει διακοσίας, ὑπηρετικὰ δὲ πλείω τῶν ἑκατὸν ἑβδομήκοντα· ἐν δὲ τούτοις ἐκομίζοντο στρατιῶται βραχὺ λειπόμενοι τῶν τετρακισμυρίων σὺν ἱππέσσι καὶ τοῖς συμμαχοῦσι πειραταῖς. ὑπῆρχε δὲ καὶ βελῶν παντοίων πλῆθος καὶ πάντων τῶν πρὸς πολιορκίαν χρησίμων μεγάλη παρασκευή. χωρὶς δὲ τούτων ἰδιωτικὰ πόρια συνηκολούθει τῶν ταῖς ἀγοραῖς χρωμένων βραχὺ λειπόμενα τῶν χιλίων.*

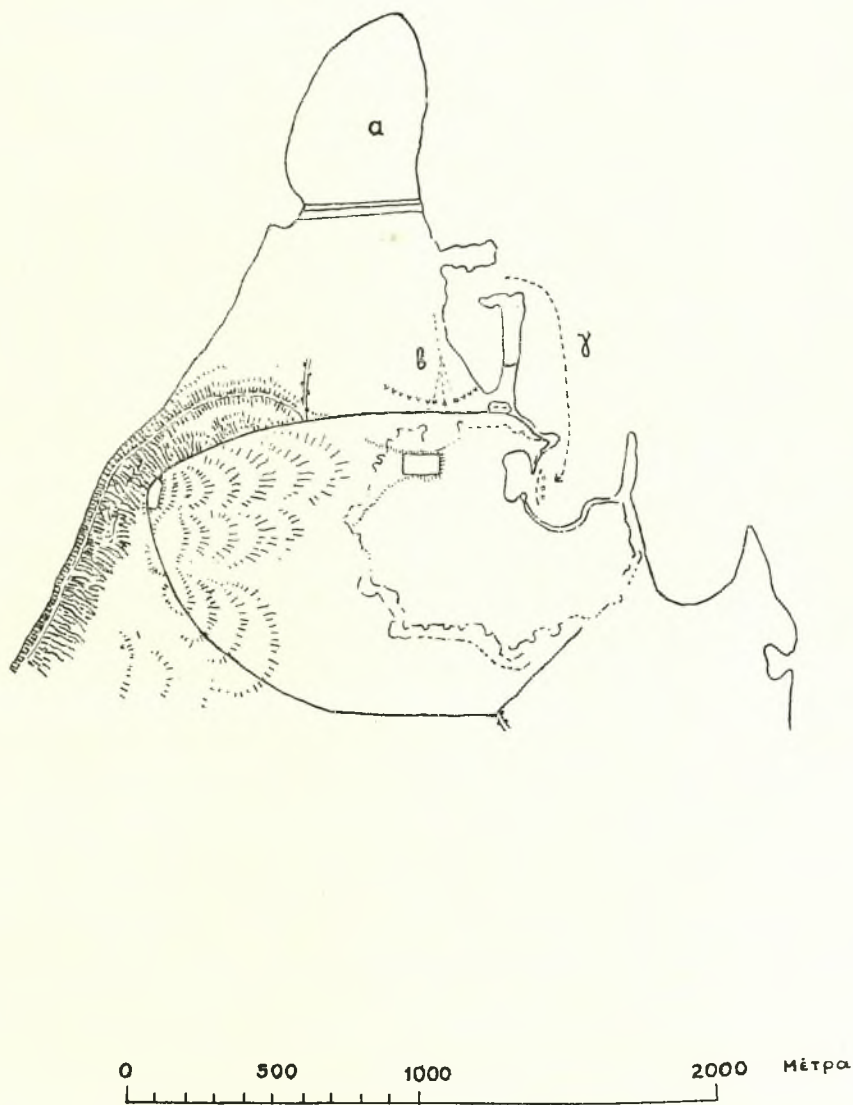
Ἐν συνεχείᾳ ὁ Διόδωρος (XX, 83,1) ἀναφέρει τὴν ἐπίδειξιν δυνάμεως εἰς τὴν ὁποίαν προέβη ὁ Δημήτριος, διατάξας τὸν στόλον, μετὰ τὴν ἐκκίνησιν ἐκ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, εἰς τρόπον ὥστε πάντα τὸν ἀνὰ μέσον τόπον τῆς τε νήσου καὶ τῆς ἀντικειμένης παραλίας συμπεπληρωμένον φαίνεσθαι τοῖς πλοίοις καὶ πολὺν φόβον καὶ κατάπληξιν παρέχεσθαι τοῖς ἀπὸ τῆς πόλεως θεωροῦσιν.

Ἡ ἔναρξις τῆς πολιορκίας περιγράφεται ὡς ἐξῆς (XX, 83, 3-4): *εἰθ' ὁ μὲν Δημήτριος κατέπλευσεν εἰς τὴν νήσον, ἀποβιβάσας δὲ τὴν δύναμιν κατεστρατοπεύδεν πλῆσιον τῆς πόλεως, ἐκτὸς βέλους ποιησάμενος τὴν παρεμβολήν. εὐθὺς δὲ τῶν πειρατῶν καὶ τῶν ἄλλων τοὺς εὐθέτους ἐξέπεμψε πορθήσοντας τὴν νήσον καὶ κατὰ γῆν καὶ κατὰ θάλατταν.*

4. Περὶ τῆς σημασίας τοῦ χαρακτηρισμοῦ *θεατροειδής* βλ. I. Δ. Κοντῆ, Συμβολὴ εἰς τὴν μελέτην τῆς ρυμοτομίας τῆς Ρόδου, 7 ἐξ.

5. AM 73 (1958) 148, Πίν. III καὶ IV. Ἐκ τοῦ Πίνακος IV ἐλήφθη καὶ τὸ Σχεδ. 4 τοῦ παρόντος.

6. Περὶ τῆς ὅλης ἰδιαιτέρας φροντίδος πρὸς ἀποχέτους τῶν ὑδάτων τῆς περιοχῆς αὐτῆς, ἡ ὁποία ἐλήφθη πρὸ τοῦ "κατακλυσμοῦ" ἢ ἀμέσως μετ' αὐτόν, διὰ τῆς κατασκευῆς πυκνοῦ συστήματος ὑπονόμων βλ. Κοντῆ, Συμβολὴ εἰς τὴν μελέτην τῆς ρυμοτομίας τῆς Ρόδου, 11 ἐξ.

Σχ. 2. Σχεδιογράφημα τής πολιορκίας τής Ρόδου υπό του Δημητρίου κατά Schramm. (α. Στρατόπεδον Δημητρίου, β. Τόπος επιθέσεως, γ. Κατεύθυνσις επιθέσεως έναντίον του μεγάλου λιμένος)

ἐδενδροτόμησε δὲ καὶ τὴν πλησίον χώραν καὶ καθεῖλε τὰς ἐπαύλεις, ἐξ ὧν ὠχύρωσε τὴν στρατοπεδείαν, περιβαλὼν τριπλῶ χάρακι καὶ σταυρώμασι πυκνοῖς καὶ μεγάλοις, ὥστε τὴν τῶν πολεμίων βλάβην γενέσθαι τῶν ἰδίων ἀσφάλειαν. μετὰ δὲ ταῦτα πάση τῇ δυνάμει καὶ τοῖς πληρώμασιν ἔχωσεν ἐν ὀλίγαις ἡμέραις τὸ μεταξὺ τῆς πόλεως διαλαεῖπον πρὸς τὴν ἔκβασιν καὶ κατεσκεύασε λιμένα ταῖς ναυσὶν ἀρκοῦντα.

Περὶ τῆς θέσεως τοῦ στρατοπέδου καὶ τοῦ λιμένος τοῦ Δημητρίου ἐξεφράσθησαν κατὰ καιροῦς διάφοροι ὑποθέσεις, ἐπεκράτησε δὲ τελικῶς ἡ ἄποψις ὅτι ταῦτα εἶχον ἐγκατασταθῆ βορείως τῆς πόλεως, παρὰ τὴν Πανὸς ἄκραν, τὴν σημειουμένην εἰς τοὺς ξυνογλώσσους χάρτας ὡς punta della sabbia ἢ cum-burnu⁷.

Ὅτε τὸ πρῶτον διευτώθη ἡ ὑπόθεσις αὕτη ὀλόκληρος ἡ βόρειος περιοχὴ τῆς πόλεως, μετὰ τοῦ λιμένος τοῦ Μανδρακίου, ἐθεωρεῖτο ὡς κειμένη ἐκτὸς τοῦ ἀρχαίου περιβόλου. Τοῦτο ἐπέτρεπε τὴν ἄνετον θεμελίωσιν τῆς ὑποθέσεως, ἐπὶ τῇ βάσει τῆς διηγήσεως τοῦ Διοδώρου. Ὑπῆρχε δηλαδὴ ἀρκετὸς χώρος διὰ τὴν τοποθέτησιν τοῦ στρατοπέδου καὶ παρ' αὐτὸν παραλία κατάλληλος διὰ τὴν κατασκευὴν τοῦ προχείρου λιμένος. Πρὸς τούτοις ὑπῆρχεν ἀρκετὴ ἀπόστασις μεταξὺ τοῦ ὑποτιθεμένου στρατοπέδου καὶ τῆς θέσεως τοῦ βορείου τείχους τῆς πόλεως, τὸ ὁποῖον ἐπιστεύετο ὅτι ἠκολούθει τὴν γραμμὴν περίπου τοῦ μεσαιωνικοῦ τείχους (Σχ ε δ. 2)⁸. Ἐντὸς τοῦ ἐνδιαμέσου τούτου διαστήματος ἠδύνατο νὰ ἀναπτυχθῆ ἡ χερσαία ἐπίθεσις τοῦ Δημητρίου διὰ τῆς ἐλεπόλεως, τὴν ὁποίαν περιγράφει ὁ Διόδωρος κατὰ τὴν δευτέραν φάσιν τῆς πολιορκίας, καὶ ἡ ὁποία δὲν ἠδύνατο πράγματι νὰ διεξαχθῆ μακρὰν τοῦ στρατοπέδου.

Σήμερον ὅμως ἐξέλιπον αἱ προϋποθέσεις αὗται. Γνωρίζομεν ἤδη ὅτι τὸ μεγαλύτερον τουλάχιστον μέρος τῆς βορείου περιοχῆς κατεῖχετο ὑπὸ τῆς ἀρχαίας πόλεως, ἐκ δὲ τῶν γενομένων στρωματογραφικῶν καὶ ἐν γένει ἀνασκαφικῶν παρατηρήσεων ἐπεβεβαιώθη ὅτι δὲν πρόκειται περὶ μεταγενεστέρως ἐπεκτάσεως, ἀλλὰ περὶ μέρους περιληφθέντος εἰς τὴν πόλιν ἀπὸ τῆς ἰδρύσεώς της.

Ἡ πορεία τοῦ τείχους βορειοδυτικῶς τοῦ τμήματος τὸ ὁποῖον ἔχει ἀποκαλυφθῆ μεταξὺ τοῦ «Ἐθνικοῦ Θεάτρου» καὶ τοῦ μουσουλμανικοῦ τεμένους τοῦ «Μουράτ Ρεῖς»⁹ δὲν ἐξηκριβώθη ἀκόμη. Ἐνεκα τούτου δὲν γνωρίζομεν τὴν θέσιν τοῦ βορείου ὀρίου τῆς πόλεως. Εἶναι ὅμως πολὺ πιθανὸν ὅτι τὸ μέγιστον τουλάχιστον μέρος τῆς μεταξὺ τῶν δύο ἀρχαίων βοηθητικῶν λιμένων ἐκτάσεως, ἦτοι τοῦ παρὰ τὸ «Ξενοδοχεῖον τῶν Ρόδων» ἀπὸ Α καὶ τοῦ ἀποκαλυφθέντος ὑπὸ τοῦ Newton ἀπὸ Δ¹⁰, ἔκειτο ἐντὸς τοῦ περιβόλου. Ἀλλὰ καὶ ἐὰν δεχθῶμεν πρὸς τὸ παρόν, τὴν μᾶλλον ἀπίθανον ὑπόθεσιν, ὅτι τὸ βόρειον τεῖχος ἔβαινε ἀπὸ Α πρὸς Δ, εἰς τὸ ὕψος περίπου τοῦ βορείου λιμενοβραχίονος τοῦ Μανδρακίου, καὶ πάλιν δὲν μεταβάλλονται οὐσιωδῶς τὰ πράγματα· διότι ὁ ἐναπομένον χώρος μέχρι τῆς Πανὸς ἄκρας, καὶ ὑπὸ τὴν σημερινὴν του ἀκόμη ἔκτασιν, τὴν σημαντικῶς αὐξήθεισαν διὰ προσχώσεων ἀπὸ τῆς ἀρχαιότητος, δὲν θὰ ἦτο ἀρκετὸς διὰ νὰ περιλάβῃ ἅπαντα τὰ συναγόμενα ἐκ τῆς διηγήσεως τοῦ Διοδώρου.

⁷ Ἀπὸ τῆς ἀπόψεως ταύτης ἀποκλείεται ἐπίσης ὀλόκληρος ἡ ἀνατολικὴ παραλία τῆς

7. Πρβλ. R. Inghieri, Carta archeol. Rodi, 13, ἀριθμ. 1. L. Laurenzi, Memorie fert, II (1938) 33 ἐξ. Πίν. XXXI.

8. Τὸ Σχ ε δ ι ο ν 2 ἔχει ληφθῆ ἐκ τοῦ βιβλίου τῶν J. Kromayer - G. Weith, Heerwesen und Kriegführung der Griechen und Römer (1928) Πίν. 24, εἰκ. 78. Πρβλ. αὐτ., καὶ σ. 178, 220.

9. Βλ. Inghieri, ἔ. ἀ. 13, ἀριθμ. 2. Laurenzi, ἔ.ἀ. 36, πίν. XXX, εἰκ. 1.

10. Πρβλ. AM 73 (1958) 174.

πόλεως, ὡς καὶ ἡ δυτικὴ, ἡ ἀντιστοιχοῦσα εἰς τὴν κάτω πόλιν, διότι, ὡς θὰ ἴδωμεν ἐξετάζοντες τὰ κατὰ καιροὺς ἀποκαλυφθέντα λείψανα τοῦ τείχους, τοῦτο ἔβαινε ἐγγύτατα τῆς ἀκτῆς. Δὲν εἶναι ὡσαύτως πιθανὸν ὅτι τὸ στρατόπεδον ἐγκατεστάθη ὑπὸ τὴν Ἀκρόπολιν, μεταξὺ αὐτῆς καὶ τῆς δυτικῆς παραλίας, ἐφ' ὅσον, πλὴν τῆς ἐν γένει ἀκαταλληλότητος τοῦ τόπου, τοῦτο συνεπήγετο συνεχῆ καὶ σοβαρὸν κίνδυνον. Σχετικῶς παρατηρεῖται ὅτι ἡ ὄνομασία Ἀκρόπολις δὲν ὀφείλεται εἰς αὐτοτελῆ ἢ ἰδιαιτέρως ἐνισχυμένην ὀχύρωσιν τοῦ ἀπὸ Δ ὑψιπέδου τῆς πόλεως, εἰς τὸ ὁποῖον ἀπεδίδεται¹¹. Τὸ ὑψίπεδον τοῦτο, προοριζόμενον διὰ μνημειακὴν διαμόρφωσιν, δὲν ἐχωρίζετο ἀπὸ τῆς λοιπῆς πόλεως διὰ τείχους, ἀπὸ Δ δὲ καθορίζετο ὑπὸ τοῦ κοινοῦ τείχους, τὸ ὁποῖον ἠκολούθει τὴν γραμμὴν τοῦ φυσικοῦ χείλους τοῦ ὑψιπέδου. Ἡ ἀπότομος ἐν τούτοις κάθοδος τοῦ ἐδάφους πρὸς τὴν παραλίαν προσέδιδεν εἰς τὴν πλευρὰν ταύτην σημαντικὴν ὀχυρότητα, ἀκριβῶς διότι παρεῖχε τὴν εὐχέρειαν ἀποτελεσματικῆς προσβολῆς τῶν ἐπιχειρούντων ἄνοδον ἢ τῶν ὀπισθῆποτε εὐρισκομένων ἐπὶ τῆς κλειτύς.

Ἐπολείπεται λοιπὸν ἡ νοτιὰ πλευρὰ τοῦ περιβόλου τῆς πόλεως, ἡ πρὸς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς νήσου, ἡ ὁποία καὶ ἐμφανίζει μοναδικὰ πρᾶγματι πλεονεκτήματα ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τῆς ἐνδιαφερούσης ἐνταῦθα. Ἐν πρώτοις διὰ τῆς παρ' αὐτὴν ἐγκαταστάσεως τοῦ στρατοπέδου τῶν πολιορκητῶν ἐξησφαλίζετο ὁ ἀποκλεισμός τῆς πόλεως κατὰ γῆν καὶ μάλιστα ἡ ἀποκοπὴ τῆς ἀπὸ τῆς λοιπῆς νήσου τοιαύτη δὲ ἀποκοπὴ φαίνεται ὅτι συνέβη πρᾶγματι, ἐὰν κρίνωμεν ἐκ τοῦ γεγονότος, ὅτι, μετὰ τὴν σημειουμένην ὑπὸ τοῦ Διοδώρου ἀποστολὴν τῶν πειρατῶν καὶ τῶν ἄλλων πρὸς ἐκπόρθησιν τῆς νήσου, οὐδεμία πλέον μνεῖα γίνεται αὐτῆς μέχρι πέρατος τοῦ πολέμου. Παρὰ τὴν πλευρὰν ταύτην ὑπῆρχεν ἐπίσης ἕκτασις πολλὴ καὶ κατάλληλος διὰ τὴν ἐγκατάστασιν στρατοπέδου, ὡς ἐπίσης καὶ διὰ τὴν ἐν γένει κίνησιν τῶν πολιορκητῶν, ἡ δὲ ὅλη περιοχὴ ἦτο καθαρῶς ἀγροτικὴ. Τοῦτο ἔχει ἰδιαιτέραν σημασίαν, διότι, ὡς συνάγεται ἐκ τῆς διηγήσεως τοῦ Διοδώρου, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῆς γνωστῆς παραδόσεως περὶ τῆς συναντήσεως τοῦ Δημητρίου μετὰ τοῦ ζωγράφου Πρωτογένους, τὴν ὁποίαν μεταδίδει ὁ Πλίνιος, ὑπὸ διαφόρους δὲ παραλλαγὰς καὶ ἄλλοι¹², τὸ στρατόπεδον ἔκειτο παρὰ τοιαύτην περιοχὴν. Ὑπῆρχον δηλαδὴ εἰς τὴν πλησίον χώραν κῆποι, ἐπαύλεις καὶ δένδρα, εἰς πλῆθος μάλιστα ἐπιτρέπον τὴν ἐκ τῆς δειροτομήσεως ἐξασφάλισιν τῆς πολλαπλῆς ὀχυρώσεως τοῦ στρατοπέδου. Τοιαύτη δυνατότης παρ' οὐδεμίαν ἄλλην τῶν πλευρῶν τῆς πόλεως ὑφίστατο.

Ἀκριβέστερος καθορισμός τοῦ τόπου εἰς τὸν ὁποῖον ἐγκατεστάθη τὸ στρατόπεδον παρὰ τὴν νοτιὰν πλευρὰν τοῦ περιβόλου δὲν εἶναι πρὸς τὸ παρὸν δυνατὸς. Ὡς ἐκ τούτου δὲν δυνάμεθα νὰ συμπεράνωμεν μετὰ πλήρους βεβαιότητος ἐὰν εὐρίσκοντο εἰς τὴν νοτιοανατολικῶς τῆς πόλεως κειμένην παραλίαν ἢ τὴν νοτιοδυτικῶς, ἡ ἔκβασις καὶ ὁ κατασκευασθεὶς πρόχειρος λιμὴν, ὁ ὁποῖος ἔπρεπε νὰ συνδέεται ἀμέσως πρὸς τὸ στρατόπεδον.

Ὅπισθῆποτε σημειοῦνται σχετικῶς τὰ κάτωθι· ἡ νοτιοανατολικῶς τῆς πόλεως κειμένη παραλία, ἥτοι ἡ ἐκτεινομένη πέραν τῶν σημερινῶν νεκροταφείων, ἦτο κατάλληλος διὰ τὴν ἀπόβασιν τῶν πολιορκητῶν, τὰ δὲ ἀπὸ Δ ὑπερκείμενα ὑψίπεδα ἦσαν ἐπίσης κατάλληλα διὰ τὴν στρατοπέδουσιν τῶν. Ἐπιπροσθέτως, ἐὰν ἐγκαθίστατο εἰς τὴν θέσιν ταύτην τὸ κέντρον τῶν ναυτικῶν ἐπιχειρήσεων τοῦ Δημητρίου, θὰ διηκολύνοντο

11. Ἐν σχέσει πρὸς τὴν Ἀκρόπολιν βλ. ΠΑΕ 1952, 547 ἐξ. AM 73 (1958) 153.

12. Βλ. τὰ σχετικὰ χωρία εἰς A. Reinach, Recueil Milliet, I, 362 ἐξ. ἀριθμ. 491 ἐξ.

σημαντικῶς, τουλάχιστον ὑπὸ εὐνοϊκὰς καιρικὰς συνθήκας, αἱ ἐπιθέσεις ἐναντίον τοῦ *μεγάλου λιμένος* τῆς πόλεως, ὁ ὁποῖος ἀπετέλεσε κύριον στόχον κατὰ τὴν πρώτην μάλιστα φάσιν τοῦ πολέμου: *πᾶσα γὰρ ἦν ἡ σπουδὴ περὶ τὸ κρατῆσαι τούτου καὶ τῆς σιτοπομπείας ἀποκλεῖσαι τοὺς κατὰ τὴν πόλιν* (XX, 88, 1 Πρβλ. καὶ 85, 4).

Παρὰ ταῦτα ὅμως δὲν φαίνεται πιθανὴ ἡ ὑπόθεσις ὅτι ὁ λιμὴν τοῦ Δημητρίου εἶχεν ἐγκατασταθῆ εἰς τὴν ἐν λόγῳ θέσιν· κυρίως διότι ὀλόκληρος ἡ παρὰ τὴν πόλιν ἀνατολικὴ παραλία πλήττεται ὑπὸ σφοδροτάτων νοτίων ἀνέμων κατὰ τὸ μέγιστον μέρος τοῦ ἔτους. Οἱ ἄνεμοι οὗτοι καθιστοῦν ἀδύνατον τὴν κίνησιν καὶ συχνότατα ἐπικίνδυνον τὴν παραμονὴν πλοίων, ἀκόμη καὶ ἐντὸς τῶν κανονικῶς κατεσκευασμένων λιμένων τῆς πόλεως· ἐδυσχέρανον δὲ σημαντικῶς καὶ τὰς ἐναντίον αὐτῶν ἐπιχειρήσεις τοῦ Δημητρίου (XX 86, 1. 88,7), ὁ ὁποῖος ἠναγκάσθη τελικῶς νὰ μετατοπίσῃ τὸ κέντρον τοῦ βάρους τοῦ ἀγῶνος ἀπὸ τῆς θαλάσσης εἰς τὴν ξηρὰν (XX, 91, 1). Τὸ μειονέκτημα τοῦτο τῆς ἀνατολικῆς παραλίας, τὸ ὁποῖον ὑπεχρέωσε προφανῶς τοὺς Ροδίους εἰς τὴν κατασκευὴν τοῦ σημειωθέντος ἤδη δυτικοῦ βοηθητικοῦ λιμένος, τοῦ λιμένος τοῦ Newton, δὲν εἶναι πιθανὸν ὅτι δὲν τὸ ἐγνώριζεν ὁ Δημήτριος ὅτε ἐπεχείρησε τὴν ἐκστρατείαν του.

Ὡς πρὸς τὴν νοτιοδυτικῶς τῆς πόλεως κειμένην παραλίαν, αὕτη περιλαμβάνεται εἰς τὸν κόλπον τῆς Ἰαλυσίας, τὸν σημερινὸν κόλπον τῶν Τριάντα, ὁ ὁποῖος εὑρίσκεται ἀκριβῶς ἐναντι τοῦ μικρασιατικοῦ λιμένος τῶν Λωρύμων. Ὁ λιμὴν οὗτος, κατὰ τὸν Διόδωρον (XX, 82, 20), ἀπετέλεσε τὸ κέντρον τῆς προπαρασκευῆς τοῦ Δημητρίου καὶ τὴν ἀφετηρίαν τῆς ἐναντίον τῆς Ρόδου ἐπιχειρήσεως. Ὁ κόλπος τῶν Τριάντα, πρὸς τούτοις, ἔνεκα τῆς εὐρύτητος καὶ τῆς ὀμαλότητος τῆς παραλίας του (Πίν. 31) προσφέρεται ὑπὲρ πάντα ἄλλον τόπον τῆς νήσου διὰ τὴν διενέργειαν ἀποβάσεως τοῦ εἶδους καὶ τῆς ἐκτάσεως τῆς ἐπιχειρηθείσης ὑπὸ τοῦ Δημητρίου. Διὰ τὸν λόγον αὐτὸν εἰς τὴν παρὰ τὴν πόλιν δυτικὴν παραλίαν ἀπεβιάσθη καὶ κατὰ τὸ 1480 ἡ κυρία δύναμις τοῦ Μωάμεθ τοῦ Πορθητοῦ, ὅτε οὗτος, ἐκκινήσας ἐκ τοῦ Μικρασιατικοῦ ἐπίσης λιμένος τοῦ Φύσκου, κειμένου ὄχι μακρὰν τῶν Λωρύμων, ἐπεχείρησε τὴν πρώτην Τουρκικὴν πολιορκίαν τῆς Ρόδου (Πίν. 33)¹³. Σημειωτέον ὅτι ἡ πολιορκία αὕτη παρουσιάζει πολλὰς ὁμοιότητας πρὸς τὴν πολιορκίαν τοῦ Δημητρίου, αἱ δὲ διαφοραὶ τῆς ὀφείλονται κυρίως εἰς τὴν μικροτέραν ἔκτασιν τῆς μεσαιωνικῆς πόλεως καὶ τὴν ἤδη ἀρξαμένην χρῆσιν τῆς πυρίτιδος.

Δι' ἐκεῖνον ὁ ὁποῖος ἤθελε διενεργήσει ἀπόβασιν εἰς τὸν κόλπον τῶν Τριάντα κατὰ τὴν ἀρχαιότητα, προσεφέροντο πρὸς στρατοπέδευσιν, *πλησίον τῆς πόλεως*, τὰ νοτιοδυτικῶς τῆς Ἀκροπόλεως πεδία (Πίν. 32 α-β), παρὰ τὰ ὁποῖα διήρχετο καὶ ἡ κυριώτερα ἐξωτερικὴ ὁδός, ἡ συνδέουσα τὴν πόλιν πρὸς τὴν λοιπὴν νήσον. Ἀπὸ τῆς θέσεως ταύτης, κειμένης παρὰ τὸ ὑψηλότερον σημεῖον τῆς περιοχῆς, ἦτο δυνατὴ ἡ ἄμεσος ἐποπτεία ὀλοκλήρου τῆς γραμμῆς τοῦ νοτίου περιβόλου τῆς πόλεως. Ἡ κάθοδος ἀπὸ τοῦ στρατοπέδου πρὸς τὴν δυτικὴν παραλίαν ἦτο δυνατὸν νὰ γίνεταί ἀσφαλῶς διὰ τινος τῶν κοιλάδων ἢ χαραδρῶν, τῶν εὐρισκομένων νοτίως τῆς πόλεως (Πίν. 32 γ). Ἡ ἔκβασις ὅμως, παρὰ τὴν ἀκάλυπτον, ἀπὸ τῆς πλευρᾶς τῆς ἀκροπόλεως, παραλίαν καὶ μάλιστα ὁ πρόχειρος λιμὴν, ὁ κατασκευασθεὶς ὑπὸ τοῦ Δημητρίου, κατὰ πᾶσαν πιθανότητα, εἰς τὸ μέρος τοῦ κόλπου τὸ πρὸς τὴν πόλιν, εἶχον πράγματι ἀνάγκην προχώματος, ὁμοίου

13. Πρβλ. C. Torr, *Rhodes in modern times*, 17 ἐξ.

πρός ἐκεῖνο, τοῦ ὁποίου τὴν χῶσιν, *πάσῃ τῇ δυνάμει καὶ τοῖς πληρώμασιν*, ἀναφέρει ὁ Διόδωρος.

Τὰ τεῖχη τῆς πόλεως ἀναφέρονται τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ Διοδώρου κατὰ τὴν περιγραφὴν τῆς προπαρασκευῆς τῶν Ροδίων πρὸς ἄμυναν (XX, 84, 5) : . . *τινὲς δὲ τὰ πεπονηκότα τῶν τειχῶν ἐπεσκεύαζον, πλεῖστοι δὲ λίθους πρὸς τὰ τεῖχη φέροντες ἐσώρευον*. Ἐφ' ὅσον οὐδεμία ἐπιχειρήσις τοῦ Δημητρίου ἀναφέρεται προηγουμένως, εἶναι φανερόν ὅτι τὴν ἐπισκευὴν τῶν τειχῶν εἶχε καταστήσει ἀναγκαίαν ἢ παραμέλησις τῆς ὀχυρώσεως κατὰ τὴν προηγηθεῖσαν εἰρηνικὴν διὰ τὴν Ρόδον περίοδον (πρβλ. XX, 81). Ὡς πρὸς τοὺς συσσωρευθέντας λίθους, οὗτοι προωρίζοντο ἀναμφιβόλως διὰ τὴν ἀποκατάστασιν τῶν ἐπικειμένων βλαβῶν τῶν τειχῶν, ἐπίσης δὲ καὶ διὰ τὴν συμπλήρωσίν των, περὶ τῆς ὁποίας γίνεται λόγος κατωτέρω¹⁴.

Περιγράφων ὁ Διόδωρος (XX, 85, 1) τὴν προπαρασκευὴν τῆς ἐπιθέσεως ἐναντίον τοῦ *μεγάλου λιμένος*, λέγει ὅτι ὁ Δημήτριος, πλὴν τῶν ἄλλων, κατεσκεύασε *δύο πύργους τετραστέγους ὑπερέχοντας τοῖς ὕψεσι τῶν ἐπὶ τοῦ λιμένος πύργων*. Ἐκ τῶν μετέπειτα ἀναφερομένων ἐπιθέσεων καθίσταται προφανὲς ὅτι πρόκειται περὶ πύργων τοῦ παρὰ τὸν λιμένα διερχομένου τείχους καὶ ὄχι περὶ ἄλλων ἀνηκόντων εἰς σύστημα εἰδικῆς ὀχυρώσεως τοῦ λιμένος¹⁵. Ὅτι ὁ *μέγας λιμὴν* ἄλλωστε δὲν περιελαμβάνετο εἰς τὴν ὀχύρωσιν συνάγεται καὶ ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι διὰ τὴν ὑπεράσπισίν του οἱ Ρόδιοι *δύο μὲν οὖν ἔστησαν μηχανὰς ἐπὶ τοῦ χῶματος, τρεῖς δ' ἐπὶ φορητῶν πλοίων πλησίον τῶν κλειθρῶν τοῦ μικροῦ λιμένος . . . ἐπέστησαν δὲ τοῖς ὁρμοῦσι τῶν φορητῶν πλοίων ἐν τῷ λιμένι βελοστάσεις οἰκείας τοῖς ἐπιτίθεσθαι μέλλουσι καταπέλταις* (XX, 85, 4). Τὰ πρόχειρα ταῦτα μέτρα δὲν ἴσχυσαν τελικῶς, ὁ *Δημήτριος . . . νυκτὸς ἐσθίας λαβόμενος* ἔλαθε *παρὰ πλεύσας καὶ καταλαβόμενος ἄκρον τὸ χῶμα τοῦ μεγάλου λιμένος ἐσθὺς περιεχαράκωσε τὸν τόπον καὶ διέφραξε θυρώμασι καὶ πέτροις, ἐξεβίβασε δ' εἰς αὐτὸν στρατιώτας τετρακοσίους καὶ βελῶν πλήθος παντοδαπῶν, ἀπέχοντος ἀπὸ τῶν τειχῶν τοῦ τόπου τούτου πέντε πλέθρα* (XX, 86, 1)¹⁶.

Οὐδὲν ἀντιθέτως κατάρθρωσεν ὁ Δημήτριος ἐναντίον τοῦ δευτέρου τῶν θαλασσιῶν στόχων του, τοῦ *μικροῦ λιμένος*, ὁ ὁποῖος καὶ ἄλλοθεν μαρτυρεῖται ὡς κλειστὸς λιμὴν (βλ. κατωτέρω). Ἡ ἀποκάλυψις τῶν λειψάνων τῶν νεωρίων παρὰ τὸν λιμένα τοῦτον, ὁ ὁποῖος φαίνεται ὅτι ἠσφαλίζετο καὶ δι' ὀχυρώσεως, ἐπηλήθευσε τὴν παλαιότερον γενομένην ὑπόθεσιν περὶ τοῦ πολεμικοῦ του χαρακτήρος. Τὸ δυσπρόσβλητον τοῦ λιμένος τούτου ἐξησφάλισε, καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς πολιορκίας, τὴν ἄνετον κίνησιν τοῦ ροδιακοῦ στόλου, ὁ ὁποῖος οὐσιωδέστατα συνέβαλεν εἰς τὴν ἀποτελεσματικὴν ἀντιμετώπισιν τοῦ Δημητρίου.

Ἐσθὺς ἐξ ἀρχῆς ὁ Δημήτριος ἠκολούθησε τὴν γνωστὴν τακτικὴν τῆς προσβολῆς τῶν τειχῶν ἐξ ὑψηλοτέρων κατασκευῶν, συγχρόνως δὲ προσεπάθει νὰ ματαιώσῃ καὶ τὴν ὑπὸ τῶν Ροδίων ἐπιχειρουμένην ὑπερύψωσιν τῶν τειχῶν. Οὕτω καὶ πρὸ τῆς ἐγκαταστάσεως ἐπὶ τοῦ *χῶματος* τοῦ λιμένος, τοῦ προγεφυρώματός του, ὡς θὰ ἐλέγομεν σήμερον, *τὰς ναῦς προσαγαγῶν ἐντὸς βέλους κατετίτρωσκε τοὺς κατὰ τὴν πόλιν ὑψηλότερα τὰ παρὰ*

14. Πρβλ. σχετικῶς τὴν ὑπόδειξιν τοῦ Φίλωνος (M. Diels-E. Schramm, Exzerpte aus Philons Mechanik VII, VIII, II, 49, 89) : *δεῖ δὲ παρασκευάζεσθαι πρὸς τὰς πολιορκίας ὄπλα καὶ σίδηρον καὶ χαλκὸν καὶ πλίνθους καὶ λίθους χρησίμους πρὸς τὴν οἰκοδομίαν . . .*

15. Περί τῶν λιμένων τῆς Ρόδου βλ. ΠΑΕ 1953, 279. AM 73 (1958) 154.

16. Πρβλ. ΠΑΕ 1953, 278 ἐξ. 1954, 354 ἐξ.

τὸν λιμένα *τείχη κατασκευάζοντας* (XX, 85, 3). Καὶ μετὰ ταῦτα *τοῖς μὲν ἐλάττωσιν ὀξυβελέσι μακρὰν φερομένοις ἀνεῖργε τοὺς ἐργαζομένους τὸ παρὰ τὸν λιμένα τεῖχος, τοῖς δὲ πετροβόλοις τὰς τε μηχανὰς τῶν πολεμίων καὶ τὸ διὰ τοῦ χώματος τεῖχος τῆ μὲν διέσεισε, τῆ δὲ κατέβαλεν, ἀσθενὲς ὑπάρχον καὶ ταπεινὸν ἐκείνοις τοῖς καιροῖς* (XX, 86, 2).

Τὸ διὰ τοῦ χώματος τεῖχος ἦτο ἀναμφιβόλως τὸ μέρος τῆς ὀχυρώσεως τὸ διασχιζόν παρὰ τὴν ἔναρξιν τῆς τὴν τεχνητὴν ἐπίχωσιν, ἡ ὁποία καθόριζε τὸν λιμένα. Ἄξια ἰδιαιτέρας σημειώσεως εἶναι ἡ ρητὴ μαρτυρία τοῦ Διοδώρου περὶ τῆς ἀσθενείας καὶ καθ' ὕψος ἀνεπαρκείας τοῦ τείχους τούτου, ὡς ἐπίσης καὶ τὸ γεγονός, ὅτι τὰ μειονεκτήματα ταῦτα, τὰ ὁποῖα, ὡς συνάγεται ἐκ τῆς ὄλης διηγήσεως, δὲν περιορίζοντο μόνον εἰς τὸ ἐν λόγῳ μέρος, ἀναφέρονται ὡς ὑφιστάμενα κατὰ τὸ παρελθόν: *ἐκείνοις τοῖς καιροῖς*.

Ἡ μορφή τῆς ὀχυρώσεως κατὰ τὰ νοτιοανατολικά τοῦ *μεγάλου λιμένος* δὲν εἶναι γνωστή, καίτοι εἰς τὴν περιοχὴν ταύτην ἀπεκαλύφθη, πρὸ δεκαετίας περίπου, τὸ μεγαλύτερον ἐκ τῶν ἀνασκαφέντων μερῶν τοῦ περιβόλου¹⁷. Ὅπωςδήποτε ὁμως ἡ ἀπὸ Ν ἄμεσος γειτνίασις τοῦ *μεγάλου λιμένος* πρὸς τὸν ἀρχαῖον βοθητικὸν λιμένα τοῦ σημερινοῦ κόλπου τῆς Ἀκαντιᾶς, ὁ ὁποῖος διεχωρίζετο ἀπ' αὐτοῦ διὰ τοῦ χώματος, φαίνεται ὅτι ἐπέβαλε τὴν κατασκευὴν συνθέτου μορφῆς ὀχυρώσεως. Οὕτω, κατωτέρω, ὁ Διόδωρος (XX, 87, 1) ὁμιλεῖ καὶ περὶ *διατειχίσματος* εὑρισκομένου παρὰ τὴν θέσιν ταύτην: *τὰς μὲν μηχανὰς τὰς ἐπὶ τοῦ χώματος τοῖς ταλαντιαίοις πετροβόλοις συνέτριψε (ὁ Δημήτριος), τοῦ δὲ διατειχίσματος τὸ μεσοπύργιον σὺν αὐτοῖς τοῖς πύργοις διέσεισεν. κατελάβοντο δὲ καὶ τῶν στρατιωτῶν τινὲς μέρος τοῦ παρὰ τὸν λιμένα διατειχίσματος· ἐφ' οὗδ' οὐδ' συστραφέντες οἱ Ρόδιοι μάχην συνῆψαν καὶ πολλαπλάσιοι γενόμενοι τοὺς μὲν ἀνεῖλον, τοὺς δ' ἐπανελεθεῖν εἰς τοὺς πύργους συνηγάκασαν· συνήργει δὲ τοῖς ἐκ τῆς πόλεως ἢ τοῦ παρὰ τὸ τεῖχος τόπου τραχύτης, πολλῶν καὶ μεγάλων πετρῶν κατὰ συνεχῆς κειμένων παρὰ τὴν οἰκοδομήν ἔξω τοῦ τείχους.* Ἡ τοιαύτη μορφή τοῦ πρὸ τοῦ ἀρχαίου τείχους τοῦ λιμένος χώρου, ὁ ὁποῖος μερικῶς περιελήφθη ἐντὸς τοῦ μεσαιωνικοῦ περιβόλου, διεπιστώθη καὶ κατὰ τὴν ἀρχαιολογικὴν ἐξερεύνησιν τῆς περιοχῆς¹⁸.

Ἐσημειώθη ἀνωτέρω ὅτι ἐκ τῶν κατὰ καιροὺς ἀποκαλυφθέντων λειψάνων τοῦ τείχους συνάγεται ὅτι ὁ περιβόλος τῆς πόλεως ἠκολούθει, κατὰ τὸ μέγιστον μέρος του, τὴν γραμμὴν τῆς παραλίας, διερχόμενος εἰς μικρὰν ἀπόστασιν ἀπ' αὐτῆς. Τοῦτο εἶναι φανερόν καὶ ἐκ τῆς διηγήσεως τοῦ Διοδώρου: *... οἱ μὲν τοῦ Δημητρίου στρατιῶται πανταχοῦ περιπλέοντες κλίμακας προσέφερον τοῖς τείχεσι καὶ βιαιότερον ἐνέκειντο ... ἔνθα δὲ πολ-*

17. ΠΑΕ 1953, 275 ἐξ. 1954, 354 ἐξ. ΑΜ 73 (1958) παρ. Πίν. 131, 2.

18. Ἀπὸ τῆς παλαιᾶς ἤδη ἐκδόσεως τοῦ Διοδώρου ὑπὸ τοῦ P. Wesseling (Amsterdam 1746) τὸ χωρίον τοῦτο συνεσχετίσθη πρὸς τὰ λεγόμενα ὑπὸ τοῦ Ἀθηναίου τοῦ Μηχανικοῦ περὶ τοῦ Ἀπολλωνίου: *τηλικαῦτα ἤγαγε φορτία λίθων ἐπὶ τὸ χῶμα τὸ περὶ τὸν λιμένα τὸν ἐν Ρόδῳ, ὥστε καὶ ἀπορῆσαι πολλάκις τοὺς ὄρωντας αὐτὰ, πῶς ποτε εἰς τὰς ναῦς ἀνελάμβανε καὶ τίνι τρόπῳ ἐξείλετο αὐτὰ* (Πρβλ. C. Wescher, *Poliorcétique des Grecs*, 1867). Κύριον μέσον προστασίας τῶν λιμενικῶν κατασκευῶν τῆς Ρόδου, μέχρι σήμερον, ἀπὸ τῶν φοβερῶν νοτίων ἀνέμων, οἱ ὁποῖοι πλήττουν τὴν πόλιν (βλ. κατωτέρω), ἀποτελεῖ ἡ τοποθέτησις μεγάλων βράχων, ἣδη δὲ καὶ ὄγκων ἐκ σκιροκονιάματος. Πολλοὶ τῶν βράχων, οἱ ὁποῖοι κείνται παρὰ τοὺς βραχίονας ἀμφοτέρων τῶν ἐν λειτουργίᾳ λιμένων, εἶναι φανερόν ὅτι ἐτέθησαν ἐκεῖ ἀπὸ τῆς πρώτης κατασκευῆς τῶν κατὰ τὴν ἀρχαιότητα, ἐκ δὲ τοῦ βραχίονος τοῦ νοτιωτέρου τῶν βοηθητικῶν λιμένων, τῆς Ἀκαντιᾶς, διασφύζονται κυρίως οἱ παρὰ τὸ ἀρχαῖον χῶμα τεθέντες προστατευτικοὶ βράχοι. Παρὰ ταῦτα δὲν εἶναι πιθανόν ὅτι ὁ Διόδωρος ἐννοεῖ τοιοῦτου εἶδους φορητοῦς βράχους. Μᾶλλον ὁμιλεῖ περὶ τῆς φυσικῆς πετρώδους συστάσεως τῆς πρὸ τοῦ τείχους παραλίας (Πρβλ. ΠΑΕ. 1954, 357).

λῶν παραβόλως κινδυνεύσαντων καὶ συγχῶν ἀναβάντων ἐπὶ τὰ τεῖχη συνίστατο κρατερὰ μάχη (XX, 87, 2-3).

Κατωτέρω (XX, 88, 2) ἀναφέρεται καὶ πάλιν νέα δοκιμασία τῶν τευχῶν τοῦ λιμένος ἐξ ἐπιθέσεως τοῦ Δημητρίου: *γενόμενος δ' ἐντὸς βέλους τοῖς μὲν πυρφόροις πολλοῖς οὖσαν εἰς τὰ διωρμισμένα πλοῖα τῶν Ροδίων ἐνέβαλε, τοῖς δὲ πετροβόλοις τὰ τεῖχη διέσεισε.*

Ἡ διήγησις περὶ τῶν ἐπιχειρήσεων τοῦ πρώτου ἔτους λήγει διὰ τῆς ἀποτελεσματικῆς ἐξόδου τῶν Ροδίων, οἱ ὅποιοι, *πύλην ἀνοίξαντες ἐπέθεντο τοῖς τὸ χῶμα κατελιηφόσι, κατορθώσαντες νὰ αἰχμαλωτίσουν τοὺς τετρακοσίους καὶ νὰ ἐξουδετερώσουν ὀριστικῶς τὸν κίνδυνον τοῦ λιμένος* (XX, 88, 7).

Ἀπὸ τῆς ἀνοίξεως τοῦ 304 ὁ Δημήτριος, ὡς ἐσημειώθη ἤδη, μετέβαλε τακτικῆν: *ἐπὶ ταῖς κατὰ θάλατταν προσβολαῖς ἀποτυγχάνων, ἀπὸ τῆς γῆς διέγνω τὰς ἐπιθέσεις ποιεῖσθαι* (XX, 91, 1).

Ἐνταῦθα ἐνδιαφέρει ἐν πρώτοις ἡ προετοιμασία τοῦ τόπου εἰς τὸν ὁποῖον ἔμελλε νὰ κινηθῆ ἡ περίφημος *ἐλέπολις, ὑπεραίρουσα πολὺ τῷ μεγέθει τῶν πρὸ αὐτῆς γενομένων, ὡς καὶ τὰ ἔξαρτήματά της* (XX, 91, 2). *Τοῖς δ' ἐκ τῶν νεῶν πληρώμασιν ἀνεκάθαρε τὸν τόπον ἐπὶ σταδίους τέτταρας, δι' ὧν ἔμελλεν προσάξειν τὰς κατασκευασθείσας μηχανάς, ὥστε γίνεσθαι τὸ ἔργον ἐπὶ μῆκος μεσοπυργίων ἕξ καὶ πύργων ἑπτὰ* (XX, 91, 8). Ἡ ἀναφερομένη ἔκτασις καὶ τὸ ἀντιστοιχοῦν εἰς αὐτὴν μῆκος τῶν μεσοπυργίων καὶ πύργων καθορίζουν μετὰ βεβαιότητος τὴν πλευρὰν τοῦ περιβόλου ἢ ὁποῖα ὑπέστη τὴν κυρίαν χερσαίαν ἐπίθεσιν· διότι παρ' οὐδεμίαν τῶν ἄλλων πλευρῶν, πλὴν τῆς νοτίας, ἦτο δυνατόν νὰ παρασκευασθῆ τοσαύτη ἰσόπεδος ἔκτασις. Ἐπιχειρήσις ἄλλωστε τοῦ εἶδους καὶ τοῦ μεγέθους τῆς ἀναληφθείσης ὑπὸ τοῦ Δημητρίου διὰ τῆς κατασκευῆς τῆς ἐλεπόλεως δὲν ἦτο δυνατόν, ὡς εἴπομεν, νὰ γίνῃ εἰς μεγάλην ἀπόστασιν ἀπὸ τοῦ στρατοπέδου, τὸ ὁποῖον εὐρίσκετο εἰς ἄμεσον ἐπικοινωνίαν μετὰ τοῦ λιμένος τοῦ ἀποτελούντος τὴν ναυτικὴν βάσιν τῆς πολιορκίας. Ὡς πρὸς τὴν χρῆσιν τῶν πληρωμάτων τῶν πλοίων πρὸς ἀνακάθαρσιν τοῦ τόπου, αὕτη ὠφείλετο, κατὰ πᾶσαν πιθανότητα, εἰς τὴν ἀπασχόλησιν σημαντικοῦ ἀριθμοῦ στρατιωτῶν εἰς ἔργα σχετιζόμενα πρὸς τὴν κατασκευὴν τῆς ἐλεπόλεως καὶ τῶν ἄλλων μηχανῶν, διὰ τὰς ὁποίας, ὡς σημειοῦται ὑπὸ τοῦ Διοδώρου, ἐχρηιάσθησαν σχεδὸν τριάκοντα χιλιάδες τεχνιτῶν καὶ ἄλλων *τοῖς ἔργοις προσιώντων* (XX, 91, 8).

Ἐν σχέσει πρὸς τὴν νοτίαν πλευρὰν τοῦ περιβόλου παρατηρεῖται ὅτι τμήματα ἀξιόλογα ἀπεκαλύφθησαν κυρίως παρ' ἀμφοτέρα τὰ πέρατά της¹⁹, ἤτοι ἀπὸ Δ παρὰ τὸ νότιον ὄριον τῆς ἀκροπόλεως, ἀπὸ Α δὲ παρὰ τὴν ὄχθην τοῦ χειμάρρου τοῦ Ροδινοῦ, ὁ ὁποῖος ὀρίζει κατὰ τὰ νοτιοδυτικὰ τὴν πόλιν. Τὸ τμήμα μάλιστα, τὸ ὁποῖον σφύζεται εἰς τὴν θέσιν ταύτην, πλησίον τῆς ἀρχαίας γεφύρας τοῦ χειμάρρου, περιλαμβάνει καὶ λείψανα ἐνὸς πύργου. Ἡ μεταξὺ τῶν τμημάτων τούτων πορεία τοῦ τεύχους, ἀπὸ τῆς Ἀκροπόλεως πρὸς τὴν ἀνατολικὴν παραλίαν, δὲν εἶναι ἀκόμη γνωστὴ εἰς τὰς λεπτομερείας της. Συνάγεται ὅμως μετὰ πολλῆς πιθανότητος ἐξ ἄλλων τμημάτων σημειωθέντων εἰς παλαιότερους χάρτας τῆς περιοχῆς, ἐκ τῆς φυσικῆς διαμορφώσεως τοῦ ἐδάφους, ὡς ἐπίσης καὶ ἐκ τῶν σημείων μέχρι τῶν ὁποίων ἔχουν ἀποκαλυφθῆ λείψανα οἰκοδομῶν κειμένων ἐντὸς τῆς πόλεως ἢ ταφικὰ εὐρήματα ἀνήκοντα εἰς τὴν ἐκτὸς τῆς πόλεως νεκρόπολιν.

19. Inghieri, ἔ. ἀ. ἀριθμ. 22.

Ἄκριβέστερος καθορισμός τοῦ μέρους τοῦ νοτίου περιβόλου, τὸ ὁποῖον προσεβλήθη διὰ τῆς ἐλεπόλεως, θὰ καταστή δυνατὸς μόνον ὅταν ἀποκαλυφθοῦν λείψανα τοῦ θεάτρου τῆς πόλεως²⁰. διότι ὡς προκύπτει μετὰ βεβαιότητος ἐκ τῆς διηγήσεως τοῦ Διοδώρου, τὸ θέατρον εὐρίσκετο πλησίον εἰς τὸ μέρος τοῦτο. Οὕτω πρὸ τῆς ἐνάρξεως τῆς προσβολῆς, ὅτε παρεσκευάζετο ὁ τόπος διὰ τὴν ἐλέπολιν, οἱ Ρόδιοι, λέγει ὁ Διόδωρος (XX, 93, 1), θεωροῦντες τὴν προκοπὴν τῶν παρὰ τοῖς πολεμίοις ἔργων κατεσκευάσαν ἐντὸς ἑτερον τεῖχος παράλληλον τῷ μέλλοντι πολεῖν κατὰ τὰς προσβολάς. ἐχρῶντο δὲ λίθοις καθαιροῦντες τοῦ θεάτρου τὸν περίβολον καὶ τὰς πλησίον οἰκίας, ἔτι δὲ τῶν ἱερῶν ἔνια, τοῖς θεοῖς ἐδξάμενοι καλλίονα κατασκευάσειν σωθείσης τῆς πόλεως. Κατωτέρω θὰ ἴδωμεν ὅτι στρατιῶται τοῦ Δημητρίου, εἰσδύσαντες ὀλίγον εἰς τὴν πόλιν διὰ ρήγματος ἐπενεχθέντος εἰς τὸ τεῖχος ὑπὸ τῶν μηχανῶν, κατάρθωσαν νὰ καταλάβουν μέρος τοῦ περι τὸ θέατρον τόπον (XX, 98, 6).

Τὸ θέατρον ἀναφέρεται ὑπὸ τοῦ Διοδώρου καὶ κατὰ τὴν μνημονευθεῖσαν ἤδη περιγραφὴν τοῦ κατακλυσμοῦ τοῦ 316. Οὗτος ὁμιλεῖ περὶ τῆς ἐπικινδύνου ἀνυψώσεως τοῦ συγκεντρωθέντος ὕδατος, καθορίζων αὐτὴν ἐν σχέσει πρὸς τὰ δημόσια κτίσματα τῆς περιοχῆς, ἣ ὅποια ἀπετέλεσε τὸ ἐπίκεντρον τοῦ κακοῦ, ἥτοι ἐν σχέσει πρὸς τὸ Δεῖγμα, τὸ Διονύσιον καὶ τὸ Ἀσκληπιεῖον, κείμενον, κατὰ πᾶσαν πιθανότητα, εἰς τὸ ὕψος περιπυ τῆς δυτικῆς πλευρᾶς τῆς μεσαιωνικῆς ὀχυρώσεως²¹. Ἐν συνεχείᾳ, λέγει, οἱ κάτοικοι διὰ νὰ σωθοῦν, οἱ μὲν εἰς τὰ πλοῖα συνέφυγον, οἱ δ' ἐπὶ τὸ θέατρον ἀνέδραμον (XIX, 45, 5). Οὐδεμία, ὡς ἐκ τούτου, δύναται νὰ ὑπάρξῃ ἀμφιβολία ὅτι τὸ θέατρον εὐρίσκετο ὑψηλότερον, ἥτοι δυτικώτερον τῆς περιοχῆς τῆς μετέπειτα μεσαιωνικῆς πόλεως, ἣ ὅποια, ὡς εἶδομεν, κατεκλύσθη κυρίως καὶ συγκεκριμένως, ἐφ' ὅσον ἐγεινίαζε πρὸς τὸν νότιον περίβολον τῆς πόλεως, ὅτι ἔκειτο νοτιοδυτικῶς τῆς περιοχῆς ταύτης²².

Ὁ Δημήτριος, ἀφοῦ προηγουμένως προσεπάθησεν ἀνεπιτυχῶς νὰ εἰσδύσῃ εἰς τὴν πόλιν δι' ὑπονόμου ὀρυχθείσης ὑπὸ τὸ τεῖχος (XX, 94, 1-2), συνεδύασε τὴν διὰ τῆς ἐλεπόλεως γενομένην πρώτην προσβολὴν πρὸς γενικωτέραν ἐπίθεσιν (XX, 95, 3): ἐπὶ δὲ τοὺς λιμένας καὶ τοὺς πλησίον τόπους ἀπέστειλε τὴν ναυτικὴν δύναμιν, πρὸς δὲ τὸ λοιπὸν τεῖχος τὸ δυνάμενον προσβολὰς δεξασθαι τὸ πεζὸν στρατόπεδον ἐπιδιέλειν. ἔπειτα δὲ πρὸς ἐν παρακέλευσμα καὶ σημεῖον πάντων συναλαξάντων πανταχόθεν τῇ πόλει προσβολὰς ἐποιεῖτο διασειόντος δ' αὐτοῦ τοῖς κριοῖς καὶ τοῖς πετροβόλοις τὰ τεῖχη... Ἐκτὸς τοῦ νοτίου τεύχους, τοῦ ὁποίου, κατὰ τὰ ἀνωτέρω, μέρος προσεβλήθη ὑπὸ τῆς ἐλεπόλεως καὶ τῶν ἄλλων μηχανῶν, μόνον ἢ δυτικὴ πλευρὰ τῆς Ἀκροπόλεως ἦτο δυνατὸν νὰ προσβληθῇ ἄνευ τῆς ἀμέσου συνεργείας τοῦ στόλου. Ὡς πρὸς τοὺς λιμένας, ἴσως διὰ τοῦ ὀνόματος ὁ Διόδωρος ἐννοεῖ ἐνταῦθα, πλην τῶν δύο κυρίων, τοῦ μικροῦ καὶ τοῦ μεγάλου, καὶ τοὺς τρεῖς βοηθητικούς, περὶ τῶν ὁποίων ἐγίνεν ἡδη λόγος· διότι οὕτω μόνον ἢ φράσις: τοὺς λιμένας καὶ τοὺς πλησίον τόπους θὰ καθόριζεν ἐν συνόλω τὴν ἔκτασιν τὴν δυναμένην νὰ προσβληθῇ διὰ τοῦ στόλου καὶ οὕτω θὰ ἦτο νοητὸν τὸ λεγόμε-

20. Τὸ θέατρον τοῦτο εἶναι ἄσχετον πρὸς τὸ μικρὸν, εἰδικῆς λατρευτικῆς χρήσεως, Ἑλληνιστικὸν θέατρον, τὸ ὁποῖον ἀπεκαλύφθη καὶ ἀνεστηλώθη εἰς τὴν ἀνατολικὴν ὑπώρειαν τοῦ λόφου τῆς Ἀκροπόλεως, μεταξὺ τοῦ σταδίου καὶ τοῦ ἱεροῦ τοῦ Πυθίου Ἀπόλλωνος, εἰς τὸ ὁποῖον καὶ φαίνεται ὅτι ἦτο προσηρημένον (πρβλ. Inglieri, ἔ. ἀ. 17, ἀριθμ. 20. Laurenzi, Memorie fert, II (1938) 26 ἔξ.).

21. Πρβλ. AM 73 (1958) 154.

22. Πρβλ. αὐτόθι.

νον, ὅτι ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὴν χερσαίαν ἐπίθεσιν, ὁ Δημήτριος, *πανταχόθεν τῇ πόλει τὰς προσβολὰς ἐποίει.*

Ἐκ τῶν πύργων, οἱ ὅποιοι ἐπλήγησαν ἀποτελεσματικῶς διὰ τῆς ἐλεπόλεως καὶ τῶν ἄλλων μηχανῶν, ὁ Διοδώρος διακρίνει ἓνα, τὸν στερεώτατον, ὡς λέγει, ἔνεκα τοῦ τρόπου τῆς κατασκευῆς του (XX, 95, 5): *καὶ Δημήτριος μὲν κατέβαλε τὸν στερεώτατον τῶν πύργων, ὠκοδομημένον ἐκ λίθων τετραπέδων, καὶ μεσοπύργιον ὄλον διέσεισεν, ὥστε μὴ δύνασθαι τοὺς ἐν τῇ πόλει πάροδον ἔχειν ἐπὶ τὰς ἐπάλξεις κατὰ τοῦτον τὸν τόπον.* Τὸ ἐνδιαφέρον ἐνταῦθα εἶναι ὅτι ἢ ὡς ἐξαίρεσις ἐμφανιζομένη τειχοποιία τοῦ πύργου ἐκ τετραπέδων λίθων εἶναι ἢ κανονικὴ τειχοποιία τῶν μέχρι σήμερον ἀποκαλυφθέντων μερῶν τῆς ὀχυρώσεως. Μόνον τὸ σημειωθὲν ἤδη τμήμα κατὰ τὸ νότιον ὄριον τῆς Ἀκροπόλεως εἶναι κατεσκευασμένον δι' ἐμπλέκτον συστήματος²³. Ἀντιθέτως, τὸ ἐπὶ τῆς αὐτῆς νοτίας πλευρᾶς τοῦ περιβόλου ἀποκαλυφθὲν ἀνατολικώτερον τμήμα μετὰ τῶν λειψάνων πύργου εἶναι ἐπίσης συμπαγές. Ἐπὶ τοῦ τιθεμένου ὅμως ἐκ τοῦ χωρίου τούτου ἐρωτήματος, περὶ τοῦ εἶδους τῆς τειχοποιίας, τὸ ὅποιον ἐδέσποζεν εἰς τὴν ὀχύρωσιν τῆς ἐποχῆς τῆς πολιορκίας, δὲν εἶναι δυνατόν νὰ δοθῇ πρὸς τὸ παρὸν ἀπάντησις κατηγορηματικῆ κυρίως διότι ὅ,τι ἔχει λεχθῆ μέχρι τοῦδε ἐν σχέσει πρὸς τὴν χρονολόγησιν τῶν παλαιότερων ἀποκαλυφθέντων μερῶν τοῦ τείχους ἐβασίσθη ἐπὶ ἀπλῶν ἐντυπώσεων ἢ ὑποθέσεων. Θὰ χρειασθῆ, ὡς ἐκ τούτου, νὰ ἐπανεξετασθῆ τὸ ὄλον θέμα καὶ μάλιστα μετὰ συστηματικώτεραν ἐξερεύνησιν τῶν τμημάτων, τὰ ὁποῖα ἀσφαλῶς θὰ ἀποκαλυφθοῦν εἰς τὸ μέλλον.

Ἐκ τῆς ἐν συνεχείᾳ διηγήσεως τοῦ Διοδώρου ἐνδιαφέρει ἐνταῦθα, πλήν τῆς ἀναφερομένης ἀποτελεσματικῆς νυκτερινῆς ἐπιθέσεως τῶν Ροδίων ἀπὸ τοῦ τείχους ἐναντίον τῶν μηχανῶν (XX, 96, 4), καὶ ἡ σημειουμένη λήψις προχείρων μέτρων πρὸς ἐξασφάλισιν τοῦ μέρους τῆς ὀχυρώσεως, τοῦ ὑποστάντος σοβαρὰν βλάβην (XX, 97, 4): *καθ' ὃν δὴ χρόνον οἱ κατὰ τὴν πόλιν ἄνεσιν λαβόντες τῆς ἀπὸ τῶν μηχανῶν βίας ὠκοδόμησαν τρίτον τεῖχος μνηοειδές, περιλαμβάνοντες τῇ μὲν περιφερείᾳ πάντα τὸν κινδυνεύοντα τόπον τοῦ τείχους· οὐδὲν δ' ἦττον καὶ τάφρω βαθεῖα περιέλαβον τὸ πεπτωκὸς τοῦ τείχους, ὅπως μὴ δύνηται ραδίως ὁ βασιλεὺς ἐξ ἐφόδου μετὰ βάρους εἰσπεσεῖν εἰς τὴν πόλιν.* Ἐν σχέσει πρὸς τὸ μνηοειδές τεῖχος, τὸ σημειούμενον ὡς τρίτον, θὰ ἔπρεπε νὰ ὑπομνησθῆ ἢ προηγουμένη κατασκευὴ καὶ ἑτέρου τείχους, παραλλήλου τῷ μέλλοντι πονεῖν, παρὰ τὴν θέσιν τὴν ὁποῖαν ὁ Δημήτριος παρεσκεύαζε διὰ τὴν ἐλέπολιν (XX, 93, 1).

Ἐνδιαφέρουσαι ἐπίσης εἶναι αἱ ὑπὸ τοῦ Διοδώρου ἀναφερόμεναι τελευταῖαι δραματικαὶ ἐπιθέσεις τοῦ Δημητρίου (XX, 93, 7): *ὁ δὲ Δημήτριος ἐπισκευάσας τὰ πεπονηκότα τῶν ἔργων προσέβαλλε τῷ τείχει τὰς μηχανὰς καὶ πᾶσι τοῖς βέλεσιν ἀφειδῶς χρώμενος τοὺς μὲν ἐπὶ ταῖς ἐπάλξεσιν ἐφροσῶτας ἀνείρξε, τοῖς δὲ κριοῖς τύπτων τὸ συνεχές τοῦ τόπου δύο μὲν μεσοπύργια κατέβαλε, περὶ δὲ τὸν πύργον τὸν ἀνὰ μέσον τούτων φιλοτιμουμένοις τοῖς ἐκ τοῖς πόλεως...*

Καὶ κατωτέρω (XX, 98, 4-9): *Δημήτριος δὲ διανοηθεὶς νυκτὸς ἐπιθέσθαι τῇ πόλει κατὰ τὸ πεπτωκὸς τοῦ τείχους ἐπέλεξε τῶν μαχίμων τοὺς κρατίστους καὶ τῶν ἄλλων τοὺς εὐθέτους εἰς χιλίους καὶ πεντακοσίους. τούτους μὲν οὖν προσέταξεν ἡσυχῇ προσελθεῖν τῷ τείχει περὶ δευτέραν φυλακὴν, αὐτὸς δὲ διασκευάσας παρήγγειλε*

23. Περὶ τοῦ χρονολογικοῦ προβλήματος τοῦ τμήματος τούτου τῆς ὀχυρώσεως θὰ γίνη λόγος κατὰ τὴν ἐξέτασιν τῶν ἀποκαλυφθέντων λειψάνων τῶν τειχῶν εἰς τὸ δεύτερον μέρος τοῦ παρόντος.

τοῖς ὕφ' ἐκάστῳ μέρει τεταγμένοις, ὅταν σημήνη, συναλαλάξαι καὶ προσβολὰς ποιῆσθαι καὶ κατὰ γῆν καὶ κατὰ θάλατταν. πάντων δὲ τὸ παραγγελθὲν ποιούντων οἱ μὲν ἐπὶ τὰ πεπτωκότα τῶν τειχῶν ὀρμήσαντες τοὺς προφυλάττοντας ἐπὶ τῆς τάφρου κατασφάξαντες παρῆσαν εἰς τὴν πόλιν καὶ τοὺς περὶ τὸ θέατρον τόπους καταλαμβάνοντο· οἱ δὲ τῶν Ροδίων προτάειν πειθόμενοι τὸ συμβεβηκός... τοῖς μὲν ἐπὶ τοῦ λιμένος καὶ τῶν τειχῶν παρήγγειλαν μένειν ἐπὶ τῆς ἰδίας τάξεως καὶ τοὺς ἔξωθεν, ἂν προσβάλωσιν ἀμύνασθαι, αὐτοὶ δέ... ὥρμησαν ἐπὶ τοὺς ἐντὸς τοῦ τείχους παρῆσαν πεπτωκότας. περικαταλαβούσης δ' ἡμέρας καὶ τοῦ Δημητρίου τὸ σύσσημον ἄρατος οἱ μὲν τῷ λιμένι προσβαλόντες καὶ τὸ τεῖχος πάντοθεν περιστρατοπεδευκότες συνηλάλαξαν, εὐθαρσεῖς ποιούντες τοὺς κατειληφτότας μέρος τοῦ περὶ τὸ θέατρον τόπου... οὐ μὴν ἀλλὰ τοῖς παρῆσαν εἰς τὸν ἐντὸς τοῦ τείχους γενομένης μάχης πρὸς τοὺς Ροδίους καὶ πολλῶν παρ' ἀμφοτέρους πεσόντων τὸ μὲν πρῶτον οὐδέτεροι τῆς ἰδίας τάξεως ἐξεχώρον, μετὰ δὲ ταῦτα τῶν Ροδίων αἰεὶ πλειόνων γινομένων καὶ τὸν κίνδυνον ἐτοίμως ὑπομενόντων...

Ἐκ τοῦ λαϊκοῦ θρύλου, ὁ ὁποῖος ἐδημιουργήθη περὶ τὴν περίφημον ταύτην πολιορκίαν, θὰ ἔπρεπε νὰ ἀναφερθῆ, πλην τῆς μνημονευθείσης ἤδη συναντήσεως τοῦ Δημητρίου μετὰ τοῦ ζωγράφου Πρωτογένους, καὶ ἡ διήγησις περὶ τοῦ τρόπου διὰ τοῦ ὁποῖου ὁ Ρόδιος ἀρχιτέκτων Διόγνητος ἐξουδετέρωσε τὴν ἐλέπολιν.

Ὁ λαϊκὸς πράγματι χαρακτῆρ τῆς παραδόσεως, τὴν ὁποῖαν μεταδίδει ὁ Βιτρούβιος (X, 16, 7), προδίδεται ἐκ τοῦ ὕφους τῆς ὅλης διηγήσεως, ὡς ἐπίσης καὶ ἐκ τῶν περιλαμβανομένων εἰς αὐτὴν λεπτομερειῶν, ὡς εἶναι ὁ προηγηθεὶς ἀνταγωνισμὸς τοῦ ἐξ Ἀράδου ἀρχιτέκτονος Καλλίου πρὸς τὸν Διόγνητον, ὁ παραγκωνισμὸς τοῦ Διογνήτου ὑπὸ τῶν Ροδίων, ἢ πρὸς αὐτὸν ἀποστολὴ τῶν παρθένων, τῶν ἐφήβων καὶ τῶν ἱερέων διὰ νὰ τὸν ἰκετεύσουν ὅπως ἀναλάβῃ τὴν ἐξουδετέρωσιν τοῦ κινδύνου τῆς ἐλεπόλεως καὶ τέλος αὐτὸς οὗτος ὁ ἀπλοϊκὸς τρόπος τῆς ἐξουδετερώσεως, περὶ τοῦ ὁποῖου ἄλλωστε οὐδὲν ἀναφέρει ὁ Διόδωρος. Ἴδου τί λέγει σχετικῶς ὁ Βιτρούβιος: *Is ita constitutis, qua machina accessura erat, ea regione murum pertudit et iussit omnis publice et privatim quod quisque habuisset aquae, stercoris, luti per eam fenestram per canales progrediens effundere ante murum. Cum ibi magna vis aquae, luti, stercoris nocte profusa fuisset, postero die helepolis accentes, antequam adpropinquaret ad murum, in umido voragine facta consedit nec progredi nec egredi postea potuit. Itaque Demetrius, cum vidisset sapientia Diogneti se deceptum esse, cum classe sua discessit.*

Ἐκ τῆς διηγήσεως τοῦ Διοδώρου, τῆς ὁποίας τὰ μέρη τὰ ἀμέσως σχετιζόμενα πρὸς τὰ τεῖχη τῆς πόλεως παρεθέσαμεν ἀνωτέρω, ἡ πολιορκία τοῦ Δημητρίου παρουσιάζεται ὡς ἐν τῶν τυπικωτέρων δειγμάτων ἐφαρμογῆς τῶν νεωτεριστικῶν διὰ τὴν ἐποχὴν μεθόδων τῆς πολιορκητικῆς τέχνης²⁴. Οὕτω, συμφώνως πρὸς τὴν τακτικὴν τὴν ἀκολουθουμένην ἰδίᾳ ἀπὸ τῶν μέσων τῆς ἑκατονταετηρίδος, ὁ Δημήτριος δὲν ἀρκεῖται εἰς τὸν ἀποκλεισμὸν τῆς πόλεως καὶ τὰς ἀπλᾶς ἀψιμαχίας ἢ ἐπιθέσεις διὰ συνήθων μέσων. Εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ἐφαρμόζει τακτικὴν συνεχῶν ἐπιθέσεων καὶ ἐπιδιώκει βίαιαν ἐπίτευξιν τῶν ἀντικειμενικῶν του σκοπῶν. Εἰδικῶς ὡς πρὸς τὰ τεῖχη ἠκολούθει, ὡς εἶδομεν, τὴν μέθοδον τῆς ἐξ ὑψηλοτέρων κατασκευῶν ἐπιθέσεως καὶ τῆς προσβολῆς τῶν δι' ἰσχυρῶν πετροβόλων καὶ κριῶν, χρησιμοποιοῦν συγχρόνως ὑπερμεγέθεις μηχανάς, τὰς ὁποίας συνεχῶς ἐτελειοποιεῖ διὰ τῆς χαρακτηριζούσης αὐτὸν ἐφευρετικότητος.

24. Βλ. σχετικῶς E. Schramm παρὰ Kromayer-Weith, ἔ.ἀ. 209 ἐξ.

Παραλλήλως ή όχύρωσις τής Ρόδου παρουσιάζεται ως τυπικόν επίσης δείγμα άμυν-
 κικής κατασκευής του είδους, ή όποία προωρίζετο νά ύποστή πολιορκίας διεξαγομένης
 κατά την παλαιάν τακτικήν, ως έκ τούτου δέ φυσικόν ήτο νά εμφανίξη βασικάς άδυνα-
 μίας. Ή ύπερύψωσις των τειχών, αί συνεχείς ένισχύσεις και συμπληρώσεις των, αί έπι-
 σκευαί και ή έπηυξημένη φύλαξις των βλαπτομένων μερών, άπετέλεσαν κύριον και άγω-
 νιώςδες μέλημα των Ροδίων καθ' όλην την διάρκειαν των επιχειρήσεων. Είηαι δέ φανε-
 ρόν έκ τής όλης διηγήσεως του Διοδώρου ότι ή αίσία έκβασις τής άντιστάσεως των Ρο-
 δίων έλάχιστα ώφείλετο εις την άντοχήν τής όχυρώσεώς των. Πολύ περισσότερο συνέ-
 βαλον εις αύτήν τό σθένος διά του όποίου έπολέμησαν ούτοι, ή θαυμασία προπαρασκευή
 των, άκόμη δέ και ή ένεργητική δρᾶσις του στόλου, ό όποιος, πλήν των άλλων, κατώρ-
 θωσε νά διατηρήση την έπικοινωνίαν τής πόλεως μετά των μακράν εύρισκομένων συμ-
 μάχων της.

Δέν φαίνεται, ως έκ τούτου, πιθανόν ότι ή όχύρωσις τής έποχής ταύτης, χωρίς νά έχη
 άνακατασκευασθή έντῶ μεταξύ ή τουλάχιστον χωρίς νά έχη ύποστή βασικήν μετασκευήν,
 είναι εκείνη διά την όποιαν όμιλούν μετά θαυμασμού οί μεταγενέστεροι συγγραφείς.
 Σχετικώς θά έπρεπε νά παρατηρηθῆ ότι τά μέχρι τουδε άποκαλυφθέντα μέρη του τεί-
 χους, τά όποία, ως είπομεν, είναι κατεσκευασμένα διά στερεωτάτης συμπαγούς τοιχο-
 ποιίας *εκ τετραπέδων λίθων*, δικαιολογούν πράγματι τόν θαυμασμόν τουτον.

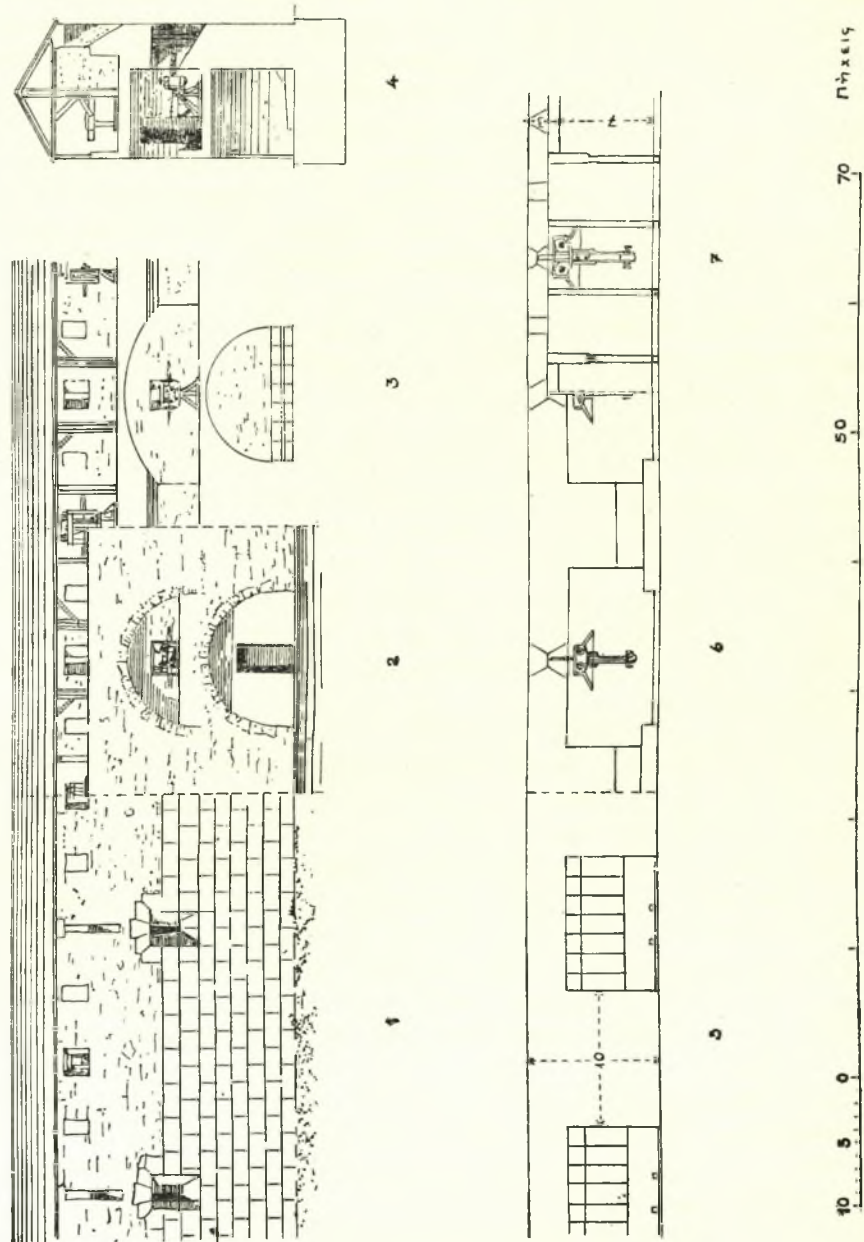
Ή Διόδωρος λέγει περι των Ροδίων (XX, 100, 4), ότι μετά την πολιορκίαν *άνωκοδό-
 μησαν δέ και τό θέατρον και τά πεπτωκότα των τειχών και των άλλων τόπων τους καθη-
 ρημένους, πολλῶ κάλλιον ή προϋπήρχον*. Ήπωςδήποτε όμως εύρύτερα μεταβολή τής
 όχυρώσεως φαίνεται ότι συνετελέσθη μετά τόν καταστρεπτικόν σεισμόν του 227/226,
 ό όποιος έδωκεν άφορμήν εις γενικήν άνανέωσιν τής πόλεως, διαπιστουμένην και έκ
 των άνασκαφικών δεδομένων.

Ή μεγάλη έκτασις τής καταστροφής την όποιαν ύπέστησαν τότε τά τείχη, ως επίσης
 και ή έπακολουθήσασα βελτίωσις των, μαρτυροῦνται ρητῶς ύπό του Πολύβιου (V, 88,
 1): *Ή Ρόδιοι δέ κατά τους προειρημένους καιροὺς έπειλημμένοι τής άφορμής τής κατά τόν
 σεισμόν τόν γενόμενον παρ' αὐτοῖς βραχεί χρόνῳ πρότερον, έν ᾧ συνέβη τόν τε κολοσσόν
 τόν μέγαν πεσεῖν και τά πλείστα των τειχών και των νεωρίων, σῆτως έχείριζον ρουνεχῶς
 και πραγματικῶς τό γεγονός ως μή βλάβης, διορθώσεως δέ μάλλον, αὐτοῖς αίτιον γενέ-
 σθαι τό σύμπτωμα*. Κατωτέρω ό Πολύβιος έπεξηγεῖ τό λεγόμενον, ότι ή έκ του σει-
 σμοῦ καταστροφή έδωκεν άφορμήν εις την βελτίωσιν τής πόλεως, περιγράφων τάς
 ένεργείας των Ροδίων, κατόπιν των όποιων διάφοροι ήγεμόνες τής έποχής ένίσχυσαν
 πλουσιοπαρόχως την προσπάθειαν άποκαταστάσεως και άνανέωσεως των δημοσίων
 κατασκευών τής πόλεως.

Ούδεμία άλλη μαρτυρεῖται έκτεταμένη έπισκευή των τειχών τής Ρόδου μέχρι τής τε-
 λικῆς καταστροφής των. Ένεκα τούτου πρέπει νά δεχθῶμεν ότι ή μορφή την όποιαν
 έλαβεν ή όχύρωσις κατά την άνανέωσιν της ταύτην, μετά τινων επί μέρους μεταβολών,
 είναι εκείνη την όποιαν έπήνεσαν οί μεταγενέστεροι συγγραφείς.

Είς την νέαν ταύτην περίοδον των ροδιακών τειχών αναφέρονται και αί λεπτομέρειαι
 περι των μεταπυργίων των, τάς όποιάς άναγράφει ό Φίλων ό Μηχανικός, ζήσας περι την
 καμπήν του 3ου προς τόν 2ον αἰώνα και μάλιστα έντός του 2ου : *τινά δέ καθ' άπερ
 έν Ρόδῳ εις ψαλίδας συγκλειόμενας <...> πλάτη δέ έχουσι αί πάροδοι έπταπήχη και
 κάτωθεν φυλακτήρια έπτάκλινα, ὧν οί τοῖχοι οί μὲν ὀρθοὶ έσονται δεκαπήχεις τῶ τε μή-*

Σχ. 3. Αναπαράσταση μεσοπυργίου του τείχους της Ρόδου κατά Φίλωνα (Schramm). (1. Εξωτερική όψη, 2. Έσω-τερική όψη, 3. Κατά μήκος τομή, 4. Ήγκαρσία τομή, 5. Κάτοψις Ισογείου, 6. Κάτοψις 1ου όρόφου, 7. Κάτοψις 2ου όρόφου)

κει και τῷ πάχει οἱ δὲ πλάγιοι μῆκος ἔχουσιν ἴσον τοῖς ὀρθοῖς, πλάτος δὲ τρίτην. Οὕτω δὲ καὶ οἰκοδομηθέντων τό τε ἀνάλωμα ἔλαττον ἔσται, καὶ οἱ μὲν δεκαπῆχεις ὑπὸ τῶν λιθοβόλων οὐδὲν πείσσονται, οἱ δὲ τριπῆχεις τὸ πάχος ὄντες, ἐάν τι πάσχωσιν ὑπὸ τῶν πληγῶν ταχὺ ἀποστερεώσομεν τὸ φυλακτήριον τοῦτο²⁵.

Τῶν ροδιακῶν τούτων μεταπυργίων, τὰ ὁποῖα περιελάμβανον, ὑπὸ τὰς ἐπάλξεις καὶ τὰς παρόδους, καμαροσκεπεῖς χώρους μὲ θυρίδας πρὸς τὰ ἔξω διὰ βλητικὰς μηχανάς, κάτωθεν δὲ αὐτῶν φ υ λ α κ τ ῆ ρ ι α, ἐπεχειρήθη ὑπὸ τοῦ Schramm σχεδιαστικῆ ἀναπαράστασις εἰς τὴν σημειωθεῖσαν ἔκδοσιν τοῦ Φίλωνος (αὐτ. Σχεδ. 6). Ἐπὶ τῇ βάσει ταύτης παρεσχέθη ὑπὸ τοῦ ἰδίου λεπτομερεστέρα ἀναπαράστασις εἰς τὸ βιβλίον τῶν Kromayer-Weith, ἡ ὁποία παρατίθεται εἰς τὸ Σ χ έ δ ι ο ν 3 τοῦ παρόντος. Ἐπὶ τοῦ προκειμένου σημειοῦται ὅτι ἡ ἐξερεύνησις τῶν μέχρι τοῦδε ἀποκαλυφθέντων μερῶν τῆς ὀχυρώσεως τῆς Ρόδου δὲν ἀπέδωκε, βέβαια τουλάχιστον, στοιχεῖα σχετιζόμενα πρὸς τὴν εἰρημένην διαμόρφωσιν τῶν μεταπυργίων. Ὡς πρὸς τὸν τρόπον στεγάσεως τῶν ἐν λόγῳ χώρων διὰ ψαλίδων, οὗτος ἀπαντᾷ συχνότατα ἐπὶ τῆς νήσου εἰς κατασκευὰς τῆς Ἑλληνιστικῆς ἐποχῆς καὶ μάλιστα τοῦ 2ου π. Χ. αἰῶνος, ταφικὰς καὶ ἄλλας, ὑπογείους ἢ περιλαμβανόμενας ἐντὸς τῆς μάζης, τείχους, βράχου κ.λ.π.²⁶.

Χρήσιμος διὰ τὴν ἱστορίαν τῶν τειχῶν τῆς Ρόδου εἶναι ὡσαύτως ἡ διήγησις τοῦ Ἄππιανου περὶ τῆς πολιορκίας τοῦ Μιθριδάτου κατὰ τὸ 88 π.Χ. Οἱ Ρόδιοι, λέγει ὁ Ἄππιανός (Μιθρ. 24), ἀναμένοντες τὸν Μιθριδάτην, *τά τε τείχη σφῶν καὶ τοὺς λιμένας ἐκρατύναντο καὶ μηχανὰς ἄπασιν ἐφίστανον . . . ἐπιπλέοντος δὲ τοῦ Μιθριδάτου τὰ προάστεια καθήρουν, ἵνα μηδὲν εἴη ἔχρησιμα τοῖς πολεμοῖς καὶ ἐπὶ ναυμαχίαν ἀνήγοντο . . .* Ἐνδιαφέρει ἰδιαίτερος ὡς πρὸς τὸ χωρίον τοῦτο ὅτι, ὡς διεπιστώθη στρωματογραφικῶς, μέρος τοῦ παρὰ τὸν μέγαν λιμένα ἀποκαλυφθέντος τείχους, περὶ τοῦ ὁποίου ἐγένετο λόγος ἀνωτέρω, ἔχει ἀνακατασκευασθῆ κατὰ τὴν ἐποχὴν περίπου τῆς πολιορκίας ταύτης²⁷.

Ἐκ τῆς περαιτέρω διηγήσεως ἐνδιαφέρει ἡ μνεῖα τοῦ κλειομένου λιμένος, ὁ ὁποῖος, ὡς εἶδομεν εἰς τὸν Διόδωρον, ἦτο ὁ *μικρὸς λιμῆν*, τοῦ Μανδρακίου. Εἰς τοῦτον κατέφυγον τὰ πλοῖα τῶν Ροδίων μετὰ τὴν ναυμαχίαν, ὡς ἦτο ἄλλωστε φυσικόν, ἐφ' ὅσον ἐπρόκειτο περὶ τοῦ πολεμικοῦ λιμένος: *εἴτ' ἐπιστρέψαντες εἰς τὸν λιμένα κατέφυγον καὶ κλείθροις αὐτὸν διαλαβόντες ἀπὸ τῶν τειχῶν τὸν Μιθριδάτην ἀπεμάχοντο. ὁ δὲ τῇ πόλει παραστρατοπεδεύων καὶ συνεχῶς τῶν λιμένων πειρώμενος καὶ ἀποτυγχάνων, ἀνέμενε τὸ πεζὸν ἐκ τῆς Ἀσίας οἱ παραγενέσθαι* (Μιθρ. 24). Ἡ εὐθὺς μετὰ τὸ κλείσιμον τοῦ λιμένος ἀναγραφὴ τῆς ἀπὸ τῶν τειχῶν ἀποκρούσεως τοῦ Μιθριδάτου, καθ' ὃν χρόνον οὗτος ἀνέμενεν ἀκόμη τὴν ἄφιξιν τοῦ πεζοῦ του, δὲν εἶναι ἀπίθανον ὅτι σημαίνει ἀντίστασιν τῶν Ροδίων κυρίως ἀπὸ τῆς ὀχυρώσεως τοῦ *μικροῦ λιμένος*· διότι ὁ λιμῆν οὗτος, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸν *μέγαν λιμένα*, ὁ ὁποῖος, ὡς εἶδομεν, εὐρίσκετο ἐκτὸς τοῦ τείχους, πρέπει νὰ περιλαμβάνετο εἰς τὴν ὀχύρωσιν. Τοῦτο συμπεραίνεται ὄχι μόνον ἐκ τοῦ πολεμικοῦ χαρακτῆρος του καὶ μάλιστα καὶ ἐκ τῆς παρ' αὐτὸν ἐγκαταστάσεως τῶν

25. Βλ. Diels-Schramm, ἔ. ἀ. I, 17-19. Μνεῖα τῶν ροδιακῶν μεσοπυργίων ὑπὸ τοῦ Φίλωνος γίνεται καὶ κατωτέρω (1, 59, 84): *τὰ δὲ μεσοπύργια οἰκοδομεῖν καθάπερ ἐν Ρόδῳ.*

26. Σημείωσιν χαρακτηριστικῶν διὰ τὴν Ἑλληνιστικὴν οἰκοδομίαν τῆς Ρόδου δειγμάτων καμαροειδῶν κατασκευῶν (τάφων, ὑπονόμων, γεφύρας, ἀνδρῶν κ.λ.π.) βλ. εἰς Inglieri, ἔ. ἀ. 18 ἀριθ. 23, 19 ἀριθμ. 27, 20 ἀριθμ. 33, 21 ἀριθμ. 34. AM 73 (1958) 153, εἰκ. 1, πίν. 132. E. Dyggve, Lindos, III (1960) 241 ἔξ., 254 ἔξ.

27. Πρβλ. ΠΑΕ 1953, 278.

νεωρίων, αλλά και εκ τμήματος αρχαίας ιδιομόρφου κατασκευής, σφζομένου επί του αρχαίου επίσης λιμενοβραχίονος, τὸ ὁποῖον ἐρμηνεύεται ὡς ἀνήκον εἰς συνδυασμὸν ἀποβάθρας καὶ ὀχυρώσεως²⁸.

Ὁ Μιθριδάτης, *τῇ πόλει παραστρατοπεδεύων*, εἶχεν ἀσφαλῶς ἐγκαταστήσει, εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς, τὴν βάσιν τῶν ἀπὸ ξηρᾶς ἐπιχειρήσεών του, ὡς καὶ ὁ Δημήτριος, παρὰ τὴν νοτιὰν πλευρὰν τῆς ὀχυρώσεως. Πρὸς τὸν πλήρη ἀποκλεισμὸν τῆς ἐσωτερικῆς ταύτης πλευρᾶς, ὁ ὁποῖος ἐνετάθη ἀναμφιβόλως μετὰ τὴν ἄφιξιν τοῦ ἀναμενομένου πεζοῦ, συν-εσχετίσθη ἐν ἀσύνηθες τελευταῖον εὕρημα τῶν ἀνασκαφῶν τῆς Ρόδου. Πρόκειται περὶ τῆς ἀποκαλύψεως μεγάλου ἀριθμοῦ προχείρων τάφων ἢ καλύτερον βίβη προφανῶς καταχωσθέντων ἐντὸς τῆς ἄμμου νεκρῶν, πρὸ τῆς γραμμῆς τῆς θαλασσίας ὀχυρώσεως, παρὰ τὴν ἀνατολικὴν παραλίαν τῆς πόλεως²⁹. Ἐκ ροδιακοῦ νομίσματος τοῦ β' ἡμίσεος τῆς 2ας ἑκατονταετηρίδος, ἀνευρεθέντος μεταξὺ τῶν ὀδόντων ἐνὸς σκελετοῦ, συνήχθη τὸ συμπέρασμα ὅτι αἱ ταφαὶ εἰς τὴν θέσιν ταύτην ἐγιναν κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς πολιορκίας τοῦ Μιθριδάτου, ἐπειδὴ ἀκριβῶς, ἔνεκα τοῦ ἀποκλεισμοῦ, αἱ παρὰ τὴν νοτιὰν πλευρὰν τῆς πόλεως κείμεναι κανονικαὶ νεκροπόλεις ἦσαν ἀπρόσιτοι εἰς τοὺς Ρόδιους.

Καίτοι ὁ Μιθριδάτης ὑπελείπετο προφανῶς τοῦ Δημητρίου κατὰ τὴν ἐν γένει προ-παρασκευὴν, ὁ ἐξ αὐτοῦ κίνδυνος ἦτο ἐπίσης σοβαρὸς. Οἱ Ρόδιοι ἐν τούτοις ἀντεμετώπι-σαν ἀκλόνητοι τὴν δευτέραν ταύτην πολιορκίαν, ἰδιαιτέρως δὲ ἀξιοπρόσεκτον εἶναι ὅτι, ἐκ τῆς συντόμου ἔστω περιγραφῆς τοῦ Ἀππιανοῦ, οὐδεμία ἀπολύτως ἀνησυχία τῶν πολιορκουμένων διαφαίνεται ὡς πρὸς τὴν ἀντοχὴν τῆς ἀνανεωθείσης ἡδὴ ὀχυρώσεώς των.

Μετὰ τὴν κατασκευὴν τῆς *σαμβύκης*, ἡ ὁποία, κατὰ τὸν συγγραφέα (Μιθρ. 26), ἦτο *μηχάνημα μέγιστον ἐπὶ δύο νεῶν φερόμενον*, ὁ Μιθριδάτης ἐπεχείρησε γενι-κὴν αἰφνιδιαστικὴν ἐπίθεσιν, βασιίσας τὰς ἐλπίδας του κυρίως ἐπὶ τῆς ὑποδείξεως ἐνὸς μικροῦ μέρους τῆς ὀχυρώσεως, τὸ ὁποῖον, κατὰ τύχην προφανῶς, εἶχε παραμείνει ἀσθε-νές: *αὐτομόλων δ' αὐτῷ λόφον ὑποδείξαντων ἐπιβατόν, ἧ Ἀταβυρίου Διὸς ἱερὸν ἦν καὶ κολοβὸν τείχιον ἐπ' αὐτοῦ, τὴν στρατιὰν ἐς τὰς ναῶς νυκτὸς ἐπέβησε καὶ ἐτέροις ἀναδοῦς κλίμακας ἐκέλευσε χωρεῖν ἑκατέρους μετὰ σιωπῆς, μέχρι τινὲς αὐτοῖς πυρσεύσειαν ἐκ τοῦ Ἀταβυρίου, καὶ τότε ἀθρόως, μετὰ βοῆς... τοὺς μὲν τοῖς λιμέσιν ἐπιπίπτειν, τοὺς δὲ τὰ τείχη βιάζεσθαι* (Μιθρ. 26). Μετὰ τὴν ἀποτυχίαν τοῦ αἰφνιδιασμοῦ, *Ῥόδιοι δ' αὐ-τοῖς ἀκαταπλήκτως ἀντανκραγόντων καὶ ἀθρόως ἀναδραμόντων ἐς τὰ τείχη, οἱ βασιλικοὶ νυκτὸς οὐδὲν ἐπεχείρουν, ἡμέρας δ' ἀπεκρούσθησαν. ἡ σαμβύκη δ' ἐπαχθεῖσα τοῦ τείχους ἦ τὸ τῆς Ἰσιδος ἱερὸν ἐστίν, ἐφόβει μάλιστα βέλη τε πολλὰ ὀμοῦ καὶ κριὸς καὶ ἀκόντια ἀφιῖσα. στρατιῶται τε σκάφει πολλοῖς αὐτῇ μετὰ κλιμάκων παρέθεον ὡς ἀναβησόμενοι δι' αὐτῆς ἐπὶ τὰ τείχη. οἱ δὲ Ῥόδιοι καὶ τάδε εὐσταθῶς ὑπέμενον... (Μιθρ. 26/27).*

Ὡς συνάγεται ἐκ τῆς διηγήσεως ταύτης τοῦ Ἀππιανοῦ τὸ Ἀταβύριον τῆς πόλεως ἔκει-το ἐπὶ ἐμφανοῦς λόφου πλησίον τοῦ τείχους καὶ κατὰ πᾶσαν πιθανότητα παρὰ τὴν νο-τιὰν πλευρὰν τῆς ὀχυρώσεως, παρὰ τὴν ὁποῖαν ὑπῆρχον διακυμάνσεις τοῦ ἐδάφους³⁰. Περισσότερον ἀόριστος εἶναι ἡ ἐνδειξις περὶ τοῦ *ἱεροῦ τῆς Ἰσιδος*, περὶ τοῦ ὁποῖου συνάγεται ἁπλῶς ὅτι ἔκειτο εἰς θέσιν κειμένην πλησίον τοῦ παραλιακοῦ τείχους, τοῦ ἀποτελοῦντος τὸ μεγαλύτερον μέρος τοῦ περιβόλου τῆς πόλεως³¹.

28. Πρβλ. AM 73 (1958) 154, παρ. πίν. 131, 1.

29. Πρβλ. Ἔργον Ἀρχ. Ἔτ. 1961, 220, εἰκ. 232.

20. Πρβλ. A. Maiuri, Rodi (1921), 23. Hiller, ἔ.ἀ. 765.

31. C. Torr, Rhodes in ancient times, 2. H. Van Gelder, Gesch. alt. Rhodier, 8.

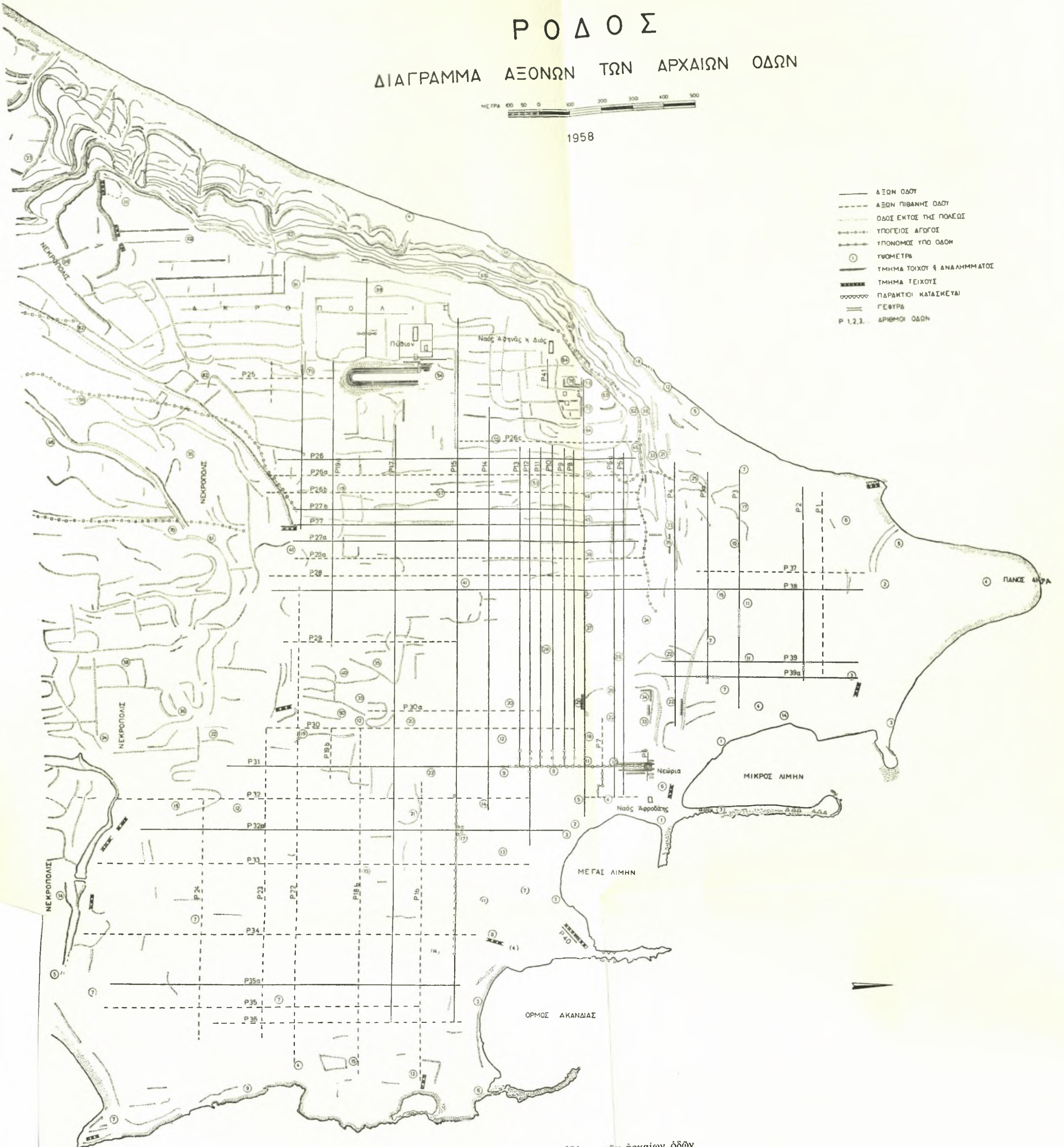

ΡΟΔΟΣ

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ ΑΞΟΝΩΝ ΤΩΝ ΑΡΧΑΙΩΝ ΟΔΩΝ

1958

Σχεδ. 4. Ρόδος. Διάγραμμα αξόνων των αρχαίων οδών

Ἐκ τῆς συντόμου ἐπίσης περιγραφῆς ὑπὸ τοῦ Ἀππιανοῦ (Ἐμφ. IV, 305 ἐξ.) τῆς πολιορκίας τοῦ Κασσίου (42 π.Χ.) οὐδὲν οὐσιώδες προστίθεται εἰς τὴν γνῶσιν τῆς Ροδιακῆς ὀχυρώσεως. Κατὰ τὴν πολιορκίαν ταύτην οἱ Ρόδιοι ἐμφανίζονται μειονεκτοῦντες ἐξ ἀρχῆς ὡς πρὸς τὸν ἐκφυλισθέντα ἤδη στόλον τῶν ἔναντι τοῦ Κασσίου, ὁ ὁποῖος ἦτο ἐφωδιασμένος διὰ πολλῶν καὶ βαρέων πλοίων. Ἔτι σοβαρώτερον μειονέκτημα ἀπέτελεσε διὰ τοὺς πολιορκουμένους ἡ ὑπαρξίς ἰσχυρᾶς προφανῶς μερίδος πολιτῶν προσκειμένων πρὸς τὸν Κάσσιον, οἱ ὅποιοι καὶ εἰσήγαγον αὐτὸν τελικῶς εἰς τὴν πόλιν (αὐτ. 73): *εἵκαζον δὲ οἱ πολλοί, καὶ ἐδόκει γενέσθαι, τοὺς χαρίεντας αὐτῶ τῶν πολιτῶν ὑπανοῖξαι πυλίδας ἐλέω τῆς πόλεως καὶ προμηθεῖα τροφῶν.*

Ἡ πόλις εἶχε καὶ πάλιν ἀποκλεισθῆ καὶ ἀπὸ γῆς καὶ ἀπὸ θαλάσσης. Οἱ Ρόδιοι, *ἀναδραμόντες ἐπὶ τὰ τεῖχη πάντα τε ὄπλων ἐπλήρουν, καὶ ἀπεμάχοντο ὁμοῦ τοὺς περὶ τὸν Φάννιον ἀπὸ τῆς γῆς ἐνοχλοῦντας καὶ τὸν Κάσσιον τοῖς πρὸς θαλάσση τείχεσι τὸ ναυτικὸν οὐκ ἀνέτοιμον ἐς τειχομαχίαν ἐπαγαγόντα* (αὐτ. 72).

Ἡ πηγὴ ἀπὸ τῆς ὁποίας ἀρύεται ὁ Ἀππιανὸς ἦτο εὐμενῆς πρὸς ἐκείνους οἱ ὅποιοι εἰσήγαγον εἰς τὴν πόλιν τὸν Κάσσιον³²: *οἱ συνετώτεροι, λέγει ὁ συγγραφεύς. Ἐνεκα τούτου δὲν θὰ ἔπρεπε νὰ δοθῆ ἀπόλυτος πίστις εἰς τὴν ἐμφάνισιν τῆς ἀμυντικῆς προσπαθείας τῶν Ροδίων ὡς καταδεδικασμένης: Ρόδος μὲν δὴ δύο πείραις καμοῦσα ἐκ τε γῆς καὶ θαλάσσης ἐπολιορκεῖτο· καὶ οὐδὲν, ὡς ἐν ἔργῳ ταχεῖ καὶ ἀδοκίμῳ, παρεσκεύαστο αὐτοῖς ἐς πολιορκίαν. ὅθεν ἦν εὐδηλον ἀλώσεσθαι τάχιστα τὴν πόλιν ἢ χερσὶν ἢ λιμῶ· καὶ τάδε Ροδίων οἱ συνετώτεροι καθέωρων. . . Ἐγγύτερος πρὸς τὸ πράγματι γενόμενον ὁ Δίων ὁ Κάσσιος (XLVII, 33 4), οὔτε γὰρ ἀντέστησαν, λέγει.*

Ὅπως δὴποτε, ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τῆς ἐνδιαφερούσης κυρίως ἐνταῦθα, ἄξιον προσοχῆς εἶναι, ὅτι, καίτοι ὑπὸ τοῦ Ἀππιανοῦ ἀναγράφονται λεπτομερῶς αἱ κατὰ θάλασσαν ἐπιτυχίαι τοῦ Κασσίου, οὐδεμίαν ἀπολύτως ἐπιτυχίαν ἀναφέρεται, ὅπως ἄλλωστε καὶ κατὰ τὴν ἐξιστόρησιν τῆς πολιορκίας τοῦ Μιθριδάτου, ἐναντίον τῆς ὀχυρώσεως ἢ τῶν ἐπ' αὐτῆς ἀμυνομένων. Ἡ διάθεσις ὁμοῦ τοῦ συγγραφέως νὰ δικαιολογήσῃ τοὺς παραδόντας τὴν πόλιν εἰς τὸν Κάσσιον εἶναι τοσαύτη, ὥστε δὲν φαίνεται πιθανὸν ὅτι οὗτος θὰ παρέλειπε νὰ ὑπογραμμίσῃ οἰανδήποτε διαπιστωθεῖσαν ἀδυναμίαν τῆς ὀχυρώσεως, διὰ νὰ δικαιολογήσῃ τὴν ἄποψιν περὶ τοῦ ματαίου τῆς περαιτέρω ἀντιστάσεως τῶν Ροδίων.

Οἱ σημειωθέντες ἔπαινοι τῶν τειχῶν τῆς Ρόδου ὑπὸ τῶν συγγραφέων τῆς ἐποχῆς τῆς Ρωμαιοκρατίας μαρτυροῦν περὶ τῆς εἰς καλὴν κατάστασιν διατηρήσεώς των μέχρι τουλάχιστον τῶν μέσων περίπου τῆς 2ας μ.Χ. ἑκατονταετηρίδος.

Ἐκ τῶν συγγραφέων τούτων ὁ Αἴλιος Ἀριστείδης (XL III, 3), ὁ ὁποῖος ἐγνώριζε καλῶς τὴν Ρόδον, παρὰ τὸ ἄκρως ρητορικὸν ὕφος τοῦ λόγου του, καθορίζει σαφῶς τὸν χαρακτῆρα καὶ τὰς γενικὰς γραμμάς τῆς συνθέσεώς της, ἐπιβεβαιουμένης ἤδη κατὰ τὴν βαθμηδὸν προϊούσαν ἐπαύξησιν τῆς γνώσεως τῆς πόλεως.

Εἰς τὰ τεῖχη ἀποδίδεται ὑπὸ τοῦ Ἀριστείδου ὁ μεγαλύτερος ἔπαινος: *τὸ δὲ πᾶσι καὶ πρὸ πάντων θαῦμα καὶ ὀφθαλμοῖς κόρον οὐκ ἔχον, τὸν τῶν τειχῶν κύκλον καὶ τῶν ἐγκαταμεμειγμένων πύργων τὸ ὕψος καὶ τὸ κάλλος ἀντὶ λαμπτήρων τοῖς προσπλέουσιν ὄν, ὥστ' εἶναι μόνον τοῖς εἰς Ρόδον καταίρουσι καὶ προσορῶσι μείζοσιν εὐθὺς τὴν γνώμην γίνεσθαι. τὸ δὲ πάντων κάλλιστον οὐκ ἀπρητημένον τὸν κύκλον τοῦτον τῆς ἄλλης πόλεως οὐδὲ κενὸν οὐδὲν ἐν μέσῳ ποιοῦντα, ἀλλὰ προσεχῆ τῇ πόλει, ὥσπερ στέφανον κε-*

32. Πρβλ. αὐτ. 170.

φαλή περιθέοντα. *μόνην δὲ ἦν εἰπεῖν τὴν Ρόδον καὶ κατ' οἰκίαν καὶ κοινῇ τετειχίσθαι ἑώκει γὰρ ἀλλῆς ἔρκει τὰ τεῖχη καὶ τοσοῦτον ἡδύνατο παρὰ τὴν εἴσω πόλιν, ὅσον ὀρίζειν αὐτήν, ἐπὶ τῆγε ἀξία πάντα ἦν ἴσα.*

Τὸ λεγόμενον ὑπὸ τοῦ Ἀριστείδου, ὅτι μεταξὺ τοῦ τείχους καὶ τῆς ἄλλης, τῆς ὠκοδομημένης πόλεως, δὲν ὑπῆρχον κενά, ἐπιβεβαιοῦται καὶ κατὰ τὴν συνεχιζομένην ἐξερεύνησιν τῆς Ρόδου, ἰσχύει δὲ κυρίως διὰ τὴν κάτω πόλιν· διότι ἡ Ἀκρόπολις, ὡς λέγει προηγουμένως ὁ ρήτωρ, ἦτο *πεδίων καὶ ἀλσῶν μεστή*³³.

Ἐνδιαφέρει πρὸς τοῦτοις ὅτι ὁ Ἀριστείδης, ὁμιλῶν περὶ τῶν τειχῶν, μεταχειρίζεται παρφηγούμενον χρόνον: *μόνην δὲ ἦν εἰπεῖν τὴν Ῥόδον. . . ἑώκει γὰρ ἀλλῆς ἔρκει τὰ τεῖχη. . .* Τοῦτο θὰ ἐδικαιολογεῖ τὴν ὑπόθεσιν ὅτι ὁ σεισμός τοῦ 142 μ.Χ.³⁴, ὁ καταστρέψας τὴν Ρόδον, εἶχε φέρει καὶ τὴν ὀχύρωσίν τῆς ἐπίσης εἰς τοιαύτην κατάστασιν, ὥστε ἅπασαι αἱ ἀναφερόμεναι ἀρεταὶ τῆς νὰ ἀνάγονται εἰς τὸ παρελθόν. Ὡς γνωστὸν ὑπὲρ τῆς ἀποκαταστάσεως τῶν ζημιῶν τοῦ σεισμοῦ τούτου συνηγορεῖ διὰ τοῦ λόγου του ὁ Ἀριστείδης. Ὑπάρχει ἐν τούτοις τὸ χωρίον τῶν Μεσσηνιακῶν τοῦ Πausανίου, τὸ μνημονευθὲν εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ παρόντος, εἰς τὸ ὁποῖον, ὡς εἶδομεν, τὰ τεῖχη τῆς Ρόδου συγκαταλέγονται μεταξὺ τῶν ἀρίστων, τὰ δὲ Μεσσηνιακὰ ἐγράφησαν μετὰ τὸν ἐν λόγῳ σεισμόν, ὁ ὁποῖος ἀναφέρεται ὑπὸ τοῦ Πausανίου εἰς τὰ Ἀρκαδικὰ (VIII, 43, 4)³⁵. Πρέπει λοιπὸν νὰ δεχθῶμεν ὅτι ἐν τῷ μεταξὺ ἡ ροδιακὴ ὀχύρωσις εἶχεν ἀποκατασταθῆ, ἴσως διὰ τῆς βοήθειας τοῦ Ἀντωνίνου, τὴν ὁποῖαν ἀναφέρει ὁ περιηγητὴς³⁶, ἢ ὅτι οὗτος ἐγνώριζε, ἀμέσως ἢ ἐμμέσως, τὴν πρὸ τοῦ σεισμοῦ κατάστασιν τῆς Ρόδου. Πιθανώτερον εἶναι ὅμως ὅτι ἡ σημειωθείσα χρῆσις παρφηγούμενου χρόνου ὑπὸ τοῦ Ἀριστείδου ὠφείλετο εἰς ρητορικὴν ὑπερβολήν, ἀποσκοποῦσαν εἰς τὴν ἐμφάνισιν τῆς ἐν γένει καταστάσεως τῆς πόλεως ὑπὸ μολαινοτέραν χροιάν· χωρὶς νὰ ἀποκλείεται βεβαίως ὅτι αὕτη ἀναφέρεται ἐπίσης εἰς τὴν ἔκτασιν τῆς καταστροφῆς τῶν λοιπῶν οἰκοδομῶν τῆς πόλεως, αἱ ὁποῖαι, κατὰ τὸν ρήτορα, συνεσχετίζοντο στενῶς πρὸς τὸ τεῖχος. Ὡς διαπιστοῦται ἐκ τῶν ἀνασκαφῶν ἢ ἐκ τοῦ σεισμοῦ καταστροφή τῶν οἰκοδομῶν τούτων ἦτο πράγματι μεγάλη³⁷.

I. Δ. ΚΟΝΤΗΣ

33. Πρβλ. Κοντήν, Συμβολή, 4 ἐξ. ΠΑΕ 1952, 547 ἐξ. 1954, 351 ἐξ.

34. Περὶ τῆς χρονολογήσεως τοῦ σεισμοῦ κατὰ τὸ 142 μ.Χ. ἀντὶ τοῦ 155, ὡς ἐπιστεῦετο μέχρι πρό τι-
νος βλ. L. Morricone, Boll. d'Arte 1950, 74, 17.

35. Πρβλ. W. von Christ-W. Schmid-O. Stählin, Gesch. Griech. Litteratur, 756. Περὶ τῆς συγγραφῆς
τοῦ λόγου τοῦ Ἀριστείδου κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Ἀντωνίνου τοῦ Εὐσεβοῦς βλ. αὐτ. 701.

36. Πρβλ. Torr, Rhodes in ancient times, 55.

37. Βλ. AM 73 (1958) 157.

Ο “ΚΕΡΑΙΑΤΗΣ,, ΤΗΣ ΕΓΚΩΜΗΣ

Κατὰ τὸ 1948 αἱ ἀνασκαφαὶ τοῦ κ. Πορφυρίου Δικαίου εἰς τὴν Ἑγκωμὴν τῆς Κύπρου ἀπεκάλυψαν σπουδαῖον χαλκοῦν ἀγαλμάτιον εἰκονίζον κερασφόρον ἀνδρικήν μορφήν. Τὸ ἀξιόλογον τοῦτο ἔργον ἔκτοτε ἐμνημονεύθη καὶ ἀπεικονίσθη πολλάκις. Πρὸ ὀλίγου ὁ ἀνασκαφεὺς ἔδωκε τὴν πρώτην λεπτομερῆ δημοσίευσιν¹. Τὸ ἀγαλμάτιον εὗρέθη ἐντὸς οἰκήματος ἐκ πελεκητῶν λίθων, ὅπερ κατὰ τὸν Δίκαιον ἐκτίσθη πρὸ τοῦ τέλους τοῦ 13ου π.Χ. αἰῶνος². Ἐκεῖτο ἐντὸς ἀβαθοῦς λάκκου σκαφέντος εἰς τὸ ἀνώτατον δάπεδον τοῦ δωματίου Χ, χρονολογουμένου εἰς τὸν ἐνδέκατον αἰῶνα. Προέκυψαν ὅμως ἐνδείξεις, ὅτι «τὸ ἄγαλμα ἦτο κέντρον λατρείας ἐντὸς τοῦ αὐτοῦ χώρου εἰς πολὺ ἀρχαιότεραν περίοδον»³. Ἐν τούτοις ὁ Δίκαιος περιορίζει τὴν λατρείαν ταύτην καὶ τὴν χρονολογίαν τῆς «λίαν ἐνωρὶς εἰς τὸν 12ον αἰῶνα», διότι τὰ βαθύτερα δάπεδα παρέσχον κεραμεικὴν ΠΒ. Τοῦτο εἶναι βεβαίως τὸ ἀνασκαφικὸν συμπέρασμα. Ἐν τούτοις τὸ γεγονός, ὅτι τὸ ἀγαλμάτιον εὗρέθη ὑπὸ ὄρους δεικνύοντας προσπάθειαν ὅπως τηρηθῶσιν οἱ ὄροι μῆδὲ παλαιότερας παραδόσεως, συνδυαζόμενον καὶ πρὸς τὸν ρυθμὸν τοῦ ἀγαλματίου, ἐπιτρέπει πιθανῶς νὰ ἀνέλθωμεν καὶ εἰς ὑψηλοτέραν χρονολογίαν. Τὸ ἀγαλμάτιον ἴσως ἀπετέλει ἰδιαίτερον θρησκευτικὸν κειμήλιον, ἴσως ἀλλαχόθεν μεταφερθὲν καὶ ἔχον παλαιότεραν ἱστορίαν. Ὁ ἐξαίρετος ρυθμὸς καὶ αἱ σεβασταὶ διαστάσεις τοῦ ἔργου τούτου προδίδουν ἀκόμη παλαιότεραν παράδοσιν ἀποπνέουσαν τὸ ἄρωμα τῆς περιόδου ΠΙΑ. Δυνάμεθα ἴσως νὰ ἀποβλέψωμεν μέχρι τῶν μέσων τοῦ 14ου αἰῶνος.

Τὸ ἀγαλμάτιον (Π ἰ ν. 34, α - δ, κατὰ Δίκαιον ἔ. ἀ.) ἔχει ὕψος 0,55 μ. καὶ παριστᾷ νεαρὸν θεὸν ἐν μετωπικῇ στάσει, μὲ τὸν ἀριστερὸν πόδα ἐλαφρότατα ἐξέχοντα. Φορεῖ περίζωμα συγκρατούμενον διὰ στερεᾶς ζώνης. Ἐπὶ τῆς κεφαλῆς φέρει δερμάτινον κρᾶνος δεικνύον οὐλον τρίχωμα καὶ κοσμούμενον ὑπὸ δύο δυσαναλόγως μεγάλων κεράτων βοείων. Ἡ στερέωσις τῶν κεράτων τούτων προϋποθέτει τοῦλάχιστον ἐσωτερικὴν στεφάνην μεταλλίνην ἢ ξυλίνην εἰς τὸ κάτω μέρος τοῦ κρᾶνος, ἥτις ἐνταῦθα εἶναι ἀόρατος, ὡς καλυπτομένη ὑπὸ τοῦ δέρματος. Δύναται ἔτι πιθανώτερον νὰ ὑποτεθῆ, ὅτι ὀλόκληρον τὸ κρᾶνος συνέκειτο ἐσωτερικῶς ἐκ στερεωτέρου, ἀκάμπτου ὕλικου. Ἀκόμη καὶ πλεκτὸν ἐκ λεπτῶν, στερεῶν κλαδίων ἠδύνατο νὰ εἶναι. Πράγματι, ἡ ἐπένδυσις, ἥτις λόγῳ τῶν οὐλῶν ἐρίων δέον νὰ νοηθῆ ὡς δέρμα προβάτου, οὔτε ἀσφάλειαν θὰ παρείχεν, οὔτε θὰ ἦτο δυνατόν τὰ βαρέα κέρατα νὰ στερεωθοῦν ἐπ’ αὐτῆς καὶ μόνης, ἄνευ τῆς ὑπάρξεως ἐσωτερικοῦ σκελετοῦ.

Ἐκ τῶν χειρῶν τοῦ ἀγαλματίου ἡ μὲν ἀριστερὰ φέρεται πρὸς τὸ στῆθος μετὰ συνεσφιγμένης πυγμῆς, ἡ δὲ δεξιὰ κάμπτεται ὀριζοντίως ἀπὸ τοῦ ἀγκῶνος, μὲ τὴν παλάμην ἀνοικτὴν καὶ ἐστραμμένην πρὸς τὰ κάτω. Πρόκειται περὶ ἀσυνήθους χειρονομίας, ἥτις δὲν

1. The Bronze Statue of a horned God from Enkomi, Arch. Anz. 1962, 1-40.

2. Ἐ. ἀ. σελ. 1.

3. Ἐ. ἀ. 37.

ἔμεινεν ἀπαρατήρητος ὑπὸ τοῦ Δικαίου, ἐρμηνεύσαντος ταύτην ὡς ἔχουσιν τὴν ἔννοιαν τῆς προστασίας⁴.

Ὁ ρυθμὸς τοῦ ἀγαλματίου εἶναι ἐξαίρετος καὶ ὀρθῶς τονίζεται ὑπὸ τοῦ Δικαίου ἢ στερεὰ καὶ ἀνατομικῶς ἐπιτυχῆς διάπλασις τοῦ σώματος, τὸ στρογγύλον πρόσωπον μὲ στιβαρὰ χαρακτηριστικά, εὐθείαν ρίνα, ἀμυγδαλοειδεῖς ὀφθαλμοὺς καὶ φωτεινὸν μειδιάμα. Ὑπάρχει ἀναλογία τις ὄγκων πρὸς τὴν γρυποφόνον μορφήν ἐπὶ ἐλεφαντίνης λαβῆς κατόπτρου ἐκ τῆς αὐτῆς Ἐγκωμῆς⁵. Ἡ ἴδια ὁμως ἀναλογία μυικῆς διαπλάσεως ὑπάρχει καὶ ὡς πρὸς τὸν πολεμιστὴν ἐπὶ ἐλεφαντίνου πλακιδίου ἐκ τοῦ Ἀρτεμισίου τῆς Δήλου, ὅπερ εἶναι ἔργον ἀνήκον εἰς ἄλλην ἀσφαλῶς σχολήν⁶. Δέον νὰ σημειωθῇ ἐπὶ πλέον, ὅτι τὰ ὀλόγλυφα ἔργα καὶ μάλιστα τὰ μετάλλινα ὑπακούουν εἰς ἄλλους ρυθμοὺς ἐξελιξῶς. Ἐπὶ τῶν ἐλεφαντίνων τουναντίον παρατηροῦμεν μεγαλυτέραν συντηρητικότητα τῶν ἐργαστηρίων, δι' ὃ ἡ παρακμὴ εἰς τὸν ρυθμὸν τῶν ἐλεφαντίνων γλυπτῶν εἶναι βραδυτέρα ἢ εἰς ἄλλα ἔργα.

Τὴν μεγαλυτέραν ἀναλογίαν πρὸς τὸ ἀγαλμάτιον τῆς Ἐγκωμῆς παρουσιάζει μολύβδινον εἰδώλιον ἐκ Κάμπου τῆς Λακωνικῆς (Πί ν. 35 α-δ) εὑρεθὲν καὶ δημοσιευθὲν ἄλλοτε ὑπὸ τοῦ Τσοῦντα⁷. Τὸ ἔργον τοῦτο ἴσται ἀκόμη ὑπὸ τὴν πλήρη ἐπίδρασιν τῆς Μινωικῆς παραδόσεως, διὰ τοῦτο τὸ σῶμα εἶναι ραδινὸν καὶ φέρει τὸ Μινωικὸν περίζωμα μετὰ ζώνης καὶ θυλάκου. Εἶναι ὁμως καὶ ἐνταῦθα ἡ διάπλασις τῶν μῶνων ἔντονος. Ἐκεῖνα ὁμως, τὰ ὁποῖα παρέχουν μεγάλην ἀναλογίαν πρὸς τὸ ἀγαλμάτιον τῆς Ἐγκωμῆς, εἶναι τὸ πρόσωπον καὶ ἡ χειρονομία. Ἐὰν καὶ προφανῶς ἀρχαιότερον, τὸ ἀγαλμάτιον τοῦ Κάμπου παρουσιάζει (εἰς τὸν ρυθμὸν πάντοτε τῆς οἰκείας ἐποχῆς) τὸ αὐτὸ στρογγύλον καὶ ροδαλὸν πρόσωπον, τὴν αὐτὴν κατατομήν, τὸ αὐτὸ ἰλαρὸν μειδιάμα.

Ἡ σπουδαιότερα ὁμως ἀναλογία μεταξὺ τῶν δύο ἔργων εἶναι ἡ ἀσυνήθης στροφή τῆς ἀνοικτῆς παλάμης πρὸς τὰ κάτω. Τὸ ἀγαλμάτιον τοῦ Κάμπου στρέφει πρὸς τὴν Γῆν ἀμφοτέρως τὰς παλάμας. Ὁ Δίκαιος, ὡς εἶδομεν, ἔδωκε τὴν ἐρμηνείαν «προστασία». Ἐγὼ ἀνεξήγησα εἰς τὸ ἀσύνηθες χαρακτηριστικὸν ἄλλην ἐρμηνείαν, μετατοπίζουσαν τὸ θέμα εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ genre⁸. Τὴν ἐρμηνείαν ταύτην ἀντέκρουσεν ὁ Biesantz εἰς τὴν περι τοῦ βιβλίου μου κριτικὴν του⁹.

Εἶναι πιθανόν, μίαν ἡμέραν ἢ ἀσυνήθης αὕτη χειρονομία νὰ ἐρμηνευθῇ ὀριστικῶς, ὅποτε ἐνδεχομένως καὶ θὰ διαφανῇ σαφεστέρα ἢ συγγένεια μεταξὺ τῶν δύο ἀγαλμάτων. Ὅτι ἡ Κύπρος ὑπέστη, ἤδη μεσοῦσης τῆς Β' χιλιετηρίδος, ἰσχυρὰν τὴν ἐπίδρασιν τῆς

4. Ἐ. ἀ. 36: Extended right arm suggesting protection.

5. Ἐ. ἀ. 28. Εἰκόνα ὄρα παρὰ Bossert, Altkreta 491. Evans, Palace κλπ. IV 804 εἰκ. 782.

6. H. Gallet de Santerre, Délos Primitive (1958) πίν. xxiii. Τὴν ὁμοιότητα σημειοῖ καὶ ὁ Δίκαιος, ἀλλ' ὁ χαρακτηρισμὸς «strikingly similar» εἶναι ὑπερβολικὸς. Τὸ ἐλεφαντίνον τῆς Δήλου εἶναι κατωτέρα καὶ ἤδη ψυχρομένης τέχνης.

7. AE 1891 σ. 199. Tsountas-Manatt, The Myc. Age 160 καὶ πίν. 7 (ἐναντι σ. 158). Μαρινᾶτος-Χίμμερ, Κρήτη καὶ Μυκ. Ἑλλάς 224-5, ὁπόθεν καὶ αἱ ἡμέτ. εἰκόνας 5-8 ἐνταῦθα.

8. Μαρινᾶτος-Χίμμερ ἔ.ἀ. 224-225. Ὅρα κυρίως τὴν Ἑλλ. καὶ Ἀγγλ. ἐκδόσιν, ἐνθα τὰ κείμενα εἶναι πῶς πληρέστερα τῶν τῆς Γερμ. καὶ Ἰταλ. ἐκδόσεως.

9. Gymnasium 69 (1962) Heft 5, σ. 465-70: «Genreszene bei Metallplastik unwahrscheinlich».

Ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ παρατηρῶ ἐνταῦθα, ὅτι ἡ κριτικὴ αὕτη, ἐμβριθῆς καὶ ἐποικοδομητικὴ ἀναμφιβόλως, περιέχει ἐν τούτοις μερικὰς ἀνακριβεῖς παρατηρήσεις καὶ δυσαναλόγως πολλὰς αἰτιάσεις περὶ ζητημάτων, τὰ ὁποῖα εἴτε δὲν ἀνήκον εἰς τὴν δικαιοδοσίαν μου, εἴτε ἀπεκλείετο νὰ ἐκτεθοῦν ἐνδύτερον λόγῳ τῆς φύσεως τοῦ βιβλίου καὶ τῆς περιορισμένης ἐκτάσεως τοῦ κειμένου.

Κρήτης και εθθός ἀμέσως τῆς Μυκηναϊκῆς Ἑλλάδος, εἶναι ἤδη πολὺ γνωστόν. Ὁ Δίκαιος, φυσικά, ὁμιλεῖ καὶ οὗτος περὶ Μυκηναϊκῶν ἐπιδράσεων ἐπὶ τοῦ ἀγαλματίου τῆς Ἐγκωμης. Τὸ δὲ ἀγαλμάτιον τοῦ Κάμπου εὐρίσκεται εἰς τὸ ὄριον τῆς περιοχῆς ἐκείνης, τῆς Ἀρκαδικῆς -Μεσσηνιακῆς, ὁπόθεν κατὰ τὴν παράδοσιν καὶ κατὰ τὰ πορίσματα τῆς σημερινῆς ἐπιστήμης ἀפקίσθη ἢ Κύπρος. Ὀντως ὁ Κάμπος Ἀβίας κεῖται εἰς τὴν Δυτ. πλευρὰν τῆς Λακωνικῆς, τὴν ἀνοικτὴν πρὸς τὸν Μεσσηνιακὸν κόλπον καὶ δεχομένην ἐκεῖθεν ἔκπαλαι καὶ μέχρι σήμερον καὶ πολιτιστικὴν καὶ πολιτειακὴν ἐξάρτησιν, διότι οἱ φυσικοὶ ὄροι (εὐκολία συγκοινωνίας, ἐξοδος πρὸς πυκνότερον κατοικημένους χώρους κλπ.) ἐπιβάλλουν τοῦτο. Ἐπεδίωξα νὰ τονίσω¹⁰, ὅτι, μετὰ τὰ ἀποτελέσματα τῶν μέχρι τοῦδε ἀνὰ τὴν Μεσσηνίαν καὶ τὴν Τριφυλίαν ἀνασκαφῶν, σαφὲς ἀποβαίνει ὅτι:

1. Ὑπὸ τὸ ὄνομα «Ἀρκαδικὴ διάλεκτος» κρύπτεται ἢ «Παλαιοαχαϊκὴ», ὡς τὴν ὀνομάζουν οἱ εἰδικοὶ γλωσσολόγοι. Εἶναι δ’ αὕτη ἢ γλῶσσα τῶν Μυκηναϊκῶν πινακίδων, ἧτις ὠμίλειτο καὶ εἰς τὴν Μεσσηνίαν καὶ τὰς Μυκήνας καὶ τὴν Κνωσόν.

2. Οἱ «Ἀρκάδες» οἵτινες ἀπέκισαν τὴν Κύπρον, περὶ τὸ 1400 ἤδη, πρέπει νὰ εἶχον φθάσει εἰς τὴν νῆσον, ὡς καὶ γλωσσολόγοι καὶ παλαιότεροι λόγιοι εἶχον ἤδη συμπεράνει.

3. Οἱ «Ἀρκάδες» οὗτοι δὲν ἦσαν οἱ χερσαῖοι κάτοικοι τῆς Ἀρκαδίας τῶν ἱστορικῶν χρόνων, ὡς θὰ ἠδύνατο τις νὰ νομίση παρασυρόμενος ἀπὸ τὸ ὄνομα. Ἦσαν μία Ἀχαϊκὴ φυλὴ, κατοικοῦσα καὶ τὴν Ἡλείαν (τοῦλάχιστον τὴν Νοτίαν) καὶ τὴν Τριφυλίαν καὶ τὴν Μεσσηνίαν καὶ κατέχοντες ὀλόκληρον τὴν σχετικὴν παραλίαν. Ἐκεῖθεν ὠργάνωσαν τὰς θαλασσίας αὐτῶν δραστηριότητας, ἐξικνουμένας οὐ μόνον μέχρι Κύπρου, ἀλλὰ καὶ μέχρι Κρήτης, Ἰονίων νήσων, Σικελίας καὶ Λιπάρων¹¹.

Ὑπὸ τοιοῦτους ὄρους εἶναι νοητόν, ὅτι ὁ τύπος τοῦ ἀγαλματίου τῆς «Γερηνίας» (διότι παρὰ τὸν Κάμπον γενικῶς ἐτοποιεῖτο) ἐπανευρίσκεται εἰς Κύπρον, μετὰ τὰς παλάμας πρὸς τὰ κάτω, ἐχούσας ὠρισμένην σημασίαν. Διὰ τοὺς αὐτοὺς λόγους δικαιολογεῖται καὶ ἡ προσπάθεια τοῦ Δικαίου, ὅπως δώσῃ εἰς τὸ ἀγαλμάτιον τῆς Ἐγκωμης ὄνομα καταγόμενον ἐκ τῆς Ἀρκαδομεσσηνιακῆς περιοχῆς. Ἀντὶ τοῦ Ἀπόλλωνος Ἀλασιώτα, προταθέντος ὑπὸ τοῦ Schaeffer, προτιμᾷ νὰ ἀναγνωρίσῃ εἰς τὸ ἀγαλμάτιον τὸν Ἀπόλλωνα Κεραιάτην, συμφώνως πρὸς τὴν μαρτυρίαν Ἑλληνιστικῆς ἐπιγραφῆς, τὴν ὁποίαν ἐξέδωκεν ὁ ἴδιος¹². Ἡ πρότασις φαίνεται ἐλκυστικὴ. Ἀπόλλων δὲ Κεραάτης εἶναι γνωστός καὶ ἐκ τῆς Ἀρκαδομεσσηνιακῆς περιοχῆς, ἥτοι ἐκ τῶν τόπων, ὁπόθεν οἱ πρῶτοι Ἀχαιοὶ ἄποικοι ἐξεκίνησαν διὰ τὴν Κύπρον. Ὁ Ἀπόλλων Κεραιάτης ἢ Κεραάτης ἐρμηνεύεται ὡς προστάτης τῶν κερασφόρων, «ἴσως καὶ ὁ ἴδιος φέρων κέρατα»¹³.

Ἐξ ἄλλου πρέπει νὰ μὴ παροραθῇ καὶ τὸ γεγονός, ὅτι, τοῦλάχιστον εἰς ὃ σημεῖον εὐρίσκεται σήμερον ἢ ἐπιστήμη, τὸ νὰ ἀναγνωρίσωμεν θεὸν εἰς τὸ ἀγαλμάτιον τῆς Ἐγκωμης μόνον ὡς Ἀνατολικὴ ἐπίδρασις δύναται νὰ ἐρμηνευθῇ. Ἐξηγεῖται δὲ καλῶς αὕτη,

10. Ἀλασία-Ἀλασιῆς καὶ ὁ Ἑλληνικὸς ἀποικισμὸς τῆς Κύπρου, Πρακτικά τῆς Ἀκαδημ. Ἀθηνῶν 36 (1961) 5 ἐξ.

11. Ὅρα τὴν ἀνωτέρω μνημονευθεῖσαν ἐργασίαν Ἀλασία-Ἀλασιῆς καὶ ἐπὶ πλέον τὰς μονογραφίας μου: Περὶ τὸν πρῶτον Ἀχαϊκὸν ἐποικισμὸν τῆς Κρήτης, Πρακτ. τοῦ Α΄ Κρητολογικοῦ Διεθνoῦς Συνεδρίου (Κρητ. Χρονικὰ ΙΕ-ΙΣΤ (1961-2) τεύχος 3, 177 ἐξ., ἰδίᾳ 185 ἐξ.) καὶ Die Wanderung des Zeus, 118. Winckelmannsfeier am 9. Dezember 1961, Arch. Anz. 1962 Sp. 903-916.

12. Ἐ. ἀ. 35 καὶ σημ. 35.

13. Ὁ Πausanias (8, 34, 5) εἶδε ναὸν τοῦ Ἀπόλλωνος Κεραάτου, περὶ τῆς πιθανῆς τοῦ ὁποίου θέσεως πλησίον τοῦ σημερινοῦ χωρίου Καμάρες ὄρα Frazer, Paus. IV. σ. 358. Πρβλ. καὶ Δίκαιον ἔ.ἀ. 35.

δεδομένου ότι ή Κύπρος, λόγω τής γεωγραφικής θέσεώς της, υπήρξε πάντοτε τὸ πεδῖον διασταυρουμένων ἐπιδράσεων, αἵτινες εἰς ὠρισμένας περιόδους ἐδημιούργησαν μεικτὸν πολιτισμὸν ἀνάλογον πρὸς τὸν τῶν Φοινίκων. Ἡ Μυκηναϊκὴ περιοχὴ δὲν παριστᾶ θεοὺς διὰ τής ὀλογλύφου πλαστικῆς, ἂν δὲ τὸ ἀγαλμάτιον ἤθελεν εὑρεθῆ εἰς τὴν Μυκηναϊκὴν Ἑλλάδα, θὰ ἠρμηνεύετο ὡς νεαρὸς πολεμιστῆς. Κράνη κοσμούμενα διὰ κεράτων καὶ ἄλλων καὶ βοείων, ἀναλόγων πρὸς τὰ τοῦ ἀγαλματίου, εἶναι γνωστὰ ἀνὰ τὸν Κρητομυκηναϊκὸν κόσμον. Παρίστανται καὶ καθ' ἑαυτὰ καὶ φερόμενα ὑπὸ πολεμιστῶν¹⁴. Οὐδεμία ὅμως ἐκ τῶν μορφῶν τούτων δύναται νὰ ἐρμηνευθῆ μετὰ τινος πιθανότητος ὡς θεός. Τὸ ἀγαλμάτιον τῆς Ἐγκωμης, ἀκόμη καὶ λόγω τῶν περιστατικῶν τῆς εὑρέσεώς του, ὡς ἐκθέτει ταῦτα ὁ ἀνασκαφεύς, φαίνεται νὰ παριστᾶ θεόν. Ἐν τοιαύτῃ δὲ περιπτώσει καὶ ὁ γρυποφόνος τῆς ἐλεφαντίνης λαβῆς κατόπτρου πρέπει ὡσαύτως νὰ ἐρμηνευθῆ ὡς θεὸς ἢ τοῦλάχιστον ὡς ἥρωας ἀπολεσθέντος μύθου.

Ἀθήναι, Ἀπρίλιος 1963

ΣΠ. ΜΑΡΙΝΑΤΟΣ

14. Ἐπὶ παραδειγματι ἐπὶ τοῦ ἀγγείου φαγεντιανῆς ἐκ Μυκηνῶν. Evans, Pal. IV 690 εἰκ. 674.

ΠΡΟΣ ΤΟΙΣ ΕΡΜΑΙΣ

INVESTIGATIONS AT Nos. 7-9 THESEION STREET, ATHENS

Early in 1962 two small adjoining houses at Nos. 7 and 9 Theseion Street, about 140 meters northeast of the Temple of Hephaistos, were demolished for the purpose of erecting a new building. The northeastern half of the joint plot, No. 7, was excavated to a depth of three meters below the street without finding anything of interest. The southeastern half, No. 9, was carried down a meter deeper, and here a substantial ancient foundation was encountered. Building operations were suspended so that an archaeological investigation could be conducted, and this lasted for about two weeks during the month of March 1962. The foundations were found to belong to a large building of early Roman times; at a lower level walls of houses of Hellenistic and Classical times appeared. Built into the walls of the Roman building were two inscribed stelai with decrees in praise of cavalry officers which, according to their texts, were to be set up, the one «in the Stoa of the Herms», the other «near the Herms». The importance of these discoveries will be immediately apparent to anyone acquainted with the problems of the topography of the Agora area, and a fuller account of them is given below.

THE EXCAVATION

The plan (Fig. 1), which was drawn by Mr. John Travlos, shows the position of the plot under consideration in relation to the Agora and the roads leading out from its northwest corner and also to two other nearby plots which were investigated recently at No. 7 Hadrian Street and No. 11 Hastings Street¹. The detail plan (Fig. 2) and the section (Fig. 3) which we also owe to Mr. Travlos, and the photographs on Plates 36 and 37 show the ancient remains that appeared in the

NOTE. A complete draft of this article was ready in the summer of 1962, a month or so before the untimely death of John Threpsiades. Only minor changes have been made in preparing it for the press. Meanwhile, Christian Habicht has published a stele found at the Kerameikos containing two decrees, one of the *boule* the other of the *hippeis*, in honor of one of the hipparchs of 188/7 B.C. (*A.M.*, 76 (1961) pp. 127 - 143). Habicht also deals with the Agora inscription published by Woodhead, *Hesperia* 29 (1960) p. 78 which we have discussed below. He recognizes it as a decree of the *hippeis* and suggests a fuller restoration than that offered by Woodhead. He keeps to Woodhead's general formula, however, and therefore his restoration too seems invalid for the reasons given below, pp. 106-107.

1. *Hesperia*, XXVIII (1959) pp. 289 - 297.

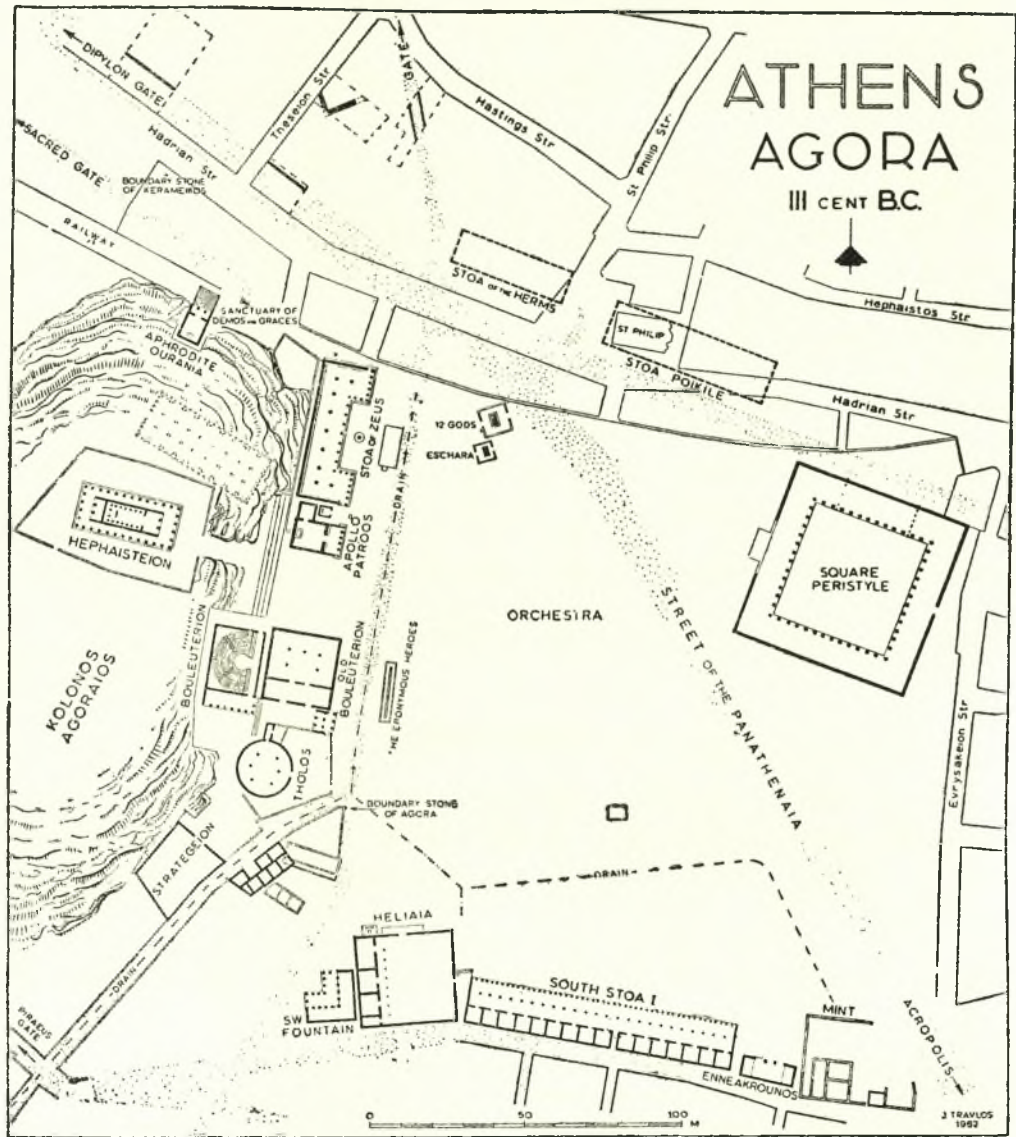

Fig. 1. General plan of the Agora

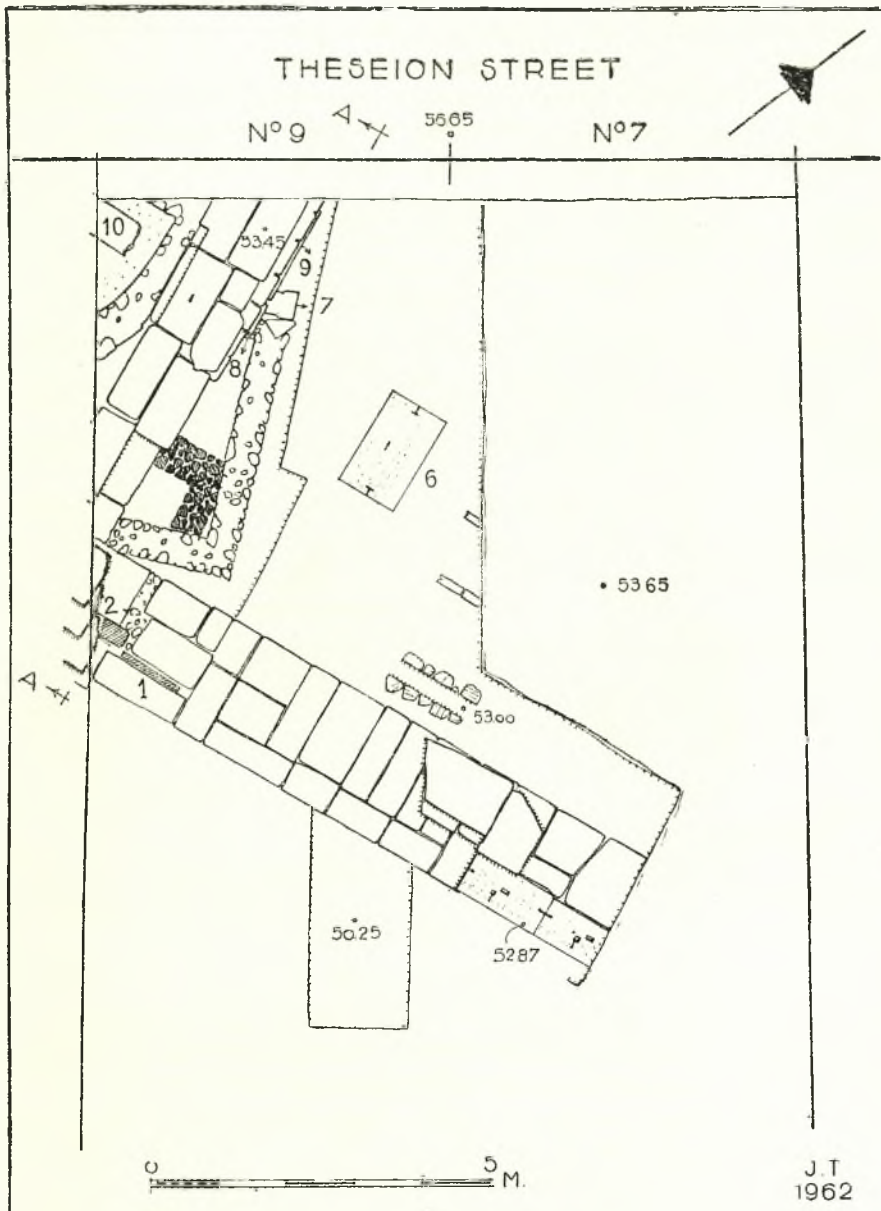

Fig. 2. Plan of the Excavation at 7-9 Theseion Street

Theseion Street plot². The main feature is two heavy foundations which meet at right angles to one another. The longer of the two, which cuts diagonally across the plot is 1.75 m. wide and carries steps and a stylobate facing south. It is built in its upper part of large squared blocks, re-used, mostly of poros but one of Hymettian marble. The two inscribed stelai (Nos. 1 and 2) were also built into this foundation. The blocks are bedded in mortar. A maximum of five courses is preserved *in situ*. Beneath these blocks there is a sub-foundation of concrete and small stones which went down 2.10 meters to bedrock at the only point we checked it.

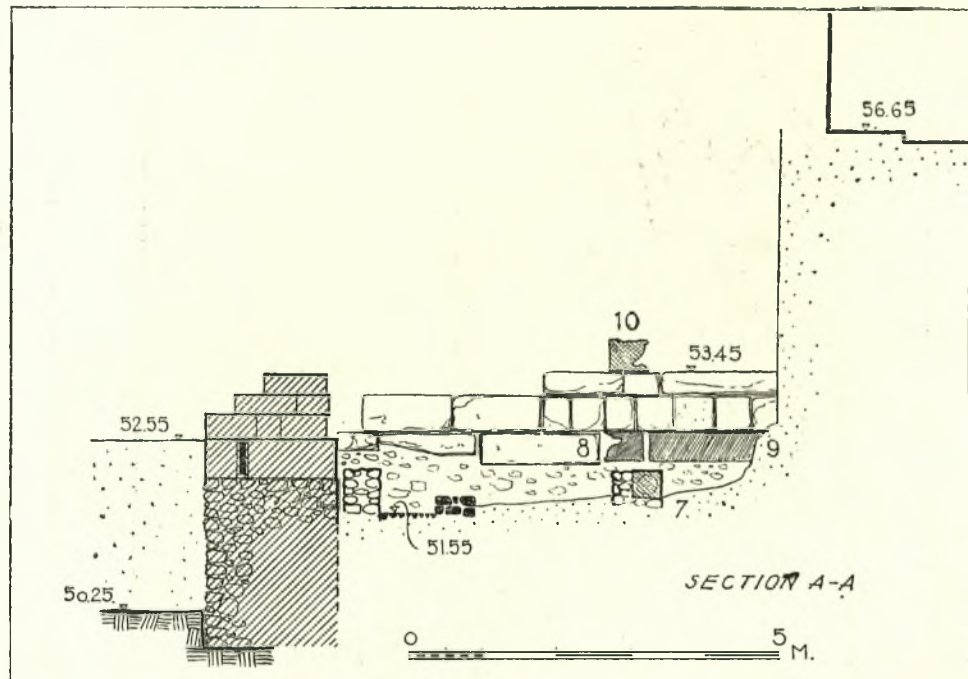

Fig. 3. Section A-A of the Plan Fig. 2.

The shorter foundation runs at right angles to the longer and bonds with it. Its width is 1.10 meters and it probably carried a wall. It is constructed of re-used blocks throughout. It falls at the edge of the lot, and alongside it, in the very corner of the lot, part of an apsidal structure which probably belonged to it was exposed. It will be recalled that there was an apse connected with the building found at No. 11 Hastings Street.

2. Any Byzantine remains that there may have been were removed in the digging done by the builders. All that remained was half of a large pithos which was visible in the scarp at the back of the lot. In the last months of 1962 a sewer was dug under Hastings Street at a depth of about four meters. It cut through many walls, apparently of Byzantine times, which had ancient blocks built into them. A large drum of an unfluted column of Hymettian marble was noted standing beside one of the walls. It was shifted a little out of the line of the sewer but left in the ground and re-buried.

A clue to the date of this large building is given by the style of construction, particularly the use of mortar in the joints and the deep sub-foundation of concrete and small stones, which suggests the second century after Christ. The small amount of pottery found in what seemed to be contemporary filling within the angle formed by the two walls of the building is at least as late as the first century after Christ. Some characteristic fragments are described below (Nos. 12 - 14).

A handsome marble step block of classical times (No. 6) lay in this fill in the position shown on the plan, Fig. 2. It rested on a working floor level with the top of one of the courses of the main Roman foundation and had evidently been brought to the site for use as building material but had been abandoned and buried where it lay. The floor on which it rested had traces of mortar on it showing that mortar for the wall had been mixed at this level.

No actual ground level was found to go with the early Roman building. That indicated at 52.55 in the section Figure 3 is suggested by the wall construction. A covered drain built of bricks and stone (at 53.00 in Fig. 2) appeared to be of late Roman times as did two terracotta pipes shown just above it on the same plan.

Exploring the deeper levels in the angle formed by the two walls of the early Roman building we came on a rubble foundation probably of late Hellenistic times. A marble perirrhanterion (No. 7) was built into one corner of this foundation, but elsewhere only small stones were used.

Lower still was a corner of wall, also of rubble, with a good firm earth floor in the angle (at 51.55 in Figure 3). It appeared to be the sockle of a house wall of classical times.

In a trial trench south of the main early Roman foundation bedrock was reached at a depth of 2.80 meters below the preserved top of the foundation (50.25 in Figs. 2 and 3). Pottery from the lower part of this trench was predominantly of the sixth century B.C., and there may have been a well of this period close to and partly under the Roman foundation. Some characteristic sherds from the fill over bedrock are described below (Nos. 15 - 18).

CATALOGUE OF MOVABLE FINDS

The movable finds were taken to the store rooms of the Ephor of Athens, located in the Library of Hadrian, and were inventoried there. Their inventory numbers are noted in the catalogue below.

An exception was made in the case of three large marbles, Nos. 6 and 7 of our catalogue, and a small Ionic column base which were deposited in the Agora Excavations just inside the north gate. These have received Agora inventory numbers.

1. (Plate 38a). An inscribed stele of Hymettian marble with pedimental top. The corner akroteria are broken off and the stele is chipped along the edges, but there is very little damage to the text. Found in a foundation of early Roman times in which it had been re-used as building material.

Height, 1.08 m.; width of stele above, 0.375 m.; width below, 0.41.; thickness, 0.09 m. Height of letters, 0.006 m.

Inv. No. 767.

HIPPARCHS AND PHYLARCHS HONORED

a. 282/1

[Δρ]ομοκλῆς Ἀρκέσαντος Ὠαθεν εἶπεν· ἐπει
 [δῆ] οἱ ἵππαρχοι καὶ οἱ φύλαρχοι οἱ ἐπὶ Νικ[ί]
 ου ἄρχοντος διατετέλεκασιν ἄρχοντες τὴν
 ἀρχὴν κατὰ τοὺς νόμους καὶ ἐπιμελόμενοι
 5 τοῦ ἵππικοῦ ὅπως ἂν χρήσιμον ᾖ τῷ δήμῳ,
 ἐπιμετέληται δὲ καὶ τῆς καταλογῆς τῶν
 ἵππέων καὶ προσκατέστησαν ἵπ(π)εῖς ἑκατὸν
 [δ]πως ἂν ἀναπληρωθέντες οἱ ἵππεῖς εἰς τὸ
 [δν]νατὸν ἐπὶ τοῦ παρόντος καὶ γενόμενοι
 10 [τ]ριακόσιοι τὰς χρείας παρέχονται τῇ χώ
 [ρ]αι, ἐπεμελήθησαν δὲ καὶ ὅπως ἂν φύλαρχοι
 [ῶ]σιν πάσαις ταῖς φυλαῖς καὶ λυθεῖ ὁ νόμος
 [ό κ]ωλύων ἐκ πάντων τῶν ἵππέων φυλαρχεῖν
 [τό]ν βουλόμενον, ἐπιμετέληται δὲ καὶ τῶν
 15 [τι]μήσεων καὶ τῶν δοκιμασιῶν, ἐποίησαν δὲ
 καὶ τὴν τῶν σωματίων δοκιμασίαν κατὰ τὸν
 νόμον μετὰ τῆς βουλῆς καλῶς καὶ συμφερό[ν]
 τως τῷ τε δήμῳ καὶ τοῖς ἵππεῦσιν, ἐπιμε
 μέληται δὲ καὶ τῆς τῶν σίτων δόσεως ὥστ' ἔ
 20 χεῖν τοὺς ἵππεῖς εὐτάκτως κατὰ πρωτανεῖ
 [α]ν ἐκάστην, διατελοῦσι δὲ καὶ τὰ ἄλλα πάν
 τ[α] καὶ ἰδία καὶ κοινῆ φιλοτιμούμενοι
 περὶ τε τοὺς ἵππεῖς καὶ τὸν δῆμον· ἀγαθεῖ
 τύχει δεδόχθαι τοῖς ἵππεῦσιν ἐπαιέσαι
 25 μὲν τοὺς ἱπάρχουσιν Ἀ(λ)κίμαχον Κλεοβού
 λου Μυρρινούσιον καὶ υἱ Νικογέ(ν)ην Ἀρκέ
 σαντος Εὐωνυμέα, ἐπαιέσαι δὲ καὶ τοὺς φυ
 λάρχουσιν Διονύσιον Γαργήτιον, Μένωνα
 Ἴπποτομάδην, Καλλίδημον Εὐωνυμέα, υἱ
 30 Καλλιάδην Στειριά, Λύσιππον Κήτιον, υἱ
 Χαρίαν Κεφαλήθεν, Ἀντίμαχον Ἀχαρνέα, υἱ
 Πρόξενον Φλυέα, Θρασκλῆν Δεκελεέα, υἱ
 Ἀριστοφῶντα Οἰναῖον, Πύθωνα Ἀλωπεκῆθεν,
 καὶ στεφανῶσαι ἕκαστον αὐτῶν χρυσῶι στε
 35 φάνῳ κατὰ(τ)ν τὸν νόμον ἀρετῆς ἕνεκα καὶ
 φιλοτιμίας τῆς εἰς τοὺς ἵππεῖς καὶ τὸν δῆ
 μον ὅπως ἂν καὶ οἱ ἄλλοι οἱ δεῖ καθιστάμε

νοι φιλοτιμῶνται ἐπιμελεῖσθαι τῶν ἰππέ
 ων εἰδότες ὅτι χάριτας ἀπολήφονται ἀξί
 40 ας τῶν εὐεργετημάτων ἀναγράψαι δὲ τόδε
 [τ]ὸ ψήφισμα τοὺς γραμματεῖς τῶν ἰππάρχων
 [ἐν] στήλαις λιθίναις δεεῖν καὶ στήσαι τῆμ
 [μὲν] πρὸς τῷ Ποσειδωνίῳ, τὴν δ' ἑτέραν ἐν
 [τῆ] σ]τοᾷ τῶν Ἑρμῶν vacat

Line 7, ΠΠΕΙΣ. Line 25, ΑΑΚΙΜΑΧΟΝ. Line 26, ΝΙΚΟΓΕΜΗΝ.

Although the inscription is not strictly stoichedon, a stoichedon order is generally followed. Such variations as there are usually occur towards the right margin and are evidently intended to give better word division. For the same reason one or more letter spaces are sometimes left blank between words in the middle of a line or at the end of a line. This is most apparent among the names in lines 29 - 32.

Our stele contains a decree of the cavalrymen or knights in honor of their officers, the hipparchs and phylarchs, who had discharged their duties ably during their term of office in the archonship of Nikias. The decree was presumably passed some time in the following year.

Lines 2 and 3: the archon Nikias. There are three archons named Nikias in the first half of the third century B.C., the period to which our stele evidently belongs. According to the latest tables³ they are to be dated as follows: Nikias I, 296/5 B.C.; Nikias II, 282/1 B.C.; and Nikias III, of Otryne, 266/5 B.C. Which of the three is named in our inscription? Nikias III, of Otryne, can be eliminated, as he is regularly referred to with his demotic, no doubt to distinguish him from his predecessors. Furthermore, Alkimachos, who appears as hipparch on our stele, served as patedros in the year of Nikias of Otryne (*I.G.*, II², 668, lines 17 - 19) and no man could hold two offices in the same year. The year of Nikias I can probably be eliminated also. It was a troubled year in which the tyrant Lachares was overthrown and the archonship was divided into two periods, before and after the overthrow, of which the second was qualified as the later⁴. Our text contains no suggestion of any disturbance; on the contrary the officers are praised (lines 19 - 21) for having secured regular distributions of grain prytany by prytany.

Nikias II remains, and it is virtually certain that he is the archon referred to in our inscription. His year was one of democratic government, and the date, 282/1 B.C., suits what we know from other sources of the careers of the hipparch Alkimachos and the phylarch Thrasykles (see below). There is a peculiarity in the script which also weighs in favor of this year. The letter phi is written with only the upper half of the round part indicated. This peculiarity occurs sporadically in the early third and even in the late fourth century B.C., but the only inscription besides

3. W.B. Dinsmoor, *Hesperia*, XXIII (1954) pp. 313 - 314. B.D. Meritt, *The Athenian Year* (Berkeley and Los Angeles 1961) pp. 232 - 233.

4. *I.G.*, II², 644. Meritt, *The Athenian Year*, pp. 178 - 179.

ours where it occurs virtually throughout is *I.G.*, II², 657⁵, from the year of the archon Euthios who preceded Nikias II.

Lines 6 - 10 deal with recruiting, and we are told that the commanders built up the strength of the cavalry corps as far as was possible at the time by adding one hundred men and so bringing the total up to three hundred. The theoretical strength of the cavalry corps in the fifth and fourth centuries B.C. was one thousand men though even then it was not always possible to maintain the full strength. With the abolition of compulsory military service at the end of the fourth century, enrolment dropped sharply. The fact that in the archonship of Nikias Piraeus was still occupied by a Macedonian garrison⁶ no doubt added to the difficulties, and this is perhaps referred to indirectly by the phrase «as far as possible at present».

Lines 11 - 14 deal with phylarchs. We are told that a phylarch was provided for each of the tribes, and the implication is that these posts had not all been filled in the immediately preceding years. We are further told that the law which prevented phylarchs being chosen at large from among the cavalrymen was repealed. Nothing else is known about this law.

Line 24. «Resolved by the cavalrymen.» One other decree of the cavalrymen is known. It is published as *I.G.*, II², 1264, and praises the treasurers of Athena in the archonship of Hegemachos, 300/299 B.C. (See note at beginning of article).

The inscription Agora I 5143, published by A.G. Woodhead in *Hesperia*, XXIX, 1960, pp. 78 - 80, No. 155 (= *S.E.G.*, XVIII, No. 31), which honors the hipparchs might also be a decree of the cavalrymen. Woodhead's text is as follows:

ca. a. 160 a.

NON-ΣΤΟΙΧ. ca. 65

Νικογένης Νί[κω]νος Φιλ[αίδης καὶ .....^{ca 25}..... χειροτονηθέν]
 τες ἱππαρχο[ι] εἰς τὸν ἐν[φαντὸν τὸν ἐπι- - - - - ἀρχοντος. vacat?]
 [. . .]μιάδης Γαργήτιο[ς εἶπεν· ἐπειδὴ Νικογένης καὶ .....⁹⁻¹¹..... ἔθυσαν τὰ ἱερά τὰ]
 εἰσιτητήρια καλῶς καὶ εὐσεβῶς, τὰς δὲ θυσίας ἐποίησαν τῶι τε Ἀπόλλωνι τῶι Πατρῶ]
 ιωι καὶ τῶι Ποσειδῶνι [τῶι Ἰππίωι καὶ τοῖς ἄλλοις θεοῖς οἷς πάτριον ἦν, καὶ ἀρχό]
 μενοι ἀπὸ τῶν θεῶν διετέλεσαν πράττοντες ὅσα προσήκεν αὐτοῖς ἀκολούθως τοῖς]
 [τ]ε νόμοις καὶ τ[ο]ῖς ψηφ[ίσμασι] τοῦ δήμου, καὶ παρείχον ἑαυτοὺς σπονδῆς καὶ φιλο]
 τιμίας οὐθὲν [ἐλλείποντας]- - - - -]

We should like to propose a somewhat different restoration from that of the original editor. His first sentence is not satisfactory, having no finite verb, but

5. J. Kirchner and G. Klaffenbach, *Imagines inscriptionum atticarum*² (1948), no. 78 (no. 77 of the first edition).

6. *Hesperia* VII (1938) pp. 100 - 103, lines 30 - 31.

only a participle, and while such a construction might be acceptable in a dedication, with ἀνέθηκε understood, it is unparalleled in a decree. Furthermore, his restoration leaves an awkward gap at the end of line two.

We would propose reversing the roles of the two persons whose names are preserved on the stone, making Nikogenes the orator of the decree and the man from Gargettos one of the two hipparchs. We thus obtain a simple preamble of a kind often found in decrees, especially those of private or semi-official bodies. The resulting text has a shorter line with about 48 letters and the other restorations have been adapted to suit this requirement. New readings have been made from the stone at the beginning of lines 3 and 5.

ca. a. 160 a.

NON-ΣΤΟΙΧ ca. 48

*Νικογένης Νί[κω]νος Φιλ[αίδης εἶπεν· ἐπειδὴ οἱ χειροτονηθέν]
τες ἵππαρχο[ι] εἰς τὸν ἐ[γνιαυτὸν τὸν ἐπὶ .....^{ca. 9}..... ἄρχοντας]
Τιμιάδης Γαργήττιο[ς] καὶ ^{ca. 14}nomen demoticum ἔθυσαν τὰ ἱερά τὰ]
εἰσιτηγήρια καλῶς κ[αὶ] εὐσεβῶς τῶι τε Δήμωι καὶ ταῖς Χάρι]
σιν καὶ τῶι Ποσειδῶνι [τῶι Ἰππίωι κατὰ τὰ πάτρια καὶ ἀρχό]
μενοι ἀπὸ τῶν θεῶν διε[τέλεσαν πράττοντες ἀκολούθως τοῖς]
[τ]ε νόμοις καὶ τοῖς ψηφ[ίσμασιν τοῦ δήμου σπουδῆς καὶ φιλο]
τιμίας οὐθὲν [ἐλλείποντες- - - - -]*

Line 3. Σιμιάδης is also possible and some longer name carried over from the previous line perhaps cannot be excluded.

Lines 4 - 5. The restoration τῶι τε Δήμωι καὶ ταῖς Χάρισιν is by no means certain, but may be supported by a general appeal to the ephebic decrees *I.G.*, II², 1006, lines 6 - 7; 1008, lines 5 - 7; and 1011, lines 5 - 7.

Line 25. The hipparch Alkimachos Kleoboulou Myrrhinousios is known from inscriptions, and certain facts about his career and his family can be ascertained. He himself served as patedros to the archon Nikias (III) of Otryne in 266/5 B.C.⁷ His son Thoukritos was general in four separate years around the middle of the third century⁸ and was orator of a decree passed in 226/5 B.C.⁹ Our decree tells us that Alkimachos was hipparch in the archonship of Nikias, probably Nikias II of 282/1 B.C., a date which fits nicely with the facts outlined above.

7. *I.G.*, II², 668, line 19.

8. *I.G.*, II², 2856 and 1286. Meritt's dates for the archons in question range from 262/1 to 250/249 B.C.: *The Athenian Year*, pp. 233 - 234. J. Pouilloux, *La Forteresse de Rhamnonte*, pp. 124 - 127, would lower these dates by five or ten years.

9. *Hesperia* IV (1935) pp. 525 - 529.

Line 26. The other hipparch, Nikogenes Arkesantos Euonymeus, is not otherwise known; *I.G.*, II², 6160 may, however, be the tombstone of his father.

Line 28. The name Dionysios has been reported twice from the deme Gargettos: *I.G.*, II², 478, line 39 of 305/4 B.C. and *Hesperia*, XVII (1948) p. 47, no. 43 (III or II century B.C.).

Line 29. There is a conspicuous gap of four letter spaces at the end of this line. The name of the phylarch of Aigeis (IV) should have come at this point but it does not appear. Since we are specifically told that there were phylarchs for all the tribes (lines 11 - 12), the omission must be due to an oversight on the part of the scribe. Perhaps the problem of whether to use the vacant space or leave it blank distracted him momentarily and caused him to omit one name.

Line 30. Kalliades Steiricus. A Kalliades, son of Hermagoras of Steiria who was secretary of the ephebes in 107/6 B.C. might be a descendant (*I.G.*, II², 1011, column V, lines 121 - 123).

Lysippos Kettios. This name appears as that of a trierarch shortly before the middle of the fourth century B.C.¹⁰ and also in a list of about the same period (*I.G.* II², 2382). He is undoubtedly an ancestor of our phylarch.

Line 32. The Proxenos of Phlya whose name appears on a tombstone of the fourth century B.C. is perhaps an ancestor (*I.G.*, II², 7704).

Thrasykles of Dekeleia. This man is well known. He was agonothetes in 271/270 B.C. and set up his tripods on the great choregic monument that had been erected by his father Thrasyillos at the top of the cavea of the theater of Dionysos¹¹. From the present decree we learn that he was phylarch in the archonship of Nikias, probably Nikias II which falls just eleven years earlier, a reasonable interval.

Line 41. Secretaries to the hipparchs are mentioned here for the first time.

Line 43. The Poseidonion where one of the two stelai was to be set up was the sanctuary of Poseidon at Kolonos Hippios, the Kolonos of the Knights. See Harpokration and Suidas s.v. *Κολωνέτας*. For these and additional references, see R.E. Wycherley, *The Athenian Agora III, Literary and Epigraphical Testimonia*, pp. 99 and 100.

Line 44. The other copy of the decree was to be set up in the Stoa of the Herms. This is the copy that has been discovered, and it is interesting to note that it was

10. *I.G.*, II², 1609, line 67 and 1611, line 343.

11. *I.G.*, II², 3083; cf. 3056.

found only about 50 meters west of the hypothetical position of the stoa as shown on current plans of the Agora (e.g. Fig. 1)¹².

This is not the place to review all the evidence concerning the Stoa of the Herms, but a brief statement of our views may be opportune. Very little is known about the Stoa, and what little there is has been variously interpreted. The building has come in for more than its share of comment in modern times and has attracted the attention not only of topographers but also of historians because of the interest aroused by the Eion epigrams carved on herms set up in the building¹³.

The Stoa of the Herms was the earliest of the great stoas that bordered the Agora, and we hear of it for the first time in connection with the herms that were set up in it with epigrams inscribed on them commemorating the victory at Eion on the Strymon in 476/5 B.C. It is a reasonable inference, although it cannot be proved, that the Stoa itself was erected at this same time. It appears to have shared the north side of the Agora with the Stoa Poikile which was probably built about 460 B.C. In front of it, stretching from the Poikile and from the Royal Stoa (that is, on either side of the Panathenaic Way at the northwest corner of the Agora) were «The Herms» as they were called, a numerous group of monuments set up both by private individuals and by magistrates. This area was frequented by the cavalrymen and so was an ideal place to set up decrees and monuments in their honor, a custom illustrated by the present stele and by the next item, No. 2, and also by the Bryaxis base (I.G., II², 3130) which was found *in situ* just north of the Stoa of Zeus (=Royal Stoa).

It is interesting to note that like the Eion herms, our stele was to set up *in* the Stoa, rather than in front of it or beside it or near it. The recent excavations at Brauron under the direction of John Papadimitriou have given us a vivid impression of a stoa with monuments set up in it: see the perspective drawing and plan in *Ergon* 1961, pp. 22 and 23.

2. (Plate 38). The lower part of an inscribed stele of Pentelic marble. It is broken above, and there is a large chip missing from the left side. Found built into the same wall as the last item.

Height, 0.56 m.; width, 0.33 m.; thickness, 0.10 m. Height of letters 0.005 m. Inv. No. 766.

HIPPARCHS AND PHYLARCHS HONORED

inter annos 286 et 261 a.

NON - ΣΤΟΙΧ. ca. 43.

12. First shown thus by John Travlos in his article «The West Side of the Athenian Agora Restored» in *Hesperia*, Supplement VIII, p. 388 and the plan p. 386.

13. W. Judeich's straightforward account, *Topographie von Athen*², pp. 369 - 370, seems to us the best. The most recent account is by R. E. Wycherley, *The Athenian Agora III, Literary and Epigraphical Testimonia*, pp. 102 - 108, esp. p. 104, who gathers the ancient testimony, analyses some recent discussions and makes a novel proposal of his own. The direct reference to the Stoa of the Herms in our text sweeps away any doubt as to the building's existence such as has been entertained by some previous commentators.

καὶ

τὴν β[ουλὴν καὶ τὸν δ[ῆμον· καὶ ἀνειπεῖν τὸν στ]
 ἔφανον τοῦτον Διονυσίων τῶν [μεγάλων τῶι ἀγῶνι· τῆς]
 δὲ ποιήσεως τοῦ στεφάνου καὶ τ[ῆς ἀναγορεύσεως ἐπιμε]
 5 ληθῆναι τοὺς ἐπὶ τεῖ διοικήσε[ι· εἶναι αὐτοῖς καὶ προεδ]
 ρίαν ἐμ πᾶσι τοῖς ἀγῶσιν οἷς ἡ πόλ[ις τίθησιν· ἀναγράψαι]
 δὲ τόδε τὸ ψήφισμα καὶ τὰ ὀνόματ[α τῶν ἱπάρχων καὶ τ]
 ῶν φυλάρχων ἐν στήλῃ λιθίνει τὸν [γραμματέα τὸν κ]
 ατὰ προτανεῖαν καὶ στήσαι πρὸς τοῖς Ἑρ[μαῖς· εἰς δὲ τῆ]
 10 ν ἀναγραφὴν τῆς στήλης μερίσαι τοὺς ἐπ[ὶ τεῖ διοικήσε]
 ι : Δ : δραχμάς.

	ἵππαρχος		ἵππαρχος
	Διοκλῆς Τειθράσιος		Φιλίων Φρεάριο[ς]
	φύλαρχοι		φύλαρχοι
15	[ca. 4]ικύδης Ἀφιδναῖος		Σωσίστρατος Σοννιε[ύς]
	[ca. 5]λης Κηφισιεύς	25	Θεομήδης Ἐλευσίνιος
	[ca. 6]ν Αἰθαλίδης		Ἀγαθαῖος Προσπάτιος
	[ca. 6]ος Ἐρχιεύς		Ἀγνίας ἐξ Οἴου
	[ca. 6]ος Ὀῖθεν		Λέων Παλληρεύς
20	[ca. 6]νης Ἀθμονεύς		Σωσιγένης Μυρρινοσύσιος
		30	ὁ δῆμος

We have the closing lines of a decree of the Demos in honor of the hipparchs and phylarchs whose names are listed below. The date cannot be fixed exactly but it must fall between the years 286 and 261 B.C. because of the mention of the plural board of administration, *οἱ ἐπὶ τῇ διοικήσει*, in lines 5 and 10¹⁴. It will be probably later rather than earlier in this period because of what we know of the career of the phylarch Agathaios of Prospalta who was still active in 239 B.C. (see below).

The stele was to be set up «near the Herms» (line 9), an appropriate location since that part of the Agora, the northwest corner, is known to have been frequented by the cavalrymen as we have already observed in the commentary on No. 1.

Of the hipparchs and phylarchs whose names are well enough preserved to be

14. See W. B. Dinsmoor, *The Archons of Athens in the Hellenistic Age*, pp. 65 - 66. We have adjusted Dinsmoor's dates slightly to correspond with the archon list of B.D. Meritt, *The Athenian Year*, pp. 221 - 226 and 233.

read only one can be identified with certainty, but several others come from well known families.

Agathaios of Prospalta (line 26) was agonothetes in the archonship of Kallimedes, 252/1 B.C.¹⁵, and he helped in the Panathenaia in the archonship of Athenodoros 240/39 B.C.¹⁶.

The hipparch Philion Phrearrios (line 22) is probably a descendant of the man of the same name whose two sons served as councillors in the first half of the fourth century (*I.G.*, II², 1742, lines 44 - 48).

Sosistratos of Sounion (line 24) is probably a descendant of Nikesion, son of Sosistratos, of Sounion who lived in the mid-fourth century. (*I.G.*, II², 2825, line 4).

Theomedes of Eleusis (line 25) is probably the son of Theogenes, son of Theomedes of Eleusis who was hipparch about 320 B.C. (*I.G.*, II², 1955).

Hagnias of Oion (line 27) is no doubt a descendant of the well known fourth century family whose *stemma* is given by J. Kirchner, *Prosopographia Attica*, I, inset chart at p. 192.

Sosigenes Myrrinousios (line 29) is probably the son of Sosigenes, son of Sosigenes Myrrinousios who was a councillor at the end of the fourth century (*I.G.*, II², 1753, lines 44 - 45; cf. *B.S.A.*, L, 1955, p. 31).

3. (Plate 39). Fragment of an inscribed stele of Hymettian marble. Part of the left edge is preserved, but on the other sides it is broken. Found in a late Roman context.

Height, 0.07 m.; width, 0.115 m.; thickness, 0.065 m. Height of letters 0.005 m. Inventory No. 798.

saec. IV/III *a.*

ΣΤΟΙΧ.

στρο[-----]
 ι μετὰ τῶ]ν -----'A]
 νόσον[κ -----]
 [.]η Χρεμ[-----]
 [..] [-----]

4. (Plate 39). The pedimental top of an inscribed stele of Hymettian marble, made up of three joining fragments. There are traces of a painted egg and dart pattern on the moulding below the pediment and also on the raking cornice. Found in the building fill of the early Roman building.

Preserved height, 0.155; preserved width, 0.35 m.; thickness, 0.11 m. Height of letters, 0.008 m. Inventory No. 799.

15. *I.G.*, II², 780. The date is that given by Meritt, *Athenian Year*, p. 234.

16. *I.G.*, II², 784; cf. Meritt, *loc. cit.*

saec. IV/III *a.*

NON-ΣΤΟΙΧ.

[-----]vσt [-----]
 [-----]o [-----]

5. (Plate 39). Fragment of the pedimental top of a small stele of Hymettian marble. Broken or chipped on all sides. Found in the building fill of the early Roman building.

Height, 0.12 m.; width, 0.125 m.; thickness, 0.045 m. Height of letter, 0.005 m. Inventory No. 797.

saec. IV/III *a.* (?)

[θ]ε[ολ]

The inscription is on the moulding below the pediment.

6. (Fig. 4). Step block; Pentelic marble.

Measurements as given on drawing. The clamps are 0.142 m. long, their cross piece 0.095 m. Agora Inv. No. A 3369.

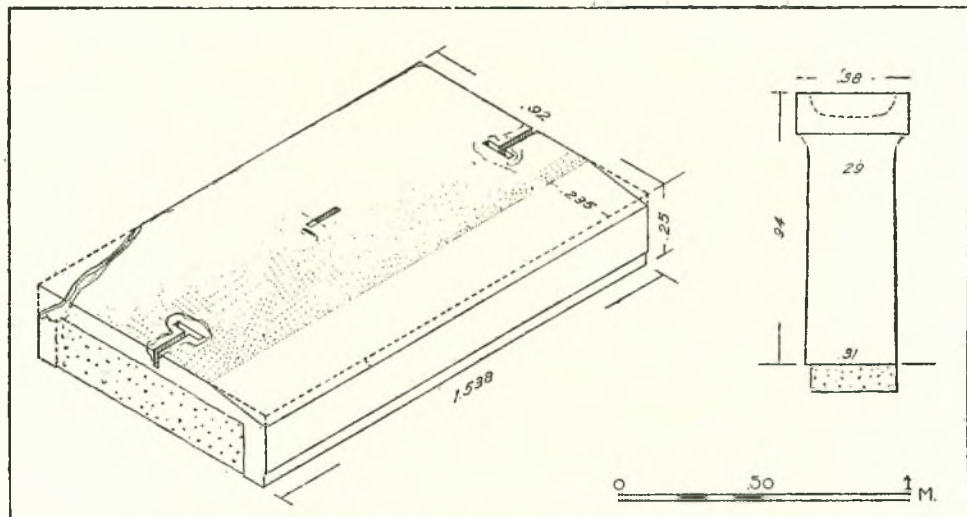

Fig. 4. Step Block, No 6 and Perirrhanterion, No 7

Complete except for a fragment from the left back corner and some minor chips. Anathyrosis at left, right and back, the last especially broad. Surface covered by next step dressed with claw chisel. Surface within anathyrosis dressed with point. The tread is heavily worn; the dotted line in the drawing indicates the original edge and shows how far the front has been worn down (about 0.04 m.).

This large, handsome block belongs to the finest period of Greek architecture and must have come from an important building. It was found lying on a working floor in the angle formed by the two walls of the early Roman building in the position shown on the plan Fig. 2.

7. (Fig. 4). *Perirhanterion*. Pentelic Marble.

Height 1.05 m. The capital measures 0.38 m. x 0.41 m. The upper part of the shaft measures 0.29 m. x 0.31 m. Agora Inv. No. A 3370.

Damaged, but essentially complete. A slightly tapering rectangular shaft with bevelled corners, crowned by a cavetto capital. The top is cut out to form a basin 0.30 m. in diameter and 0.085 m. deep. Found built into a rubble wall of Hellenistic times in the position shown in Figs. 2 and 3.

Perirhanteria were basins containing purificatory water. They are known to have stood at the entrances to the Agora. The positions of two have been located along the road entering the southwest corner of the Agora. A *perirhanterion* very similar to ours was found near the southeast corner of the Agora (Agora Inv. A 2115). Ours no doubt stood at the northwest entrance.

For references to the above see R. E. Wycherley, *The Athenian Agora III, Literary and Epigraphical Testimonia*, p. 218.

8, 9, 10, 11. Marble benches. Three benches of Hymettian marble were noted built into the early Roman foundation at the points shown in Figs. 2 and 3; see also the photograph, Plate 37 c. A fourth was found in loose fill and was taken to the Library of Hadrian store room; it is a small fragment from the upper part of a bench, about 0.20 m. long, cut at one end at an angle of 45 degrees, showing that these benches come from a rectangular exedra.

12. (Plate 39). Lamp.

Inv. 817. Height 0.035 m.; width 0.065 m.

End of nozzle missing, otherwise intact. Moulded decoration on top consisting of large ribbed, pointed tongues with dots in background. Thin dull reddish glaze.

R.H. Howland, *The Athenian Agora IV, Greek Lamps and their Survivals*, pp. 204 - 205, type 56 A. This type is dated in the last years of the first century B.C. and the first quarter of the first century after Christ.

13. (Plate 39). Pergamene Hemispherical cup.

Inv. 818. Height 0.046 m.; diameter 0.095 m.

About half preserved. A small open bowl with plain rim and ring foot. Buff clay. Dull, rather flaky red glaze.

Cf. H.S. Robinson, *The Athenian Agora V, Pottery of the Roman Period, Chronology*, p. 11, Nos. F6 - F11. In note 7 the manufacture of Pergamene ware is said to have begun in the second century B.C. and to have lasted well into the first century after Christ.

14. (Plate 39). Fragment of plate with vertical rim.

Inv. 819. Height of rim 0.04 m. estimated diameter, 0.135 m.

Part of rim and floor preserved. Vertical rim, concave towards exterior. Flat floor. No trace of foot. Orange-red glaze.

15. (Plate 39). Fragment of black-figured lekane lid.

Inv. 820. Max. dim. 0.067 m.

A siren to right, head and part of wing and body preserved. Red for hair and stripe on wing. Black glaze with a pair of red lines on the reverse.

16. (Plate 29). Fragment of black figured krater.

Inv. 821. Preserved height 0.075 m.

Hind quarters of an animal to right. Black glaze on interior.

17. (Plate 39). Fragment of band-cup.

Inv. 822. Max. dim. 0.043 m.

Fragment from the lower part of the handle zone preserving the legs of a dancing satyr between two maenads.

18. (Plate 39). Fragment of eye-cup.

Inv. 823. Max. dim. 0.04 m.

Fragment from the rim with part of a large eye.

J. THREPSIADES - E. VANDERPOOL

ΑΝΑΣΚΑΦΗ ΤΑΦΩΝ ΑΝΑΓΥΡΟΥΝΤΟΣ

Ἡ ὑπαρξίς ταφικῶν κτισμάτων καὶ πλουσιῶν εἰς κτερίσματα τάφων ἐν τῇ περιοχῇ τῆς Βάρης ἦτο ἤδη γνωστὴ ἀπὸ τοῦ παρελθόντος αἰῶνος. Οἱ τάφοι ἀπεκαλύπτοντο τυχαίως ὑπὸ τῶν γεωργούντων χωρικῶν ἢ ἀνεσκάπτοντο λαθραίως πρὸς ἐμπορίαν τῶν εὐρημάτων. Ἡ μεγάλη ἔκτασις τῶν ἀρχαίων νεκροπόλεων τῆς Βάρης¹ ὑπεδείκνυεν ὅτι ταῦτα ἀνήκον εἰς ἀττικὸν δῆμον ἐκ τῶν σπουδαιότερων εἰς πληθυσμὸν καὶ πλοῦτον. Ἐνωρίς ἤδη, ἐξ ἐπιγραφικῶν τεκμηρίων², ἐνετοπίσθη ἐκεῖ ὁ δῆμος Ἐναγυροῦντος τῆς Ἐρεχθηΐδος φυλῆς, γνωστὸς καὶ ἐκ τῆς φιλολογικῆς παραδόσεως³.

Ἡ κατὰ τὸ ἔτος 1935 διάσωσις πολυτίμων εὐρημάτων ὑπὸ τῆς Ἐταιρείας τῶν φίλων τοῦ Ἐθνικοῦ Ἀρχαιολογικοῦ Μουσείου Ἀθηνῶν καὶ αἱ ἐπακολουθήσασαι ἀπὸ τοῦ 1936 ἀνασκαφαὶ τοῦ Γ. Π. Οἰκονόμου, βοηθουμένου ὑπὸ τοῦ Ἐφόρου Φ. Σταυροπούλλου⁴, ἡ ἀρξάμενη ἐσχάτως θαυμαστῇ δημοσίευσίς τῶν παλαιῶν εὐρημάτων ὑπὸ τῆς Σέμνης Παπασπυρίδη - Καρούζου⁵, ἀποτελοῦν πολυτιμώτατα κέρδη διὰ τὴν ἐπιστήμην.

Ὁ ἀγρὸς τοῦ Χρ. Ἀναστασίου, ὅπου διεξήχθη ἡ ἡμετέρα ἀνασκαφή, κεῖται εἰς ἀπόστασιν 800 μ. περίπου πρὸς τὰ ΝΑ τοῦ χώρου τῶν ἀνασκαφῶν Οἰκονόμου-Σταυροπούλλου. Τῷ 1961, τυχαῖα εὐρήματα ἔδωσαν ἀφορμὴν πρὸς διενέργειαν δοκιμαστικῆς ἐρεύνης, καθ' ἣν ἀπεκαλύφθησαν τάφοι, χρονολογούμενοι ἀπὸ τοῦ 6ου μέχρι τοῦ 4ου π.Χ. αἰῶνος (ΑΔ 17 (1961/62) Χρονικά, σ. 203 - 206). Ἐν συνεχείᾳ ἀπεφασίσθη ἡ ἐξαγορὰ τοῦ ἀγροῦ καὶ ἡ βαθμιαία συστηματικὴ ἀνασκαφή του. Ἡ παροῦσα δημοσίευσίς ἀφορᾷ εἰς τὴν διεξαχθεῖσαν κατὰ τὸ θέρος τοῦ 1962 ἐργασίαν⁶. Ἐκ τῶν ἐρευνηθέντων κατὰ τὸ 1961 τομῶν, ὁ Β περιελάμβανε τάφους τοῦ 6ου π.Χ. αἰῶνος. Πρὸς τὰ ἀνατολικά αὐτοῦ ἐπελέγη χώρος ἐμβαδοῦ 11x7 μ., ὅστις καὶ ἀνεσκάφη συστηματικῶς. Διεπιστώθη καὶ ἄλιν ὅτι ἡ βορρεῖα πλευρὰ τοῦ χώρου τούτου εἶχεν ἤδη διαταραχθῆ κατὰ τὸ παρελθόν. Ἡ βαθεῖα ἄρσις διὰ μηχανικοῦ σκαφέως ἐπέτεινε τὴν καταστροφὴν. Παρὰ ταῦτα κατέστη δυνατόν νὰ διακριθῶσι τὰ ὄρια τῶν λακκοειδῶν τάφων μὲ τὰ ὑπολείμματα τῆς πυρᾶς

1. A. Milchhofer (κείμενον «Karten von Attika»). E. Curtius und J. A. Kaupert, Heft III-VI, Berlin 1889, σ. 15.

2. A. Milchhofer, Antikenbericht aus Attika, AM 13 (1888) σσ. 360-362. W. Wrede, Attische Mauern, (1933) σ. 36, ἀριθ. 98, σ. 37, ἀριθ. 9. Πρβλ. καὶ ὑποσημ. 4.

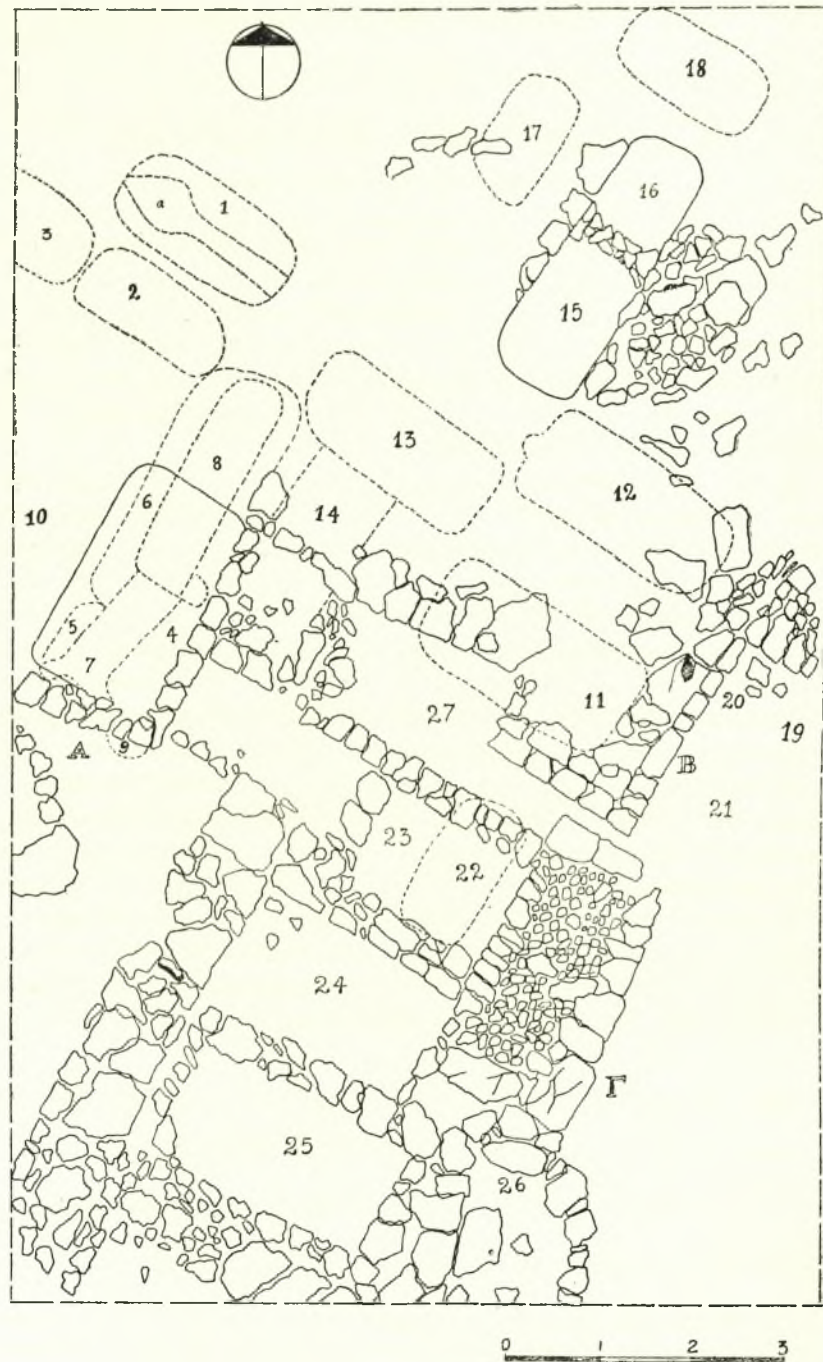
3. Στράβων IX, 390. Ἀθήναιος 7, 138. Πaus. I, 31, 1. Γ. Κ. Γαρδίκας, Οἱ δῆμοι τῆς Ἀττικῆς, ΠΑΕ 1920, σ. 38 ἐξ.

4. Σύντομοι ἐκθέσεις: ΑΑ 1936, 124 ἐξ., ΑΑ 1937, 121 ἐξ., BCH 61 (1937) 451, εἰκ. 12-13, ΑΑ. 1940, 175 ἐξ. εἰκ. 34.

5. Ἀγγελία τοῦ Ἀναγυροῦντος, Βιβλιοθήκη τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας, ἀριθ. 48, Ἀθήναι 1963.

6. Τὰ εὐρήματα ἔχουν κατατεθῆ προσωρινῶς εἰς τὴν ἀρχαιολογικὴν ἀποθήκην τῆς Ἐφορείας Ἀρχαιοτήτων Ἀττικῆς. Ἐνεργὸν μέρος εἰς τὴν ἀνασκαφὴν ἔλαβον ἡ Ἐπιμελήτρια Ἀ. Ἀνδρειωμένου, εἰς τὴν ὁποίαν ὀφείλονται αἱ φωτογραφίαι τῶν Π 1 ν. 40-47 καὶ ὁ πτυχιούχος ἀρχαιολογίας Ν. Φαράκας, ὁ ὁποῖος ἐξέπόνησε τὰ Σχεδιογραφήματα 1-3. Τὸ Σχῆδιον τοῦ Π 1 ν. 51 ὀφείλεται εἰς τὸν καλλιτέχνην τοῦ Ἐθνικοῦ Μουσείου κ. Α. Κοντόπουλον.

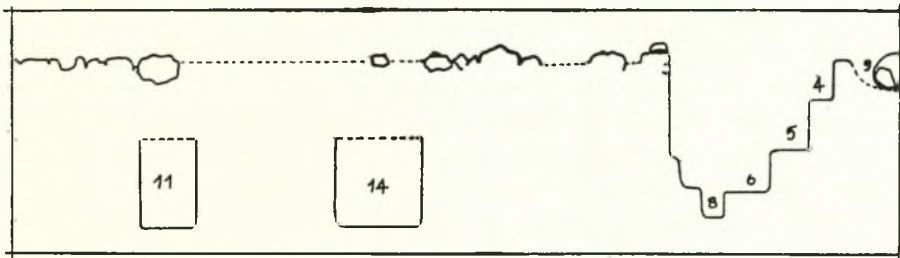

Σχεδ. 1. Βάρη. Κάτωγης ανασκαφής τάφων

ἐπὶ τοῦ διαπέδου αὐτῶν καὶ νὰ εὐρεθῶσιν ἀδιατάρακτοι ἀμφορεῖς περιέχοντες κτερίσματα. Οὗτοι, ὡς καὶ οἱ εὐρεθέντες εἰς ἄλλα σημεῖα τοῦ χώρου (ἀριθ. 9, 10, 19, 20, 21) δὲν περιεῖχον ὄστᾶ νηπίων, ὥστε ἀβεβαία εἶναι ἡ χρῆσις των πρὸς ταφὴν νηπίων, παρά τὴν παρουσίαν μικρογραφικῶν ἀγγείων ἐν αὐτοῖς. Μόνον ἐντὸς τοῦ ἀμφορέως ἀριθ. 26 εὐρέθησαν ὄστᾶ νηπίου ἄκαυστα.

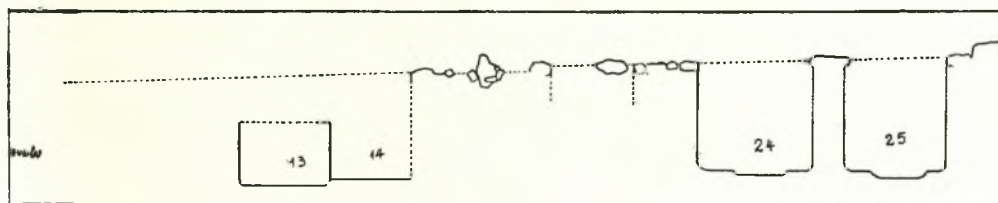
Διεπιστώθη ἡ κατασκευὴ ἀεραγωγῶν εἰς τάφους, ἐντὸς τῶν ὁποίων ἐγένετο ἡ καθύς τοῦ νεκροῦ καὶ εὐρέθησαν θραύσματα κεκαυμένων ἀγγείων. Ἐκ τούτων συνεπληρώθησαν σημαντικώτατα ἀγγεῖα, βάσει τῶν ὁποίων χρονολογοῦνται αἱ ἀντίστοιχοι πυραὶ.

Εἰς τὸ Σχεδιογράφημα τῆς κατόψεως (Σχ ε δ. 1), κατὰ τὸ ἐπίπεδον τῆς σφζομένης ἐπιφανείας τῶν ταφικῶν κτισμάτων, ἀπετυπώθησαν τρία τοιαῦτα, Α, Β, καὶ Γ, ἐκ τῶν ὁ-

Σχεδ. 2. Τομή ἀπὸ Δ πρὸς Α κατὰ πλάτος τῶν πυρῶν 4-9, 11 καὶ 14

ποίων τὰ δύο πρῶτα σφζουν μόνον τὴν ΝΑ γωνίαν μετὰ μέρους τῶν συνεχομένων πλευρῶν τῆς βάσεώς των. Διὰ τὸ κτίσμα Β ἐχρησιμοποιήθησαν κανονικαὶ λιθόπλινθοι, τὰ ἄλλα ἀποτελοῦνται ἐξ ἀκανονίστως τεθραυσμένων λίθων. Εἰς τὸ Σχεδιογράφημα ἐδηλώθησαν διὰ διακεκομμένων γραμμῶν τὰ ὄρια τῶν λακκοειδῶν τάφων, κειμένων εἰς βαθύτερον ἐπίπεδον τῆς ἐπιφανείας τῶν ταφικῶν κτισμάτων. Ἡ διατάραξις τῆς ἐπιχώσεως δὲν ἐπέτρεψε νὰ διαπιστωθῇ ἡ μορφή τῆς ὑπὲρ τὴν βάσιν κατασκευῆς τῶν κτισμάτων, ἂν δηλ. ἡ ἀνωδομία συνέκειτο ἐκ πηλοῦ ἢ λίθων καὶ ἂν οἱ τάφοι ἐκαλύπτοντο ὑπὸ ἰδίου, ἕκαστος, τύμβου.

Σχεδ. 3. Τομή ἀπὸ Β πρὸς Ν τῶν πυρῶν 13, 14 καὶ τῶν τάφων 24 καὶ 25

Τὸ κτίσμα Α, καταστραφέν κατὰ μέγα μέρος, περιελάμβανε τοὺς ἐπαλλήλους τάφους μὲ πυράς 4-9 (Πί ν. 41 καὶ Σχ ε δ. 2).

Τὸ κτίσμα Β περιελάμβανε τοὺς τάφους μὲ πυράς 11-16 (Πί ν. 43). Τοῦτο εἶχεν ἐν μέρει ἀφαιρεθῆ κατὰ τὴν ΝΔ πλευρὰν ὑπὸ μεταγενεστέρων ταφῶν. Ἡ ἐπιμέλεια τῆς κατασκευῆς του εἶναι ἀξιοσημείωτος. Ἡ βάση του ἀποτελεῖται ἐκ δύο βαθμίδων⁷ μὲ ὁμα-

7. Πρβλ. K. Kübler, Der attische Grabbau, DM 2 (1949) 7 ἐξ.

λῶς συναρμοζομένους λίθους, εἰς κανονικὴν γωνίαν (Πί ν. 40 β). Κτερίσματα τινα καὶ ἀγγεῖα κεκαυμένα δύνανται νά ἀποδοθῶσι μετὰ βεβαιότητος εἰς τοὺς τάφους 11-16, ἐκ τούτων δὲ συμπεραίνεται ἡ χρονολόγησις τοῦ κτίσματος εἰς τὰ τέλη τοῦ 7ου π. Χ. αἰ.

Εἰς τὸ κτίσμα Γ ἀνήκουν οἱ τάφοι 22-25 καὶ ὁ κατὰ τὴν ἀνατολικὴν παρυφὴν ἀμφορεὺς 26. Οἱ ὑπ' ἀριθ. 24 καὶ 25 εἶναι τάφοι σκελετῶν, προσανατολισμοῦ Α-Δ, μετὰ τὸ κρανίον πρὸς Α. Ἀμφότεροι οἱ τάφοι ἐκαλύπτοντο μετὰ σαρκοφάγου στέγην ἐκ κεράμων καλυπτήρων, ὁ πρῶτος λακωνικοῦ, ὁ δεῦτερος κορινθιακοῦ τύπου. Εἰς τὸν μεταξὺ τῶν κτισμάτων Β καὶ Γ στενὸν χῶρον εὐρέθη ἡ πυρὰ 27, ἐξ ἧς προέρχονται δύο μελανόμορφοι λήκυθοι τῶν μέσων τοῦ 5ου π.Χ. αἰ. Τὸ κτίσμα Γ εἶναι μεταγενέστερον τῆς πυρᾶς 27, χρονολογούμενον καὶ ἐκ τῶν κτερισμάτων τοῦ τάφου 25 εἰς τὰ τέλη τοῦ 5ου π.Χ. αἰ.

Παρὰ τὴν ἀνατολικὴν παρυφὴν τοῦ κτίσματος Β εὐρέθησαν τρεῖς ἀμφορεῖς, ἀριθ. 19-21, ἐκ τῶν ὁποίων ὁ 19 περιεῖχε μικρὰ ἀγγεῖα τῶν ἀρχῶν τοῦ 6ου π.Χ. αἰῶνος. Ὁ ὑπ' ἀριθ. 21 εἶναι μελανόμορφος ἀμφορεὺς τοῦ δευτέρου τετάρτου τοῦ 6ου π.Χ. αἰῶνος. Αἱ ταφαὶ 19-21 εἶναι μὲν μεταγενέστεραι τοῦ κτίσματος Β, ἀλλὰ σχετίζονται πρὸς αὐτό.

Ἀρχαιότεραι εἶναι αἱ πυραὶ τῶν τάφων 1, 2 καὶ 3, ἀφοῦ εἰς δύο τοῦλάχιστον ἐξ αὐτῶν (2 καὶ 3) ἐκαύθησαν ἀγγεῖα τῆς μέσης πρωτοαττικῆς περιόδου καὶ ἡ σύγχρονος πρὸς αὐτὰ τράπεζα παιγνίου μετὰ τῶν συμφυῶν εἰδωλίων θρηνοσῶν (675-650 π.Χ.).

Ἀκολουθεῖ ἡ περιγραφή τῶν τάφων καὶ τῶν συννηκόντων ἀγγείων, τὰ ὅποια ἐχρησίμευσαν ὡς κτερίσματα ἢ ἐκαύθησαν ἐπὶ τῶν πυρῶν, ἀφοῦ προηγουμένως εἶχον θραυσθῆ. Τοῦτο συνάγεται ἐκ τῆς γενικῆς παρατηρήσεως ὅτι, συχνά, τὰ ἀποτμήματα τοῦ αὐτοῦ ἀγγείου δὲν εἶναι ὅλα κεκαυμένα.

Τ. 1. Λάκκος διαστ. 1.65x0.80, βάθους 0.35, ὑπὸ τὸ ἐπίπεδον τῆς βάσεως τοῦ κτίσματος Α, 0.80. Ὁ τάφος εἶχε διαταραχθῆ, ἀλλ' ἐντὸς αὐτοῦ εἰς ἀλλοτρίαν κατὰ μῆκος τοῦ δαπέδου τοῦ καὶ διευρυνομένης πρὸς τὴν Δ πλευρὰν (1α) εὐρέθη στρῶμα ἀνθράκων. Ἐντὸς αὐτοῦ, κεκαυμένος ἀμφορίσκος (Σ χ ε δ. 4), ὕψ. 0.077, μεγ. διαμ. 0.066. Ἔχει σχῆμα ἀμφορέων οἰκιακῆς χρήσεως μετὰ δεξιᾶν βάσιν⁸. Ἐξηρημένη ἢ ἐπιφάνεια λαιμοῦ καὶ ποδός, ὡς καὶ δύο ταινίαι ἐπὶ τοῦ εὐρυτέρου σημείου τῆς κοιλίας. Ἡ λοιπὴ ἐπιφάνεια βεβαμμένη διὰ μέλανος βερνικίου. Διὰ τὴν χρονολόγησιν πρβλ. *Hesperia* 30 (1961) πίν. 80, Η 45, τελευταῖον τέταρτον τοῦ 7ου π.Χ. αἰῶνος.

Ἐντὸς τοῦ Τ. 1 εὐρέθησαν ἀποτμήματα ἐκ τοῦ χείλους καὶ τῆς κοιλίας ἀγανώτου ἀμφορέως, πηλοῦ ἐρυθροῦ (διαμ. χείλους 0,31). Ταῦτα εἶχον προφανῶς ἀπορριφθῆ ὑπὸ τῶν ἀρχαιοκαπήλων καὶ εἶναι ἄσχετα πρὸς τὴν πυρὰν. Τὸναντίον, διὰ τὴν χρονολογικὴν σχέσιν πρὸς τὸν ἀμφορίσκον, εἰς αὐτὴν ἀνήκουν τὰ περισυλλεγένητα ἐντὸς τῆς ἐπιχώσεως ἀποτμήματα τῶν ἐξῆς ἀγγείων:

*Ολτης μικρᾶς, κεκαυμένης, εὐρεθείσης παρὰ τὸ χεῖλος τοῦ τάφου ὕψ. 0.075. Ἡ ὑπερψυμένη τοῦ χείλους λαβὴ φέρει διακόσμησιν τεθλασμένης καθέτου γραμμῆς. Ἐπὶ τῆς κοιλίας δύο ζῶναι μετὰ παράστασιν κύκνων πρὸς ἀριστερὰ καὶ παραπληρωματικὰ κοσμήματα: ρόδακες ἐκ στιγμῶν, ὀμάδες κηλίδων, ἄνευ ἐγχαράξεως. Πρβλ. ὄλπην τάφου ἀριθ. 18 Α, 3 τοῦ Φαλήρου (R. Young, *Graves from the Phaleron Cemetery*, *AJA*

8. Πρβλ. διὰ τὸν τύπον καὶ τὸ σχῆμα Beazley καὶ Magi, *La Raccolta B. Gugliemi*, σσ. 50-51. E. H. Dohan, *Italic Tomb-Groups in the University Museum (Philadelphia)* σ. 101. E. Brann, *The Athenian Agora VIII*, σ. 32 (*Storage Jars*, πίν. 2, 42).

1942, σ. 41, εικ. 27, τοῦ τέλους τοῦ 7ου π.Χ. αἰ. Διὰ τοὺς κύκλους τῆς ἄνω ζώνης πρβλ. πυξίδα τῆς Ἀγορᾶς: *Hesperia Suppl. II*, σ. 23 εικ. 9, τῆς «ὀμάδος τῶν κύκλων», περὶ τὸ 600 π.Χ.

Ὅμοιās τεχνικῆς καὶ σύγχρονα πρὸς τὴν ὄλπην εἶναι ἀποτμήματα δύο μικρῶν φιαλῶν καὶ ἀβαθοῦς ἀώτου *κνπέλλον* μὲ διακόσμησιν κύκλων καὶ κυματοειδῶν καθέτων γραμμῶν.

Σχεδ. 4. Τομή ἀμφορίσκου
ἐκ τῆς πυρᾶς ἀριθ. 1

Σχεδ. 5. Τομή πυξίδος
ἐκ τῆς πυρᾶς ἀριθ. 1

Κοτύλη τῆς πρώιμου κορινθιακῆς περιόδου, ὕψ. 0.08, διάμ. 0.116. Διακόσμησις: ἐπὶ τοῦ χεῖλους, κάθετοι θλασταὶ γραμμαί, χωριζόμεναι μὲ ρόδακας ἐκ στιγμῶν, μεταξὺ δύο ὀριζοντίων γραμμῶν. Ἐπὶ τῆς κοιλίας, ζώνη μὲ παραστάσεις ζῶων, πρὸς ἀριστερά: πτηνόν, λέων, τράγος, λέων, ταῦρος. Τὸ σχέδιον εἶναι ἀμελές. Ἐπὶ τῆς βάσεως, μακρὰι ἀκτίνες, ἀραιαί. Κάθετος ἐπιφάνεια ποδός, μελανή, ἢ ὑπὸ τὸν πόδα, μὲ δύο ἐξηρημένους κύκλους. Ἡ κοτύλη ἀνήκει εἰς τὴν ὀμάδα τῆς Μυκόνου (H. Payne NC. σ. 292, ἀριθ. 659. 662, πυξίδες καὶ T. J. Dunbabin, *Perachora II*, σσ. 158 καὶ 177).

Ἀπότμημα κορινθιακῆς *πυξίδος*, σχήματος καταγομένου ἐκ τῆς πρωτοκορινθιακῆς περιόδου (Σχεδ. 5). Ἡ κοιλότης τοῦ τοιχώματος εἶναι ἐντονωτέρα ἢ εἰς τὰ πρωτοκορινθιακὰ παραδείγματα: H. Payne NC. ἀριθ. 667. Ὑψ. 0.04, διάμ. 0.06. Διακόσμησις γλωσσοειδῶν κοσμημάτων μεταξὺ περιφερικῶν ταινιῶν.

Εἰς τὴν πυρὰν τοῦ T. 1 πρέπει νὰ ἀποδοθῶσι καὶ τὰ ἀποτμήματα τοῦ *δίνου* μὲ διακόσμησιν πλαστικῶν κεφαλῶν (Πί ν. 48), τὰ ὁποῖα εὐρέθησαν ἐντὸς τῆς διαταραχθείσης ἐπιχώσεως, κεκαυμένα. Αἱ πλαστικαὶ δαιδαλικά, ἐπὶ τοῦ χεῖλους, κεφαλαὶ ἦσαν πιθανὸν τρεῖς, τῶν ὁποίων μία σφάζεται ἀκεραία, πλὴν μικρᾶς βλάβης ἄνω τοῦ δεξιοῦ ὀφθαλμοῦ καὶ τῆς ἐπιφανείας τοῦ ἄκρου τῆς ρινός, ἔτερα μόνον κατὰ τὸ κάτω ἄκρον τοῦ προσώπου. Τὸ κέντρον τοῦ πυθμένου τοῦ ἀγγείου ἐλλεῖπει, ἀλλ' ἦτο ἀσφαλῶς κοῖλον, ἄνευ συμφυοῦς ποδός. Διάμ. χεῖλους 0.17. σφζ. ὕψ. 0.081, ὕψ. κεφαλῆς 0.045. Ἡ ἐπιφάνεια

του χείλους κοσμεῖται με διακοπτόμενον μαϊάνδρον, ἐκκινούντα ἐκ τῆς ἐξωτερικῆς ἀκμῆς, ὅπου περιφερῆς γραμμὴ. Ἐπὶ τοῦ ὄμου, ὀριζόντιοι θλασταὶ γραμμαὶ ἀπολήγουσαι εἰς σπείραν. Μεταξὺ τῶν σπειρῶν, κόσμημα ἐκ δύο συνεχόμενων σταυρῶν με λοξὰς κεραίας. Κάτω, τέσσαρες περιφερεῖς γραμμαὶ, μέλαν γάνωμα ἐπὶ τῆς βάσεως με δύο γραμμαὶς ἐξηρημένας.

Τὸ πρόσωπον τῆς πλαστικῆς κεφαλῆς εἶναι πεπλασμένον διὰ μήτρας, ἀλλ' ὁ λαιμὸς καὶ ἡ κόμη, διὰ χειρός. Μέλαν εἶναι τὸ περίγραμμα τῶν ὀφθαλμῶν, αἱ ὀφρύες, αἱ σπείραι διὰ τὴν δῆλωσιν τῶν πλοκάμων τῆς κόμης καὶ τρεῖς γραμμαὶ ἐπὶ τοῦ ὄμου. Ἡ κόρη τῶν ὀφθαλμῶν ἀπεδίδετο ἴσως δι' ἐρυθροῦ χρώματος. Ὁ δίνος εἶχε χωριστὴν βᾶσιν συμφώνως πρὸς χαλκοῦν πρότυπον⁹· ἐκ τούτου προφανῶς κατάγονται καὶ τὰ γραπτὰ κοσμήματα, ἃν καὶ θλασταὶ γραμμαὶ ἢ ἐξηρημέναι σπείραι ἀπαντοῦν εἰς τὰ ἀγγεῖα τῆς μέσης πρωτοαττικῆς περιόδου. Ἄλλ' ὁ διακοπτόμενος μαϊάνδρος τοῦ χείλους ἐμφανίζεται πρῶτον εἰς τὰ ὄψιμα πρωτοαττικά, ὅπως εἰς τὸν ἀμφορέα τοῦ Νέσσου¹⁰.

Διὰ τὴν τεχνοτροπίαν τῆς πλαστικῆς κεφαλῆς πρβλ. ἀρύβαλλον τοῦ ζωγράφου τοῦ Macmillan, Μουσείου Τάραντος, K. Friis Johansen V. S. πίν. 35, 2, T. J. Dunbabin καὶ M. Robertson, Some Protocorinthian Vase-Painters, BSA 48 (1953) σ. 179, ἀριθ. 8, τῶν μέσων τοῦ 7ου π.Χ. αἰ. Ἴσως ἡ μήτρα, ἐξ ἧς ἐπλάσθη τὸ πρόσωπον, εἶχεν εἰσαχθῆ ἐκ Κορίνθου. Χαρακτηριστικὴ εἶναι ἡ ἐπιπεδικότης τοῦ κρανίου. Πρβλ. Κεραμικοῦ, AA 1934, 220, εἰκ. 16, P. Knoblauch, Studien zur arch.-griech. Tonbildnerei, 173 (Ταφ. κτίσμα Κεραμικοῦ C, περὶ τὸ 600 π.Χ., K. Kübler, Kerameikos III, 1, σ. 90).

T. 2. Λάκκος διαστ. 1.35x0.50, βάθους 0.45. Τὸ ἐπίπεδόν του χαμηλότερον τοῦ T. 1 κατὰ 0.10. Εὐρέθη διατεταραγμένος, ἀλλ' ὑπολείμματα τῆς πυρᾶς, ἀνθρακες καὶ τινα κεκαυμένα ὄστρακα ἔκειντο ἐπὶ τοῦ δαπέδου.

T. 3. Κατὰ τὴν προέκτασιν τοῦ προηγουμένου, λάκκος με ὑπολείμματα πυρᾶς. Ἐντὸς αὐτοῦ εὐρέθησαν δύο λίθιναι πλάκες, προερχόμεναι ἴσως ἐκ καλύμματος.

Τὰ περιγραφόμενα κατωτέρω εὑρήματα ἀνήκουν εἰς τὰς πυρᾶς τῶν τάφων 2 καὶ 3. Ἡ διατάραξις τῆς ἐπιχώσεως δὲν ἐπέτρεψε τὴν μετὰ βεβαιότητος ἀπόδοσιν ἐκάστου εἰς τὴν μίαν ἢ τὴν ἑτέραν πυρᾶν.

α) *Οἶνοχόη*, ὕψ. 0.210 (Πίν. 49 α-γ). Ὁ λαιμὸς, σχήματος κολούρου κώνου, χεῖλος τρίλοβον, λαβὴ διφυῆς, ὄμος ἐπικλινῆς μὴ χωριζόμενος ἀπὸ τὴν κοιλίαν, βᾶσις ἐπίπεδος. Διακόσμησις: ἐπὶ τοῦ λαιμοῦ, δύο ὀπλῖται πρὸς δεξιὰ, κρατοῦντες ἀνά δύο δόρατα καὶ ἀσπίδα. Μεταξὺ αὐτῶν ὕδροχαρὲς πτηνόν, ρόδαξ καὶ ἐξηρημένον κόσμημα. Παραπληρωματικά: ἀγκυλωτὸς σταυρὸς καὶ κηλίδες. Ἐκατέρωθεν, ἄλλυσις Z, ἀντιθετικὰ τρίγωνα μεταξὺ τριπλῶν γραμμῶν. Ἄνω, θλαστὴ γραμμὴ μεταξὺ διπλῶν ὀριζοντίων. Εἰς τὰς κοιλότητας τῶν λοβῶν τοῦ χείλους, ὀφθαλμοὶ καὶ μέλαινα γραμμὴ. Ὑπὸ τὴν λαβὴν, κάθετος μελανὴ ζώνη. Ἐπὶ τῆς λαβῆς, σειραὶ κηλίδων. Ἐπὶ τοῦ ὄμου, φυτικὸν κόσμημα ἐκ τριῶν συμπλεγμάτων μεταξὺ ἑξ τριγώνων φολιδωτῶν, καὶ ἀγκυλωτοὶ σταυροί. Ἐπὶ τῆς κοιλίας, πτερωτοὶ ἵπποι πρὸς δεξιὰ, μεταξὺ καθέτων σπειρῶν, φυτι-

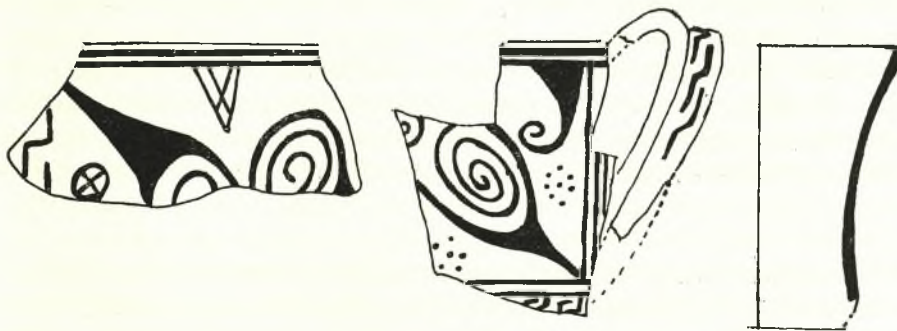
9. Διὰ τὸ ζήτημα τοῦτο βλ. S. Benton, The Evolution of the Tripod-Lebes, BSA 35 (1934-1935) σ. 74 ἐξ.

10. Σ. Παπασπυριδῆ-Καρούζου, Ἀγγεῖα τοῦ Ἀναγυρόντος, πίν. 88-90.

κόν κόσμημα ἐξηρητημένον, ἀγκυλωτοὶ σταυροί. Ἡ παράστασις πλαισιοῦται ἄνω καὶ κάτω ὑπὸ θλαστῆς γραμμῆς μεταξὺ τριπλῶν εὐθειῶν καὶ ταινίας. Ἐπὶ τοῦ ποδός, βραχεῖαι ἀκτίνες, περιγεγραμμέναι (τὸ κέντρον μέλαν), μεταξὺ ἀγκυλωτῶν σταυρῶν.

Ἡ οἰνοχόη διαφέρει τῶν φαληρικῶν ὡς πρὸς τὰς διαστάσεις καὶ τὰς ραδινὰς ἀναλογίας. Δύναται νὰ παραβληθῇ πρὸς οἰνοχόην τοῦ Μονάχου, CVA. 3, πίν. 134, 1-3 τοῦ τέλους τῆς πρώιμου πρωτοαττικῆς περιόδου¹¹ καὶ πρὸς οἰνοχόην ἐν Würzburg, E. Langlotz, Griechische Vasen, πίν. 4, 56, τῆς μέσης πρωτοαττικῆς περιόδου¹², τέλος, διὰ τὸ σχῆμα καὶ τὴν διακόσμησιν, πρὸς οἰνοχόην τοῦ Μουσείου τοῦ Κεραμικοῦ ἀριθ. 1368, φέρουσαν ἐπίσης, ἐπὶ τοῦ τριλόβου χεῖλους, ὀφθαλμούς. Ἄλλ' ἐν γένει ἡ διακόσμησις ἔχει κοινὰ στοιχεῖα μὲ παραδείγματα ἐκ τῆς Ἀγορᾶς: R. Young, Hesp. Suppl. II, σ. 131, εἰκ. 94 καὶ σ. 176, εἰκ. 125 καὶ ἄλλα μικρῶν διαστάσεων: Ἐθν. Ἀρχαιολ. Μουσείου ἀριθ. 305-307, JdI 2 (1887) σσ. 44-47, ἅτινα εἶναι ἀρχαιότερα.

Ὡς πρὸς τὴν παράστασιν δύο πτερῶν τῶν ἵππων, πρβλ. ἐπὶ ἀγγείου Würzburg, E. Langlotz, ἔ. ἀ. πίν. 7 καὶ ἐπὶ ἀμφορέως τῆς Glyptotek Κοπεγχάγης, ἀριθ. 2761, τῆς πρώιμου πρωτοαττικῆς ἐποχῆς (J. M. Cook, BSA 35 (1934-1935) σσ. 179-180). Ἡ ἡμετέρα οἰνοχόη εἶναι νεωτέρα τῶν ἀνωτέρω παραδειγμάτων, ὡς συνάγεται ἐκ τῆς τεχνοτροπίας τῶν ἐξηρητημένων φυτικῶν κοσμημάτων, τὰ ὅποια ἐμφανίζονται μόνον ἀπὸ τοῦ τέλους τῆς πρώιμου πρωτοαττικῆς περιόδου. Τὸ σχῆμα τοῦ ἀγγείου καὶ τὰ γραμμικὰ κοσμη-

Σχεδ. 6. Διακόσμησις καὶ τομὴ κυπέλλου ἐκ τῆς πυρᾶς 2/3

ματα εἶναι ἐνδεικτικὰ χρονολογήσεως εἰς τὰς ἀρχὰς τῆς μέσης πρωτοαττικῆς περιόδου, παρὰ τὴν προκαλουμένην γενικὴν ἐντύπωσιν διακοσμήσεως ὑπογεωμετρικοῦ χαρακτήρος.

β) Ἀποτμήματα *κυπέλλου*, μὲ ταινιώδη λαβὴν, ἐξωτερικῶς κοίλην καὶ ὑψουμένην ὑπὲρ τὸ χεῖλος. Ὁ λαιμὸς φέρει σπειροειδῆ κοσμήματα, ἀπολήγοντα εἰς ἀκίδας μελανὰς (Σ χ ε δ. 6). Παρὰ τὸ χεῖλος, διπλῆ περιφερὴς γραμμὴ, ἐπὶ τῆς λαβῆς σειρά Z, παραπληρωματικά: ρόδακες ἐκ στιγμῶν, σπείραι καὶ γραμμωτὰ τρίγωνα ἐξηρητημένα, εἰς τὸ μέσον τῆς μῆδος ὄψεως, ἀγκύλη μαιάνδρου κάθετος. Εἰς τὴν βάσιν τοῦ λαιμοῦ, ζώνη μὲ ἀγκύλας.

11. J. M. Cook, Protoattic Pottery, BSA 35 σ. 181 καὶ 186.

12. J. M. Cook, ἔ. ἀ. σ. 217 (miniature jug), 680-630 π.Χ.

Παραδείγματα του διακοσμητικού θέματος των ακιδωτών σπειρών άπαντούν ήδη εις την πρώιμον πρωτοαττικήν περίοδον: W. Kraiker, Aigina, Πίν. 41, 545, άλλα συνηθέστερα είναι κατά την μέσην πρωτοαττικήν, π.χ. CVA, Cambridge 1, πίν. 2, 7 και Ἐργοῦ: E. Brann, Late Geometric und Protoattic Pottery. The Athenian Agora, VIII, Πίν. 33, 541 α. Ἡ μάλλον ἐξειλιγμένη μορφή του κοσμήματος ἐπιβάλλει την χρονολόγησιν του εὐρήματος τῆς Βάρης εις την ἀρχήν ἴσως τῆς μέσης πρωτοαττικῆς περιόδου.

γ) Ἀποτμήματα ὁμοίου τύπου *κυπέλλον*, σφζ. ὕψ. 0,05, διαμ. 0,076, με γραμμικά κοσμήματα: ῥόμβοι με στιγμάς, τριπλή γραμμή, πρβλ. CVA, Mainz 1, πίν. 7,5-7, AJA 40 (1936) σ. 149, εἰκ. 9.

δ) Ἀποτμήματα μικρᾶς ὑψίποδος *κύλικος* (ἡμικανθάρου) ὕψ. 0,102, διάμ. χείλους 0,086 (Πίν. 52 α). Διὰ τὸ σχῆμα τοῦ ἀγγείου πρβλ. Kerameikos V, 1, πίν. 133, ἀριθ. εἰκ. 1237, 1363/4 καὶ AA 1934, στ. 219, εἰκ. 14, ἀγγεῖον με λοξὸν χεῖλος, τὴν μίαν τῶν λαβῶν κάθετον, τὴν ἄλλην ὀριζόντιον. Διακόσμησης: Θλαστὴ ταινία γραμμωτῆ, εἰς τὰς σχηματιζομένης ὑπ' αὐτῆς γωνίας, ἄνω, φυτικὸν κόσμημα καὶ σταυρός, κάτω δὲ τρίγωνο πεπληρωμένα (μαύρα). Εἰς τὴν ζώνην τῶν λαβῶν, μετόπαι με ὕδροχαρῆς πτηνόν, χωριζόμεναι δι' ὀμάδων μικρῶν καθέτων γραμμῶν. Ἐπὶ τοῦ ποδός, μετόπαι με ὕδροχαρῆς πτηνόν ἢ σπείραν γραμμωτῆν, εἰς τὸ ἄκρον, ζώνη με καθέτους θλαστὰς γραμμάς, πλαισιουμένη ὑπὸ τριπλῶν περιφερικῶν γραμμῶν. Τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ ἀγγείου, μέλαν, πλὴν τριῶν ἐξηρημένων γραμμῶν καὶ ὀμάδων καθέτων μικρῶν γραμμῶν παρὰ τὸ χεῖλος.

Τὸ ἀγγεῖον ὀμοιάζει τεχνοτροπικῶς πρὸς τὸ ὑπ' ἀριθ. 483 τῆς Ἐργοῦ, E. Brann, ἔ. ἂ. Πίν. 29, 483 (πὺς τρίποδος). Παρὰ τὸν ἐν γένει ὕπογεωμετρικὸν χαρακτῆρα τῆς διακοσμήσεως, στοιχεῖα τινά, ὅπως τὸ φυτικὸν σύμπλεγμα καὶ ἡ μορφή τῆς καθέτου σπείρας, καταβιβάζουν χρονολογικῶς τὸ ἀγγεῖον εἰς τὴν μέσην πρωτοαττικὴν περίοδον.

ε) Ἐργία-λουτροφόρος, συμπληρωθεῖσα ἐκ πολλῶν θραυσμάτων, ὕψ. 0.465 (Πίν. 49 δ, 50, 51, 52 β). Τὸ ἀπότμημα τοῦ ποδός δὲν προσαρμόζεται ἀμέσως πρὸς τὴν βάσιν. Τὸ ἀγγεῖον ἐθραύσθη καὶ ἐκαύθη ἐπὶ τῆς πυρᾶς. Πηλὸς πορτοκαλλόχρους, βερνίκιον ἐρυθρωπὸν ἐκ τῆς ὀπτήσεως. Λαιμὸς ὕψηλός. Ἐπὶ τοῦ χείλους, ἀποκολληθὲν πλαστικὸν κόσμημα ὄφρα, ἄφησε μόνον τὸ ἴχνος, ὅπως καὶ ἐπὶ τῆς καθέτου λαβῆς. Ἐπὶ τοῦ λαιμοῦ παράστασις πομπῆς τριῶν θρηνοῦσῶν πρὸς δεξιὰ, ἐνδεδυμένων πέπλον με χαμηλὴν ζῶσιν. Φέρουν τὸν ἀριστερὸν βραχίονα πρὸς τὴν κεφαλὴν καὶ κρατοῦν εἰς τὴν δεξιὰν στέφανον (Πίν. 51). Παραπληρωματικὰ κοσμήματα: ἄνθος ἐσχηματοποιημένον, ῥόμβος, ἀγκυλωτὸς σταυρός, γωνία καθέτου διατάξεως, ὀριζόντιοι θλασταὶ γραμμαί. Ἐπὶ τὴν παράστασιν, ζώνη μετοπῶν ἐξηρημένων καὶ «τριγλύφων». Εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ χείλους, δύο περιφερικαὶ γραμμαί. Ἐπὶ τῆς κοιλίας, σφιγξ πρὸς δεξιὰ (κατὰ τὸ πλεῖστον ἐξίτηλος). Πρὸ αὐτῆς, φυτικὸν σύμπλεγμα: στέλεχος ἀπολλῆγον εἰς δύο σπείρας. Ἡ ζώνη ὀρίζεται κατὰ τὰ πλάγια διὰ δύο καθέτων γραμμῶν. Παραπληρωματικά: ὀμάδες θλαστῶν γραμμῶν ὀριζοντίως διατεταγμένων. Ἐπὶ τὴν παράστασιν, ταινία τριπλῶν γραμμῶν πλαισιουσῶν βραχείας καθέτους, ὑπ' αὐτὴν σπειροειδῆς μαϊάνδρος. Ἐπὶ τῆς βάσεως, ἀκτίνες εἰς διπλὴν ζώνην, ἐπὶ τοῦ ποδός, σειρά ροπάλων. Ἐπὶ τῶν ὀριζοντίων λαβῶν, βραχεῖαι γραμμαί.

Τὸ σχῆμα τοῦ ἀγγείου κατάγεται ἐκ τοῦ σχήματος τῆς ὑδρίας-λουτροφόρου ὡς π.χ. τοῦ ζωγράφου τῆς Μεσογαίας¹³, ἀλλ' αἱ ἀναλογίαι εἶναι ραδινώτεροι, αἱ ὀριζόντιοι λαβαὶ εἶναι τοποθετημέναι ὑψηλότερον. Ὁ κωνικός καὶ ὑψηλὸς ποὺς παρατηρεῖται καὶ εἰς τὰς μελανομόρφους λουτροφόρους, εὐρεθείσας κατὰ τὰς τελευταίας ἀνασκαφὰς εἰς τὸ Ἱερὸν τῆς Νύμφης τῆς Ν κλιτύος τῆς Ἀκροπόλεως (ΝΑ 57, Αα 8, Αα 2, Αα 50).

Ἡ κυρία παράστασις, ὅπως εἰς τὰς πρωίμους πρωτοαττικὰς ὑδρίας, καταλαμβάνει τὸν λαιμὸν, εἶναι δὲ πλέον ἐξειλιγμένης τεχνοτροπίας ἢ ἡ λοιπὴ διακόσμησις. Τεχνικὴ ἄνευ ἐγχαράξεως, τὰ πρόσωπα δηλοῦνται διὰ περιγράμματος. Τὰ εὐκαμπτα σώματα τῶν γυναικῶν μὲ τὸν μακρὸν πέπλον, δὲν ἔχουν τι τὸ ἀνάλογον ἐπὶ πρωτοαττικῶν ἀγγείων. Αἱ μορφαὶ παρουσιάζουν ἐμφανεῖς δυσαναλογίας, οἱ βραχίονες εἶναι λίαν βραχεῖς καὶ λεπτοί. Σπάνιον εἶναι τὸ θέμα θρηνοῦσῶν μὲ στέφανον εἰς τὴν χεῖρα. Διὰ τὸ φυτικὸν κόσμημα πρβλ. Βερολίνου CVA. I, πίν. 25, ἀριθ. Α35. Ἡ ἐπὶ τῆς κοιλίας τοῦ ἀγγείου σφιγξ εἶναι ἀσυνήθης. Ἔχει λεπτὸν καὶ ἐπίμηκες σῶμα, παχέα ἄκρα σκελῶν, ὡς ἡ σφιγξ τοῦ ζωγράφου τῆς Μεσογαίας (J. M. Cook, BSA 35 (1934-1935) πίν. 51 c, τοῦ ἰδίου Gnomon 1962, σ. 822), ἀλλ' ἐνταῦθα ἡ πτέρυξ περατοῦται εἰς σπεῖραν, ὅπως εἰς κυκλαδικὰ παραδείγματα: Ch. Dugas, Délos XVII, πίν. 12-13, F. Salviat, BCH 84 (1961) σ. 383-384. Ὁ τύπος τῆς πτέρυγος εἶναι σπάνιος καὶ ἐπὶ τῶν ἀγγείων τῆς μέσης πρωτοκορινθιακῆς περιόδου, ἐν τούτοις πρβλ. K. Friis Johansen, V. S. πίν. 21, 3, ἀρύβαλλον ἐκ Συρακουσῶν.

Τὰ παραπληρωματικὰ κοσμήματα τῆς παραστάσεως εἶναι ἀπλούστερα καὶ συμφωνοῦν πλέον πρὸς τὴν παράδοσιν τῶν πρωτοαττικῶν ἢ τὰ κοσμήματα τοῦ λαιμοῦ. Αὐτὰ καὶ ἡ διακόσμησις τῆς βάσεως χρονολογοῦν τὴν ὑδρίαν εἰς τὸ τέλος τῆς μέσης πρωτοαττικῆς περιόδου. Αἱ ἀκτίνες ἐμφανίζονται ἤδη ἐπὶ κρατήρων τοῦ τέλους τῆς πρωτοαττικῆς περιόδου, ἀλλ' εἰς ἀπλὴν ζώνην, π.χ. κρατῆρ ἐκ Θηβῶν, Ἐθν. Μουσείου Ἀθηνῶν ἀριθ. 238 (J. M. Cook, ἔ.ἀ. πίν. 42 β). Ὁ σπειροειδὴς μαϊανδρὸς παρατηρεῖται ἐπὶ τῶν ἀγγείων τῆς ομάδος τῆς οἰνοχόης τοῦ κριοῦ, π.χ. E. Brann, The Athenian Agora VIII, πίν. 33, ἀριθ. 538 καὶ Βερολίνου, CVA. I, πίν. 23 τοῦ ζωγράφου τοῦ Βερολίνου Α34 (Beazley, ABV. σ. 1, 1). Τὰ πλέον ὄσιμα στοιχεῖα, ἢ παράστασις ἐπὶ τοῦ λαιμοῦ, παραπληρωματικὰ κοσμήματα, διακόσμησις βάσεως, εἶναι ἐνδεικτικὰ χρονολογήσεως εἰς τὰ μέσα ἢ τὸ τέλος τῆς μέσης πρωτοαττικῆς περιόδου. Ὁ μὴ συγχρονισμὸς τῶν διακοσμητικῶν στοιχείων καὶ αἱ ἀναφομοίωτοι ἐπιδράσεις ὀφείλονται ἴσως εἰς τεχνίτην ἐπαρχιακόν, τοῦ δήμου Ἀναγυροῦντος. Ἐπίθετα χρώματα δὲν παρατηροῦνται, ἔχουν ἴσως ἐξαφανισθῆ ἐκ τῆς καύσεως.

ς) *Τράπεζα* παιγνίου, στηριζομένη ἐπὶ δύο, κατὰ τὰς στενάς πλευράς, καθέτων τοιχωμάτων καὶ φέρουσα εἰς τὰς τέσσαρας γωνίας συμπαγῆ εἰδῶλια θρηνοῦσῶν. Συνεπληρώθη ἐκ θραυσμάτων, ὕψ. 0.18, πλ. 0.183, μήκος 0.248, ὕψ. εἰδωλίων 0.10 (Πί ν. 53, 54, 55 α).

Ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας, πέντε εὐθεῖαι αὐλακες κατὰ πλάτος, ἀπολήγουσαι εἰς μικρὰς κοιλότητες. Ἐπὶ τῶν καθέτων τοιχωμάτων, ἄνθος λωτοῦ ἐκ τριῶν πετάλων, τῶν ὁποίων τὸ κεντρικὸν εἶναι καμπύλον, τὰ δύο ἐκατέρωθεν τριγωνικά, καὶ ἐκ δύο ἀνεπτυγμένων σεπάλων. Τὸ ἄνθος πλαισιοῦται ὑπὸ γεωμετρικῶν κοσμημάτων. Τὸ θέμα ἀνήκει εἰς τὴν μέσην πρωτοαττικὴν περίοδον, πρβλ. κρατῆρα Burgon τοῦ Βρετ. Μουσείου (Pfuhl,

13. J. M. Cook, ἔ. ἀ. πίν. 44 καὶ σ. 177, τῆς πρωίμου πρωτοαττικῆς περιόδου.

MuZ. III εικ. 82). Ἄλλ' ἐνταῦθα τὸ κόσμημα ἐξετελέσθη διὰ τεχνικῆς περιγράμματος. Ἄττικά παραδείγματα τραπεζῶν παιγνίου: K. Kübler, *Keramikos VI*, 2, πίν. 102 (= *Keramikos VI*, 1, σ. 87), τῶν ἀρχῶν τοῦ βου αἰ. (580-570 π.Χ.), με εἰδώλια θρηνησῶν εἰς τὰς γωνίας. Μουσείου Κοπεγχάγης: N. Breitenstein, *Catalogue of Terracottas*, πίν. 18, 17, τῶν ἀρχῶν τοῦ βου π.Χ. αἰ., Βρετ. Μουσείου ἀριθ. 1947. 5. 161, ἀπόμνημα καθέτου τοιχώματος. Αἱ τράπεζαι τῆς Περαχώρας, T. J. Dunbabin, *Perachora II*, πίν. 132-133, εἶναι διαφορετικοῦ τύπου¹⁴. Ἡ τράπεζα τῆς Βάρης εἶναι τὸ ἀρχαιότερον παράδειγμα καὶ ἀποτελεῖ σημαντικὸν εὑρημα διὰ τὴν μελέτην τοῦ θέματος.

ζ) *Κύβος* πῆλινος, κεκαυμένος, διαστ. 0.025x0.025x0,025. (Πίν. 55 β-ε). Ἐπὶ τῶν ἐδρῶν, αἵτινες πλαισιοῦνται ἐνίοτε ὑπὸ γραμμωτοῦ τετραγώνου, εἰκονίζονται:

- 1) Ἴππος πρὸς δεξιὰ.
- 2) Ζώνη διαιρουμένη εἰς δύο τετράγωνα με γραμμικὴν διακόσμησιν, πλαισιουμένη ὑπὸ θλαστῶν γραμμῶν,
- 3) Σύμβολα σταυροειδῶς διατεθειμένα ἐντὸς τετραγώνου πλαισίου.
- 4) Σταυρὸς ἐγγεγραμμένος ἐν τετραγώνῳ καὶ μικρὰ καμπύλα κοσμήματα πέριξ τῶν τρημάτων.
- 5) Γυνὴ με ὑψωμένας τὰς χεῖρας, φέρουσα πόλον.
- 6) Παράστασις ἴσως Ἀθηνᾶς με κράνος, κρατούσης τὴν γλαύκα¹⁵.

Ὁ κύβος εἶναι τὸ ἀρχαιότερον εὑρημα τοῦ εἶδους. Ἐκ τῶν παραστάσεων τινὲς ἀπαντοῦν ἴσως καὶ ἐπὶ νεωτέρων παραδειγμάτων: ὁ Ἴππος ἐπὶ κύβου τοῦ Κεραμεικοῦ (*Keramikos VI*, 2, πίν. 102 (Opferplatz Ψ) LXXV) τοῦ πρώτου ἡμίσεος τοῦ βου αἰ. Γυναικεία μορφή, ἐπὶ κορινθιακοῦ κύβου τῆς Ἀκροπόλεως (Graef-Langlotz, σ. 259).

Τεχνοτροπικῶς ὁ Ἴππος (1) με τὰ δυσαναλόγως μακρὰ σκέλη, τὸ λεπτόμακρον, εὐθὺ σῶμα, βραχὺν λαιμόν, ἔχει παράλληλον ἐπὶ ἀγγεῖου: *The Athenian Agora VIII*, πίν. 23, 405 τῆς πρώιμου πρωτοαττικῆς περιόδου. Ἡ τεχνικὴ διὰ περιγράμματος τῶν γυναικείων μορφῶν εἶναι ἐνδεικτικὴ τῆς μέσης πρωτοαττικῆς περιόδου. Πιθανώτατα ὁ κύβος εἶναι σχετικὸς πρὸς τὴν τράπεζαν καὶ ἐκαύθη ἐπὶ τῆς αὐτῆς πυρᾶς.

Κτίσμα Α/Τ. 4-8. Ἐπάλληλοι πυραὶ ἐντὸς λάκκων, τῶν ὁποίων κατέστη δυνατόν νὰ καθορισθῶσι τὰ ὄρια ὡς καὶ τὸ ἐπίπεδον τοῦ δαπέδου, ἀλλ' ἡ ἐπίχωσις εὐρέθη ἐντελῶς διατεταραγμένη (Πίν. 41 α, Σχ ε δ. 1 καὶ 2).

Ὁ Τ. 8 εἶναι ὁ ἀρχαιότερος. Τὸ δάπεδόν του κεῖται εἰς βάθος 1.30 ὑπὸ τὴν βάσιν τοῦ κτίσματος, δηλ. ὑπὸ τὸ χεῖλος τοῦ Τ. 4. Διαστ. 1.90x0.45, βάθος 0.50. Ἐπὶ τοῦ τοιχώματος, εἰς τὴν ΝΑ γωνίαν καὶ εἰς ὕψος 0.35 ἄνω τοῦ δαπέδου, σχηματίζεται μικρὰ κόγχη, διαμ. 0.25, ἐσκαμμένη ἐντὸς τοῦ στερεοῦ ἐδάφους. Ὁ προορισμὸς τῆς δὲν εἶναι σαφής.

Ὁ Τ. 7, κατὰ τὴν ΒΔ προέκτασιν τοῦ Τ. 8 καὶ εἰς ἐπίπεδον ὑψηλότερον 0.25 αὐτοῦ.

14. Ἡ παλαιότερα βιβλιογραφία ἐπὶ τοῦ θέματος ἀναφέρεται ὑπὸ Chr. Blinkenberg, *Epidaurische Weihgeschenken*, AM 23 (1898) 1 ἔξ. RE XIII (1927) s. v. *lusoria tabula*, στ. 1900 ἔξ. Nün *Perachora II*, σσ. 131-132, ἀριθ. 125-1328.

15. Προφορικὴ ἔρμηνεία τοῦ Sir John Beazley.

Διαστ. 1.00x0.40, βάθος 0.35. Εἰς τὰς γωνίας τῆς ΝΔ πλευρᾶς σχηματίζονται δύο ἀεραγωγοὶ κυκλικῆς διατομῆς (κατόψεως), ἐσκαμμένοι ἐντὸς τοῦ στερεοῦ ἐδάφους.

Οἱ Τ. 6 καὶ 5, τέμνουν καθέτως τὸν Τ. 7, εἰς ἐπίπεδον ὑψηλότερον αὐτοῦ κατὰ 0.35.

Ὁ Τ. 4, διαστ. 1.85x0.25, βάθος 0.35, εἰς ἐπίπεδον ὑψηλότερον τοῦ δαπέδου τοῦ Τ. 7 κατὰ 1 μ. (Πί ν. 41, α, Σ χ ε δ. 2). Διὰ τὴν διατάραξιν τῆς ἐπιχώσεως κατὰ τὴν προηγηθεῖσαν λαθραίαν ἀνασκαφὴν, καθίσταται ἀβεβαία ἢ ἀπόδοσις τῶν εὐρεθέντων ἐντὸς τῶν χωμάτων κεκαυμένων θραυσμάτων ἀγγείων εἰς ἐκάστην τῶν πυρῶν. Ἐκ τῆς γενικῆς χρονολογικῆς σχέσεως αὐτῶν προκύπτει ὅτι ἀνήκουν εἰς τὰς πυρὰς τοῦ κτίσματος Α:

α) Ὁξυπύθμενον *ληκύθιον* μὲ φολιδωτὸν κόσμημα τῆς ὀψίμου πρωτοκορινθιακῆς ἢ τῆς μεταβατικῆς περιόδου, ὕψ. 0.087 (Πί ν. 56, α 1). Ὁ λαιμὸς ἐλλείπει, τὸ βερνίκιον ἐξίτηλον. Ἐπὶ τοῦ ὄμου, γλῶσσαι. Αἱ φολίδες ἐπὶ μέλανος βάθους, ἐρυθραὶ κηλίδες ἐναλλάξ, μελανὴ ταινία, γλῶσσαι ἐπὶ τῆς βάσεως (Πρβλ. H. Payne NC. σ. 22, εἰκ. 8α). Διὰ τὸ φολιδωτὸν κόσμημα ἔ. ἀ. σ. 19, ὑποσ. 2, ἐπίσης τοῦ ἰδίου CVA. Oxford 2, πίν. 1, ἀριθ. 34, 39. Ὁ τύπος τοῦ ληκυθίου θεωρεῖται ὡς ἀνήκων εἰς τὴν μεταβατικὴν ἐποχὴν, ἀλλ' εὐρέθη εἰς τάφους ὁμοῦ μετ' ἀγγείων ὀψίμων πρωτοκορινθιακῶν, π.χ. N. Sc. 1940, σ. 493, εἰκ. 6. (Τάραντος). Πρβλ. ἐπίσης T. J. Dunbabin, Perachora II, πίν. 2, ἀριθ. 47.

β) Ὅμοιον *ληκύθιον*, ἐλλιπὲς ἀπὸ τοῦ ὄμου καὶ κατὰ τὴν βάσιν. Σφζ. ὕψ. 0.07 (Πί ν. 56, α 2). Τὰ ληκύθια α καὶ β ἀνήκον πιθανώτατα εἰς τὴν πυρὰν τοῦ Τ. 4 καὶ χρονολογούνται εἰς τὸ δεύτερον ἥμισυ τοῦ 7ου π.Χ. αἰῶνος.

γ) *Ληκύθιον* πρωτοκορινθιακόν, κοσμούμενον μὲ περιφερικὰς στενάς ταινίας, ἐλλιπὲς κατὰ τὴν λαβὴν, ὕψ. 0.078, διάμ. χεῖλους 0.033, μεγ. διαμ. 0.035. Διὰ τὸ σχῆμα πρβλ. ἀρυβαλλοειδεῖς ληκύθους τοῦ ζωγράφου «Head in air», K.F. Johansen VS. πίν. 37, ἀριθ. 3 καὶ 4, BSA 48 (1953) σ. 178, τῆς ὀψίμου πρωτοκορινθιακῆς περιόδου. Ἄλλ' ἐν Perachora II, πίν. 2, ἀριθ. 45, μὲ ὁμοίαν διακόσμησιν, τῆς πρωτοκορινθιακῆς ἢ τῆς μεταβατικῆς περιόδου. Ὁ χρονολογικὸς διαχωρισμὸς δὲν εἶναι ἀπολύτως σαφής. Τὸ ληκύθιον ἀνήκε εἰς τὴν πυρὰν τοῦ Τ. 4 ἢ τοῦ Τ. 5 (Πί ν. 56, α 3).

δ) Κορινθιακὸς ἀρύβαλλος, ἐλλιπὴς τὸν λαιμὸν καὶ τμήματα τῆς κοιλίας. Κεκαυμένος, πιθανὸν ὕψος 0.07. Διακοσμεῖται ὑπὸ πτηνοῦ ἐν πτήσει πρὸς δεξιὰ. Ρόδακες μὲ ἐγχαράξεις, ὡς παραπληρωματικὰ κοσμήματα. Ὑπὸ τὸν πυθμένα καὶ ἐπὶ τοῦ ὄμου, ρόδαξ. Κατὰ τὸ σχῆμα, ὁ ἀρύβαλλος ἀνήκει εἰς τὴν τάξιν Β, τύπον Ε, H. Payne, NC. σ. 290. Κατὰ τὴν παρατήρησιν τοῦ Payne, οἱ ἀρύβαλλοι τοῦ τύπου αὐτοῦ εὐρίσκονται εἰς τοὺς τάφους τῆς πρῶιμου κορινθιακῆς περιόδου, ἀλλ' ἐπιβιοῦν καὶ εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ βου αἰῶνος. Τὸ ἀγγεῖον τῆς Βάρης δυνατόν νὰ τεθῆ εἰς τὸ τέλος τῆς ομάδος, διότι ἐλλείπουν αἱ ἐρυθραὶ γλῶσσαι ἐπὶ τῆς βάσεως¹⁶. Πιθανὴ χρονολογία, περὶ τὸ 600 π.Χ. (Πί ν. 56, β 1).

ε) Μικρὰ *οἶνοχόη*, ἐλλιπὴς τὸ χεῖλος καὶ τὴν λαβὴν, συγκολληθεῖσα ἐκ κεκαυμένων

16. R. J. Hopper, Addenda to Necrocorinthia, BSA 44 (1949) σσ. 199-200.

δστράκων, τὰ ὅποια εὐρέθησαν παρὰ τὸ χεῖλος τοῦ Τ. 6. Ὑψ. 0.08 (Πί ν. 56, β 2). Φέρει παραστάσεις, εἰς δύο ζώνας, κύκνων καὶ ζώων, ἄνευ ἐγχαράξεως. Τὸ ἀγγεῖον εἶναι ἀττικόν, τοῦ τέλους τοῦ 7ου π.Χ. αἰῶνος. Διὰ τὸ σχῆμα πρβλ. The Athenian Agora VIII, πίν. 5, ἀριθ. 86.

ς) *Κυάθιον*, μόνωτον, ὕψ. 0.04, διάμ. χεῖλους 0.07 (Πί ν. 56 β 3). Ἐπὶ τοῦ ἐξέχοντος χεῖλους, ρόδακες ἐκ στιγμῶν. Ἐπὶ τῆς κοιλίας, κύκνοι. Ἄνευ ἐγχαράξεως. Κεκαυμένον. Διὰ τὸ σχῆμα πρβλ. The Athenian Agora VIII, πίν. 10, 186, καὶ R. Young, Hesp. Suppl. II, σ. 23, εἰκ. 9, χρονολογούμενον τῷ 600 π.Χ. Πρβλ. ἐπίσης εἰς τάφον τοῦ Φαλήρου, ἀριθ. τ. 50, AJA 1942, σ. 41, εἰκ. 25 (χρονολ. 625 π.Χ.).

Τ. 9. Ὑπὸ τὴν ΝΑ γωνίαν τοῦ ταφικοῦ κτίσματος Α, ἐν κόγχῃ (Πί ν. 41, β), ἀμφορεὺς ἀγάνωτος, πηλοῦ χονδροκόκκου, περιεῖχε τὰ ἀγγεῖα Πίν. 56, γ:

α) *κοτύλην* ἀττικὴν, κατὰ μίμησιν κορινθιακοῦ τύπου ὕψ. 0.064, διάμ. 0.078. Ἐπὶ τοῦ χεῖλους κάθετοι θλασταὶ γραμμαί. Ἐπὶ τῆς κοιλίας, παράστασις κυνὸς τρέχοντος, μεταξὺ κύκνων. Ἄνευ ἐγχαράξεως, ἐπίθετον ἐρυθρὸν χρῶμα. Ἐπὶ τῆς βάσεως, ἀκτίνες. Ὑπὸ τὸν πόδα, δύο ὁμόκεντροι κύκλοι. Τὸ ἐσωτερικὸν μελαμβαφές, με ἐξηρημένην γραμμὴν παρὰ τὸ χεῖλος.

β) *Ὀλπην* ἀττικὴν, μικρογραφικὴν. Ὑψ. 0,062, μεγ. διάμ. 0,046, παρὰ τὴν βάσιν. Πρὸς δακτυλιοειδῆς. Διακόσμησις ὁμοίας τεχνικῆς πρὸς τὸ προηγούμενον ἀγγεῖον, ἄνευ ἐγχαράξεως: εἰκονίζεται λέων πρὸς δεξιὰ, στιγμαὶ καὶ κηλίδες. Ἐπίθετον ἐρυθρὸν χρῶμα.

Ὁ ἀμφορεὺς ἀριθ. 9 φέρει ἐγγάρακτα κοσμήματα ἐπὶ τοῦ λαιμοῦ, μεταξὺ διπλῶν περιφερικῶν, κυματοειδῶν γραμμῶν, διατεταγμένα εἰς μετόπας: ἰχθυάκανθαν, διπλῆν κυματοειδῆ, κάθετον, γραμμὴν κλπ. Ἐπὶ τοῦ ὄμου, περιφερικῶς, διπλῆ θλαστὴ γραμμὴ μεταξὺ κυματοειδῶν γραμμῶν καὶ πλαστικὴ κόσμησις μαστοειδῶν ἀποφύσεων.

Παρὰ τὸν ἀμφορέα, εὐρέθη τμῆμα χεῖλους *λεκανίδος* μετὰ λαβῆς τύπου μεταλλικοῦ σκεύους. Διάμ. χεῖλους καθ' ὑπολογισμὸν 0.28. Πηλὸς πρασινωπός. Γλωσσοειδῆ κοσμήματα (« ρόπαλα ») κάτωθι καστανομελαίνης ταινίας. Τὸ ἀγγεῖον εἶναι ἴσως τοπικόν, κατὰ μίμησιν ἀγγείων τῆς πρώιμου κορινθιακῆς περιόδου.

Τ. 10. Ἀμφορεὺς ὕψ. 0.30, διάμ. χεῖλους 0.19 (Πί ν. 42, 57 α). Εὐρέθη κείμενος, μετὰ τὸ χεῖλος πρὸς Β, στηριζόμενος ἐπὶ τριῶν λίθων (Πί ν. 42 α). Περιεῖχε ὀστάρια ἐκ θυσίας πτηνοῦ καὶ μικρογραφικὰ ἀγγεῖα:

α) *Κοτύλη* κορινθιακὴ, ὕψ. 0.038, διάμ. χεῖλους 0.057. (Πί ν. 57 β 1). Πηλὸς κίτρινος, βερνίκιον καστανόν. Παράστασις τεσσάρων ζώων, πρὸς δεξιὰ, ἄνευ ἐγχαράξεως. Ἐπὶ τῆς βάσεως, ἀκτίνες, ὑπὸ τὸν πόδα, κύκλος μετὰ στιγμὴν εἰς τὸ κέντρον. Πρβλ. Corinth VII, 1, πίν. 23, 160, ἀγγεῖον, εὐρεθὲν ἐντὸς φρέατος μετ' ἄλλων χρονολογούμενων κυρίως εἰς τὸ τρίτον τέταρτον τοῦ 7ου π.Χ. αἰ. Ἄλλ' ἢ κοτύλη τῆς Βάρης εἶναι ἴσως κατὰ τι νεωτέρα.

β) Σκύφος άττικός, ύψ. 0,049, διάμ. χείλους 0.097 (Πί ν. 57 β2). Λαβαί κυκλικής διατομής, βερνίκιον μέλαν. Βάσις επίπεδος.

Όμοιον πρβλ. έκ τάφου τοῦ Φαλήρου, ΑΔ 2 (1916) σ. 43, εικ. 45, 3 καί R. Young, Graves from the Phaleron Cemetery, AJA 1942, σ. 42, εικ. 28, τοῦ τελευταίου τετάρτου τοῦ 7ου π. Χ. αἰ.

γ) Όλπη άττική, ύψ. 0.086. Βερνίκιον καστανόν καί έρυθρωπόν κατά τήν έτέραν ὄψιν (Πί ν. 57 β 4).

Ός κάλυμμα τοῦ άμφορέως 10 έχρησίμευσεν ή βάσις άττικής λεκανίδος (Πί ν. 57 β2) διακοσμουμένη με άκτίνας, ως π.χ. αἰ βάσεις εις τās λεκανίδας: Σ. Παπασπυρίδη-Καρούζου, πίν. 35, 41, 45 κλπ.

Κτίσμα Β/Τ. 11-13. Οἱ τάφοι είχον διαταραχθῆ (Πί ν. 43 α καί Σχ ε δ. 1). Έπί τοῦ δαπέδου αὐτῶν εύρέθησαν υπολείμματα άνθράκων έκ τῶν πυρῶν. Άπομήματα έκ τοῦ χείλους καί έκ τῆς ζώνης τῶν λαβῶν λεκανίδος άνήκουν προφανῶς εις μίαν τῶν πυρῶν. Διακόσμησις δι' ὀμάδος «ροπάλων», πλαισιουμένων κάτω ὑπὸ δύο περιφερικῶν έξηρημένων γραμμῶν ἐπὶ μαύρης ταινίας, ἄνω ὑπὸ τριῶν γραμμῶν. Η έπιφάνεια τοῦ χείλους εἶναι μέλαινα. Εἰς τὸ έσωτερικόν αὐτοῦ, περιφερικαί ταινίαι κατ' ἄραιά διαστήματα. Πρβλ. λεκανίδα Τ. 9, τοῦ τέλους τοῦ 7ου π.Χ. αἰ. (Πί ν. 58 α). Όλλα ὄστρακα μελανομόρφων άγγείων τοῦ 6ου π.Χ. αἰ., εύρεθέντα έντὸς τῶν διαταραχθέντων χωμάτων τῆς επιχώσεως, δέν άνήκον εις τās πυράς τῶν τάφων.

Ό Τ. 12 σχηματίζει, εις τὸ μέσον τῆς στενῆς ΒΔ πλευρᾶς, ἀεραγωγόν διὰ τήν πυράν, έσκαμμένον έντὸς τοῦ στερεοῦ ἑδάφους. Βάθος 0.80 (Πί ν. 43 α, Σχ ε δ. 1, ἀριθ. 12).

Τ. 13. Κεῖται ΒΔ τοῦ Τ. 12, ἔχει βάθος 0.60. Ό τάφος τέμνει ἔγκαρσίως τὸν έπόμενον καί κεῖται ὑψηλότερον αὐτοῦ, εἶναι δηλ. μεταγενέστερος.

Τ. 14. Ό προσανατολισμός του εἶναι διάφορος τῶν προηγουμένων, ἀπὸ τὰ ΝΔ πρὸς τὰ ΒΑ. Τὸ ΒΑ πέρας ἔχει ἀποκοπή ὑπὸ τοῦ Τ. 13. Η διαφορά τῆς στάθμης τοῦ δαπέδου τῶν δύο τάφων εἶναι 0.78.

Τ. 15. Λάκκος διαστ. 1.20×0.80 (Πί ν. 43 β). Τὸ δάπεδόν του κεῖται εις βάθος 1.15 ὑπὸ τήν βάσιν τοῦ κτίσματος Β, δηλ. ἐπὶ τῆς αὐτῆς στάθμης τῶν δαπέδων τῶν τάφων 11-13, εἶναι έπομένως σύγχρονος αὐτῶν. Εύρέθη ὠσαύτως σεσυλημένος, ἀλλ' ένδιαφέροντα εύρήματα μεταξύ τῶν άνθράκων καί έντὸς στρώματος τέφρας ἐπὶ τοῦ δαπέδου, παρέχουν ἀσφαλεῖς ένδείξεις χρονολογήσεως. Οἱ άνθρακες εύρέθησαν συσσωρευμένοι κυρίως πρὸς τήν Ν πλευράν.

α) Μικρά οἶνοχόη, ἔλλιπής κατά τὸ χεῖλος, τήν λαβήν καί μέρος τῆς κοιλίας. Σφζ. ύψ. 0.11. Διάμ. δακτυλιοειδοῦς ποδὸς 0.05. Έπί τῆς έξηρημένης ζώνης τοῦ ὤμου, κυματοειδῆς παχεῖα γραμμῆ, πλαισιουμένη κάτω ὑπὸ ἑρυθρᾶς ταινίας, ἄνω ὑπὸ μελαίνης. Ό λαιμός καί ή βάσις καλύπτονται ὑπὸ μέλανος βερνικίου (Πί ν. 58 β).

β) *Κρατήρ* ωοειδούς σχήματος, σφζ. ύψ. 0.195, διάμ. χείλους 0.11. (Πί ν. 59 α-β). Συνεπληρώθη εν μέρει, έλλιπής τόν πόδα, τó σχήμα τού όποιου δυνάμεθα νά υποθέσωμεν όμοιον κρατήρος άδιακοσμήτου τής 'Αγοράς (E. Brann, ξ. ά. πίν. 5, 95, πρβλ. και πίν. 34, άριθμ. 549).

'Επί τής κυρίας όψεως εικονίζονται δύο σφίγγες άντωπαί. 'Ερυθρόν χρώμα έπίθετον εις τά πρόσωπα, τó στήθος, τήν κοιλίαν και τás πτέρυγας. 'Η παράστασις πλαισιούται διά διπλής γραμμής. Παραπληρωματικά κοσμήματα: ρόδακες στιγμών, σπείραι έξηρημέναι. 'Υπό τήν παράστασιν, δύο ταινίαι έρυθραί μεταξύ τριπλών γραμμών, χωριζόμεναι διά ζώνης με καθέτους θλαστάς γραμμάς. 'Επί τής βάσεως, άκτίνες.

'Επί τής όπισθίας όψεως, τέσσαρα μεγάλα κοσμήματα σχήματος S, άπολήγοντα εις σπείραν. Κάτω, μεταξύ τών έρυθρών ταινιών, ζώνη με φύλλα κατά λοξήν διάταξιν. 'Επί τής βάσεως, γλωσσοειδείς άκτίνες. 'Επί τών λαβών, κυκλικής διατομής, γραμμαί. 'Υπό τás λαβάς, πέταλον καμπυλόγραμμον πλαισιούμενον υπό δύο τριγωνικών πετάλων, τά όποια συνενοούνται ύπερ τó κεντρικόν. 'Επί τού χείλους, ταινία μέλαινα.

Τό άγγειον άνάγεται εις τούς χρόνους τού ζωγράφου τού Νέσσου, σημαντική δέ είναι ή σύμπτωσης τής μορφής τών παραπληρωματικών ροδάκων με στιγμήν εις τó κέντρον, ώς και τών έξηρημένων σπειροειδών κοσμημάτων, πρβλ. Σ. Παπασπυρίδη-Καρούζου, 'Αγγεία τού 'Αναγυρούντος, πίν. 83. 'Επίσης πρβλ. λαιμόν άμφορέως τής 'Αγοράς: *Hesperia Suppl.* II, σ. 119, είκ. 85. Διά τήν χρήσιν διαφορετικού διακοσμητικού θέματος επί τής βάσεως τού άγγείου, εις έκάτεραν τών πλευρών, πρβλ. άμφορέα Νέας 'Υόρκης, Pfuhl, *MuZ.* III είκ. 87. Διά τó κόσμημα τής όπισθίας όψεως, πρβλ. Γ. Μυλωνά, 'Ο Πρωτοαττικός άμφορεύς τής 'Ελευσίνας, σ. 20, είκ. 14α.

Τ. 16. Λάκκος διαστ. 1.00x0.70, κατά τήν ΒΑ προέκτασιν τού προηγούμενου, άπό τού όποιου χωρίζεται διά τοιχαρίου έξ άργών λίθων (Πί ν. 43 β). Είχε διαταραχθή, ώς και οί προηγούμενοι, άλλ' επί τού δαπέδου εύρέθησαν άνθρακες έκ τής πυράς και άποτμήματα κεκαυμένων άγγείων, έκ τών όποιων συνεκολλήθη, έλλιπής κατά μέγα μέρος τής κοιλίας και κατά τήν βάσιν άμφορέως (Πί ν. 59 α-β, 60 α). Σφζ. ύψ. 0.202, διάμ. χείλους 0.143. Πηλός πορτοκαλλόχρους, βερνίκιον καστανόν, έπίθετα χρώματα, έρυθρόν και λευκόν.

'Ο βραχύς άλλ' εύρύς λαιμός άπολήγει εις χείλος έξέχον, κατάλληλον πρός ύποδοχήν πώματος. Λαβή τομής κυκλοτεροϋς. Τό σχήμα τού άμφορέως φαίνεται ότι κατάγεται έκ προτύπου πρωτοκορινθιακού, ώς K. Friis Johansen, σ. 33, είκ. 13, παράδειγμα μικρογραφικόν, άλλα σημαντικόν.

'Επί τού λαιμού, φυτικόν ασύμμετρον κόσμημα έκ τεσσάρων σπειρών και έξ άνθemiών. 'Επί τής όπισθίας όψεως, παχειά θλαστή γραμμή. 'Η παράστασις συνίστατο έκ δύο λεόντων εις σχήμα έραλδικόν, με άνυψούμενον τó εν τών προσθίων σκελών και τήν κεφαλήν έστραμμένην άντιθέτως. 'Εκ τής παραστάσεως ύπολείπεται μόνον ή κεφαλή και τó άκρον τής ούρας τού πρός τά άριστερά λέοντος. 'Ερυθρόν χρώμα επί τού ρύγχους, τής χαιτης, λευκόν διά τούς δόδοντας. Παραπληρωματικά κοσμήματα: θλαστή γραμμή μετά τριγώνων, έξηρημέναι σπείραι, ρόδακες στιγμών. 'Η παράστασις πλαισιούται υπό διπλής γραμμής.

'Επί τής όπισθίας όψεως, τέσσαρα μεγάλα S (Πί ν. 60 α). 'Επί τής λαβής, όμως εύθειών και θλαστή γραμμή. 'Υπό τήν λαβήν, κόσμημα όμοιον πρός τó τού κρατήρος τού Τ. 15,

εις την αντίστοιχον θέσιν. Είναι προφανές ότι ο άμφορεύς είναι έργον του ζωγράφου του κρατήρος του T. 15 και προέρχεται εκ του αυτού εργαστηρίου, του τέλους του 7ου π.Χ. αι.

Ἐπίγραμμα ἴσως ἀμφορέως, προέρχεται ἐκ τῆς πυρᾶς τοῦ T. 16 (Πί ν. 60 γ). Ἀνήκει εἰς τὸ δεξιὸν μέρος τῆς κυρίας ὄψεως καὶ σφῆζει τμήμα παραστάσεως λέοντος, διαστ. 0.145x0.07. Ἡ παράστασις εἶχε τὸ ἐραλδικὸν σχῆμα τῶν δύο λεόντων, κατὰ τὸ προηγούμενον παράδειγμα. Πηλὸς πορτοκαλλόχρους, ἐπιφάνεια ἀλαμπῆς, ἐπιθετα χρώματα, ἐρυθρόν, ἐξίτηλον κατὰ τὸ πλείστον καὶ λευκὸν παχύ. Δεξιά, ὑπὸ τὸ σημεῖον ἐκφύσεως τῆς λαβῆς, ὅμοιον πρὸς τὰ προηγούμενα κόσμημα. Ὁ ἀμφορεύς θὰ ἦτο ἔργον τοῦ αὐτοῦ εργαστηρίου, ὡς δεικνύουν τὰ παραπληρωματικὰ κοσμήματα, κοινὰ καὶ εἰς τὰ τρία ἀγγεῖα. Ὁ ἀγγειογράφος ὅμως τοῦ προκειμένου εἶναι ἄλλος. Τὸ σχέδιον εἶναι ἐπιμελέστερον ἢ εἰς τὰ προηγούμενα παραδείγματα. Ἡ σημειωθῆ ἢ μορφή τοῦ ἄκρου τῆς οὐρᾶς τοῦ θηρίου, ἐν εἶδει αἰχμῆς δόρατος. Ἡ ὀδοντοστοιχία ἀποδίδεται προοπτικῶς, με λευκὸν ἐπίθετον χρῶμα ἐπὶ τῆς σιαγόνος, τοῦ λαιμοῦ, τῆς κοιλίας καὶ τῶν πλευρῶν, ἐρυθρόν ἐπίθετον χρῶμα.

T. 17. Λάκκος διαστ. 1.00x0.60, βάθ. 1.00, παραλλήλως κείμενος πρὸς τὸν T. 16, εὐρέθη ἐντελῶς διατεταραγμένος. Πλὴν ὑπολειμμάτων πυρᾶς, οὐδὲν ἐκ τῶν ἀσημάτων ὀστράκων τοῦ 6ου καὶ τοῦ 5ου π.Χ. αι., εὐρεθέντων ἐντὸς τῶν χωμάτων, ἀνήκει εἰς τὴν πυρᾶν αὐτοῦ. Ἀβέβαιον εἶναι ἂν μαρμαρίνη πλάξ ἀκατέργαστος, κειμένη ἐντὸς τοῦ τάφου, προέρχεται ἐκ τοῦ καλύμματος αὐτοῦ.

T. 18. Πρὸς Β τοῦ T. 16 καὶ καθέτως πρὸς αὐτόν, λάκκος διαστ. 1.30x0.65, βάθ. 1.00. Εὐρέθη σσυσλημένος. Ἐπὶ τοῦ δαπέδου ὑπολείμματά τινα πυρᾶς. Πλὴν μικροῦ ἀποτμήματος σκύφου με παράστασιν κύκνου καὶ κυνός, τεχνικῆς ἀνευ χαράξεως, οὐδὲν ἕτερον δύναται νὰ ἀποδοθῆ εἰς τὴν πυρᾶν τοῦ τάφου. Τὸ ὄστρακον ἔχει λίαν λεπτὸν τοίχωμα (1.5 - 2 χιλιοστῶν), ἢ διακόσμησις εἶναι καστανέρυθρος ἐπὶ ἐπιφανείας κιτρινωπῆς. Κηλίδες ἐπέχουν θέσιν παραπληρωματικῶν κοσμημάτων. Ἡ τεχνικὴ καὶ τεχνοτροπία εἶναι ἢ τῶν ἀγγείων τῆς πυρᾶς τοῦ T. 1, τῆς μικρᾶς ὄλπης, δύο φιαλῶν καὶ ἀώτου κυπέλλου. Χρονολογία: περὶ τὸ 600 π.Χ.

T. 19. Ἀμφορεύς ἐντὸς λάκκου (Πί ν. 44 α), εἰς ἀπόστασιν 0.60 ἀπὸ τῆς ΒΑ πλευρᾶς τοῦ κτίσματος Β. Ἐντὸς τοῦ ἀμφορέως εὐρέθησαν:

α) Σκύφος ἀττικὸς με ἐπίπεδον βάσιν, ὕψ. 0.054, διάμ. χείλους 0.093 (Πί ν. 44 β 1). Πηλὸς κιτρινωπός, βερνίκιον καστανόν, λαβὸν ἐνιαχοῦ ἐρυθρὰν ἀπόχρωσιν. Ἐξηρημένη ἢ ἐπιφάνεια τῆς βάσεως, ταινία κατὰ τὸ ὕψος τῶν λαβῶν καὶ ἢ ἐπιφάνεια τοῦ χείλους, ἢ ὅποια διακοσμεῖται διὰ στιγμῶν.

Ὁμοῖος σκύφος ἐκ τάφου τοῦ Φαλήρου, ἀριθ. 16 (R. Young, AJA 1942, σ. 41, εἰκ. 28), τοῦ τελευταίου τετάρτου τοῦ 7ου π.Χ. αι.

β) Μικρὰ κορινθιακὴ κοτύλη, ὕψ. 0.034, διάμ. χείλους 0.06. (Πί ν. 44, β 2). Ἐσωτερικῶς βερνίκιον ἐξίτηλον, ἐξωτερικῶς παρὰ τὸ χεῖλος, κάθετοι γραμμαί. Αἱ λαβαὶ ἄβαφοι. Ἐπὶ τῆς κοιλίας, μελαναὶ περιφερικαὶ γραμμαί, χωριζόμεναι διὰ σειρᾶς στιγμῶν.

Ἰὺπό τὸν πόδα, μέλας κύκλος. Πρβλ. σκύφον ἐξ ἸΑναβύσσου, ΠΑΕ 1911, σ. 120, ἀριθ. 17. Διὰ τὸ σχῆμα τοῦ ἀγγείου, *Perachora II*, πίν. 19, ἀριθ. 2421, τῆς μεταβατικῆς περιόδου. Εἰς τὸ παράδειγμα τῆς Βάρης σημειωτέα ἡ ἔλλειψις ἀκτίνων ἐπὶ τῆς βάσεως. Χρονολόγησις: τρίτον τέταρτον τοῦ 7ου π.Χ. αἰ.

Τ. 20. ἸΑμφορεὺς ἀγάνωτος, παρὰ τὸ ΒΑ τοίχωμα τοῦ κτίσματος Β, κενὸς κτερισμάτων.

Τ. 21. ἸΑμφορεὺς, ἔλλιπῆς τὸν πόδα. Εὐρέθη εἰς ἀπόστασιν 0.50 ἀπὸ τοῦ ΒΑ τοιχώματος τοῦ κτίσματος Β, ὕψ. 0.37 (Πί ν. 61, α-β καὶ 44, β). Πηλὸς κιτρινωπὸς, βερνίκιον καστανόν, ἐρυθρὸν ἐπίθετον χρῶμα, ἐνίοτε ἀμέσως ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τοῦ πηλοῦ. ἸΟ ἀμφορεὺς ἔχει εὐρὸν λαιμόν, διαγράφοντα ἔλαφρῶς κοίλην καμπύλην ἐν κατατομῇ, μὲ ἰσχυρῶς ἀνάγλυφον χεῖλος, ὅπως π.χ. εἰς τὸν ἀμφορέα τοῦ ζωγράφου τῆς Γοργοῦς, Μουσείου Λούβρου E817 (CVA. III Hd, πίν. 1, 4 καὶ 10, *Beazley ABV*. σ. 9, ἀριθ. 7) καὶ εἰς ἄλλον τοῦ ἸΕθνικοῦ Μουσείου τῆς Κοπεγχάγης 13795 (*JdI*. 1961, σ. 23, εἰκ. 22-23, *Beazley ABV*. σ. 714, ἀριθ. 9 b). Πρβλ. ἐπίσης τοὺς ἀμφορεῖς μὲ παράστασιν προτομῆς ἵππων, ὅπως τοῦ Μουσείου τοῦ Μονάχου 1362, (CVA. 1, πίν. 3, 3, *Beazley, ABV*. σ. 17, ἀριθ. 34).

ἸΕπὶ τῆς μιᾶς ὄψεως, παράστασις λέοντος βαδίζοντος πρὸς δεξιὰ. ἸΕπίθετον ἐρυθρὸν χρῶμα εἰς τὸν λαιμόν καὶ τὸ στῆθος, μεταξὺ τῶν πλευρῶν καὶ ἐπὶ τῶν σκελῶν. Τὸ ἐρυθρὸν χρῶμα τῆς γλώσσης καὶ τὸ κάτω τῆς κοιλίας τοῦ θηρίου ἔχει τεθῆ ἀμέσως ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τοῦ πηλοῦ.

ἸΕπὶ τῆς ἐτέρας ὄψεως, πάνθηρ πρὸς δεξιὰ. ἸΕπίθετον ἐρυθρὸν εἰς τὸ μέτωπον, τὰ ὄτα, τὸ ρύγχος, τὸν λαιμόν, τὸ στῆθος, τὴν κοιλίαν. Πλαισιοῦν ἄνω καὶ κάτω τοὺς πίνακας ἐρυθραὶ γραμμαὶ περιφερικαί, ὡς καὶ τὸ χεῖλος. Διπλῆ γραμμὴ ὑπὲρ τὴν ζώνην τῶν ἀκτίνων τῆς βάσεως. Αἱ γραμμαὶ ἐλλείπουν ἀπὸ τοὺς ἀμφορεῖς τῆς ομάδος τοῦ ζωγράφου τῆς Γοργοῦς καὶ ἀποτελοῦν τεκμήριον μεταγενεστέρως χρονολόγησεως. ἸΟ τύπος τοῦ λέοντος δὲν σχετίζεται τεχνολογικῶς πρὸς τὰ ἔργα τοῦ ζωγράφου τῆς Γοργοῦς, ἀλλὰ κατάγεται ἐκ τοῦ τύπου τοῦ «ζωγράφου τοῦ λέοντος» τῆς ὀψίμου πρωτοαττικῆς περιόδου¹⁷. Τὸ σχέδιον εἶναι μᾶλλον ἀμελές, αἱ ἐγκαράξεις πενιχραὶ διὰ τὴν δηλωσιν ἀνατομικῶν λεπτομερειῶν, ἰδίως εἰς τοὺς ὄνυχας. Πιθανώτατα ὁ ἀμφορεὺς εἶναι ἔργον ἐπαρχιακοῦ ἐργαστηρίου ὑπὸ ἀττικὴν ἐπίδρασιν, Ἰσως τῆς Εὐβοίας. ἸΗ ἐντόπισις τοῦ ἐργαστηρίου εἶναι ἀβεβαία, ἀλλ' ἡ χρονολόγησις τοῦ ἀγγείου εἰς τὸ δευτέρον τέταρτον τοῦ 6ου π.Χ. αἰ., δὲν τίθεται ἐν ἀμφιβολίᾳ.

Κτίσμα Γ/Τ. 22, λακκοειδῆς, προσανατολισμοῦ Β-Ν, διαστ. 1.50×0.65, βάθους ὑπὸ τὸ ἐπίπεδον τῆς ἐπιφανείας τοῦ κτίσματος 1.20. ἸΕπὶ τοῦ ἐδάφους τοῦ λάκκου εὐρέθησαν ὑπολείμματα πυρᾶς. ἸΟ τάφος φαίνεται ὅτι εἶχε διαταραχθῆ κατὰ τὴν κατασκευὴν τοῦ κτίσματος Γ καὶ τὴν ἀνόρυξιν τοῦ λακκοειδοῦς τάφου 23. Εἶναι ἐπομένως ὁ Τ. 22 ἀρχαιότερος αὐτοῦ καὶ τοῦ κτίσματος Γ.

Τ. 23, διαστ. 1.40×0.80, βάθους 0.50, προσανατολισμοῦ Α-Δ, περιβάλλεται κατὰ τὸ χεῖλος τοῦ ὑπὸ λίθων ἀργῶν, ἡ ἀνατολικὴ πλευρὰ στηρίζεται ἐπὶ τοῦ τοίχου τοῦ περιβόλου, σφῶζοντος δύο δόμους λίθων. ἸΕκ τῆς ἀνασκαφῆς δὲν προέκυψεν ἐνδείξεις προηγου-

17. J. M. Cook, *BSA* 35 (1934-1935) πίν. 59a. *Beazley, ABV*. σ. 2.

μένης διαταράξεως τοῦ τάφου τούτου ὡς καὶ τῶν ἐπομένων. Ἐπὶ τοῦ δαπέδου εὐρέθησαν ἀνθρακες ἐκ τῆς πυρᾶς, ἀλλ' οὐχὶ κεκαυμένα ἀποτμήματα ἀγγείων.

Τ. 24 (Πί ν. 45 α-γ). Λάκκος, προσανατολισμοῦ Α-Δ, τοῦ ὁποίου τὸ χεῖλος διαμορφοῦται διὰ σειρᾶς λίθων κατὰ τὰς μακρὰς πλευράς, τῶν στενῶν δὲ πλευρῶν τὰ τοιχώματα ἀποτελοῦνται ἐκ τῶν δόμων τοῦ περιβόλου Β. Ἐσωτερικαὶ διαστάσεις τοῦ τάφου: 2.10 × 1.10, βάθος 0.50. Κατὰ μῆκος καὶ εἰς τὸ μέσον τοῦ δαπέδου, ἐντὸς ἀβαθοῦς κοιλότητος πλ. 0.50, βάθους 0,80, ὁ σκελετὸς μὲ κρανίον πρὸς Α, ὕπιος, ἔχων τὴν ἀριστερὰν ἐπὶ τῆς λεκάνης. Κέραμοι λακωνικοῦ τύπου εἶχον τοποθετηθῆ ὀπισθεν τοῦ κρανίου καὶ πρὸ τῶν ποδῶν καὶ ἐχρησιμοποιήθησαν διὰ τὸ σαμαρωτὸν κάλυμμα (Πί ν. 45 γ). Χαλκοῦν ἔλασμα μήκ. 0.26, πλ. 0.035, εἶχε τοποθετηθῆ παρὰ τὸ δεξιὸν γόνυ. Διαστάσεις τοῦ σκελετοῦ: ὄλον μήκος 1.75, κρανίον 0.22, ἀπὸ τοῦ λαιμοῦ μέχρι τοῦ ἄκρου τῆς λεκάνης 0.62, ὅστον μῆρου 0.43, ὅστον κνήμης 0.40 (Πί ν. 46 α).

Τ. 25. Λάκκος παράλληλος πρὸς τὸν προηγούμενον (Πί ν. 45 β). Καὶ αὐτοῦ τὰ τοιχώματα τῶν στενῶν πλευρῶν στηρίζονται ἐπὶ τοῦ τοίχου τοῦ κοινῶν περιβόλου. Ἐπὶ τοῦ χείλους τῆς Ν πλευρᾶς, σειρὰ ἀργῶν λίθων. Ἐσωτερικαὶ διαστάσεις: 2.00×1.10, βάθος 0.52. Κατὰ μῆκος καὶ εἰς τὸ μέσον τοῦ δαπέδου, ἐντὸς ἀβαθοῦς κοιλότητος, ἐπὶ δύο κεράμων λακωνικοῦ τύπου, τοποθετημένων ἐπὶ τῆς κυρτῆς ἐπιφανείας, ὕπιος ὁ σκελετὸς γυναικός, μὲ τὴν κεφαλὴν πρὸς Α. Κέραμοι λακωνικοῦ τύπου ἐχρησιμοποιήθησαν ὡς στεναὶ πλευραὶ τοῦ σαμαρωτοῦ καλύμματος, ὅπερ ἐσχηματίζετο διὰ τριῶν ζευγῶν κεράμων στρωτῆρων κορινθιακοῦ τύπου¹⁸. Τὸ πρὸς Δ ζεῦγος κεράμων ἄφινε μικρὸν κενὸν ἄνω, καλυπτόμενον ὑπὸ δύο λιθίνων πλακῶν. Ὁ ἄξων τοῦ σκελετοῦ παρεξέκλινεν ὀλίγον τοῦ ἄξονος τοῦ λάκκου. Διαστάσεις σκελετοῦ: μήκος 1.52, κρανίον 0.20, ἀπὸ τοῦ λαιμοῦ μέχρι τοῦ ἄκρου τῆς λεκάνης 0.50, ὅστον μῆρου 0.40, ὅστον κνήμης 0.34. Κτερίσματα: παρὰ τὸ ἀριστερὸν γόνυ, ἀρυβαλλοειδῆς λήκυθος, παρὰ τὸν ἄκρον πόδα, πήλινον ἀλάβαστρον, ἀμφοτέρα τοποθετημένα μὲ τὸ στόμιον πρὸς Α.

α) Ἡ λήκυθος, ὕψ. 0.078 (Πί ν. 62 α 2) πηλοῦ πορτοκαλλόχρου, βεβαμμένη μὲ βερνίκιον κυανῆς ἀποχρώσεως ἀνισομερῶς ἐπιτεθειμένον. Ἡ κάθετος πλευρὰ τοῦ ποδὸς ἐξηρημένη. Τὸ ἀγγεῖον κοσμεῖται δι' ἐρυθρομόρφου ἀνθεμίου.

Συνήθης τύπος ἀρυβαλλοειδοῦς ληκύθου, εὐρισκόμενος εἰς τάφους ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ 5ου π.Χ. αἰ. μέχρι τῶν μέσων τοῦ 4ου. Τὸ σχῆμα τοῦ ἀγγείου τῆς Βάρης παρουσιάζει ἀναλογίαν πρὸς δύο ληκύθους τάφων Ἀθηνῶν, ἀνασκαφέντων παρὰ τὴν πλατεῖαν τοῦ Συντάγματος καὶ χρονολογηθέντων ἐπὶ τῇ βάσει ἄλλων τεκμηρίων ἀντιστοίχως εἰς τὸ 440 καὶ 400 π.Χ., (Σ. Χαριτωνίδης, ΑΕ 1958, Πίν. 20α, τάφ. ΧCIII καὶ LXXXVI).

β) Πήλινον ἀλάβαστρον, ὕψ. 0.163 (Πί ν. 62 α 1). Πηλὸς πορτοκαλλόχρους λίαν λεπτόκοκκος. Λευκὸν ἐπίχρισμα, ἀφανισθὲν εἰς πολλὰ σημεῖα, ἐφ' ὅλης τῆς ἐπιφανείας καὶ εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ λαιμοῦ. Πρβλ. D. M. Robinson, Excavations at Olynthus, XIII, πίν. 255, ἀρ. 1067, τάφ. 393, τοῦ τέλους τοῦ 5ου π.Χ. αἰ.

18. Διαστάσεις κεράμου λακωνικῆς: μήκος 1.00, πλάτος κατὰ τὸ ἓν ἄκρον 0.50, κατὰ τὸ ἕτερον 0.46. Στρωτῆρ κορινθιακοῦ τύπου: 0.59 X 0.69, πᾶχ. 0.045.

Τ. 26. Ἄμφορες ὕψ. 0.22, τοποθετημένος ὀριζοντίως, μὲ τὸ χεῖλος ἐστραμμένον πρὸς Β. Περιεῖχε ὄστᾶ νηπίου. Ὁ ἄμφορες ἔκειτο εἰς βάθος 0.80 ὑπὸ τὴν βάσιν τοῦ περιβόλου Γ, ἔξωθι τῆς ἀνατολικῆς πλευρᾶς καὶ παρὰ τὸ Ν ἄκρον τῆς, ἐντὸς λάκκου διαστ. 0.70×0.70, βάθους 0.60. Παρὰ τὸ Β τοίχωμα τοῦ λάκκου ὑψώνεται ὑπὲρ τὴν ἐπιφάνειαν τῶν λίθων τοῦ περιβόλου, ἀκατέργαστος λίθος ὕψ. 0.90, πλ. 0.65, πάχ. 0.23, ἐν εἶδει σήματος τοῦ τάφου (Πί ν. 47 α).

Τ. 27. Λάκκος διαστ. 1.80×0.90, βάθ. 0.70, μεταξὺ τῆς Β πλευρᾶς τοῦ Τ. 23 καὶ τῆς Ν πλευρᾶς τοῦ κτίσματος Β (Πί ν. 47 β). Ἐπὶ τοῦ δαπέδου, στρώμα ἀνθράκων καὶ μελανῶν ἐκ τῆς πυρᾶς χωμάτων, ἀναμείκτων μὲ ἡμικεκαυμένα ὄστᾶ. Παρὰ τὴν Δ πλευρᾶν, ἀκατέργαστος λίθος, ἐσφηνωμένος μεταξὺ τριῶν ἄλλων, ἐπεῖχεν ἴσως θέσιν σήματος. Ἐντὸς τοῦ στρώματος τῶν ἀνθράκων καὶ τῆς ἐπιχώσεως, εὐρέθησαν ἀποτμήματα ληκύθων, ἄλλα κεκαυμένα, ἄλλα ἄκαυστα, ἐκ τῶν ὁποίων συνεκολλήθησαν δύο:

α) *Λήκυθος*, ὕψ. 0.20. Μικρὸν τμήμα τοῦ χεῖλους ἐλλεῖπει. Πούς βαθμιδωτός. Ἐπὶ τοῦ ὤμου, διπλῆ σειρὰ λεπτῶν ἀκτίνων. Ἐπὶ τῆς κοιλίας, λευκὸν ἐπιχρίσμα καὶ γιρλάνδα ἀνθεμίων, ἐναλλάξ ὀρθῶν καὶ ἀνεστραμμένων (Πί ν. 62 β 2).

β) *Λήκυθος*, ἐλλειπῆς τὴν λαβὴν, ὕψ. 0.224. Ἐπὶ τοῦ λευκοῦ ἐπιχρίσματος τῆς κοιλίας, κλάδος καὶ φύλλα κισσοῦ μὲ μίσχους κόκκων. Κάτω, ἡ λευκὴ ζώνη πλαισιοῦται μὲ ἐξηρημένες περιφερικὰς γραμμὰς (Πί ν. 62 β 2).

Αἱ λήκυθοι ἀνήκουν εἰς τὸ ἐργαστήριον τοῦ ζωγράφου « τῆς μεγάρας » (Beldam Painter), (C.H.E. Haspels, *Attic Black-Figured Lekythoi*, σσ. 180-182 καὶ 187). Χρονολόγησις: 470-450 π.Χ. Ὁθεν ἡ πυρὰ τοῦ Τ. 27 συνάπτεται χρονολογικῶς πρὸς τὸν περίβολον Γ.

Ἐντὸς τῶν διαταραχθέντων χωμάτων τῆς ἐπιχώσεως περισυνελέγησαν εὐάριθμα ὀστρακα ἀγγείων τῆς ὑστερογεωμετρικῆς περιόδου καὶ τινα πρῶιμα πρωτοαττικά. Ταῦτα θὰ ἀποτελέσουν τὸ θέμα ἰδιαιτέρας δημοσιεύσεως μετὰ τὴν ὀλοκλήρωσιν τῆς ἐρεῦνης τοῦ τομέως τούτου τῆς νεκροπόλεως.

Εἰς δοκιμαστικὴν τάφρον ΝΑ τοῦ περιβόλου Γ, διεπιστώθη ἡ ὑπαρξίς κατεστραμμένων τάφων. Εἰς μικρὸν βάθος ὑπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ ἐδάφους ἀπεκαλύφθη μέρος τοιχαρίου ταφικοῦ κτίσματος καὶ παρ' αὐτὸ μαρμαρινὴ λήκυθος φέρουσα τρεῖς ἀναγλύφους μορφᾶς (Πί ν. 62 γ) καὶ ἐπιγραφὴν:

ΝΙΚΟΚΡΑΤΗΣ
ΝΙΚΟΣΤΡΑΤΟΥ
ΛΑΜΠΤΡΕΕΥΣ

Παρὰ τὴν λήκυθον ἀπεκαλύφθη ἀσβεστολιθικὸν ὀρθογώνιον βᾶθρον, φέρον ἐπὶ τῆς ἄνω ἐπιφανείας κοίλωμα πρὸς ὑποδοχὴν στήλης (Πί ν. 62 γ), ὡς καὶ ἀπότμημα ἀνθεμίου μαρμαρίνου ἐκ τῆς ἐπιστέψεως στήλης. Ἡ περαιτέρω διερεύνησις καὶ ἀνασκαφὴ τοῦ χώρου θέλει συντελεσθῆ ἄργότερον.

Β. Γ. ΚΑΛΛΙΠΟΛΙΤΗΣ

ΜΥΚΗΝΑΪΚΑ ΕΚ ΡΟΔΟΥ

Ι. ΜΥΚΗΝΑΪΚΑ ΠΑΡΑ ΤΑ ΚΟΣΚΙΝΟΥ

Όμας ἕξ μικρῶν ἀγγείων (Πί ν. 63 α) προερχομένων προφανῶς ἐκ τοῦ αὐτοῦ τάφου (βλ. ἐν τέλει)¹.

1 (741)². (Πί ν. 63 α ἀριστερά). Τρίτον ἀπίοσχημον ἀποκεκρουμένον μικρὸν τῆς βάσεως καὶ τοῦ χείλους, τὸ πλεῖστον τῆς μᾶς τῶν λαβῶν καὶ μεγάλα τμήματα τῆς ἐπιφανείας. Πηλὸς τεφροπράσινος ἐσωτερικῶς, ροδόφαιος ἢ καστανόφαιος πρὸς τὰς ἐπιφανείας. Ἐπιφάνεια στιλπνὴ ἐλαιότεφρος. Διακόσμησις διὰ στιλπνοῦ καστανερύθρου πυκνοῦ δικτυωτοῦ ἐπὶ τῶν ὤμων.

Ὑψος 0.208, διάμ. βάσ. 0.07, κοιλ. 0.182, χεῖλ. 0.09-0.11.

Συγγενῆ κατὰ τε τὸ σχῆμα καὶ τὴν διακόσμησιν (mot.³ 57, 2—ΥΕ IIIA) τὰ ἐπίσης ἐκ Ρόδου CV. Danemark (I) πίν. 43, 6 καὶ 63, 6. Ὡς πρὸς τὸ σχῆμα εἰδικῶς συγγενέστερον τὸ ἐξ Ἰαλυσσοῦ, British Museum, Catalogue of the Vases (I), 1⁴ A 825 πίν. 10. Πρβλ. καὶ A 823 (ΥΕ IIIA 1/2). Ὅμοιον κατὰ τὴν διάταξιν τῶν γραμμῶν καὶ ταινιῶν τὸ ἐν C. Blegen, Prosymna (II), Cambridge 1937, εἰκ. 473 ἀρ. 925.

2 (739) (Πί ν. 63 β δεξιὰ, 64 α). Ψευδόστομος ἀμφορίσκος ἐλλειπῆς δύο μέρη τῶν τοιχωμάτων. Πηλὸς καστανόφαιος, ἐπιφάνεια ὁμοιόχρωμος ἐστιλβωμένη. Διακόσμησις διὰ βαθυκασάνου. Ἐπὶ τοῦ δίσκου τῶν λαβῶν σπειρα. Κατὰ τοὺς ὤμους τρίγωνα πεπληρωμένα ἀτάκτου δικτυωτοῦ, ὧν δύο ἐκατέρωθι τοῦ στομίου καὶ τρίτον ἔναντι τούτου μὲ ἄλλυσις μνηοειδῶν καμπυλῶν εἰς διπλὴν ἐναλλασσομένην σειρὰν ἐκατέρωθι.

Ὑψος 0.114, διάμ. βάσ. 0.043, κοιλ. 0.105, δίσκου λαβῆς 0.029, στομίου (ἐσωτ.) 0.017.

Ὅμοιόσχημον (F 173⁴, ΥΕ IIIB) τὸ ἐπίσης ἐκ Ρόδου CV. ἔ. ἀ. 61, 9.10. Πρβλ. BM A912 πίν. 13.

Ἡ ἄλλυσις τῶν μνηοειδῶν (mot. 48,8 ΥΕ IIIA 2π) ἀπαντᾷ πάλιν ἐπὶ ψευδοστόμου ἐκ Ρόδου, CV ἔ. ἀ. 61, 15, ὡς καὶ ἐπὶ κυπέλλων ἐξ Ἀττικῆς, βλ. BSA 62, (1947), 36 εἰκ. 15,5 πίν. 9,9.

3 (738) (Πί ν. 63 β ἀριστερά, 64 β). Ψευδόστομος ἀμφορίσκος ἐλλειπῆς τὴν ἐτέραν τῶν

1. Εὐχαριστῶ θερμῶς τὸν τότε Ἐφορον Δωδεκανήσου κ. Ἰ. Δ. Κοντῆν διὰ τὴν προσφορὰν τῆς δημοσιεύσεως.

2. Οἱ ἐν παρενθέσει τριψήφιοι ἀριθμοὶ εἶναι οἱ τοῦ βιβλίου εἰσερχομένων ἀρχαίων τοῦ Μουσείου τῆς Ρόδου.

3. Κατὰ τὸν καθορισμὸν τῶν κοσμητικῶν στοιχείων καὶ τῶν σχημάτων τῶν ἀγγείων ἠκολουθήθη ἡ κατάταξις τοῦ A. Furumark, The Mycenaean Pottery, Analysis and Classification, Stockholm, 1941, εἰς τὴν σχετικὴν ἀρίθμησιν τοῦ ὁποῦ καὶ παραπέμπουν, ἀντιστοίχως, οἱ μὲ τὰ διακριτικὰ mot. καὶ F συνουδούμενοι ἀριθμοί.

4. Ἐφεξῆς BM.

λαβών αποσπασθείσαν πρό τῆς ὀπτήσεως (τὰ σημεῖα προσφύσεως ἔχουν καλυφθῆ διὰ χρώματος). Πηλὸς ἀνοικτοκάστανος, ἐπιφάνεια μελόχρους μὲ πολλὰς ρυτιδώσεις (πιθανῶς ἐκ ψήκτρας). Διακόσμησις διὰ καστανοῦ, ἀραιοῦ κάτω. Ἐπὶ τοῦ δίσκου τῶν λαβῶν τριάς ὀμοκέντρων κύκλων. Ἐπὶ τῶν ὤμων συστάδες ἡμικυκλικῶν καμπυλῶν. Κατὰ τὴν ἀμέσως ὑπ' αὐτοὺς ζώνην ἕξ συστάδες ἀτάκτως τεθειμένων στιγμῶν.

Ὑψος 0.105, διάμ. βάσ. 0.056 κοιλ. 0.118 δίσκου λαβῶν 0.032 στομίου 0.028.

Τὸ σχῆμα πλησιάζει εἰς τὸν τύπον F178 (YE IIIA 2δ-B). Αἱ συστάδες τῶν ἡμικυκλικῶν προσεγγίζουν πρὸς τὸ mot. 43, 13 (YE IIIB).

4 (742) (Πί ν. 63 α δεξιά). Προχοῖσκη ἀποκεκρουμένη τὸ πλεῖστον τῆς λαβῆς μετὰ τοῦ στομίου, συγκολληθεῖσα ἐκ δύο τεμαχίων ἑλλιπῆς μέρος τῶν τοιχωμάτων καὶ τῆς βάσεως. Πηλὸς τεφρὸς, πρὸς τὰς ἐπιφανείας ροδόφαιος. Ἐπιφάνεια ἐστιλβωμένη ὠχροφαιος, ἐν μέρει ροδίζουσα. Διακόσμησις διὰ καστανομέλανος, τὸ πλεῖστον ἐξιτήλου καταλιπόντος ἀνοικτοκάστανα ἴχνη, ἡμικυκλικῶν καμπυλῶν εἰς συνεχῆ σειράν, ἐν εἶδει ἀπλοῦ φολιδωτοῦ, ἐπὶ τῶν ὤμων καὶ συστάδων ἀραιῶν καθέτων γραμμίδων κατὰ τὴν ἀμέσως ὑπ' αὐτοὺς ζώνην.

Μέγιστον ὕψος 0.054, διάμ. βάσ. 0.032 κοιλ. 0.064.

Κατὰ τὸ σχῆμα προσεγγίζει πρὸς τὸν τύπον F 179 (γνωστὸν ἐκ ψευδοστόμων ἀμφορέων).

Τὸ « ἡμιφολιδωτὸν » τῶν ὤμων ταυτίζεται πρὸς τὸ mot. 42,4 (YE IIIB-C1).

5 (740) (Πί ν. 63 δ). Πυξίς κυλινδρική⁵ συγκολληθεῖσα ἐξ 6 τεμαχίων ἑλλιπῆς πολλὰ μέρη, ἐν οἷς τὸ πλεῖστον τοῦ λαιμοῦ καὶ τὸ ἥμισυ τῆς μῖας τῶν λαβῶν. Πηλὸς τεφροπράσινος, ἐπιφάνεια ὠχροπρασίνη. Διακόσμησις διὰ καστανοῦ ἐν μέρει ἐξιτήλου καταλιπόντος τεφροπράσινα ἴχνη συστάδων ἐγκαρσίων γραμμῶν ἐπὶ τῶν ὤμων.

Ὑψος 0.083, διάμ. βάσ. 0.122.

Παρεμφερῆς ἢ ἐξ Ἐγκώμης BM 1,11 C487. Πρβλ. καὶ τὰς ἐκ Συρίας, F. H. Stubbings, *Mycenaean Pottery from the Levant*, Cambridge 1951, 74 πίν. 16, 8. 9.

6 (743) (Πί ν. 63 γ). Φιάλη συγκολληθεῖσα ἐκ 3 τεμαχίων ἑλλιπῆς ἱκανά μέρη ἄνω. Πηλὸς καστανόφαιος.

Διακόσμησις διὰ καστανοῦ περιθεουσῶν ταινιῶν μόνον.

Ὑψος 0.043, διάμ. βάσ. 0.043 χεῖλ. 0.152.

Πρβλ. τὰ ἐπίσης ἐκ Ρόδου CV Danemark II, 56 (55) 4.5. (ἀβεβαίου χρονολογίας).

Ἐκ τῶν ἐξ ἀνωτέρω ἀγγείων τὰ τέσσερα (ἀριθ. 1, 2, 3 καὶ 5) χρονολογοῦνται μεθ' ἱκανῆς πιθανότητος εἰς τὸ τέλος τῆς YE IIIA περιόδου (YE III A 2δ). Ἐκ τῶν λοιπῶν δύο ἀκαθόριστος παραμένει ἢ χρονολόγησις τῆς φιάλης ἀριθ. 6, ἐνῶ ἢ προχοῖσκη ἀριθ. 4 παρέχει τὴν ἐντύπωσιν προκεχωρημένου YE IIIB ρυθμοῦ.

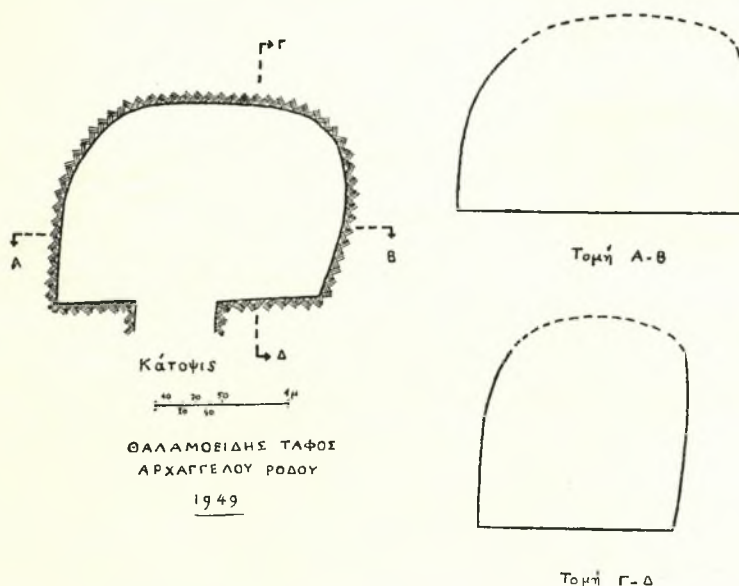
Ὡστε, ἐξαιρέσει τοῦ τελευταίου τούτου ἀγγείου, τὸ εὔρημα δύναται νὰ χαρακτηρισθῆ ὡς ἐνιαῖον προερχόμενον ἐκ τοῦ αὐτοῦ τάφου, ἴσως μάλιστα καὶ τῆς αὐτῆς ταφῆς τῶν περὶ τὸ 1300 π.Χ. χρόνων.

Πρέπει σαφῶς νὰ υπογραμμισθῆ ὁ σαφῶς ἀνατολικὸς χαρακτήρ τῶν μυκηναϊκῶν τούτων ἀγγείων τῆς βορειοανατολικῆς Ρόδου.

5. Περὶ τοῦ ὀρθοτέρου τῆς ὀνομασίας πυξίδος ἀντὶ ἀλαβάστρου βλ. AE 1952, Χρονικά 26 καὶ σημ. 1.

II. ΕΚ ΤΗΣ ΜΥΚΗΝΑΪΚΗΣ ΑΚΡΟΠΟΛΕΩΣ ΤΟΥ ΑΡΧΑΓΓΕΛΟΥ ΤΗΣ ΡΟΔΟΥ

Ἡ νεκρόπολις αὕτη κεῖται εἰς τὴν θέσιν Μαλά ἢ Πετροκοπιὸ κατὰ τὰ ΝΔ τοῦ χωρίου, ἐκεῖ ὅπου σβήνει ἡ κλίσις τοῦ πρὸς Ν τοῦ Ἀρχαγγέλου βουνοῦ. Ἡ ὑπαρξίς της ἐγένετο γνωστὴ ἐξ ἀφορμῆς τῆς προσκομίσεως ἀγγείων (καὶ μιᾶς μαχαίρας) ὑπὸ τῶν κυρίων τῶν ἀγρῶν, ἐν οἷς οἱ τάφοι, Δ. Ψαρᾶ καὶ Σταυρούλας Κολλιοῦ. Κατόπιν τούτου ὁ τότε Ἐφορος Δωδεκανήσου κ. Ἰ. Δ. Κοντῆς¹ ἐπεσκέφθη τὴν θέσιν τὴν 29ην Ἰανουαρίου 1949 καὶ ἠρεῦνησε τὸν ἕτερον τῶν ἐντὸς τῶν γειτνιαζόντων ἀγρῶν τῶν μνημονευθέντων

Σχεδ. 1. Κάτοψις καὶ τομή θαλαμοειδοῦς τάφου Ἀρχαγγέλου Ρόδου

χωρικῶν, τάφων² (Σχεδ. 1) ἐξ οὗ περισυνελέγησαν καὶ τὰ ὑπ' ἀριθ. 11-21 τεμάχια. Ἐντὸς τοῦ τάφου παρατηρήθησαν τετραγαμμένα ὀστᾶ ἀνήκοντα εἰς πλείονας μᾶλλον νεκροῦς.

Τάφος Α

1 (244). Ὑψίπους κύλιξ ἀκεραία. Πηλὸς ροδόφαιος, ἐπιφάνεια σαρκόχρους ἐστιλβωμένη. Διακόσμησις διὰ καστανευθροῦ κατὰ μέγα μέρος, μάλιστα ἄνω, ἐξιτήλου, ἀνά δύο, ἐφ' ἑκατέρας τῶν ὄψεων, παπυροειδῶν δεξιὰ κεκλιμένων μὲ ρόδακα μεταξὺ αὐτῶν.

Ὑψος 0.16, κατὰ τὰς λαβὰς 0.162, διαμ. βᾶσ. 0.08, χεῖλ. 0.14.

1. Εὐχαριστῶ καὶ ἐντεῦθεν τὸν κ. Κοντῆν, εἰς ὃν ὀφείλονται τὰ ἐκ τοῦ ὑπ' αὐτοῦ τηρουμένου ἡμερολογίου εἰλημμένα στοιχεῖα τοῦ Σχεδίου 1 καθὼς καὶ ἡ προσφορά τῆς δημοσιεύσεως.

2. Σύντομος σχετικὴ εἰδησις ἐν BCH 73 (1949) 535.

Κατὰ μὲν τὸ σχῆμα πλησιέστερα τὰ ἐκ Ρόδου CV Danemark 53,5 καὶ 52,4, τὸ δευτέρου μὲ παρεμφερῆ διακόσμησιν. Ἀμφότερα ΥΕ IIIA 2ῦ.

Κατὰ δὲ τὴν διακόσμησιν (μοτ.³ 18, 13, ΥΕ IIIA 2ῦ, ἀσυνήθης παραλλαγή παπύρων) μικρὸν διαφέρει τοῦ ἐκ Μυκηνῶν τεμαχίου κύλικος ἐπίσης A. J. B. Wace, Chamber Tombs at Mycenae (Archaeologia 82 (1932) 17 εἰκ. 8g. ἐνταῦθα (Σχεδ. 2). Πρβλ. καὶ τὸ ἐπίσης ἐκ Ρόδου CV ἔ. ἀ. πίν. 51, 4.

2 (243). Ὑψίπους κύλιξ πλήρης, τῆς ὁποίας συνεκολλήθησαν δύο τεμάχια κατὰ τὴν βάσιν. Πηλὸς ἀνοικτοκάστανος, ἐπιφάνεια μελόχρους. Διακόσμησις δι' ἐρυθρωποῦ, ἐξιτήλου τὸ πλεῖστον κατὰ τὸ ἄνω μέρος τῆς ἐτέρας τῶν πλευρᾶς, τριῶν «μυκηναϊκῶν» ἀνθέων ἐφ' ἑκατέρας τῶν ὄψεων.

Σχεδ. 2. Τεμάχιον κύλικος ἐκ Μυκηνῶν

Σχεδ. 3. Σχηματικὸν ἄνθος ἐπὶ τῶν ὤμων τοῦ ἀμφορίσκου ἀρ. 5

Ὑψος 0.177-0.183 (διαφορὰ λόγῳ κλίσεως κατὰ τὸν ἄξονα τῶν λαβῶν) εἰς τὰς λαβὰς 0.184-0.189 ἀντιστοίχως, διάμ. βάσ. 0.092 χεῖλ. 0.154-0.156.

Κατὰ τὸ σχῆμα (F 257) ὅμοιον τὸ ἐπίσης ἐκ Ρόδου CV ἔ. ἀ. 53,10 (ΥΕ IIIA 2ῦ) μὲ παρεμφερῆ διάταξιν περιθεουσῶν ταινιῶν.

Ὅμοιον ἄνθος (προσεγγίζον πρὸς τὸ μοτ. 18, 69, III, A: 2y) ἐπὶ ἀγγείων ἐκ Ρόδου, ὡς Anp. 6/6 (1923/24) 250 εἰκ. 154.

3 (245) (Πίν. 65 β). Ψευδόστομος ἀμφορίσκος ἀπίοσχημος, ἀποκεκρουμένος μέρος τοῦ χεῖλους τοῦ στομίου καὶ μικρὸν τῶν τοιχωμάτων, ἔνθα καὶ συνεκολλήθησαν τρία τεμάχια. Πηλὸς ροδόφαιος, ἐπιφάνεια ὠχροκιτρίνη ἐστιλβωμένη. Διακόσμησις διὰ καστανοῦ ἢ καστανερόθρου κατὰ μέγα μέρος ἐξιτήλου, ἐν τισιν, κάτω ἰδίως, ἀπεξεσμένου. Ἐπὶ τοῦ δίσκου τῆς λαβῆς παχύγραμμος κύκλος μετὰ κεντρικῆς στιγμῆς. Μεταξὺ λαβῶν καὶ στομίου γραμμαί.

Ὑψος 0.13, διάμ. βάσ. 0.048 κοιλ. 0.125 δίσκου λαβῶν 0.03.

Τόσον κατὰ τὸ σχῆμα ὅσον καὶ κατὰ τὴν διάταξιν τῶν ζωνῶν ὁμοιοτάτη πρὸς τὰς ἐξ Ἰαλυσοῦ τριώτους πρόχους Anp. ἔ.ἀ. 132 ἀρ. 9 εἰκ. 52 καὶ British Museum, Catalogue of the Vases I, I A890 (= CV Great Britain 7, 287, British Museum 5, πίν. 3, 5 καὶ A. Furtwaengler - Loeschke, Mykenische Vasen, Berlin 1886, 12 πίν. 8, 44), ἀμφοτέρας ΥΕ IIIA 2π κατὰ τὸν Furumark.

Εἰδικῶς κατὰ τὸ σχῆμα πλησιάζει πρὸς τὸν ὀλιγώτερον ραδινὸν ψευδόστομον ἐξ

Ἴαλυσου BM A901 (CV [Great Britain 7, 290], British Museum 5, πίν. 6, 34, F. Stubbings, Mycenaean Pottery from the Levant πίν. 4, 15).

Τὰ ἀνωτέρω τρία ἀγγεῖα, ὁμοῦ προσκομισθέντα, προέρχονται προφανῶς ἐκ τοῦ αὐτοῦ τάφου, ἀναγόμενα καὶ τὰ τρία εἰς τὴν ΥΕ IIIA 2ῆ περίοδον. Τὰ δύο δὲ τοῦλάχιστον τούτων (ἀρ. 2 καὶ 3) ἀποτελοῦν συγχρόνως καὶ τυπικὰ παραδείγματα ροδομυκηναϊκῆς κεραμεικῆς.

Τάφος Β (Κτῆμα Στεριοῦλας Κολλιῶ)

4 (253α) (Πί ν. 65α ἀριστερά, 65γ ἀριστερά). Ψευδόστομος ἀμφορίσκος ἀποκεκρουμένος μόνον μέρος τοῦ χείλους τοῦ στομίου. Πηλός ροδόφαιος, ἐπιφάνεια σαρκόχρους. Διακόσμησις διὰ καστανεύθρου σχηματικῶν ἀνθέων μὲ δικάμπυλον ὑπερον ἀπολήγοντα ἐν εἶδει βέλους καὶ διπλῆν σειρὰν στημόνων (ὑπὸ μορφῆν ἀκτινωτῶς διατεταγμένων γραμμιδίων) ἐπὶ τῶν ὤμων, πυκνῆς δὲ σειρᾶς γωνιῶν ἀριστερὰ ἀνοικτῶν ἐπὶ τῆς κοιλίας. Ἐπὶ τοῦ δίσκου τῶν λαβῶν πλήρης κύκλος ἐν τῷ κέντρῳ περιβαλλόμενος ὑπὸ ζεύγους κύκλων. Ὑψος 0.09, διάμ.: βάσ. 0.037, κοιλ. 0.09, δίσκου λαβῶν 0.02, στομίου 0.018.

Κατὰ τὸ σχῆμα (F 171, ΥΕ IIIA2/B/C1) προσεγγίζει πρὸς τὸ ἐκ Συρίας BM A986 (μὲ διακόσμησιν ζωνῶν καὶ γραμμῶν μόνον).

Τὸ ἄνθος ταυτίζεται πρὸς τὸ mot. 18, 97 (III B).

5 (253β) (Πί ν. 65α δεξιά, 65γ δεξιά, Σχ ε δ. 3). Ψευδόστομος ἀμφορίσκος συγκολληθεὶς πλήρης ἐκ δύο τεμαχίων. Πηλός ὠχροκάστανος, πρὸς τὰς ἐπιφανείας ροδόφαιος. Διακόσμησις δι' ἐρυθροποῦ, κατὰ τόπους μελανωποῦ, ἀπελεπισμένου μικρὸν ἄνω, «μυκηναϊκῶν» ἀνθέων μὲ διπλοῦν κάλυκα ἐπὶ τῶν ὤμων (Σχ ε δ. 3) καὶ πυκνῆς λεπτογραμμοῦ σπείρας ἐπὶ τοῦ ἀσυνήθως εὐρέως δίσκου τῶν λαβῶν.

Ὑψος 0.12, διάμ.: βάσ. 0.043 κοιλ. 0.109 δίσκου λαβῶν 0.0 στομίου 0.02.

Κατὰ τὸ σχῆμα πλησιέστερος ὁ ἐξ Ἴαλυσου BM A912 (CV [Great Britain 7, 290] Br. Mus. 5, πίν. 6,20) μὲ ὁμοίαν διάταξιν ζωνῶν καὶ γραμμῶν καὶ ἐσχηματοποιημένα ἄνθη ἐπὶ τῶν ὤμων. Πρβλ. καὶ τὸν ἐπίσης ἐκ Ρόδου CV Danemark II, 61,10 (ΥΕ III B).

Τὸ ἐπὶ τῶν ὤμων σχηματικὸν ἄνθος (Σχ ε δ. 3) ταυτίζεται πρὸς τὸ mot. 18, 129 (ΥΕ III 3).

6 (253γ) (Πί ν. 65 ζ). Ψευδόστομος ἀμφορίσκος συγκολληθεὶς ἐκ 3 τεμαχίων, ἀποκεκρουμένος μέρος τοῦ χείλους. Πηλός καστανόφαιος. Διακόσμησις διὰ καστανοῦ πρὸς τὸ καστανομέλαν, τὸ πλεῖστον ἐξιτήλου, καταλιπόντος ἀμαυρὰ ἀνοικτοκάστανα ἴχνη, διπλῶν ρομβοειδῶν μετὰ στιγμῆς ἐν τῷ μέσῳ ἐπὶ τῶν ὤμων, ἐπὶ δὲ τοῦ δίσκου τῶν λαβῶν σπείρας.

Ὑψος 0.082, διάμ.: βάσ. 0.033 κοιλ. 0.073.

Ἡ διακόσμησις ταυτίζεται πρὸς τὸ mot. 73h (ΥΕ III B).

7 (253δ) (Πί ν. 65 δ). Ἀμφορίσκος συγκολληθεὶς ἐκ δύο τεμαχίων ἑλλειπῆς τὸ πλεῖστον τῆς ἐτέρας τῶν λαβῶν, ὡς καὶ μέρη τῶν τοιχωμάτων κατὰ τὴν κοιλίαν. Πηλός ροδόφαιος, ἐπιφάνεια μελόχρους λίαν ἐφθαρμένη ἄνω. Διακόσμησις διὰ καστανοῦ πρὸς τὸ μελόχρουν, βεβλαμμένη μετὰ τῆς ἐπιφανείας, ζεύγους ταινιῶν ἐπὶ τῆς κοιλίας, ἐγκαρσίων γραμμῶν ἐπὶ τῶν λαβῶν καὶ ταινίας καθ' ὅλοκληρίαν σχεδὸν ἐξιτήλου ἐπὶ τῆς βάσεως τοῦ λαιμοῦ.

Ύψος 0.056, διάμ.: βάσ. 0.031 - 0.032 κοιλ. 0.059 χείλ. 0.04.

Πλησιάζει προς τὸ Wace ἔ.ἀ. 61 (τάφος 515, 54) πίν. 31 (YE III C 1).

8 (253 ε) (Πίν. 65 ε). Προχοΐσκη με ρωγμάς ἑλλιπῆς μέρος τῶν τοιχωμάτων τῆς κοιλίας κάτω καὶ τὸ πλεῖστον τῆς λαβῆς. Πηλὸς καστανόφαιος, ἐπιφάνεια ὠχρόφαιος λελεασμένη ἀλλ' οὐχὶ ἐστιλβωμένη, βεβλαμμένη ἐν μέρει. Ἄβαφῆς καὶ ἀκόσμητος.

Ύψος 0.091, διάμ.: βάσ. 0.027 κοιλ. 0.075 χείλ. 0.031.

Κατὰ τὸ σχῆμα πλησιάζει πρὸς τὸ F137 (III B), γνωστὸν μόνον εἰς μείζονας διαστάσεις.

9 (253 στ) (Πίν. 65 ς). Σταμνίσκος τρίωτος ἑλλιπῆς ἱκανὸν τοῦ λαιμοῦ μέρος καὶ μίαν τῶν λαβῶν. Πηλὸς ὠχρόφαιος. Διακόσμησις διὰ καστανοῦ, ἐξ ὀλοκλήρου σχεδὸν ἐξιτήλου καταλιπόντος ἀβέβαια τὸ πλεῖστον ἴχνη.

Ύψος 0.094, διάμ.: βάσ. 0.044, κοιλ. 0.09, χείλ. 0.06.

Κατὰ τὸ σχῆμα πλησιάζει πρὸς τὸν ἐκ Μυκηνῶν Wace ἔ.ἀ. 48 (τάφ. 513, I) πίν. 32, με καθέτους λαβάς καὶ ὑψηλότερον λαιμὸν, χρονολογούμενον ἀργά ἐντὸς τῆς YE III B περιόδου.

Σχεδ. 4. Μάχαιρα ὄρειχαλκίνη
ἀρ. 10

Σχεδ. 5. Κόσμημα
τεμαχίου ἀρ. 13

10 (253 ζ). Μάχαιρα ὄρειχαλκίνη πλήρης (κατὰ τὸ μεταλλικὸν αὐτῆς μέρος). Ἐπὶ τῆς λαβῆς τρεῖς ἦλοι στερεώσεως ἐξέχοντες ἀμφοτέρωθεν.

Μῆκος 0.166, πλάτος (μέγιστον) 0.035, πλάτος λαβῆς 0.014 - 0.017, μέγ. πάχος 0.0035 προεξοχή ἦλων 0.003 - 0.005, διάμ. ἦλων 0.003 - 0.004.

Ὅμοια μείζων ἐξ Αἰγίνης H.B. Walters, Catalogue of the Bronzes in the British Museum, London 1899, ἀρ. 47 εἰκ. 3.

Ἐκ τῆς δευτέρας ταύτης ομάδος τῶν ἐξ Ἀρχαγγέλου ἀγγείων τὰ μὲν τρία πρῶτα εἶναι καθαρῶς YE III B, τὰ δὲ τρία ἄλλα χρονολογοῦνται πρὸς τὸ τέλος τῆς αὐτῆς περιόδου, ἴσως καὶ εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς ἐπομένης (YE III C 1). Τοῦτο δὲν ἀποκλείει νὰ προέρχωνται καὶ τὰ ἕξ ἐκ μιᾶς ταφῆς γενομένης πρὸς τὸ τέλος τῆς YE III B περιόδου.

Ἐκτὸς τῶν περιγραφέντων ἀγγείων, τῶν παραδοθέντων ὑπὸ τῶν κατόχων τῶν κτημάτων, ἔνθα οἱ τάφοι, συνελέγησαν καὶ τὰ ἀκόλουθα τεμάχια κατὰ τὴν ὑπὸ τοῦ κ. Κοντῆ γενομένην ἔρευναν:

11 (438). Τριποδικὸς ἠθμὸς σφζόμενος κατὰ τὸ ἥμισυ περίπου. Οἱ πόδες, τριπλοῖ, στενοῦνται πρὸς τὰ κάτω, ἔνθα ἀπολήγουσι συσπειρούμενοι ἐξωτερικῶς. Πηλὸς κεραμόχρους, ὄχι πολὺ καθαρὸς καὶ ἀτελῶς ὠπτημένος. Ἐπιφάνεια ἀβαφῆς, στοιχειωδῶς λελεασμένη. Αἱ ὀπαί, κατὰ τὸ ἄνω μέρος τοῦ σώματος, ἔχουν ἀνοιγῆ ἐκ τῶν

έξω πρὸς τὰ ἔσω, σχηματίζουσαι κάτω ρομβοειδὲς πλέγμα. Κατὰ τοὺς μεταξύ των ἀπομένοντας χώρους ἐξογκώματα διὰ προσθέτου πηλοῦ.

Μέγ. ὕψος 0.13, διάμ.: βάσ. 0.048 χείλους (καθ' ὑπολογισμόν, ἐξωτερικῆ) 0.105 ὀπῶν (ἔξω) 0.0045.

12 (439) (Πί ν. 64 δ). Τριποδικὸς ἤθμός μικρότερος, σωζόμενος κατὰ τὸ τρίτον περὶ τοῦ ἄνω αὐτοῦ μέρους μετὰ τῆς ἐκφύσεως ἑνὸς τῶν ποδῶν, οἵτινες ἦσαν ἀπλοῖ. Τὰ ἐξογκώματα ἐπλάσθησαν ἐπὶ τῶν τοιχωμάτων πρὸ τῆς ὀπτήσεως, κατόπιν δὲ ἠνοίγησαν εἰς τοὺς ἐναπομείναντας χώρους αἱ ὀπαί, αἵτινες καὶ διὰ τοῦτο δὲν σχηματίζουν κανονικὸν πλέγμα (ὡς ἐπὶ τοῦ προηγουμένου). Πηλὸς καστανόφαιος, ἐπιφάνεια ὀλίγον λελαασμένη.

Μέγ. ὕψος 0.07, μέγ. πλάτος 0.095, διάμ. χεῖλ. (καθ' ὑπολογισμόν) 0.08.

13 (440B). Πρόχου ἢ τριώτου ἢ ἐξέχουσα βάσις, ὡς καὶ τμήμα ἐκ τοῦ ἄνω αὐτῆς μέρους. Πηλὸς τεφρὸς, πρὸς τὰς ἐπιφανείας ροδόφαιος. Διακόσμησις διὰ καστανοῦ ἢ ἐρυθροποῦ, ἧς σφάζεται τμήμα ζώνης ἐπὶ τῶν ὤμων κοσμουμένης διὰ συστάδων τεταρτοκυκλίων συμπληρουμένων ἄνω μὲ ζεύγη τεθλασμένων (Σχ ε δ. 5).

Διάμ. βάσ. 0.09, πάχος τοιχωμάτων 0.005-0.006.

• Συνδυασμὸν τῶν δύο τούτων κοσμητικῶν στοιχείων δὲν γνωρίζω ἀλλαχόθεν.

Σχ ε δ. 6. Κόσμημα
σκύφου ἀρ. 15

Σχ ε δ. 7. Ἄνθος παπύρου
ἐπὶ τοῦ σκύφου ἀρ. 16

14 (440Z) (Πί ν. 64 ε δεξιὰ). Πυξίδος κυλινδρικής («ἀλαβάστρου») τεμάχιον. Πηλὸς μελοκάστανος, ἐπιφάνεια ὁμοιόχρωμος βεβλαμμένη μάλιστα κάτω. Διακόσμησις διὰ καστανοῦ, ἐν μέρει ἐξιτήλου, τριγῶνων πεπληρωμένων δικτυωτοῦ ἐπὶ τῶν ὤμων.

Μέγ. ὕψος 0.062, μέγ. πλάτος 0.05.

Ἡ κυρτότης τῆς βάσεως μαρτυρεῖ πρῶιμους, σχετικῶς, χρόνους (YE IIIA πιθανῶς).

15 (440Γ) (Πί ν. 64 ε μέσον). Σκύφου τὸ ἄνω μέρος. Πηλὸς πρασινότεφρος, ἐπιφάνεια ὁμοιόχρωμος μὲ τόπον ροδίζοντα ὑπὸ τὸ περίγραμμα τοῦ χείλους. Διακόσμησις διὰ καστανοῦ ἄμαυροῦ δικελύφων ὄστρεων (ριπιδιοσχήμων, Σχ ε δ. 6). Ὑπὸ τὸ ταπεινὸν λοξῶς ἐξέχον χεῖλος ὀπῆ ἀνοιγεῖσα μετὰ τὴν ὀπτησιν.

Διαστάσεις 0.092x0.031, πάχος τοιχωμάτων 0.003, διάμ. ὀπῆς 0.03 (ἔσω)-0.035 (ἔξω).

Τὰ ὄστρεα ταυτίζονται πρὸς τὸ μοτ. 25,6 χρονολογούμενον ὡς YE IIIA 2/III B.

16 (440Δ) (Πί ν. 64 ε). Σκύφου μείζονος ἄνω τμήμα περιλαμβάνον τὸ λοξῶς ἔξω καὶ

ήμικυλινδρικός ἔσω ἐξέχον χεῖλος. Πηλός ροδόφαιος, ἐπιφάνεια ὠχρόλευκος ἐστιλβωμένη. Διακόσμησις δι' ἐρυθροῦ, τὸ πλεῖστον ἐξιτήλου καταλιπόντος σαφές ροδόχρουν ἴχνος, ἄνθους παπύρου (Σ χ ε δ. 7).

Μέγ. ὕψος 0.052, πλάτος 0.045, πάχος τοιχωμάτων 0.004-0.005.

*Ἡ διακόσμησις ἀσυνήθως ἐνδιαφέρουσα, διότι ἡ παραλλαγή αὕτη τοῦ ἄνθους παπύρου τυγχάνει γνωστὴ μέχρι τοῦδε σχεδὸν μόνον ἐκ τοιχογραφιῶν. Βλ. A. Evans, Palace of Minos III εἰκ. 194, πρβλ. καὶ mot. 11b.d.

17 (440A) (Π ί ν. 64 ε ἀριστερά). Φιαλίδιον(;) χειροποίητον συγκολληθὲν ἐκ 3 τεμαχίων ἑλλιπές μέρος ἄνω. Ἐπιφάνεια ἐφθαρμένη καὶ διακόσμησις, λίαν ἀμαυρά, ταινιῶν. Ὑψος 0.03, διάμ. 0.065.

18 (440E) (Π ί ν. 64 ε τὸ προτελευταῖον δεξιά). Βαθέος ποτηρίου μὲ πλαστικὴν ζώνην τεμάχιον. Πηλός μελανότεφος, διακόσμησις σπείρας μὲ πολλὰς ἐλίξεις.

Πάχος τοιχωμάτων 0.008.

19-21 (Π ί ν. 64 γ). Τεμάχια τριῶν ψευδοστόμων ἀμφορέων (δύο μικρῶν, ὃν ὁ ἕτερος σφαιρικός). Ἐπὶ τῶν τεμαχίων τῶν δύο μικροτέρων ἐνάλληλοι γωνίαι καὶ συστάδες καμπυλῶν, ἐπὶ δὲ τοῦ μείζονος συστάδες τεταρτοκυκλίων ἐπὶ τῶν ὤμων καὶ ζώνη τεθλασμένων ἐπὶ τοῦ ἄνω μέρους τοῦ σώματος.

Σ. Ι. ΧΑΡΙΤΩΝΙΔΗΣ

ΕΠΙΓΡΑΦΑΙ ΕΚ ΚΡΗΤΗΣ II

Ἰωάννη Θερεσιάδη μνήμης χάριν

Εἰς τὴν δευτέραν ταύτην σειρὰν τῶν κρητικῶν ἐπιγραφῶν¹ θὰ παρουσιάσωμεν τὴν συνέχειαν μιᾶς συνθήκης μεταξὺ Γορτυνίων καὶ Καυδίων, τῆς Inscr. Creticae IV, 184, μίαν ἐπιτύμβιον στήλην ἐξ Ἀποδοῦλου Ρεθύμνης, ἕνα ἐνεπίγραφον ὕδραγωγὸν σωλῆνα ἐξ Ἀσιτῶν Μαλεβιζίου, τέλος δὲ τὸ σύνολον τῶν ἀδημοσιεύτων ἐπιγραφῶν τοῦ νεο-ἰδρυθέντος Μουσείου Ἀγίου Νικολάου² πλὴν δύο, αἱ ὁποῖαι μελετῶνται ὑπὸ ἐτέρων ἐρευνητῶν.

I. Εἰς IC IV, 184 (Πί ν. 66). Ἀπότμημα στήλης ἐκ πόρου, σφζ. ὕψους 0.63 μ., σφζ. πλάτους 0.35 καὶ σφζ. πάχους 0.205 μ., ἀποκεκρουμένον πανταχόθεν πλὴν τῆς ἀριστερᾶς πλευρᾶς, σφζούσης καὶ τὸ περιθώριον τῆς ἐπιγραφῆς. Εὐρέθη τῷ 1960 ἐντετειχισμένον εἰς τὴν οἰκίαν χωρικοῦ τινος, κειμένην μεταξὺ τῶν χωρίων Ἅγιοι Δέκα καὶ Ἀμπελοῦζος Μεσαρᾶς Ἡρακλείου, ἠγοράσθη δὲ καὶ ἀπετειχίσθη ὑπὸ τοῦ μηχανικοῦ κ. Ν. Μεταξᾶ³, ἀποτεθὲν εἰς τὴν νεοἰδρυθεῖσαν ἀρχαιολογικὴν συλλογὴν τοῦ εἰς Ἡράκλειον.

25 στίχοι.

Ὑψος γραμμ. 0.01 μ. (τὸ 0)-0.02 μ. (τὸ I).

[	_____	ca. 46	]
1. [	. . . . . ι α ι δ ε _____	ca. 30	οἱ ἐν Καυ-
	δοῖ Φοικίοντες [τ α _____	ca. 31	]
	χρήμα ἢ <ε>μπλεόν [τ]ων [οιε _____	ca. 27	]
	[ο]ἱ Γορτυνιοι, τραφόντων ΔΕ [_____	ca. 24	]
5. [.]θέντων. Αἶ τι κα δὲ ΗΙΟ [_____	ca. 21	ν-	]
	τες. Δίκας δὲ δίδομεν [_____	ca. 29	]

1. Ἡ πρώτη: Ἐπιγραφαὶ ἐκ Κρήτης I, Κρητικά Χρονικά ΙΔ' (1960), 457-465. Ἡ ὑπ' ἀριθ. 1 φωτογραφία τῆς παρουσίας δημοσιεύσεως ἐλήφθη ὑπὸ τοῦ κ. Ἐμμ. Ἀνδρουλάκη, ἡ ὑπ' ἀριθ. 2 ὑφ' ἡμῶν, ἡ ὑπ' ἀριθ. 5 ὑπὸ τοῦ συναδέλφου κ. Μύρ. Μιχαηλίδη, αἱ δὲ λοιπαὶ ἐξ ἐκτύπων ὑπὸ τοῦ κ. Γ. Ξυλούρη.

2. Ἐπ' εὐκαιρίᾳ ἀναφέρομεν ὅτι μετεφέρθησαν ἐκ τῆς ὑπαίθρου εἰς τὸ Μουσεῖον τοῦτο διάφοροι δημοσιευμένοι ἐπιγραφαί: ἡ IG I, XXII, 42 (εὑρετ. 1652), περισυλλεγείσα ὑπὸ τοῦ τ. Ἐφόρου Ἀρχαιοτήτων Κρήτης κ. Ν. Πλάτωνος, αἱ IG I, XVI, 46 (εὑρετ. 1649)/XXII, 26 (εὑρετ. 1652) καὶ 48 (εὑρετ. 1632), περισυλλεγείσαι ὑπὸ τοῦ δημάρχου Ἀγ. Νικολάου κ. Ρ. Καπετανάκη, αἱ IG I, XVI, 40 (εὑρετ. 210) καὶ XXII, 55 (εὑρετ. 1642), τέλος δὲ ἡ ἐν BCH LXII (1938) 389 ἐξ. (εὑρετ. 1638).

3. Πρὸς τὸν ὁποῖον ἀπευθύνομεν καὶ ἐντεῦθεν θερμοτάτας εὐχαριστίας διὰ τὴν ἄδειαν δημοσιεύσεως.

	[κ]ατὰ τὰ αὐτὰ δὲ καὶ λαμβάνομεν	ca. 21	]
	[δί]κην δὲ μὴ ἐξέστω ΚΑ [	ca. 24	Γορτυ-]
	νίωι· αἱ δὲ τις ἀδικιοῖ τ[ῶ]ν [	ca. 25	]
10.	τ[ω] ὁ ἀδικιόμενος τοῖς κό[ρ]μοις	ca. 21	]
	σωντι οἱ πλίεις. Ταῦτ[α]	ca. 29	]
	μεν πάντα, τὸν ὄρ(κ)ον καὶ [	ca. 27	]
	Γορτύνιος τὸν ἐν Κανδοῖ [Φοικίοντα	ca. 17	]
	Γορτύνιον μαίτυρι χ[ρ]ῆσθαι	ca. 13	τῶν ἐν Κανδοῖ]
15.	Φοικιόντων, ὁ δ' ἐν Κανδο[ῖ] Φοικίων	ca. 19	]
	χρησιόμεθα π[ρ]οδικῶι ἄ[γ]	ca. 26	]
	ἢ ἄλλος πρὸ τ[ῶ] ἀδικιομέν[ω]	ca. 25	]
	κας τοῖς πρ[ο]δικαζαμέ[νοις]	ca. 23	]
	ω μηγός. vac. Τιμ[αῖ]ς δὲ χρησιόμεθα	ca. 21	]
20.	ἀλλὰ χρησιόμε[θ]α τῶι νόμ[ω]	ca. 24	]
	νος ἐπὶ τῶν ὄρων μὴ ἐμπλιέ[τω]	ca. 17	τὸν ἐν Καν-]
	δοῖ Φοικίοντα, μηδὲ ΤΑΜ[. τω]	ca. 23	]
	τα περὶ φυλακῆ[ς]. vac. Αἱ δὲ [τις]	ca. 25	]
	ὁ πρέγιστος ἢ ὁ ἐν Κανδοῖ Φοικίω[ν]	ca. 18	]
	[. . . λλ]οντι ἀπο [τ . χεν]	ca. 29	]
	[	ca. 46	]

Στ. 3. <ἐ>μπλεόν[τ]ων· ΑΜΠΛΑΕΟΝΤΩΝ ὁ λίθος

Στ. 12. ὄρ(κ)ον· ΟΡΙΟΝ ὁ λίθος

Τόσον τὸ κείμενον αὐτό, ὅσον καὶ αἱ ἐπιγραφικαὶ ἐνδείξεις, λίθος, σχῆμα καὶ μέγεθος γραμμάτων, περιθώριον τῆς ἐπιγραφῆς κτλ., οὐδεμίαν ἀφήνουν ἀμφιβολίαν ὅτι τὸ παρὸν εὐμέγεθες ἀπότμημα ἀποτελεῖ μέρος τῆς IC IV, 184, τοποθετούμενον μεταξὺ τῶν τμημάτων τῆς a καὶ b, ὅπου «complurae versus desunt». Ὁ πωλήσας τὴν ἐπιγραφὴν χωρικός, ὁ ὁποῖος προετίμησε νὰ τηρήσῃ ἀνωνυμίαν, ὠμολόγησεν ὅτι αὕτη εἶχε μεταφερθῆ πρὸ πολλῶν ἐτῶν ὑπὸ τοῦ πατρὸς του ἐκ Γόρτυνος—σχοῦσα οὕτω τὴν τύχην τῶν «wandernde Steine»—ἀσφαλῶς ἐκ τοῦ ναοῦ τοῦ Πυθίου Ἀπόλλωνος, πρὸ τοῦ ὁποίου ἦτο ἀρχικῶς τοποθετημένη⁴.

4. Πρβλ. IC IV, σ. 249 καὶ 263.

Τὸ νέον κείμενον διαψεύδει τὰς προσδοκίας τῆς Guarducci, ἡ ὁποία ὑπέθετεν⁵ ὅτι τὸ ἐνδιάμεσον ἐλλείπον τμήμα περιεῖχε τὸν διδόμενον ὑπ' ἀμφοτέρων τῶν μερῶν ὄρκον. Ἴσως θὰ πρέπει νὰ ἀναμένωμεν τὸν ὄρκον τοῦτον εἰς τὸ πέραν τοῦ εἰς τὸ Corpus τεμαχίου *b* (ἤδη δὲ *c*) ἐλλείπον μέρος.

Ἡ ἐπιγραφή νῦν κατὰ τὸ σύνολον τῶν εὑρεθέντων τμημάτων ἀποκτᾷ ἀξιόλογον μέγεθος, ἀποτελουμένη ἐκ 53 τουλάχιστον στίχων. Τὸ νέον ἀπότμημα εἶναι κατὰ 0.20 μ. σχεδὸν ὑψηλότερον παρ' ὅτι ὑπελόγιζεν ἡ Guarducci⁶· ἂν καὶ δὲν σφύζεται ὀλόκληρον τὸ πλάτος του, ἕκαστος στίχος ὑπολογίζεται ὡς περιέχων κατὰ μέσον ὄρον 46 γράμματα, μὲ περιθώριον αὐξομειώσεως ± 5 , κατ' ἀναλογίαν τοῦ εἰς τὸ ἀκέραιον σφζομένου πλάτους τῆς εἰς τὸ Corpus ἀρχῆς τῆς ἐπιγραφῆς. Ἴσως ὅμως θὰ ἔπρεπε νὰ ὑπολογισθοῦν γράμματα περισσότερα τοῦ ἀριθμοῦ τούτου, δοθέντος ὅτι τὸ νέον κείμενον κεῖται εἰς χαμηλότερον μέρος τῆς στήλης⁷ καὶ ὅτι ἤδη εἰς τὸ δημοσιευμένον ἀρχικὸν κείμενον παρατηρεῖται ποιά τις αὐξησις τοῦ ἀριθμοῦ τῶν γραμμάτων ἐκάστου στίχου ἐκ τῶν ἄνω πρὸς τὰ κάτω⁸. Ἐν πάσῃ περιπτώσει, τὸ νέον ἀπότμημα σφύζει τὰ 40 % περίπου τοῦ ὅλου πλάτους.

Ἡ συνθήκη μεταξὺ Γορτυνίων καὶ Καυδίων, IC IV, 184, θεωρεῖται⁹ ὡς μία ἐκ τῶν σημαντικωτέρων γορτυνιακῶν ἐπιγραφῶν, ὡς διαφωτίζουσα σημεῖα τινὰ τῆς ἱστορίας τῆς Γόρτυνος ἀλλὰ καὶ τῆς ἄλλοθεν σχεδὸν ἀγνώστου ἱστορίας τῆς Γαύδου ἢ Καύδου, τῆς νοτιωτάτης τῶν ἐλληνικῶν νήσων¹⁰.

Ἐξ ἄλλων ἐπιγραφικῶν μαρτυριῶν εἶναι γνωστὸν ὅτι ἡ Γόρτυς κατὰ τὸν Γ' αἰ. π.Χ., προφανῶς δὲ καὶ κατὰ τὸν Β' αἰ., εἶχεν ἐπεκτείνει τὴν ἐπιρροήν της καὶ ἐπὶ τῶν Ἐλυριῶν¹¹ καὶ Ὀρειῶν¹², κατοικοῦντων εἰς τὴν ἔναντι τῆς Καύδου περιοχὴν τῆς Δυτικῆς Κρήτης. Ἡ IC IV, 184 ἔδειξεν ὅτι ἡ Καῦδος, νῆσος μικρὰ καὶ κειμένη εἰς τὸ περιθώριον τοῦ κρητικῶν κόσμου, εὑρίσκεται κατὰ τὸν Γ' καὶ Β' αἰ. π.Χ. εἰς σχέσεις στενῆς ἐξαρτήσεως μετὰ τῆς πανισχύρου Γόρτυνος· οἱ Γορτύνιοι ἐπιτρέπουν μὲν εἰς τοὺς Καυδίους νὰ εἶναι ἐλεύθεροι καὶ αὐτόνομοι καὶ αὐτόδοκοι, ἐπιβάλλουν ὅμως εἰς αὐτοὺς νὰ τοὺς ἀκολουθοῦν κῆμ πολέμοι χιρῆν[αι] καὶ νὰ καταβάλουν ἐτησίως δεκάτην ἐφ' ὄλων τῶν προϊόντων τῆς γῆς καὶ τῆς θαλάσσης¹³, πλὴν τῶν ποιμνίων καὶ τῶν λαχανικῶν καὶ καρποῦνται μὲν οἱ Καῦδιοι τὰς προσόδους τῶν λιμένων, ὑποχρεοῦνται ὅμως νὰ δίδουν ἐτησίως εἰς τὴν ἰσχυρὰν τῶν σύμμαχον μίαν ὄρισμένην ποσότητα ἄλατος καὶ ἀρκεύθων (κοινῶς κεδροκούκουτσα), τῶν κυριωτέρων προϊόντων τῆς νήσου, τὰ ὅποια παραλαμβάνουν γορτύνιοι ἀξιωματοῦχοι, ὁ πρεῖγιστος καὶ οἱ ὄροι, σταθμεύοντες μονίμως ἐν Καύδῳ.

Κατὰ μίαν βραχεῖαν περίοδον τοῦ Β' αἰ. π.Χ. ἡ Καῦδος φαίνεται ὑπαχθεῖσα ὑπὸ τὴν

5. Riv. Fil. N. S. VIII (1930), 481 ἐξ.

6. Αὐτόθι, 481.

7. Βλ. σχέδιον εἰς IC IV, σ. 249.

8. Σημειωτέον ἐπ' εὐκαιρίᾳ ὅτι κακῶς χωρίζεται ἐν τῷ κειμένῳ τῆς IC IV, 184 ἡ εἰς στ. 15/16 λέξις *δι-δόν/των* τὸ ὀρθόν: [δι/δόντων].

9. Guarducci, αὐτόθι, 474.

10. Βλ. IC IV, 184, 265 ἐξ. καὶ IC II, VII, Caudos, ἰδίως «Historica».

11. IC IV, 185.

12. IC II, XVII, 1, 11.

13. Σημειωθῆτω ὅτι ὁ Latte, Gött. Nachr. 1946-7, 64-75, ἀκολουθούμενος ὑπὸ τοῦ L. Robert, REG 152, Bull. Éprigr. 134, ὑποστηρίζει ὅτι δὲν πρόκειται περὶ τῶν προϊόντων τῆς ἀλιείας, ἀλλὰ περὶ τῶν λαφύρων ἐκ τῶν ναυαγούντων πλοίων.

διοίκησιν τῆς Σπάρτης, ὡς μαρτυρεῖ μία ἐπιγραφή δημοσιευθεῖσα ὑπὸ τοῦ Woodward¹⁴ καὶ ἐρμηνευθεῖσα ὀρθῶς ὑπὸ τοῦ L. Robert¹⁵. Ἡ νῆσος εἶναι τέλος γνωστὴ καὶ ἐκ τῆς προσεγγίσεως εἰς αὐτὴν τοῦ Ἀποστόλου Παύλου¹⁶.

Τὸ νέον ἀπότμημα τῆς IC IV, 184 εἶναι δυστυχῶς λίαν κολοβὸν ὥστε νὰ καθίσταται δυνατὴ ἢ ἀσφαλῆς συμπλήρωσις καὶ ἢ ἀπόκτησις βεβαίων συμπερασμάτων, παρ' ὅλα ταῦτα ὅμως ἐμφανίζει νέα τινὰ δεδομένα, χρήσιμα διὰ τὴν ἱστορίαν τῆς νήσου.

Κατὰ τὸν ἐπιγραφικὸν νόμον τὸν ὁποῖον ἐθέσπισεν ὁ L. Robert¹⁷, δίδομεν ἀνωτέρω τὸ κείμενον τῆς ἐπιγραφῆς, ὅπως τοῦτο σφάζεται ἐπὶ τοῦ λίθου, συμπληροῦντες μόνον ὅπου ὑπάρχει βεβαιότης, παρουσιάζοντες δὲ τὰς προτεινομένας συμπληρώσεις εἰς τὸ κριτικὸν ὑπόμνημα.

Στ. 1-5.

Ὁ ἰσχυρὸς ἀκρωτηριασμὸς τῆς ἐπιγραφῆς δὲν ἐπιτρέπει ἐνταῦθα τὴν κατανόησιν τοῦ κειμένου. Ἐκ τῆς λέξεως *χρήια*¹⁸, *χρήματα*, περιουσία, καὶ ἐκ τῶν ρημάτων *ἐμπλεόν- [τ]ων*, *τραφόντων*¹⁹, -- *-ιθέντων* (ἴσως ὅμως *κρ]ιθέντων?*), φαίνεται ὅτι εὕρισκόμεθα εἰς τὴν συνέχειαν τοῦ τέλους τοῦ τεμαχίου α τῆς IC IV, 184, τοῦ περιλαμβάνοντος τὴν ἔκθεσιν τῶν οικονομικῶν ὄρων τῶν ἐπιβληθέντων εἰς τοὺς Καυδίους ὑπὸ τῶν Γορτυνίων. Τουλάχιστον τὸ *τραφόντων* φαίνεται ἀντίστοιχον τῶν προστακτικῶν *διδόντων* τοῦ προηγούμενου τεμαχίου α καὶ δὲν εἶναι ἴσως τόσον ἀθῶον ὅσον ὁ ἀπλοῦς τύπος φιλοξενίας ὁ ἐπιβάλλων τὴν σίτισιν τῶν *πρειγευτῶν*²⁰, ἐὰν ὄντως πρόκειται περὶ ἐπιβολῆς διατροφῆς τοῦ *πρειγίστου*²¹ καὶ τῶν *ῶρων*, ἢ τῶν σταθμευόντων ἐν Καύδῳ, ὑπὸ τῶν Καυδίων (βλ. κατωτέρω στ. 21), ἐὰν μάλιστα οἱ *ῶροι* ἦσαν τόσον πολυάριθμοι ὅσον πιστεύει ὁ Van Effenterre²².

Ἡ ἐν στ. 2 καὶ περαιτέρω ἐν στ., 3²³, 13, 14 ἐξ., 21 ἐξ., 24 ἔκφρασις οἱ ἐν Καυδοῖ *Φοικίοντες* εἶναι ὡς ἐν IC IV, 184²⁴ παρατηρεῖται ὅτι, ὡς ἐκ συστήματος, οἱ Γορτυνιοὶ ἀρνοῦν-

14. BSA XXVI (1923-25), ἀρ. B9, σ. 166 ἐξ., 186 ἐξ. καὶ XXIX (1929), 9.

15. Hellenica I (1940), 109-112.

16. Πράξεις Ἀποστ. 27, 16 ἐξ.

17. Αὐτόθι, 149 ἐξ.

18. Πρβλ. ὄρκον Δρηρίων, IC I, IX, 1, B, 81-84: *ἐξόλλυσθαι αὐτός τε καὶ χρήια τὰμά. Χρήια* <*χρήια*: μετατροπὴ ε)ι πρὸ φωνήεντος: κανὼν εἰς τὴν κρητικὴν διάλεκτον· πρβλ. C. D. Buck, The Greek Dialects, Chicago 1955, § 9, 7 καὶ § 113, 2. A. Thumb, Handbuch der griech. Dialekte, Heidelberg 1909, 125 ἐξ. Brause, Lautlehre der kret. Dialekte, Halle 1909, 75 ἐξ. Παρόμοια περιπτώσεις ἐν τῇ παρουσίᾳ ἐπιγραφῆ: *ἀδικιόμενος*, στ. 10, 17. *ἀδικιοῖ*, στ. 9. *Φοικίων*, *Φοικίοντες*, στ. 2, 22, 24. *χρησιόμεθα*, στ. 16, 19, 20. *ἐμπλιέ[τ]ω*, στ. 20. *πλλες*, στ. 11. [*ἀφικνιόμε[τ]νος*, στ. 20/21.

19. Τράφω=τρέφω· πρβλ. H. v. Herwerden, Lexicon Graec. supplet. et dialecticum, 824, Buck, αὐτόθι, § 49, 2.

20. IC I, V, 1: *ἐξεντροφήθεν δὲ καὶ οἱ πρειγευταὶ καθὼς καθέσταται*.

21. IC IV, 184, 13.

22. Rev. Arch. 1948, 1034, σημ. 1, ὅπου διερωτᾶται ἐὰν δὲν πρόκειται περὶ ἀρχόντων ἀλλὰ περὶ δυνάμεων κατοχῆς τῆς νήσου.

23. ἴσως καὶ ἐν στ. 3, κατόπιν τοῦ <ἐ>*μπλεόν[τ]ων*.

24. Στ. 4 ἐξ., 9, 14, 22 (ἐνίοτε οἱ τὰν Καυδὸν *Φοικίοντες*). Διὰ τὸ F σημειώτεον ὅτι τοῦτο εἶναι συνηθέστατον εἰς τὴν ἀρχὴν τῶν λέξεων καὶ πρὸ φωνήεντος, διατηρεῖται δὲ εἰς Γόρτυνα καὶ εἰς τὴν Κεντρικὴν Κρήτην γενικώτερον μέχρις ἐντὸς τοῦ Β' αἰ. π.Χ. Πρβλ. Thumb, αὐτόθι, 127. Buck, αὐτόθι, § 52, Brause, αὐτόθι, 44 καὶ 46, 8.

ται τὴν παραχώρησιν εἰς τοὺς κατοίκους τῆς Καύδου τοῦ ἐθνικοῦ ὀνόματος *Καῦδιοι*. Ὡς θὰ ἴδωμεν κατωτέρω, ὁ βαθμὸς τῆς ἀνεξαρτησίας τῆς νήσου εἶναι θέμα τυχρὸν εὐρείας συζητήσεως καὶ τὸ ὅποῖον, ἐν τελευταία ἀναλύσει, δύναται νὰ διευκρινισθῇ ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ κειμένου περισσότερον παρὰ ἐκ τῶν τυπικῶν ἐκφράσεών του, ἄς σημειώσωμεν ὅμως ὅτι ἡ ἐκφρασις οἱ ἐν *Καυδοῖ Φοικιόντες* ἀντὶ τοῦ ἀγνοουμένου ἐθνικοῦ *Καῦδιοι* δὲν δύναται νὰ σημαίνῃ ἢ τὴν ἀνυπαρξίαν ἐθνικῆς ὑποστάσεως, εἴτε οὐσιαστικῆς, ἐὰν ἡ Καῦδος εἶναι οἰκισμὸς παροίκων, ὡς θέλει ὁ Larsen²⁵, εἴτε τυπικῆς, ἢ μᾶλλον ὀνομαστικῆς, ἐὰν εἰς τὴν νῆσον εἶχον ἐγκατασταθῇ γορτύνιοι κληροῦχοι, ὡς ὑποστηρίζει ὁ Kirsten²⁶.

Στ. 6-9. κτλ. *Δίκας δὲ δίδομεν [πρὸς ἀλλήλους κατὰ τὰ σύμβολα τὰ ὅσα]*
[κ]ατὰ τὰ αὐτὰ δὲ καὶ λαμβάνομεν _____ ca. 21 _____]
[δί]κην δὲ μὴ ἐξέστω ΚΑ [----δοῦναι vel λαμβάνειν vel εἰσάγειν Γορτυ-]
νίωι κτλ.

Ὁ στ. 6 συνεπληρώθη κατὰ τὴν IC II² 778/779—Ditt. Syll.³ 464/465: «καὶ περὶ τῶν ἐγκλημάτων ἃ ἀγ γίνγηται πρὸς ἀλλήλους δίδοναι καὶ δέχεσθαι τὰς δίκας κατὰ τὰς συμβολὰς τὰς ὅσας».

Στ. 6. *δίδομεν* (καὶ στ. 7 *λαμβάνομεν*) ἀντὶ τοῦ διαλεκτικοῦ *δίδομες*, ἀπαντῶντος κατὰ κανόνα εἰς τὴν δωρικὴν κοινὴν τῆς ἐποχῆς τῆς παρούσης ἐπιγραφῆς²⁷.

Στ. 9-11. κτλ. *·αἰ δὲ τις ἀδικιοῖ τ[ῶ]ν [ἐν Καυδοῖ Φοικιόντων, πευθέ-]*
τ[ω] ὁ ἀδικιόμενος τοῖς κό[ρ]μοις, νικῆν δ' ὄτερά κ' ὁμό-]
σωντι οἱ πλίες. κτλ.

Ἡ συμπλήρωσις ἐγένετο κατ' ἀναλογίαν τῆς IC IV, 81, 15 ἐξ.: *νικῆν δ' ὄτερά κ' οἱ π[λί]ες ὁμόσοντι* καὶ τῆς IC IV, 162, 7 ἐξ. καὶ 10 ἐξ.: *πεύθεν δὲ πορτι τὰν νεότα κτλ. νικῆν δ' ὄτερά κ' οἱ πλίες ὁμόσοντι*. Εἰς τὴν ἡμετέραν ἐπιγραφὴν, ἀντὶ τοῦ νεότας τίθεται ἐτέρα ἀρχή, οἱ κόσμοι (*κόρμοι*), πρὸς τοὺς ὁποίους προσφεύγει ὁ ἀδικούμενος ὑπὸ τῶν Καυδίων, θὰ κερδίσῃ δὲ τὴν δίκην ἐκεῖνος ὑπὲρ τοῦ ὁποίου θὰ ὀρκισθῇ ἢ πλειονότης (*οἱ πλίες*)²⁸, ἦτοι ἡ ἀπόφασις θὰ ληφθῇ κατὰ πλειονοψηφίαν²⁹.

Τὸ *πεύθεν*, ἢ ὡς ἐνταῦθα *πευθέτω*, τοῦ ρήματος *πεύθομαι* ἢ *πυνθάνομαι*, μὲ τὴν ἔννοιαν τοῦ «προσφεύγω»³⁰.

Δὲν ὑπάρχει γραμματικὴ δυσχέρεια εἰς τὸ ὅτι ὁ ἔχων συνήθως βραχὺ ἐγκλιτικὸν φωνῆεν ἔνσιγμος ἀόριστος τῆς ὑποτακτικῆς *ὁμόσοντι*, ὡς κατὰ κανόνα εἰς τὴν κρη-

25. Class. Phil. XXXI (1936), 15 ἐξ. καὶ RE 19. 1, στήλ. 828 ἐξ.

26. Das Dorische Kreta, Die Insel Kreta im 5. und 4. Jh., Würzburg 1942, 133.

27. Πρβλ. Buck, αὐτόθι, § 278.

28. *πλίες=πλέες=πλέονες*: βλ. σ. 144, σημ. 18.

29. Πρβλ. Halbherr, AJA 1897, 192.

30. Halbherr, αὐτόθι, 196.

τικήν διάλεκτον³¹, λαμβάνει ἐνταῦθα τὴν κανονικὴν κατάληξιν³² (*ὀμό/σωντι*).

Κατὰ τὴν συμπλήρωσιν, συμφώνως πρὸς τὸν ἀριθμὸν τῶν ἔλλειπόντων γραμμάτων, ἔχομεν ἐνταῦθα μόνον τὴν περίπτωσιν ἀδικίας διαπραττομένης ὑπὸ Καυδίου τινός· τὴν ἀντίστοιχον περίπτωσιν, ἔστω καὶ ἐὰν τυχὸν δὲν ὑπάρχη πλήρης ἰσοτιμία, θὰ ἔπρεπε νὰ τὴν ἀναζητήσωμεν ὄχι εἰς στ. 11 ἐξ. ἀλλ' ἴσως εἰς στ. 7 ἐξ. ἢ 8 ἐξ.

Στ. 11-12. κτλ. Ταῦτ[α ca. 23 φυλάξω- ?]
μεν πάντα, τὸν ὄρ(κ)ον καὶ [τὰς συνθήκας? κτλ.]

Στ. 12. ὄρ(κ)ον· *OPION* ὁ λίθος.

Τὸ πάντα ἀσφαλῶς συνάπτεται πρὸς τὸ ταῦτ[α. Αἱ συμπληρώσεις ὑποθετικάι.

Στ. 12-15. κτλ. [κτλ. Ἐξέστω δέ, αἷ τι κα ὁ μὲν]

Γορτόνιος τὸν ἐν Καυδοῖ [Φοικίοντα ἀδικιοῖ, οὗτος δὲ τὸν]

Γορτόνιον, μαίτυρι χ[ρῆσθαι, ὁ μὲν Γορτόνιος ἐκ τῶν ἐν Καυδοῖ]

Φοικιόντων, ὁ δ' ἐν Καυδοῖ] Φοικιῶν ἐκ τῶν Γορτυνίων. κτλ.]

Ἡ συμπλήρωσις τῶν στίχων φαίνεται ἀσφαλῆς, διότι τὰ σφζόμενα ἐθνικά προϋποθέτουν τὴν ὑπαρξίν τῶν εἰς σχέσεις ἀμοιβαιότητος εὐρισκομένων ἀντιστοίχων τοιούτων.

Ὁ τύπος *μαίτυς* ἀντὶ τοῦ *μάρτυς* εἶναι ὁ κανονικὸς τύπος ὁ ἀπαντῶν εἰς τὴν νομοθεσίαν τῆς Γόρτυνος³³.

Ἐνδιαφέρουσα εἶναι ἡ πληροφορία, ἐφ' ὅσον βεβαίως ἡ ἐρμηνεία εἶναι ὀρθή, περὶ τῆς ἀμοιβαίας δυνατότητος ἐγκλήσεως μάρτυρος ἐκ τῶν πολιτῶν τοῦ ἐτέρου τῶν συμβαλλομένων. Φαίνεται ὅτι διὰ τὴν προκειμένην περίπτωσιν θὰ ἤρκει ἡ ἐγκλησις ἐνὸς μόνου μάρτυρος³⁴.

Στ. 16. *χρησιόμεθα π[ρ]οδικίω ἄ[γ]κα τὸ διάγραμμα ἔχει· κτλ.]*

Ἰδιαιτέρας σπουδαιότητος εἶναι ἡ ἐνταῦθα ἐμφανιζομένη χρησιμοποίησις *προδίκου* εἰς τὰς ἀντιδικίας μεταξὺ τῶν δύο συμβαλλομένων. Κατ' ἀρχὴν πρέπει ν' ἀντιδιασταλῆ ὁ ἐν προκειμένῳ ὄρος ἐκ τῆς *προδικίας*, τοῦ τιμητικοῦ προνομίου τοῦ παρεχομένου ὑπὸ τῆς πόλεως εἰς τινα ξένον, ὅπως καὶ ἐκ τοῦ *προδίκου* ὡς π.χ. ἐπιτρόπου τοῦ ἀνηλικίου βασιλέως ἐν Σπάρτῃ, ἢ δικηγόρου, ἢ ἀρχοντος ἀσαφοῦς ἐξουσίας³⁵.

Εἰς τὰς κρητικὰς ἐπιγραφὰς ἐμφανίζεται ἅπαξ εἰσέτι ὁ ὄρος *πρόδικος* καὶ δὴ εἰς φρά-

31. Halbherr, αὐτόθι.

32. Πρβλ. Σκιᾶς, Περὶ τῆς κρητικῆς διαλέκτου, Ἀθήναι 1891, 137, ἐνθα πολλὰ παραδείγματα.

33. Διὰ τὸν γλωσσικὸν τύπον βλ. Σκιᾶς, αὐτόθι, 77.

34. Εἰς τὴν νομοθεσίαν τῆς Γόρτυνος εἰς μόνον μάρτυς ἤρκει διὰ τὴν περίπτωσιν ἀποδείξεως βιασμοῦ, ἀλλὰ προφανῶς καὶ διὰ πᾶσαν ἄλλην περίπτωσιν ὅπου ὁ νόμος δὲν ἀπῆτει ρητῶς μαρτυρίας περισσοτέρας τῆς μιᾶς· πρβλ. Dareste, Haussoullier, Reinach, Recueil des inscr. jur. gr., 432.

35. Πρβλ. M. Muttelsee, zur Verfassungsgeschichte Kretas im Zeitalter des Hellenismus, Glückstadt καὶ Hamburg 1925, 69-72, ὅπου ὀλόκληρον Exkurs περὶ τῆς λ. *πρόδικος*, μεθ' ὧν τῶν πηγῶν καὶ ἐπιγραφικῶν μαρτυριῶν, ὡς καὶ ἀφθόνου σχετικῆς βιβλιογραφίας. Κατατοπιστικὸν εἶναι ἐπίσης τὸ ἄρθρον «Πρόδικος» ἐν RE 23, I, στήλ. 1283-4 ὑπὸ H. Schaefer, ὅστις ὁμῶς παραδόξως ἀγνοεῖ τὸ τότε πρὸ τριακονταετίας ἐκδοθὲν βασικὸν ἔργον τοῦ Muttelsee.

σιν ανάλογον πρὸς τὴν παροῦσαν, εἰς μίαν συνθήκην³⁶ μεταξύ Ἱεραπύτνης καὶ Πριάνσου: «ὅπερ δὲ τῶν ὕστερον ἐγγινομένων ἀδικημάτων προδίκωι μὲν χρήσθων καθὼς τὸ διάγραμμα ἔχει περὶ δὲ τῶ δικαστηρίω» κλπ.

Οἱ περισσότεροι ἐρευνηταί, ὡς οἱ Caillemer³⁷, Böckh³⁸, Demargne³⁹, Voretzsch⁴⁰, Lolling⁴¹, Ciccotti⁴², Muttelsee⁴³, Guarducci⁴⁴, καὶ Van Effenterre⁴⁵, θεωροῦν τὸν προδίκον ὡς διαιτητὴν εἰς ἀντιδικίαν τινὰ μεταξύ δύο πόλεων, ἀκολουθοῦντες οὕτω τὸν Σουίδαν⁴⁶, ὁ ὁποῖος ἐρμηνεύει τὴν λέξιν ὡς «δικαστῆς ἐπὶ φίλων καὶ διαιτητής». Ἔτεροι ὁμοῦς δίδουν ἐρμηνείας ἀπεχούσας περισσότερον ἢ ὀλιγώτερον τῆς πρώτης: οἱ Hoeck⁴⁷, Egger⁴⁸ καὶ Phillipson⁴⁹ τὸν θεωροῦν συνήγορον· ὁ Hitzig⁵⁰ ἐκπρόσωπον τοῦ δημοσίου· ὁ Majuri⁵¹ συνήγορον ἢ καὶ διαιτητὴν· ὁ Haussoullier⁵² βλέπει τὴν λέξιν ὡς ἐπίθετον εἰς ἓν συμπληρωτέον οὐσιαστικὸν δικαστηρίωι, ὁ δὲ Szanto⁵³ ὡς ποινικὴν προανάκρισιν. Ὁ M. van der Mijnsbrugge⁵⁴, ἐκκινῶν ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι ἡ λέξις προδίκωι τίθεται ἄνευ ἄρθρου, διὰ σειρᾶς συλλογισμῶν τὰς ὁποίας ἀνασκευάζει ὁ Van Effenterre⁵⁵, ἐρμηνεύει τὴν λέξιν ὡς «διαιτησίαν», συμπληρῶν: προδίκωι δίκηι. Τοῦτον ἀκολουθεῖ ὁ Schaefer⁵⁶.

Πιστεύομεν ὅτι τόσον εἰς τὴν IC III, III, 4, ὅσον καὶ εἰς τὴν παροῦσαν ἐπιγραφὴν, πρόκειται ὄντως περὶ διαιτητοῦ, ἀναλαμβάνοντος φιλικὴν διαιτησίαν μεταξύ τῶν δύο ἀντιδίκων. Ἡ χρησιμοποίησις τῆς λέξεως προδίκωι εἰς ἀμφοτέρας τὰς ἐπιγραφὰς ἄνευ ἄρθρου, ἀορίστως, δεικνύει ἁπλῶς ὅτι ὁ προδίκος δὲν εἶναι ἓν πρόσωπον καθωρισμένον ἐκ τῶν προτέρων, ἔχον τὸ μόνιμον ὀργανικὸν ἀξίωμα τοῦ διαιτητοῦ, ἀλλ' ἓν οἰονδήποτε πρόσωπον κοινῆς ἐμπιστοσύνης, ἐκλεγόμενον ὑπὸ τῶν ἀντιδίκων διὰ νὰ ἀσκήσῃ φιλικὴν διαιτησίαν ἐπὶ τῆς ἐκάστοτε συγκεκριμένης περιπτώσεως ἀντιδικίας, πρὶν ἢ ἡ ἀντιδικία αὕτη ἔλθῃ ἐνώπιον ἐνὸς πραγματικοῦ δικαστηρίου, εἰς περίπτωσιν ἀποτυχίας τῆς διαιτησίας. Τὸ δικαστήριον τοῦτο εἰς τὴν παροῦσαν ἐπιγραφὴν δέον ἴσως νὰ ἀναζητηθῆ κατωτέρω εἰς στ. 17-19.

36. IC III, III, 4, 64-66.

37. Cretensium res publica, Dict. Daremberg-Saglio I, 2. 1566.

38. CIG 2556, σχόλ.

39. BCH XXVII (1903), 223.

40. Ueber kret. Staatsverträge, Gymnasialprogr., Posen 1870, 14.

41. AM IV (1879), 214.

42. Le istituzioni pubbliche Cretesi III, 96.

43. Αὐτόθι, 60, ἰδίως 72.

44. IC III, III, 4, σ. 49.

45. La Crète et le monde grec de Platon à Polybe, Paris 1948, 145.

46. Βλ. λέξιν «Πρόδικος».

47. Kreta, Göttingen, 1823-9, III, 90.

48. Traités publics, 83.

49. The International Law and Custom of ancient Greece and Rome, London 1911, II, 64.

50. Altgriech. Staatsverträge über Rechtshilfe, Zürich 1907, 52.

51. Rendiconti S.V. XIX (1910), 41 (patrocinatore. . . o anche l'arbitro stesso).

52. Traité entre Delphes et Pellana, Paris 1917, 85.

53. Das griech. Bürgerrecht, Freiburg i. B. 1892, 90.

54. The Cretan Koinon, New York 1931, 41 καὶ ἰδίως 43 ἐξ.

55. Αὐτόθι, 144, ἐξ.

56. Αὐτόθι, στήλ. 1284.

Ἡ χρησιμοποίησις *προδίκου* εἰς τὰς ὑφισταμένας διαφορὰς προβλέπεται, ὡς μαρτυρεῖ ἢ IC III, III, 4, ὑπὸ τοῦ *διαγράμματος τῶν Κρηταιέων*, τοῦ θεμελιώδους νόμου τοῦ ρυθμιζόντος τὰς σχέσεις τῶν κρητικῶν πόλεων τῶν συνησπισμένων εἰς τὸ *Κοινὸν τῶν Κρηταιέων*⁵⁷, ἐν ἑκ τῶν δύο βασικῶν στηριγμάτων τοῦ ὁποίου ἦτο ἡ Γόρτυς. Πιστεύομεν ἐπομένως ὅτι δὲν εἶναι ἄτοπος ἢ ὡς ἄνω συμπλήρωσις τοῦ στ. 16, ἐφ' ὅσον δὲν εἶναι γνωστὸς ἕτερος νόμος καθιερῶν τὸν θεσμὸν τοῦ *προδίκου*, πλὴν τοῦ ἔχοντος παγκρήτιον ἰσχὺν *διαγράμματος*. Ἡ χρονολόγησις τῆς IC IV, 184, ἐπομένως δὲ καὶ τοῦ νέου ἀπομήματος⁵⁸ εἰς τὸ πρῶτον ἡμισυ τοῦ Β' αἰ. π.Χ.⁵⁹ δὲν ἀντιβαίνει εἰς μίαν τοιαύτην συμπλήρωσιν.

Στ. 16-19. κτλ. [κτλ. ὁ δ' ἀδικιόμενος]
 ἢ ἄλλος πρὸ τ[ῶ] ἀδικιομέν[ω] πευθέτω τοῖς κόρμοις?, αὐτῶν δὲ δί-
 κανς τοῖς πρ[ο]δικαξαμέ[νοις] εισαγόντων _____ ca. 13 _____ /
 ω μηγός. vac. κτλ.

Ἐνταῦθα πάλιν τὸ κολοβὸν κείμενον καθίσταται δυσνόητον. Ἐὰν τὸ *H* εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ στ. 17 εἶναι ὄντως ἦ, καθίσταται πιθανὴ ἢ συμπλήρωσις πρὸ αὐτοῦ ὁ δ' ἀδικιόμενος.

Τὸ εἰς στ. 18 *πρ[ο]δικαξαμέ[νοις]*, τοῦ *προδικάξασθαι*: ζ)ξ εἰς τὸν μέλλοντα καὶ ἀόριστον τῶν ρημάτων εἰς -ζω⁶⁰.

Ἡ ἔννοια εἶναι ἴσως ὅτι ὁ ἀδικούμενος (ὁ *διώκων*), αὐτοπροσώπως ἢ καὶ δι' ἐκπροσώπου (τὸ *πρὸ* ἐνταῦθα θὰ εἶχε τὴν ἔννοιαν τοῦ *ἀντι* μᾶλλον ἢ χρονικῆν) δύναται νὰ ζητήσῃ ἐκ τοῦ δεῖνος ἄρχοντος (*exempli gratia κόρμοι*), μετὰ τὴν ἀποτυχίαν τῆς διαιτησίας τοῦ προδίκου, ὅπως ἢ ὑπόθεσις (οἱ ἄνευ ἀποτελέσματος *προδικαξάμενοι*) εἰσαχθῆ ἑνώπιον κανονικοῦ δικαστηρίου (*αὐτῶν δὲ δί]κανς τοῖς πρ[ο]δικαξαμέ[νοις] εισαγόντων*), τὴν ἐπέμβασιν τοῦ ὁποίου, ὡς εἶπομεν ἀνωτέρω, προϋποθέτει ἢ ὑπαρξίς *προδίκου*, καὶ δὴ ἐντὸς τακτῆς προθεσμίας: --ω *μηγός*: μία δυνατὴ συμπλήρωσις: ἐς τῶ *ιδί]ω* *μηγός*, θεωρουμένης ἐνταῦθα τῆς ἐκφράσεως ὡς ἀντιστοίχου πρὸς τὴν στερεότυπον ἐν *ἀμέραις τριάκοντα*, διότι ἄλλως ἢ προθεσμία θὰ ἦτο 1-30 ἡμέραι.

Ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὸν *προδίκου* τῆς IC III, III, 4 ὑπάρχει διάστασις γνώμων μεταξὺ τῶν διαφορῶν ἐρευνητῶν, κατὰ πόσον οὗτος ἀναλαμβάνει διαιτησίαν ἐπὶ ἀντιδικιῶν ἰδιω-

57. Πρβλ. van der Mijnsbrugge, αὐτόθι, 43 ἐξ., 53 ἐξ. Muttlsee, αὐτόθι, 54 ἐξ. Van Effenterre, αὐτόθι 143 ἐξ.

58. Σημειώτεον ὅτι ὁ Larsen, Class. Phil. XXXI (1936), 15 καὶ RE 19, I, «Περλοικου», στήλ. 828 ἐξ., θεωρεῖ ὅτι τὸ ἀπότμημα *b* τῆς IC IV, 184 εἶναι ἀρχαιότερον τοῦ ἀπομήματος *a*, μετὰ τὴν ἔννοιαν ὅτι τὸ *b* ἀντιγράφει μίαν παλαιότεραν καὶ μὴ διασωθεῖσαν ἐπιγραφὴν, περιέχουσαν ὠρισμένα «amendements» προβλεπόμενα διὰ τὸ μέλλον, τὰ ὁποῖα τίθενται ἐν ἰσχύι εἰς τὸ ἀπότμημα *a*, εἰς τὸ ὁποῖον προσετέθη—ἀντιγράφον τὴν παλαιότεραν ἐπιγραφὴν—τὸ ἐπιγραφικῶς σύγχρονον πρὸς αὐτὸ ἀπότμημα *b*. Ἡ ἄποψις αὕτη οὐδόλως εἶναι πειστικὴ καὶ ὀρθῶς ἀνασκευάζεται ὑπὸ τῆς Guarducci, Riv. Fil. N. S. XIV (1936), 362, ἰδίως σημ. 2. Ἡ εὑρεσις πάντως τοῦ νέου ἀπομήματος δὲν φαίνεται ἐνισχύουσα τὴν ἄποψιν τοῦ Larsen.

59. Ἡ Guarducci, ἢ ὁποῖα ἀρχικῶς ἐχρονολόγει τὴν ἐπιγραφὴν εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ Γ' αἰ. π.Χ. (Riv. Fil. N. S. VIII (1930), 476), εἰς τὸ πρῶτον ἡμισυ τοῦ ἰδίου αἰῶνος (αὐτόθι, N. S. XI (1933), 488) ἢ εἰς τὸν Γ' αἰ. γενικῶς (αὐτόθι, N. S. XIV (1936), 362), ἐν IC IV, σ. 265 ἐδέχθη ὅτι αὕτη δὲν εἶναι παλαιότερα τοῦ πρώτου ἡμίσεος τοῦ Β' αἰ. π.Χ.

60. Πρβλ. Buck, αὐτόθι, § 142.

των⁶¹ ἢ πόλεων⁶², ὁρθῶς δὲ παρατηροῦν οἱ Muttelsee⁶³ καὶ Van Effenterre⁶⁴, ὁ μὲν πρῶτος ὅτι τοῦτο ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς ἐκάστοτε περιπτώσεως, ὁ δὲ δεύτερος ὅτι οἱ Κρήτες δὲν ἐνδιεφέροντο διὰ τὴν ἀκριβῆ διάκρισιν μεταξὺ ἰδιωτικοῦ διεθνοῦς καὶ δημοσίου διεθνοῦς δικαίου. Εἰς τὴν παροῦσαν ἐπιγραφὴν ὁ ἀδικιόμενος εἶναι προφανῶς ἰδιώτης· ἡ περίπτωσις αὕτη ἀνασκευάζει τὰς ἀπόψεις τῶν ἐρευνητῶν⁶⁵ τῶν θεωρούντων τὸν πρόδικον ὡς ἀσκοῦντα διαιτησίαν ἀποκλειστικῶς μεταξὺ ἀντιδικουσῶν πόλεων.

Στ. 19-20. κτλ. Τιμ[αῖ]ς δὲ χρησι[ό]μεθα οὐ ταῖς ἐς τῷ διαγράμματος]
ἀλλὰ χρησιόμε[θ]α τῷ νόμ[ω] τῷ-----κτλ.]

Τὸ εἰς στ. 20 ἀλλὰ προϋποθέτει τὴν ἐν στ. 19 ὑπαρξιν τοῦ συμπληρωθέντος οὐ ταῖς, ἀκολουθουμένου ὑπὸ τοῦ μὴ χρησιμοποιηθησομένου νόμου· ἐφ' ὅσον δὲ ἐδέχθημεν ἐν στ. 16 τὴν συμπλήρωσιν τὸ διάγραμμα, φαίνεται εὐλογον ὅτι καὶ ἐν προκειμένῳ πρόκειται πάλιν περὶ τοῦ διαγράμματος, τὰς διατάξεις τοῦ ὁποίου περὶ χρήσεως προδίκου διὰ τὰς ὑφισταμένας διαφορὰς δέχονται μὲν οἱ συμβαλλόμενοι Γορτύνιοι καὶ Καυδῖοι, τὰς ἀπορρίπτουν δὲ μὴ προκειμένου περὶ τῆς χρήσεως τιμῶν, δηλ. περὶ τῆς ἐφαρμογῆς τῶν κεκανονισμένων κυρώσεων δι' ἕκαστον προβλεπόμενον ἀδίκημα⁶⁶, προτιμοῦντες νὰ ἐφαρμόσουν τὰς κυρώσεις—τὰ συγκεκριμένα πρόστιμα—ἐτέρου τινὸς νόμου, κατονομαζομένου εἰς τὴν ἀπωλεσθεῖσαν συνέχειαν τοῦ στ. 20. Τοῦτο συμβαίνει διότι ἴσως αἱ κυρώσεις τοῦ διαγράμματος, τεθεῖσαι ἐπὶ βάσεων ἰσότητος μεταξὺ συμβαλλομένων ἐλευθέρων κρατῶν, δὲν ἦσαν συμφέρουσαι εἰς τοὺς Γορτυνίους διὰ τὰς σχέσεις τῶν μετὰ τῶν ἐχόντων ἡλαττωμένην ἀνεξαρτησίαν Καυδίων.

Ἡ ἀντίθετος ἔκφρασις, δηλ. ἡ παραδοχὴ τῶν κυρώσεων τοῦ διαγράμματος, σφάζεται εἰς τὴν IC I, XVI, 1, 36/37, συνθήκην μεταξὺ Γορτυνίων καὶ Λατίων: Τιμαῖς δὲ χρησιόμεθα ταῖς ἐς τῷ διαγράμματος τῷ τῶν Κρηταιῶν αἰ ἐκάστων ἔγραπται.

Στ. 20-23. κτλ. [κτλ.-----ὁ ἀφικνιόμε-?]
νος ἐπὶ τῶν ὥρων μὴ ἐμπλιέ[τω] ca. 17 τὸν ἐν Καν-]
δοῖ Φοικίοντα, μὴδὲ TAM [.τω] ca. 23]
τα περὶ φυλακᾶ[ς] vac. κτλ.

Οἱ ὥροι, μαρτυρούμενοι ἐν μόνῃ τῇ IC IV, 184, 13 ἐκ τῶν κρητικῶν ἐπιγραφῶν καὶ τῶν ἑλληνικῶν καθόλου, εἶναι ἐγκατεστημένοι μετὰ τοῦ προειγίστου ἐν Καυδῶ καὶ ἀναμφι-

61. Οὕτως οἱ Böckh, αὐτόθι· Caillemet, αὐτόθι· Deiters, De Cretensium titulis publicis quaestiones epigraphicae, Bonn 1904, 45, σημ. 1· Hitzig, αὐτόθι· Majuri, αὐτόθι, 42 καὶ σημ. 1.

62. Οὕτως οἱ van der Mijnsbrugge, αὐτόθι, 43· Voretzsch, αὐτόθι, 13· Ciccotti, αὐτόθι· Partsch, Griech. Bürgschaftsrecht I, Leipzig-Berlin 1909, 421· Haussoullier, αὐτόθι, 84· μετ' ἐπιφυλάξεων δὲ οἱ Szanto, αὐτόθι· Tod, Internat. Arbitration amongst the Greeks, Oxford 1913, 36, 68.

63. Αὐτόθι, 72.

64. Αὐτόθι, 144, σημ. 2.

65. Βλ. ὑποσημ. 62.

66. «Diagramma, code qui devait offrir, comme les lois archaïques crétoises, tout un système de compositions pécuniaires de nature à favoriser les solutions transactionnelles»: Van Effenterre, αὐτόθι, 145. Πρβ. Muttelsee, αὐτόθι, 61 ἐξ.

βόλως τῆς ἰδίας μετ' αὐτοῦ ὑπηκοότητος⁶⁷. Ἡ λέξις συνάπτεται πρὸς τὰ ὀμηρικὰ *σῆρος* καὶ *ἐπίουρος*, σημαίνοντα φρουρούς, τὰ *σῆρεϊα* καὶ *οὐρεῶν(τ)ι* τῆς IC I, IX, 1, B 52 καὶ C 127 καὶ τὰ *ἄρεϊα* τῆς IC I, XVI, 5, 79, ἐρμηνευόμενα ὡς «φρούρια» καὶ «φρουρεῦντι»⁶⁸, ἢ ὡς «μικρὰ φρούρια» (*fortins*)⁶⁹. Οἱ *ἄροι* ὁμοῦ μετὰ τοῦ *πρειγίστου* καὶ προφανῶς ὑπὸ τὰς διαταγὰς του, εἶναι ἐπιφορτισμένοι μὲ τὴν περισυλλογὴν τοῦ φόρου τοῦ ἄλατος καὶ τῶν ἀρκεύθων. Ἐν ἀντιθέσει πρὸς τοὺς λοιποὺς ἐρευνητάς, οἱ ὅποιοι βλέπουν εἰς τοὺς *ἄρους* ἄρχοντας⁷⁰, ὁ Van Effenterre, ὡς ἐλέχθη ἀνωτέρω εἰς στ. 1-5, ἀναρωτᾶται μήπως πρόκειται περὶ δυνάμεων κατοχῆς τῆς νήσου.

Οἱ στ. 20-23 εἶναι καὶ πάλιν σκοτεινοί· ἐὰν ἡ συμπλήρωσις ὁ *ἀφικνιόμε]νος* εἶναι ὀρθή, τότε δὲν πρόκειται ἴσως ἐνταῦθα περὶ *ἄρων* = *ἀρχόντων* (ἢ *φρουρῶν*) ἀλλὰ περὶ *ἄρων* = *ἄρων*, ὀρίων⁷¹ ὁπότε ὁμοῦ οἱ *ἄροι* οὗτοι θὰ εἶναι ὄροι τοῦ λιμένος (ἢ μᾶλλον τῶν λιμένων), ἐὰν ἡ φράσις συνδεθῆ πρὸς τὸ ἀπαγορευτικὸν *μὴ ἐμπλιέ[τω*. Ὑφίσταται ἴσως σχέσις τις πρὸς τὰς προσόδους τῶν λιμένων τῆς Καύδου, τὰς ὁποίας ὡς γνωστὸν ἐκαρποῦντο οἱ Καύδιοι; Δὲν θὰ ἦτο ἀπίθανον, τὸ ἐν στ. 22 *μηδὲ TAM. .τω*, ἀντίστοιχον πρὸς τὸ ἐν στ. 21 *μὴ ἐμπλιέ[τω*, νὰ εἶναι *μηδὲ ταμ[ιε(νέ)τω*, ὁπότε ὁμοῦ τίθεται ἴσως ἐνταῦθα μία ἀπαγόρευσις (εἰς ποῖον); διαχειρίσεως τῶν ἐλλιμενίων τελῶν.

Εἰς στ. 23 πρόκειται προφανῶς περὶ τοῦ ἔργου τῆς φρουρήσεως τῆς νήσου, τὸ ὁποῖον ὁμοῦ δὲν θὰ ἦτο ἀσυμβίβαστον πρὸς τὸ ἔργον τῶν *ἄρων* ὡς φρουρῶν.

Στ. 23-25. κτλ. *Αἱ δέ [τις _____ ca. 25]*
ὁ πρειγίστος ἢ ὁ ἐν Καυδοῖ Φουκίω[ν κόρμος? _____ ca. 12]
[...λλ]οντι ΑΠΟ[τ'χεν _____ ca. 29]

Εἰς τὸν στ. 24 ἐμφανίζεται πάλιν ὁ *πρειγίστος*⁷², ἄρχων γνωστὸς ἐκ τοῦ στ. 13 τῆς IC IV, 184, ὁ ἐπιφορτισμένος ὁμοῦ μετὰ τῶν *ἄρων* μὲ τὴν παραλαβὴν τοῦ φόρου τοῦ ἄλατος καὶ τῶν ἀρκεύθων, ὡς ἐλέχθη ἀνωτέρω.

Πλὴν τῆς ἀνωτέρω, ὁ *πρειγίστος*—ἢ παρεμφερεῖς τίτλοι—ἐμφανίζεται συχνάκις εἰς τὰς κρητικὰς ἐπιγραφάς: 1) *Πρειγίστοι* εἰς IC IV, 80, 11. 2) *Πρειγίστος* εἰς IC III, III, 52, 1, 2. 3) *Βουλῆς πρήγιστος* εἰς IC III, III, 7, 23. 4) *Πρεγγενταί* εἰς IC II, III, 2, 4 ἐξ. 5) *Πρειγενταί* εἰς IC II, V, 17, 5, 14. 6) *Πρεισγενταί* εἰς IC I, XXVII, 1, 11. 7) *Πρειγων* εἰς IC IV, 145, 9, καὶ 8) *Πρειγῆμα* εἰς IC I, XVI, 5, 34. Ἐκ τούτων αἱ ὑπ' ἀριθ. 2 καὶ 7 εἶναι λίαν ἠκρωτηριασμένα ὥστε νὰ γίνῃ κατανοητὴ ἢ ἀρμοδιότης τοῦ ἄρχοντος. Εἰς τὴν ὑπ' ἀριθ. 1 οἱ *πρειγίστοι* εἶναι ἄρχοντες ἐπιτόπιοι τῆς Ριττηνίας, ἀναλαμβάνοντες τὰς ἀρμοδιότητας τῶν κόσμων, ὅταν οὗτοι δὲν πράττουν τὸ καθῆκόν των. Ὁ *βουλῆς πρήγι-*

67. Βλ. κατωτέρω εἰς στ. 23-25 σχόλια περὶ τοῦ *πρειγίστου*.

68. Πρβλ. Guarducci, IC IV, 184, σ. 267.

69. Van Effenterre, Rev. Arch. 1948, 1033.

70. Ἡ Guarducci ἐν RF N. S. VIII (1930), 480 πιθανολογεῖ ὅτι οἱ *ἄροι* θὰ ἦσαν δύο ἢ τρεῖς, σχηματίζοντες μετὰ τοῦ *πρειγίστου* τὸ μικρὸν *presidio mandato di Gortina nell'isola sottomessa*.

71. Ὁ *ὄρος* [ἄρος] = ἄττ. ὄρος. Πρβλ. Buck, αὐτόθι, § 54: τύπος μαρτυρούμενος εἰς IC IV, 174, 20.

72. Διὰ τὴν γραμματικὴν ἀνάλυσιν τῆς λέξεως βλ. Brause, αὐτόθι, 175 ἐξ. καὶ Buck, αὐτόθι, § 68, I, § 86, 3 καὶ 3α.

στος τῆς ὑπ' ἀριθ. 3 εἶναι πάλιν ἀσφαλῶς ἐπιτόπιος ἄρχων τῆς Ἱεραπύτνης. Εἰς τὰς λοιπὰς ἐπιγραφάς, ἐκ τῶν ὁποίων αἱ ὑπ' ἀριθ. 4, 5 καὶ 6 εἶναι ψηφίσματα κρητικῶν πόλεων ἐν Τέω, ὁ τίτλος τοῦ *πρειγίστου* εἶναι ἀνάλογος πρὸς τὸν τοῦ πρέσβως. Δὲν θὰ ἦτο λοιπὸν ἄτοπον νὰ συμπεράνωμεν διὰ τὴν IC IV, 184 ὅτι ὁ ἐνταῦθα ἐμφανιζόμενος *πρεῖγιστος* εἶναι εἴτε ἐπιτόπιος ἄρχων καῦδιος, εἴτε ἄρχων γορτύνιος, ἀντίστοιχος πρὸς πρέσβυν μὲν κατ' ὄνομα, οὐσιαστικῶς δὲ ἐν εἶδος προτέκτορος ἢ τοποτηρητοῦ τῆς Γόρτυνος. Ὡς διδάσκει ἡ ἔκφρασις, ὁ *πρεῖγιστος* θὰ ἦτο ἄτομον ὠρίμου ἡλικίας⁷³.

Οἱ διάφοροι ἐρευνηταὶ δέχονται ὁμοφώνως⁷⁴ ὅτι πρόκειται περὶ γορτυνίου ἀξιωματοῦ-χου σταθμεύοντος ἐν Καύδῳ. Ὁ στ. 24 τῆς παρούσης ἐπιγραφῆς, διὰ τῆς ἀντιδιαστολῆς ἢ τὴν ὁποίαν κάμνει μεταξὺ τοῦ *πρειγίστου* καὶ τοῦ ἐν *Καυδοῖ Φοικίοντος δεῖνος ἄρχοντος* καὶ δοθέντος ὅτι ἡ ἔκφρασις ὁ ἐν *Καυδοῖ Φοικίων* εἶναι ταυτόσημος πρὸς τὸ ἐθνικὸν *Καῦδιος*, ἀποδεικνύει πέρα πάσης ἀμφισβητήσεως ὅτι ὁ *πρεῖγιστος*, ἂν καὶ βεβαίως κατοικῶν ἐν Καύδῳ, δὲν ἦτο Καῦδιος, ἐπομένως δὲ Γορτύνιος.

Καὶ οἱ στ. 23-25 εἶναι λίαν ἠκρωτηριασμένοι καὶ ἀσαφεῖς: εἰς περίπτωσιν καθ' ἣν τὶς πράξη τι, ἴσως παράβασιν τῶν διατάξεων τῶν στ. 20-23, ὁ γορτύνιος *πρεῖγιστος* ἢ ὁ καῦδιος δεῖνα ἄρχων (*κόρμος*?) ἀναλαμβάνουν τὴν ρύθμισιν τοῦ θέματος, προφανῶς συμφώνως πρὸς τὰ ἐν στ. 25 διαλαμβανόμενα.

ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Τὸ θέμα τοῦ βαθμοῦ τῆς ἔναντι τῆς Γόρτυνος ἀνεξαρτησίας τῆς Καῦδος, ἔχον ὡς μόνην μέχρι σήμερον πηγὴν τὴν ἠκρωτηριασμένην IC IV, 184, ἀντιμετωπίσθη διαφοροτρόπως ὑπὸ τῶν ἐρευνητῶν. Αἱ δύο ἀκραεῖς ἀπόψεις ὑπεστηρίχθησαν ὑπὸ τῶν Larsen καὶ Kirsten: ὁ πρῶτος θεωρεῖ⁷⁵ τοὺς Καυδίους ὡς ἀπλοῦς περιοίκους τῆς Γόρτυνος ἀναλόγους πρὸς τοὺς περιοίκους τῆς Σπάρτης, ἔχοντας ἐπομένως τὸν ἐλάχιστον δυνατὸν βαθμὸν ἀνεξαρτησίας καὶ ἀπολαμβάνοντας, τὸ πολὺ, μορφῆς τινος τοπικῆς αὐτονομίας: ὁ δεῦτερος φρονεῖ⁷⁶ ὅτι πρόκειται περὶ κοινότητος κληρούχων τῆς Γόρτυνος, ἰσοτίμων πρὸς τοὺς Γορτυνίους. Ἡ ἄποψις τοῦ Larsen κατεπολεμήθη ὑπὸ τῆς Guarducci, ἀλλὰ καὶ ἡ θεωρία τοῦ Kirsten δὲν ἐγένετο δεκτὴ⁷⁷.

Τὸ νέον ἀπόστημα τῆς ἐπιγραφῆς τὸ ὁποῖον παρουσιάζομεν ἐνταῦθα, διὰ τῶν σωζομένων 40 % τοῦ κειμένου καὶ τῶν ἐν πολλοῖς ἀβεβαίων συμπληρώσεων, δὲν δύναται ἴσως νὰ συμβάλῃ ἀποφασιστικῶς εἰς τὴν παλαιὰν συζήτησιν, ἀσφαλῶς ὁμως τονίζει τὸν χαρακτῆρα συνθήκης μεταξὺ ἐλευθέρων πόλεων, τὸν ὁποῖον παρουσιάζει, κατὰ τὴν μορφὴν τουλάχιστον, ἢ IC IV, 184. Διὰ τῆς χρησιμοποίησεως *προδίκου*, ἀσκοῦντος διαιτησίαν εἰς διαφοράς μεταξὺ ἐλευθέρων πόλεων, ἢ ἐν προκειμένῳ μεταξὺ πολιτῶν αὐτῶν, καὶ διὰ τῆς εἰς δεκαπέντε ὀλοκλήρους στίχους λεπτομεροῦς ἀναπτύξεως τῆς ἔστω ἐν πολλοῖς ἀσαφοῦς νομολογίας τῆς ρυθμιζούσης τὰς σχέσεις τῶν δύο πόλεων, ἀνατρέπεται προφανῶς ἡ ἄποψις τοῦ Larsen περὶ περιοίκων. Ἡ Καῦδος θὰ πρέπει νὰ θεωρηθῆ ὡς

73. Πρβλ. Muttelsee, αὐτόθι, 34.

74. Guarducci, IC IV, σ. 267, 13/ Riv. Fil. N. S. VIII (1930), 479 καὶ XIV (1936), 362, σημ. 2, 363. Larsen, Class. Phil. XXXI (1936), 14 καὶ RE, «Περιοίκου», στήλ. 829. L. Robert, Hellenica I (1940), 112.

75. Αὐτόθι, 94 ἐξ. καὶ αὐτόθι.

76. Αὐτόθι, 133.

77. Riv. Fil. N. S. XIV (1936), 362 ἐξ. καὶ σχόλια εἰς IC IV, 184.

νήσος τυπικῶς μὲν ἐλευθέρα, οὐσιαστικῶς δὲ ἐξηρητημένη πολιτικῶς καὶ οἰκονομικῶς, χαίρουσα ὅμως ἐκ παραλλήλου καὶ ἐνὸς σημαντικοῦ βαθμοῦ αὐτονομίας.

Ἐὰν πρὸς τὰ ἀνωτέρω συνδυσασθῇ ἡ εὐστοχος καθ' ἡμᾶς γνώμη τοῦ Kirsten περὶ κληρουχίας⁷⁸, θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ ὑποστηριχθῇ ἡ ἀκόλουθος ἱστορικὴ ἐξέλιξις: εἰς τὴν Καῦδον ἐγκαθίσταται εἰς παλαιότερους χρόνους γορτυνιακὴ κληρουχία, ἡ ὁποία, ἀκολουθοῦσα τὴν συνήθη πορείαν ἐξελίξεως τῶν ἀποικίων, καθίσταται σὺν τῷ χρόνῳ ἀνεξάρτητος οὐσιαστικῶς ἔναντι τῆς μητροπόλεως Γόρτυνος, χωρὶς ὅμως νὰ ὑπαχθῇ ποτὲ πλήρως εἰς τὰς ἐλευθέρας κρητικὰς πόλεις· οὕτω παραμένουν πάντοτε οἱ Καῦδιοι τυπικῶς μόνον *οἱ ἐν Καυδοῖ Φοικίοντες*. Βραδύτερον ἢ Γόρτυς καθίσταται μία τῶν ἰσχυροτέρων πόλεων τῆς Κρήτης καὶ ἐπεκτείνει τὴν ἐπιρροήν της ἐπὶ τῆς Καῦδου, ἡ ὁποία εὐρίσκεται οὕτω, νομικῶς μὲν εἰς τὸ προηγούμενον ἰδιότυπον καθεστῶς, οὐσιαστικῶς δὲ εἰς τὴν κατάστασιν τῶν ἐν μέρει ἐλευθέρων καὶ ἐν μέρει ὑποτελῶν «μικρῶν συμμάχων».

2. (Πί ν. 67 α). Στήλη ἐπιτύμβιος ἐκ πώρου, ὕψους 0.53 μ., πλάτους 0.32 μ. καὶ πάχους 0.20 μ., φέρουσα κατὰ τὴν βάσιν ἀνάγλυφον ταινίαν πλάτους 0.09 μ., τὸ πλεῖστον ἀποκεκρουμένην. Ἡ ὀπισθία ἐπιφάνεια ἐμφανίζει τραχεῖαν λάξευσιν.

Εὐρέθη ὑπὸ τοῦ κ. Ἡλίας Βολανάκη κατὰ θέσιν Ξερόκαμπος τοῦ χωρίου Ἀποδοῦλου Ἀμαρίου Ρεθύμνης καὶ ἀπετέθη ὑπὸ τοῦ γράφοντος τῷ 1962 εἰς τὸ Μουσεῖον Ρεθύμνου.

1 στίχος

ῚΨ. γραμμ. 0.04 μ. (τὸ Ω)-0.05 μ. (τὸ Τ).

Ὶσως Α' αἰ. π.Χ.

Κωτόλοι

Εἰς τὸ ὄνομα τοῦτο ὑπάρχει ἐν ὀρθογραφικῶν λάθος, θὰ ἐδίσταζεν ὅμως τις ἐὰν τοῦτο εἶναι εἰς τὴν πρώτην ἢ τὴν δευτέραν συλλαβὴν, δηλ. περὶ ποίου τῶν παραδεδομένων⁷⁹ ὀνομάτων πρόκειται, *Κότυλος* ἢ *Κώτυλος*· ἀμφοτέρω τυχάνουν ἀμάρτυρα ἐν Κρήτῃ⁸⁰.

3. Σωλὴν ὕδραγωγὸς ἐκ πηλοῦ, μήκους 0.445-0.48 μ., διαμέτρου ἐξωτερικῆς 0.18 μ. καὶ ἐσωτερικῆς 0.105 μ. Εἰς τὸ ἄνω μέρος καὶ καθέτως πρὸς τὸν ἄξονα φέρει σφραγίσμα ἀναγράφον τὸ ὄνομα τοῦ ἰδιοκτῆτου τοῦ ἐργαστηρίου κατασκευῆς.

Εὐρέθη⁸¹ τῷ 1957 εἰς Ἀσίτες Μαλεβιζίου Ἡρακλείου καὶ ἀπετέθη εἰς τὴν Ἐπιγραφικὴν Συλλογὴν τοῦ Μουσείου Ἡρακλείου (εὔρετ. 305).

1 στίχος ἐπὶ τὰ λαία.

ῚΨ. γραμμ. 0.006 μ. (τὸ 0)-0.015 μ. (τὸ Α).

Β'-Γ' αἰ. μ.Χ.

Οὔαγοντος

ῚΟ κατασκευαστῆς οὔτος σωλῆνων εἶναι γνωστὸς καὶ ἐξ ἑτέρου σφραγίσματος ἐπὶ τε-

78. Βλ. ἀνωτέρω σχόλια εἰς στ. 1-5.

79. Βλ. Pape-Benseler, Wörterbuch der griech. Eigennamen, Braunschweig 1884, μὴ ἀποθησαυρισμένα δὲ παρὰ Bechtel, Histrosche Personennamen, 1917, ὅπου μόνον τὸ ὄνομα *Κωτίλα*.

80. Πρβλ. *Κόστυλος* εἰς ἐπιγραφὴν ἐκ Λατοῦς, ἐν BCH LXII (1938), 389 ἐξ., στ. 8 καὶ 11.

81. Πρώτη μνεία ὑπὸ Ν. Πλάτωνος, Κρητ. Χρον. ΙΑ' (1957), 339· πρβλ. BCH LXXXII (1958), 791.

μαχίου παρομοίου σωλήνος⁸² ἐκ τοῦ γειτονικοῦ πρὸς Ἀσίτες Ἀγίου Μύρωνος· τὰ δύο σφραγίσματα εἶναι σχεδὸν ὅμοια.

Τὸ ὄνομα *Οὐάγων* κατὰ Blass⁸³ παράγεται ἐκ τοῦ *Εὐάγων*.

4. (Πί ν. 67 γ). Στήλη ἐπιτύμβιος ναϊδιόσχημος ἐκ λευκοῦ μαρμάρου, ὄλ. ὕψους 1.07 μ., ἀποκεκρουμένη τὴν κάτω δεξιὰν γωνίαν μετὰ μέρος τῆς ἐπιγραφῆς. Μεταξὺ δύο κορινθιακῶν κίωνων εἰκονίζεται ἐν ἀναγλύφῳ δεξίωσις· ἀριστερὰ ἀνὴρ καὶ δεξιὰ γυνὴ ἀποκεκρουμένη τὴν κεφαλὴν. Τὸ ἀνάγλυφον ἐπιστέφεται ὑπὸ ἀετώματος μετὰ γεισιπόδων καὶ τριῶν ἀνθεμίων, διακοπτομένου ὑπὸ μεταλλίου πεταλοειδοῦς φέροντος ἀποκεκρουμένον γοργόνειον.

Εὑρέθη ὑπὸ τοῦ φιλαρχαίου δημάρχου κ. Ρούσσου Καπετανάκη ἐντετειχισμένη εἰς τὴν ἐν Ἀγίῳ Νικολάῳ οἰκίαν τοῦ πάππου του καὶ ἀπετέθη παρ' αὐτοῦ εἰς τὸ αὐτόθι Μουσεῖον (ἐβρετ. 363).

2 στίχοι.

ῚΨ. γραμμ. 0.015 μ. (τὸ 0)-0.025 μ. (τὸ Α).

Α' αἰ. π.Χ.

Πάγων Πάγωνος ὁ Πά[γωνος]

καὶ Ἀριστονῶι Πάγω[νος.]

Τὸ ὄνομα *Πάγων*⁸⁴ κατὰ πρῶτον ἐμφανίζεται ἐνταῦθα εἰς τὰς ἐπιγραφὰς τῆς Λατοῦς πρὸς Καμάρα, ἀπαντᾷ ὅμως εἰς δύο γειτονικὰς πρὸς αὐτὴν πόλεις, εἰς Ὀλοῦντα⁸⁵ καὶ Ἰστράνα⁸⁶. Προφανῶς ὁ ἐν λόγῳ *Πάγων* εἶναι υἱὸς τοῦ *Πάγωνος Πάγωνος* τοῦ *Θιοφείδιος* τοῦ ἀναφερομένου εἰς τὴν ὡς ἄνω ἐπιγραφὴν ἐξ Ἰστράνος⁸⁷.

Τὸ ὄνομα *Ἀριστονῶι* τυγχάνει ἀμάρτυρον εἰς τὰς κρητικὰς ἐπιγραφὰς ὡς καὶ παρὰ Bechtel HP καὶ Pape-Benseler. Ἡ διὰ τοῦ προσγεγραμμένου *ι* γραφὴ τῆς ὀνομαστικῆς τῶν εἰς -ὠ ληγόντων δωρικῶν γυναικείων ὀνομάτων εἶναι συνήθης, κυρίως δὲ εἰς ἐπιγραφὰς ἐξ Ὀλοῦντος⁸⁸.

82. IC I, XXVII, 4.

83. Die kretischen Inschriften. 5144. Περὶ μετατροπῆς τῆς διφθόγγου *EY* εἰς *OY* βλ. Thumb, αὐτόθι, 126. Brause, αὐτόθι, 15 ἐξ. Buck, αὐτόθι, § 33a. Kiekers, Die lokalen Verschiedenheiten im Dialekte Kretas, 1908, 14 ἐξ.

84. Ἀποθησαυρισμένον παρὰ Bechtel HP (ἐκ τοῦ *πᾶγος*, στερεότης).

85. IC I, XXII, 48, 1.

86. IC I, XIV, 2, 10 καὶ 11. Ἐνταῦθα ἐμφανίζεται τρίς τὸ ὄνομα τοῦτο.

87. Οὕτω φαίνεται δικαιούμενος ὁ Van Effenterre, REA 1943, 33 ἐξ., πιστεύων ὅτι ἡ ἐπιγραφὴ αὕτη μετεφέρθη εἰς Ἰστράνα ἐκ τοῦ λιμένος τοῦ Ἀγίου Νικολάου, τῆς ἀρχαίας Λατοῦς πρὸς Καμάρα, τόπου εὐρέσεως τῆς ἡμέτερας ἐπιγραφῆς.

88. IC I, XXI, 21 ἐξ. Πρβλ. Kühner-Blass, Ausführl. Grammatik der griech. Sprache, I, 1, 454. Τὰ παρόμοια ὀνόματα τῶν τριῶν πρώτων τόμων τῶν Inscr. Cret. καθὼς καὶ νεωτέρων αὐτῶν ἐπιγραφῶν δίδονται ὑπὸ L. Robert εἰς REG 1952, Bull. Épigr. 65. 135 καὶ κυρίως εἰς REG 1950, Bull. Épigr. 63. 170. Εἰς τὸ IC IV μόνον μία *Μῆαστῶι?*, 235, 2. Εἰς ταῦτα ἄς προσθέσωμεν τὴν διόρθωσιν τῆς IC II, X, 19, 1 καὶ 6: *Πείσων* εἰς *Πείσῶι* καὶ τῆς Inscr. Brit. Mus. 380: *Πάρων* εἰς *Παρωῶι*, ὑπὸ A. Wilhelm, Symbolae Osloenses, Suppl. XIII, Griech. Epigramme aus Kreta, 10-12· αὐτόθι πολλὰ παραδείγματα εἰς -ὠι ἐκ τῶν ἐκτὸς τῆς Κρήτης ἐπιγραφῶν.

5. (Πί ν. 67 β). Στήλη επιτύμβιος εκ λευκού μαρμάρου, σφζ. ύψους 0.425 μ., σφζ. πλάτους 0.34 μ. και πάχους 0.13 μ., αποκεκρουμένη πανταχόθεν. Ἡ ἐπιγραφή πλασιούται ὑπὸ ἀδλακώσεων τομῆς τριγωνικῆς, ἄνω μιᾶς, κάτω δὲ καὶ εἰς ἀπόστασιν δύο.

Εὑρέθη τῷ 1961 εἰς Ἅγιον Νικόλαον ὑπὸ τοῦ κ. Ρούσσου Καπετανάκη καὶ ἀπετέθη ὑπ' αὐτοῦ εἰς τὸ αὐτόθι Μουσεῖον (εὔρετ. 1646).

3 στίχοι.

ῥΥψ. γραμμ. 0.018 μ. (τὸ C)-0.02 μ. (τὸ A).

Β'-Γ' αἰ. μ.Χ.

[- - - -] ρας Σωτεῖρα [τῆ]

[ἰδί] α συμβίω μν [ἡ -]

μης χάριω.

Πάμπολλα εἶναι τὰ εἰς - ρας λήγοντα ἀνδρικὰ ὀνόματα.

Συχνότατα ἀπαντᾷ ἐν Κρήτῃ τὸ ὄνομα *Σώτειρα*, κατὰ πρῶτον ὅμως ἐνταῦθα εἰς τὰς ἐπιγραφὰς τῆς Λατοῦς πρὸς Καμάρα.

6. (Πί ν. 71 α). Στήλης ἐπιτύμβιου τὸ ἄνω δεξιὸν τμήμα, ἐκ κυανοφαίου μαρμάρου, σφζ. ύψους 0.27 μ., σφζ. πλάτους 0.20 μ. καὶ μεγ. πάχους 0.09 μ. Ἄνω, μόλις προεξέχουσα πλατεῖα ζώνη, στεφομένη ὑπὸ κυματίου ἐκ ταινίας καὶ ἡμικυλίνδρου. Παραλλήλως πρὸς τὸν ἄξονα τῆς στήλης ἐχαράχθη εἰς δευτέραν προφανῶς χρῆσιν ἐπιγραφή ἐπιτύμβιος, ἔχουσα ὡς ἄνω ὄψιν τὴν ἀρχικὴν δεξιάν.

Εὑρέθη ἄγνωστον πότε καὶ εἰς ποίαν ἀκριβῶς θέσιν παρὰ τὸν Ἅγιον Νικόλαον καὶ ἀπετέθη ὑπὸ χωρικοῦ τινος εἰς τὸ αὐτόθι Μουσεῖον (εὔρετ. 209).

2 στίχοι.

ῥΥψ. γραμμ. 0.008 (τὸ 0)-0.022 (τὸ E).

Καλλιόπη

Ἐρμέρωτι.

Ἄπαξ ἀπαντᾷ ἐν Κρήτῃ τὸ ὄνομα *Καλλιόπη*, εἰς προσφάτως ἐν Σητεῖα ἀνακαλυφθεῖσαν⁸⁹ ἐπιγραφὴν, μὴ ἀποθησαυρισθεῖσαν εἰς τὰς Inscr. Cret.

Τὸ ὄνομα *Ἐρμέρω*⁹⁰ τυγχάνει ἀμάρτυρον εἰς τὰς κρητικὰς ἐπιγραφὰς, ἀποθησαυρισμένον ὅμως παρὰ Pape-Benseler.

7. (Πί ν. 68 α). Στήλη ἐπιτύμβιος ἐκ κυανοφαίου ἀσβεστολίθου (κοιν. σιδερόπετρα, ὁ calcarius subcaeruleus τῶν Inscr. Cret.), σφζ. ύψους 0.44 μ., πλάτους 0.40 μ. καὶ πάχους 0.32 μ., ἀποκεκρουμένη τὸ κάτω μέρος ὡς καὶ τὸ πλεῖστον τῆς δεξιᾶς πλευρᾶς.

Εὑρέθη⁹¹ τῷ 1940 εἰς Ὀλοῦντα κατὰ τὰς ἀλυσκὰς καὶ μετεφέρθη ὑπὸ τοῦ κ. Ρούσσου Καπετανάκη εἰς τὸ Μουσεῖον Ἁγίου Νικολάου (εὔρετ. 1635).

89. Paul Faure, BCH LXXXIII (1959), 732.

90. Ἴσως οὕτω πρέπει νὰ συμπληρωθῇ ὁ στ. 2 τῆς ἐπιγραφῆς ἐπὶ ἀγγείου ἐξ Ἄμνισοῦ - - - ΜΕΡΩΣ. Μαρινάτος, ΠΑΕ 1934, 132, τὴν ὁποῖαν ὁ ἴδιος συμπληροῖ ἐν ΠΑΕ 1938, 136 εἰς Παι]δέρωσ?

91. Πρώτη μνεία εἰς Ἐπετ. Ἐταιρ. Κρητ. Σπουδῶν Δ' (1941), 274.

3 στίχοι.

Ύψ. γραμμ. 0.015 μ. (τὸ 0)-0.035 μ. (τὸ Ρ).

Β' αἰ. π.Χ.

(Eδ)φρανώ[ν]

Φιλοστράτου

χαῖρε.

Τὸ ὄνομα *Εὐφρανίων* τυγχάνει ἀμάρτυρον εἰς τὰς κρητικὰς ἐπιγραφὰς καὶ μὴ ἀποθησαυρισμένον παρὰ Bechtel HP καὶ Pape-Benseler.

Συχνάκις ἀπαντᾷ ἐν Κρήτῃ τὸ ὄνομα *Φιλόστρατος*.

8. (Π ί ν. 68 β). Στήλη ἐπιτύμβιος ἐκ κυανοφαίου ἀσβεστολίθου, ὕψους 0.39 μ., πλάτους 0.31 μ. καὶ πάχους 0.25 μ., ἀποκεκρουμένη τὰς ἄνω γωνίας.

Στοιχεῖα εὐρέσεως ὡς τὰ τῆς ἀνωτέρω ἐπιγραφῆς· Μουσεῖον Ἁγίου Νικολάου (εὐρετ. 1634).

2 στίχοι.

Ύψ. γραμμ. 0.018 μ. (τὸ Ο)-0.03 μ. (τὸ Ι).

Β' αἰ. π.Χ.

[Ἰλ]ερίων

Ἰλερίωνος

Τὸ ὄνομα *Ἰλερίων* ἐμφανίζεται κατὰ πρῶτον ἐνταῦθα εἰς τὰς κρητικὰς ἐπιγραφὰς, δὲν εἶναι δὲ ἀποθησαυρισμένον παρὰ Bechtel HP (μόνον τὸ *Ἰλαρίων*) καὶ Pape-Benseler.

9. (Π ί ν. 68 γ). Βωμίσκος ἐπιτύμβιος ἐκ κυανοφαίου ἀσβεστολίθου, ὕψους 0.46 μ., πλάτους 0.445 μ. καὶ πάχους 0.375 μ., ἀποκεκρουμένος ὄλην σχεδὸν τὴν φέρουσαν ἴχνη ὀρθογωνίου τόρμου ἄνω πλευρὰν μετὰ τοῦ πλείστου τῆς ἐπιγραφῆς.

Στοιχεῖα εὐρέσεως ὡς τὰ τῆς ἀνωτέρω ἐπιγραφῆς· Μουσεῖον Ἁγίου Νικολάου (εὐρετ. 1653).

2 στίχοι.

Ύψ. γραμμ. 0.022 μ. (τὸ 0)-0.025 (τὸ Ν).

Ἰσως Α' αἰ. π.Χ.

ᾠφ[- - - - -]

ᾠφ[ασ - - - - -]

Ἐνταῦθα ὑπάρχει εὐρεῖα δυνατότης συμπληρώσεως δι' ἐνός τῶν ἐν Κρήτῃ ἀπαντάντων ὀνομάτων, ὅπως ᾠφελίων, ᾠφαλίων ἢ ᾠφέλιμος διὰ τὸ πρῶτον καὶ ᾠνάσανδρος⁹², ᾠνασάδας⁹³, ᾠνασίφορος, ᾠνασίχαρος ἢ ᾠνασίων διὰ τὸ δεύτερον.

92. Εἰς ᾠολόντιος τοῦ Α' Ἰσως αἰ. μ.Χ. IC I, XXII, 63.

93. Εἰς ᾠολόντιος τῶν χρόνων τοῦ Τιβερίου. IC I, XXII, 12, 9.

10. (Π ί ν. 71 β). Ὀγκόλιθος ἐκ κυανοφαίου ἀσβεστολίθου, ὕψους 0.155 μ., πλάτους 0.60 μ. καὶ πάχους 0.29 μ. Ἀναθυρώσεις ἐπὶ τῆς ἄνω, τῆς κάτω καὶ τῶν πλαγίων ὄψεων.

Περὶ συνελέγη ἀγνωστον πότε εἰς Ὀλοῦντα κατὰ τὰς ἀλυκάς ὑπὸ τοῦ κ. Ν. Παστάκη καὶ ἀπετέθη εἰς τὸ Μουσεῖον Ἁγίου Νικολάου (εὑρετ. 1640).

5 στίχοι.

Ὑψ. γραμμ. 0.016 μ. (τὸ 0)-0.023 μ. (τό Α).

Β' αἰ. π.Χ.

*Ἐπὶ Ἱατροκλεῦς, Γναῖον Τυ[δί-]
κιον Μακούιον Ὀρατία Ἀκύλα
καὶ Μέγων Διονυσίου τὴν γυ-
ναῖκα αὐτοῦ Ὀλοντίων πρόξεν-
οι καὶ πολεῖται, αὐτοὶ καὶ ἔγ(γ)ονοι*

Στ. 5. *Πολεῖται ἀντὶ πολῖται*: εἰς ἐπιγραφὰς τῶν ὑστέρων χρόνων δὲν εἶναι σπανία ἢ γραφὴ τοῦ *ι* διὰ *ει*, ἤδη ὁμοίου φωνολογικῶς⁹⁴.

Στ. 5. *Ἐγ(γ)ονοι ἀλλ' ἐξ ἴσου καλῶς ἔ(κ)γονοι*. Ὁ ἀμάρτυρος ἐν Κρήτῃ τύπος *ἔγονοι* θὰ προϋπέθετε γραφικὴν ἢ καὶ φωνητικὴν ἀπλοποίησιν τοῦ *γγ* εἰς *γ*⁹⁵.

Διὰ τοῦ ψηφίσματος τούτου γνωρίζομεν ἓνα εἰσέτι *δαμιοργόν* τῶν Ὀλοντίων, τὸν Ἱατροκλέα. Εἰς Ἱατροκλῆς εἶναι ἤδη γνωστός εἰς μίαν ἐξ Ὀλοῦντος ἐπιτύμβιον ἐπιγραφὴν⁹⁶. Ὡς γνωστόν, *δαμιοργός* εἶναι ὁ τίτλος τοῦ ἐπωνύμου ἄρχοντος—τοῦ πρωτοκόσμου—τῆς Ὀλοῦντος⁹⁷, κατὰ μίμησιν τῶν Ροδίων⁹⁸, ἀλλὰ καὶ τοῦ τῆς Πολυρρηνίας⁹⁹, κατὰ μίμησιν τῶν Ἀχαιῶν, ἴσως δὲ καὶ τοῦ τῆς Κυδωνίας¹⁰⁰.

Πλὴν τῶν κοινοτάτων *Γναῖος* καὶ *Διονύσιος*, τὰ λοιπὰ ὀνόματα τῆς ἐπιγραφῆς, *Τυδίκιος*, *Μακούιος*, *Ὀρατία*, *Ἀκύλας* καὶ *Μέγων*¹⁰¹ τυγχάνουν ἀμάρτυρα ἐν Κρήτῃ.

Ἡ ἐρμηνεία τοῦ κειμένου παρέχει πράγματα: τὰ ὀνόματα δύο ἐκ τῶν ἀναφερομένων προσώπων τίθενται κατ' ὀνομαστικὴν, τῶν λοιπῶν δὲ δύο κατ' αἰτιατικὴν. Δύο ἐκδοχαὶ φαίνονται πιθαναί: πρόκειται εἴτε περὶ προξενικοῦ εἴτε περὶ τιμητικοῦ ψηφίσματος.

Κατὰ τὴν πρώτην ἐκδοχὴν, ἢ *Ὀρατία*, γυνὴ ἢ θυγάτηρ τοῦ *Ἀκύλα* καὶ ὁ *Μέγων* τοῦ *Διονυσίου* εἶναι τὰ κυρίως τιμώμενα πρόσωπα διὰ τῆς προξενίας καὶ πολιτείας τῶν Ὀ-

94. Buck, αὐτόθι, § 21, σ. 27. Εἰς τὰς κρητικὰς ἐπιγραφὰς πρβλ. IC IV, 215, 6 καὶ 216, 4.

95. Buck, αὐτόθι, § 86, 3.

96. IC I, XXII, 27, A 2. Ἄλλος εἰς τὴν IC II, XXIII, 27, 2, 52.

97. IC I, XXII, 4, A 31, 35, 57· B I, 19, 35, 61. Πρβλ. REG 1933, 439-442 καὶ Van Effenterre, αὐτόθι, 319, 1.

98. Μετὰ τῆς Ρόδου εἶχον οἱ Ὀλούντιοι στενάς σχέσεις: ὁ τίτλος οὗτος ἐλήφθη ἴσως ἐκ τῆς Καμίρου, ὅπου ἐχρονολόγουν κατὰ τοὺς *δημιουργούς*: πρβλ. Muttlensee, αὐτόθι, 20, σημ. 2.

99. IC II, XXIII, 7 A καὶ B· ἴσως καὶ ἡ 8.

100. Ἐάν εἶναι ὀρθὴ ἢ διόρθωσις τοῦ L. Robert, REG 1961, Bull. Épig. 74, 494 τῆς ὑπὸ τοῦ Ἐφόρου κ. Στ. Ἀλεξίου εὑρεθείσης ἐπιγραφῆς, BCH LXXXIII (1959), 752.

101. Ἀποθησαυρισμένον παρὰ Bechtel HP.

λουντίων, ταῦτα δέ, ὄχι μόνον κληροδοτοῦν τὰ παρεχόμενα προνόμια, ὡς εἶθισται, εἰς τοὺς ἐκγόνους των, ἀλλὰ καὶ ἐπεκτείνουν ταῦτα εἰς δύο εἰσέτι συγγενικά των πρόσωπα τῆς ἐκλογῆς των, ἡ πρώτη μὲν εἰς τὸν *Γναῖον Τυδίκιον Μακούιον*, πολίτην ρωμαῖον ὡς ἔχοντα τὰ *tria nomina*, ἴσως τὸν κηδεστήν της, ὁ δεύτερος δὲ εἰς τὴν γυναῖκά του. Μία τοιαύτη ἐπέκτασις τῆς πολιτείας καὶ προξενίας ὑπ' αὐτῶν τῶν ἰδίων τῶν τιμωμένων εἰς ἕτερα πρόσωπα εἶναι ἄγνωστος εἰς τὰς κρητικὰς ἐπιγραφάς, καθ' ὅσον δὲ γνωρίζομεν καὶ εἰς τὰς ἑλληνικὰς καθόλου, δὲν θὰ ἦτο ὁμως ἴσως ἀδύνατος, δοθέντος ὅτι τόσον ἡ πολιτεία ὅσον καὶ προξενία φέρονται ὡς ἔχουσαι περισσότερον τιμητικὸν χαρακτήρα παρὰ οὐσιαστικόν¹⁰².

Κατὰ τὴν δευτέραν ἐκδοχὴν, τὴν ὁποίαν προτιμᾷ ὁ ἐπιγραφικὸς καὶ φίλος κ. Σ. Ν. Κουμανούδης, δὲν πρόκειται περὶ προξενικοῦ ἀλλὰ περὶ τιμητικοῦ ψηφίσματος: ἡ *Ῥατία* τοῦ *Ἀκόλα ἐτίμησε*¹⁰³ τὸν *Γναῖον Τυδίκιον Μακούιον*, ὁμοίως δὲ ὁ *Μέγων* τοῦ *Διονυσίου* τὴν γυναῖκά του· τειθεμένης ἐνταῦθα ἄνω τελείας, τὸ λοιπὸν κείμενον θὰ πρέπει νὰ ἐννοηθῇ ὡς παράθεσις τῶν τίτλων τῶν τιμώντων προσώπων: ἡ *Ῥατία* καὶ ὁ *Μέγων* εἶναι πρόξενοι τῶν Ὀλουντίων καὶ πολῖται κλπ.

Ἡ δευτέρα αὕτη ἐρμηνεία ἔχει ἐναντίον αὐτῆς τὴν τελείως ἀνώμαλον σύνταξιν, ἡ πρώτη ὁμως ἐπὶ πλέον καὶ τὸ ἀμάρτυρον μῖας τοιαύτης διαδικασίας.

11. (Πί ν. 69 α). Στήλη ἐπιτύμβιος ἐκ κυανοφαίου ἀσβεστολίθου, ὕψους 0.40 μ., πλάτους 0.25 μ. καὶ πάχους 0.19 μ., ἀποκεκρουμένη τὴν ἄνω δεξιὰν γωνίαν.

Εὑρέθη τῷ 1940 εἰς Ὀλοῦντα¹⁰⁴ κατὰ τὰς ἀλυκάς καὶ ἀπετέθη εἰς τὸ Μουσεῖον Ἀγίου Νικολάου (εὔρετ. 1643).

4 στίχοι.

ῚΨ. γραμμ. 0.02 μ. (τὸ 0)-0.025 μ. (τὸ I).

Β'-Γ' αἰ. μ.Χ.

Ἐπίχαρι(ς)

Εὔτυχος,

Ἀνία

Ἀνίου.

Τὸ γυναικεῖον ὄνομα *Ἐπίχαρις*, ἀποθησαυρισμένον παρὰ Bechtel HP, ἐμφανίζεται κατὰ πρῶτον ἐνταῦθα εἰς τὰς κρητικὰς ἐπιγραφάς, ἐνῶ τὸ ἀντίστοιχον ἀνδρικὸν *Ἐπιχάρης* ἀπαντᾷ ἤδη ἄπαξ¹⁰⁵.

Τὸ ὄνομα *Εὔτυχος* ἀπαντᾷ τρίς εἰς τὰς κρητικὰς ἐπιγραφάς¹⁰⁶. Εἰς *Εὔτυχος?* μαρτυρεῖται καὶ ὑπὸ μῖας τῶν ἐξ Ὀλοῦντος ἐπιγραφῶν¹⁰⁷, κεχαραγμένης ἐπὶ βράχου εἰς τὴν πρὸ τῆς Σπιναλόγκας χερσόνησον.

102. Πρβλ. G. Klaffenbach, Griech. Epigraphik, 80 ἔξ.

103. Ἡ ἀνέγραψε, ὀλιγώτερον πιθανόν.

104. Πρώτη μνεία εἰς Ἑπετ. Ἐταιρ. Κρητ. Σπουδ. Δ' (1941), 274.

105. IC I, V, 30.

106. IC I, XVIII, 98, A I καὶ 2. IC II, III, 30, 2.

107. IC I, XXII, 64 α.

Τὸ ὄνομα Ἐρνία ἀμάρτυρον ἐν Κρήτῃ, ἐνῶ τὸ ὄνομα Ἐρνιος ἀπαντᾷ ἤδη εἰς μίαν ἢ δύο τῶν ἐξ Ὀλοῦντος ἐπιγραφῶν¹⁰⁸, ἐπὶ βράχου, ὡς ἀνωτέρω.

12. (Πί ν. 69 β). Στήλη ἐπιτύμβιος ἐκ κυανομέλανος ἀσβεστολίθου, ῥύψους 0.56 μ., πλάτους 0.31 μ. καὶ πάχους 0.11 μ., ἀποκεκρουμένη τὸ δεξιὸν μέρος· χονδροειδοῦς λαξεύσεως.

Περισυνελέγη τῷ 1961 εἰς τὴν περιοχὴν τῆς Λατοῦς ὑπὸ τοῦ φύλακος Ἀρχαιοτήτων καὶ ἀπετέθη εἰς τὸ Μουσεῖον Ἁγίου Νικολάου (εὑρετ. 1648).

2 στίχοι.

ῚΨ. γραμμ. 0.021 μ. (τὸ 0)-0.043 μ. (τὸ Β).

ῚἸσως Γ' αἰ. π.Χ.

Βαναι[ω ----- Με-]

λανθί[ο]υ -----]

Τὸ πρῶτον ὄνομα ἐμφανίζει δυσχερείας· ἴσως εἶναι σχετικὸν πρὸς τὸ δυσερμήνευτον γυναικεῖον ὄνομα *Βαναω* ἢ Ἐβαναω τοῦ ἐπιγράμματος IC II, X, 21, 1.

Τὸ ὄνομα *Μελάνθιος* τυγχάνει ἤδη γνωστὸν ἐν Κρήτῃ¹⁰⁹, ἀποθησαυρισμένον δὲ παρὰ Bechtel HP.

13. (Πί ν. 70 α). Στήλη ἐπιτύμβιος ἐκ κυανοφαίου ἀσβεστολίθου, ὄλ. ῥψους 1 μ., πλάτους ἄνω 0.48 μ. καὶ κάτω 0.56 μ., πάχους δὲ 0.16 μ. Ἄνω ἀπολήγει εἰς πέντε ἀκατέργαστα ἀνθέμια, κάτω δὲ εἰς ἔμβολον. Ἀποκεκρουμένη τὴν ἄνω ἀριστερὰν γωνίαν. Ἡ ἐνεπίγραφος ὄψις φέρει κάτω ἀνάγλυφον ταινίαν πλάτους 0.05 μ., προεξέχουσαν κατὰ 0.018 μ.

Εὑρέθη παρὰ τὸ χωρίον Λακκόνια Μιραμπέλλου κατὰ τὸν ἀγρὸν τοῦ κ. Ἡρ. Ἀλέξη καὶ ἀπετέθη ὑπ' αὐτοῦ, ἄγνωστον πότε, εἰς τὸ Μουσεῖον Ἁγίου Νικολάου (εὑρετ. 205).

4 στίχοι.

ῚΨ. γραμμ. 0.028 μ. (τὸ Ω)-0.032 μ. (τὸ Τ).

Β'-Γ' αἰ. μ.Χ.

Ἐδφράνωρ

Ἄρχαγάθα

τῆ θυγατρὶ

μνήμης χάριν.

Τὸ ὄνομα *Ἐδφράνωρ* ἀπαντᾷ συχνάκις εἰς τὰς κρητικὰς ἐπιγραφάς¹¹⁰.

108. IC I, XXII, 64 m, ἴσως δὲ καὶ IC I, XXII, 64 f.

109. IC I, V, Ἀρκάδες, 20, A 8 καὶ IC I, VIII, Κνωσός, 31. 2.

110. IC I, XXII, 4, A 19. IC, II, V, 28, 4. IC, III, III, 7, 29· IV, 31, 2· VII, 14, 2/3. IC IV, 241, 3/4.

Τὸ ὄνομα Ἐρχαγάθα τυχάνει ἀμάρτυρον ἐν Κρήτῃ ὡς καὶ παρὰ Bechtel HP, ὅπου μόνον τὸ ἀνδρικὸν Ἐρχάγαθος, ὄνομα παράλληλον πρὸς τὸ Ἀγάθαρχος.

14. (Πί ν. 69 γ). Πεσσίσκος ἐπιτύμβιος ἐκ κυανοφαίου μαρμάρου, ὕψους 0.49 μ., πλάτους 0.33 μ. καὶ πάχους 0.23 μ. Καλῆς διατηρήσεως.

Εὑρέθη εἰς Ἅγιον Νικόλαον κατὰ τὸν λόφον τοῦ Διοικητηρίου, ἀπετέθη δὲ ὑπὸ τοῦ τ. ἐκτάκτου ἐπιμελητοῦ Ἀρχαιοτήτων κ. Ἀμαριωτάκη, ἄγνωστον πότε, εἰς τὸ αὐτόθι Μουσεῖον (εὔρετ. 208).

2 στίχοι.

ῚΨ. γραμμ. 0.013 μ. (τὸ 0)-0.019 μ. (τὸ Κ).

Γ' αἰ. π.Χ.

Μναστοκλῆς

Ἐνίπαντος.

Στ. 1. Ὁ διπλασιασμός τοῦ σ εἰς τὸ ὄνομα *Μναστοκλῆς* ὀφείλεται εἰς ἓνα συλλαβικὸν χωρισμὸν καθ' ὃν τὸ σ ἠκούετο καὶ εἰς τὸ τέλος τῆς μιᾶς συλλαβῆς καὶ εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς ἐτέρας¹¹¹.

Ἄμφότερα τὰ ὀνόματα¹¹², ἄγνωστα εἰς τὴν λοιπὴν Κρήτην, ἀπαντοῦν συχνότατα εἰς τὴν περιοχὴν τῆς Λατοῦς πρὸς Καμάρα¹¹³, ὁπόθεν ἡ παροῦσα ἐπιγραφή, καθὼς καὶ εἰς ἑνίας τῶν γειτονικῶν πόλεων: Λατώ¹¹⁴, Ὀλοῦντα¹¹⁵ Ἴστρώνα¹¹⁶ καὶ Ἱεράπυτταν¹¹⁷.

15. (Πί ν. 70 β). Ἀπότμημα στήλης ἐκ κυανοφαίου μαρμάρου, σφζ. ὕψους 0.15 μ., σφζ. πλάτους 0.13 μ. καὶ σφζ. πάχους 0.08 μ., ἀποκεκρουμένον πανταχόθεν πλὴν μέρους τῆς ἄνω ὀψεως.

Εὑρέθη τῷ 1960 εἰς Ἅγιον Νικόλαον ὑπὸ τοῦ κ. Ρούσσου Καπετανάκη καὶ ἀπετέθη ὑπ' αὐτοῦ εἰς τὸ αὐτόθι Μουσεῖον (εὔρετ. 1650).

5 στίχοι.

ῚΨ. γραμμ. α' στίχου 0.03 μ., λοιπῶν 0.01 μ.

Ἴσως Β' αἰ. π.Χ.

[Θ ε ο ί . Ἐ ρ χ α] θ ᾱ [ι Τ ὀ χ α ι .]

[Τάδε συνέθεντο Λάτιοι καὶ Ἱεραπ]ύ[τ]ριοι καί[ι]ῖ? - - - - -]

[- - - - - ἐπι κόσμω]ν τῶν σ[ὸν] - - - - - τῶ - - - - -]

[- - - - -] ΑΥΤΙ [- - - - -]

5. [- - - - -] Τ[ὸν] - - - - -]

111. Πρβλ. Buck, αὐτόθι, § 89, σ. 75.

112. Ἀποθησαυρισμένα παρὰ Bechtel HP· τὸ ὄνομα Ἐνίπας ἐκ τοῦ ἐνιπῆ=ἐπίπληξις, ἐπιτίμησις.

113. *Μναστοκλῆς* ἐν IC I, XVI, 26, 6/7· 33, 4· 51, 2. Ἐνίπας ἐν IC I, XVI, 25, 5· 31, 9.

114. *Μναστοκλῆς* ἐν IC I, XVI, 4, B 58· 26, 3· 32, 3. Ἐπίσης ἐν BCH LXII (1938) 389 ἐξ., στ. 10.

115. *Μναστοκλῆς* ἐν IC I, XXII, 4, A 41· 8, 5. Ἐνίπας ἐν IC I, XXII, 59, 1/2.

116. Ἐνίπας ἐν IC I, XIV, 2. 9.

117. Ἐνίπας ἐν IC III, III, 4, 3, 60.

Κατὰ τὰ φαινόμενα πρόκειται περί συνθήκης μεταξύ Ἱεραπυτνίων ἀφ' ἑνὸς καὶ Λατίων ἀφ' ἑτέρου, ἐφ' ὅσον εἰς τὴν πόλιν τῶν τελευταίων εὐρέθη ἡ ἐπιγραφή· διὰ τὸν λόγον αὐτὸν ἐτέθη εἰς τὴν συμπλήρωσιν πρῶτον τὸ ὄνομα τῶν Λατίων. Ἐάν δέ δεχθῶμεν τὴν πιθανὴν συμπλήρωσιν κα[ι - - -], τότε θὰ συμπεριλαμβάνηται καὶ τρίτη πόλις εἰς τὴν συνθήκην, ἴσως ἡ Ὀλοῦς, πλησιόχωρος πρὸς τὴν Λατῶ καὶ παρὰ τὰς ὑφισταμένας περὶ τῶν ὀρίων διαφορὰς, συχνάκις πολιτικῶς συνεργαζομένη πρὸς αὐτήν¹¹⁸.

ΚΩΣΤΗΣ ΔΑΒΑΡΑΣ

118. Πρβλ. IC I, XVI, 5.

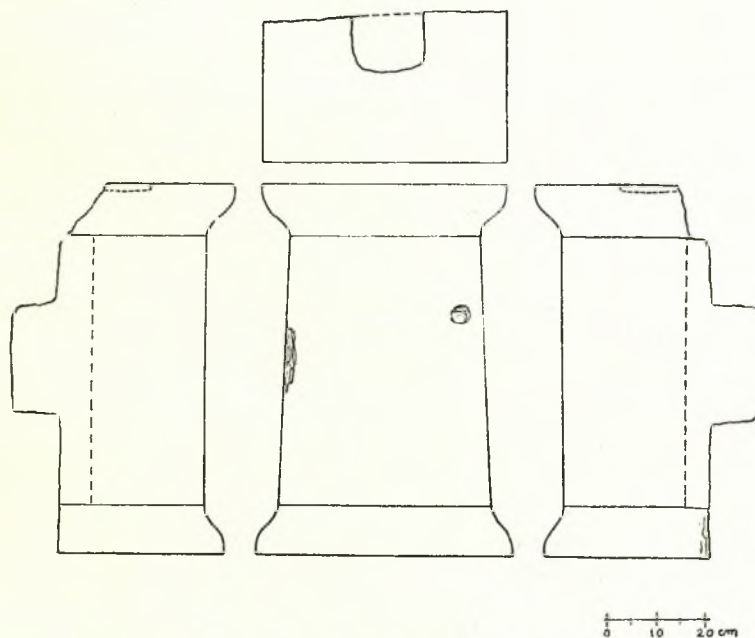

ΕΠΙΤΥΜΒΙΟΙ ΒΩΜΟΙ ΑΠΟ ΤΗ ΘΡΑΚΗ

*Ἀνδρῶν δικαίων χρόνος σωτήρ ἄριστος
Πίνδαρος*

Ἀπὸ τότε ποὺ ξαναδημοσίευσά τὸν ἐπιτύμβιο βωμὸ ποὺ εἶδε γιὰ πρώτη φορὰ στὴν Κομοτηνὴ ὁ J. Arthur R. Murno JHS 16 (1896) 318 ἀριθ. 15. ÖJH 39 (1952) Beiblatt, 1 κέ. καὶ εἰκ. 1-2)¹ καὶ ὑποστήριξα, πῶς ὁ τύπος² αὐτὸς θὰ πρέπει νὰ ἀντιπροσωπευθῆ μιὰ μέρα μὲ περισσότερα παραδείγματα ἀπὸ τὶς παραλιακὲς περιοχὲς τῆς Θράκης, σημείωσα μὲ τὸν καιρὸ τοὺς παρακάτω ἀκόμη βωμοὺς.

II. Κομμάτια ἀπὸ ἓνα ξεχωριστὸ παράδειγμα, ποὺ εἶχε τοὐλάχιστο στὸ δεξιό, σὲ σχέση μὲ τὸν θεατὴ, κρόταφο μιὰ ἐπιγραφὴ καὶ στὴν πρόσοψή του τὴν ἀνάγλυφη παράσταση λυρωδοῦ. Τὸ μνημεῖο βρέθηκε κάποτε ἀκέραιο στὸ χωριὸ Λοφάρι τῆς περιοχῆς Κομο-

Σχεδ. 1. Ὁ βωμὸς τοῦ Πίν. 73 α, β.

1. Στὴν ὑποσημείωση 2 τῆς μελέτης λέγεται ὅτι δὲν μπορέσαμε νὰ ξαναβροῦμε τὸ βωμὸ ὅστερα ἀπὸ τὶς δύσκολες ἡμέρες τῆς κατοχῆς. Εὐτυχῶς ξαναβρέθηκε ἀργότερα τὸ ἀρχαῖο καὶ πῆγε ἔτσι πάλι, μαζί μὲ πολλὰ ἄλλα κομμάτια, στὴ Συλλογὴ Κομοτηνῆς (Προανασκαφικὲς Ἔρευνες, 43 σημ. 3, 82).

2. Πρβλ. C.G. Yavis, Greek altars, Saint Louis Univ. Studies I (1949) 131 § 52, 154 § 61 καὶ κυρίως 171 κέ. § 65, 173 ἀριθ. 6-28, παραδείγματα μικρῶν βωμῶν ἀπὸ τὴν Ὀλυμπού.

τηνῆς, κομματιάστηκε όμως δυστυχώς αργότερα στο χωριό Κίρκη. Ύστερα από τον δεύτερο Παγκόσμιο πόλεμο δὲν ξαναβρέθηκαν ὅλα τὰ κομμάτια του (Προανασκαφικὲς Ἔρευνες στὴ Θράκη, Θεσσαλονίκη 1958, 42 κέ. καὶ εἰκ. 5-8, πίν. 8· τελευταῖα χρόνια τοῦ αὐστηροῦ ρυθμοῦ).

III. Ἀνεπίγραφος πῶρινος βωμὸς (Πί ν. 73α, β καὶ Σ χ ε δ. 1). Βρέθηκε στὰ σωρολίθια ποὺ ἔγιναν ἀπὸ τὴ μηχανικὴ καλλιέργεια τῶν Σαρακατσαναίων, ἔξω ἀπὸ τὴ γραμμὴ τοῦ βορείου τείχους τῆς Στρώμης (:), κοντὰ στὸ λαιμὸ ποὺ χωρίζει τὴ χερσόνησο ἀπὸ τὴν ὑπόλοιπη χθαμαλὴ περιοχὴ (Προανασκαφικὲς Ἔρευνες, χάρτης 2, σημ. Τ-Τ', ἀνατολικά ἀπὸ τὸν καρρόδρομο). Ὁ βωμὸς θὰ πρέπει νὰ ἦταν ἀρχικὰ «προσφκοδομημένος» κάπου. Ἐπειδὴ ὁ πῶρος εἶναι πολὺ σαθρὸς καταφαγώθηκε σὲ πολλὰ σημεῖα του. Ἡ κάτω ἐπιφάνειά του εἶναι ἀνώμαλη. Στὴν πρόσοψή του ἔχει δύο μεγάλες κοιλότητες. Ἡ ἐπιφάνειά της εἶναι γενικὰ κάπως ἀδρια καὶ ὄχι καλοδουλεμένη. Ἴσως νὰ ἦταν ἀρχικὰ ἐπιχρισμένη. Βοήθησαν ὅπωςδὴποτε στὴν κάκωσή της καὶ τὰ ἀλέτρια τῆς μηχανικῆς καλλιέργειας.

Στὴν ἐπάνω ἐπιφάνειά του ἔχει ὁ βωμὸς ἓνα στρογγυλὸ τόρμο. Διάμετρος 0,13 μ. καὶ βάθος 0,3 μ. Τὸ ἀργὸ κυμάτιο τῆς βάσης (ὕψος 0,10 μ.) καὶ τοῦ ἄβακος στεφανώνει καὶ τὶς δύο πλάγιες πλευρὲς του. Φαίνεται πὼς στὴν πρόσοψη ἔχει ἀπολεπισθῆ. Διαστάσεις: ὕψος 0,75 μ. Μεγαλύτερο πλάτος κάτω 0,52 μ. ἐπάνω 0,50 μ. Στὴ βάση τοῦ ὀρθοστάτη 0,43 μ., στὴν ἀπόληξή του 0,39 μ. Ἡ μείωση ἔτσι τοῦ συνόλου εἶναι αἰσθητὴ. Μεγαλύτερο σωζόμενο πάχος κροτάφου 0,40 μ.

IV. Ἐνεπίγραφος μαρμάρινος βωμὸς (Πί ν. 72 α καὶ Σ χ ε δ. 2), ποὺ προέρχεται ἀπὸ τὰ χωράφια πέρα ἀπὸ τὸ λαιμὸ ποὺ χωρίζει τὴ χερσόνησο τῆς Στρώμης(:) ἀπὸ τὴν ὑπόλοιπη χθαμαλὴ περιοχὴ καὶ συγκεκριμένα ἀπὸ τὸ χωράφι τοῦ Παναγιώτη Δάδου ἀπὸ τὴν Ξυλαγανή. Τὸ χωράφι αὐτὸ βρίσκεται λίγο πρὸ ἀνατολικά ἀπὸ τὴν «ἀντλία» τοῦ ἀγροκτήματος Τριαρίδη (Προανασκαφικὲς Ἔρευνες, χάρτης I, λ. Τριαρίδη). Ὁ χωρικός, στὴν αὐλὴ τοῦ ὁποῦ πρωτοεῖδα τὸ βωμὸ, λέγει ὅτι τὸν εἶχε ἐκεῖ ἀπὸ πολὺν(:) καιρὸ. Σήμερα βρίσκεται στὴ Συλλογὴ Κομοτηνῆς (ΑΔ 17 (1961/2) Χρονικὰ σ. 258 κέ.). Διαστάσεις: Ὑψος 0,78 μ. Μεγαλύτερο πλάτος κάτω 0,48 μ., ἐπάνω 0,45 μ. Στὴ βάση τοῦ ὀρθοστάτη 0,43 μ., στὴν ἀπόληξή 0,40 μ. Πλάτος κροτάφων 0,37-0,43 μ., 0,36-0,39 μ. Ἡ μείωση τοῦ βωμοῦ εἶναι ἀρκετὰ αἰσθητὴ.

Ὅλες οἱ πλευρὲς τοῦ μνημείου εἶναι καλοδουλεμένες. Ἡ ταινία στὴ βάση ἔχει ὕψος 0,9 μ. Τὸ ἀργὸ κυμάτιο μαζί μὲ τὸν ἄβακα 8,10 μ. Περιθέουν ὅλες τὶς πλευρὲς του, ἐπάνω καὶ κάτω, ἀπολεπίσθηκαν ὅμως μεταγενέστερα, γιατί ὅπως φαίνεται καὶ ἀπὸ τὸ κοινάμα τῆς πρόσοψής του, ἦταν ἐμπόδιο στὸ χτίσιμό του σὲ κάποιον νεώτερο τοῖχο. Ἡ ἐπάνω ἐπιφάνεια τοῦ βωμοῦ εἶναι, λίγο πρὸ μέσα ἀπὸ τὴν ἐπίστεψή του, κάπως ἀδρια. Μάρμαρο θασίτικο. Ἐπιγραφή:

Ἐρμων

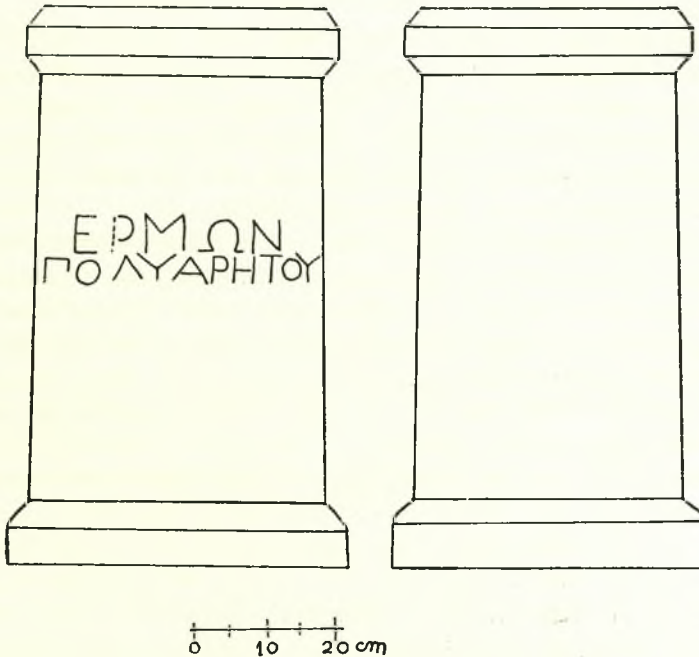
Πολυαρήτου.

Ὑψος γραμμάτων 3,5 - 4,5 μ. Ἡ ἀρχιτεκτονικὴ τοῦ μνημείου καὶ τὸ σχῆμα τῶν γραμμάτων τὸ χρονολογοῦν στὰ μέσα τοῦ 4ου π.Χ. αἰ.

Τὸ κύριο ὄνομα Ἐρμων εἶναι καὶ ἀπὸ ἀλλοῦ γνωστό: *Ἐρμων Δημητρίου Ἀβυδηνός*, ἀπὸ ἐπιγραφή Σαμοθράκης IG XII, 8 183, II. *Ἐρμων Κυδίου Κανίως*, IG δ.π. 170, 49.

Βλ. και Suppl. Epigr. στην Ἀττική, "Ἐρμων : Ὑβ[άδης] ἀπὸ τὴν Ἀγορὰ ἀριθ. εἰρ. I, 1525· B. D. Meritt, Hesperia XXI (1952) 373, ἀριθ. 23· "Ἐρμων Ἀπολλωνίου Στειριεύς, IG, II², 7461 κ. ἄ.³. Τὸ ὄνομα Πολυάρητος εἶναι πολὺ γνωστὸ στὴ Θάσο. Πολυάρητος ὁ Θάσιος, μάντις, IG ὁ.π. σ. 77. Πολυάρητος Ἰστιαίου πρόξενος, σ. 267, 3.6.7 Πολυάρητος Πολυαρήτου, σ. 7. Ἀριστόμαχος, Λεόντιος καὶ Σπίνθαρος Πολυαρήτου, σ. 78, ἔτους 404 π.Χ.

V. Τὸν συνηθισμένο τύπο τῶν ἐπιτύμβιων βωμῶν ἔχει προφανῶς ὑπόψη τῆς ἢ ἐνεπί-

Σχεδ. 2. Ὁ βωμὸς τοῦ Πίν. 72α. Πρόσωση καὶ κρόταφος

γραφη βάση γιὰ ἓνα «σῆμα» ἀπὸ τὴν Μεσημβρία (Πίν. 73 γ). Ὁ νεκρὸς λεγόταν Ὁρφεὺς Κιληβύζο(ν): (Γ. Μπακαλάκη, Ἀρχαιολογικὲς Ἔρευνες στὴ Θράκη, 1959-1960, σ. 14 καὶ πίν. 3, ε καὶ 5, α). Διαστάσεις τῆς βάσης: Ὑψος 0,40 μ. Κάτω πλάτος στὴν πρόσωση 0,46 μ. ἔπάνω 0,38 μ. Πάχος κροτάφων 0,35 μ. Διαστάσεις τοῦ τετραπλεύρου τόρμου τοῦ σήματος 0,26 × 0,10 μ., βάθος 0,3.

Ἡ γνώμη μου ἔτσι, ὅτι οἱ ἐπιτύμβιοι αὐτοὶ βωμοὶ «μὲ τὴν ἀπλούστατη τεκτονικὴ τους» θὰ ἐπικρατοῦσαν στὰ θρακικὰ παράλια στὸν 5ο καὶ 4ο π.Χ. αἰ.⁴ βεβαιώνεται ἀπὸ τὰ νεώτερα εὐρήματα, ποὺ ἐντοπιζοῦνται, τοῦλάχιστο σήμερα, στὴ Στρώμη(;) Ἀλλὰ καὶ ἡ ἄλλη παλαιότερη τοῦ W. Altmann, Die römische Grabaltäre, Berlin 1905, 27, ὅτι πρόκειται τὰχα γιὰ ἓνα «πανάρχαιο δυτικο-ρωμαϊκὸ τύπο ἐπιτύμβιων μνημείων» ἀποδεικνύεται

3. Τὴν συμπλήρωση ἀπὸ ἀττικὲς ἐπιγραφὲς τὴν ὀφείλω στὴν Κα Ντίνα Πέππα-Δελμούζου, καὶ πολὺ τὴν εὐχαριστῶ κι ἀπὸ ἐδῶ γι' αὐτὴν.

4. ÖJH. 39 (1952) Beiblatt σ. 6.

μέ τον καιρό όχι σωστή. Γιατί τὰ «κλασσικά» παραδείγματα ὅσο πάνε καί αὐξάνουν.

Μερικά «ἐλληνιστικά» παραδείγματα τοῦ τύπου, ποῦ δένουν τοὺς πολὺ μεταγενέστερους, τοὺς γνώριμους ἀπὸ ὅλα τὰ μουσεῖα τῆς βορείου Ἑλλάδος ἐνεπιγράφους ἐπιτυμβίους, ἀλλὰ καί ἀναθηματικούς βωμοὺς τῶν αὐτοκρατορικῶν ρωμαϊκῶν χρόνων, μέ τοὺς δικούς μας ἐδῶ, παράθεσε ἄλλοτε ὁ Σ. Πελεκίδης⁵. Εὐπρόσδεκτα εἶναι τὰ νέα πρῶιμα ἐλληνιστικά παραδείγματα ἀπὸ τὴν Πέλλα (Ph. Petsas, *Balkan Studies* 54 (1963) σ. 163, ἀριθ. 6 καί πιν. III, 2. IX, 4. Πρβλ. καί πιν. VI, 2. σ. 165, ἀριθ. 10, ὅπου ὁμως χαρακτηρίζεται τὸ μνημεῖο σὰ στήλη).

Ὁ τύπος τῶν βωμῶν μας ἀντιπροσωπεύεται, ὅπως εἶναι γνωστό, πλουσιοπάροχα καί ἀδιακρίτως μέ ἀναθηματικούς ἢ ἐπιτυμβίους, τόσο στὶς ἀποθήκες τῶν ἀνασκαφῶν τοῦ Ἡραίου, ὅσο καί στὰ δύο Μουσεῖα τῆς Σάμου (ΑΕ 1924, 83 κέ. καί εἰκ. 13-15. ΑΜ 54 (1929) 90 κέ. καί παρένθ. πίν. XXXVII κέ. 72 (1957) 21 καί παρένθ. πίν. 21, 2. 22,1-2. 23, 1-2). Θὰ ἀναφέρουμε ἐδῶ ἕνα δύο ἀντιπροσωπευτικά παραδείγματα ποῦ εἶναι σήμερα στημένα στὸ πρόπυλο τοῦ Μουσείου στὸ Βαθύ.

Ἐνεπίγραφος βωμὸς ἀριθ. εὐρ. 52. ὕψος 0,69 μ. Ἐπειδὴ ἡ πρόσοψη τοῦ ἰσόπλευρου βωμοῦ ἔχει κακοπαθήσει ἀρκετά, ἢ φωτογραφία⁶ (Πί ν. 72 β) δίνει τὸν δεξιὸ πρὸς τὸν θεατὴ κρόταφό του. Διαστάσεις: ἐπάνω καί κάτω πλάτος 0,61 μ. Ἀμέσως κάτω ἀπὸ τὸ ἀργὸ κυμάτιο 0,53 μ., ὕψος τῆς ταινίας στὴ βάση 0,095 μ., τοῦ κυματίου τῆς ἐπίστεψης 0,7 μ. τοῦ ἄβακος 0,6 μ. Ἄβακος, κυμάτιο καί ταινία περιθεοῦν τὸ βωμό. Ἐπιγραφή: ΩΔΑ-ΜΑΝΤΟΣ [Α]ΝΔΡΩΝΑΚΤΙΔΕΩ. Ἀπὸ τὴν τομὴ τοῦ ἀργοῦ κυματίου θὰ πρέπει νὰ ἀνηχη ὁ βωμὸς στὰ ὄψιμα ἀρχαῖκά χρόνια.

Βωμὸς ἀριθ. εὐρ. 272, ποῦ χρονολογήθηκε στὸ πρῶτο τέταρτο τοῦ 5ου π.Χ. αἰ. (ΑΜ ὁ. π. 91 καί παρένθ. πίν. XXXVII 2· 72 (1957) 21 καί παρένθ. πίν. 22, 1-2) κι αὐτὸς στεφανώνεται γύρω-γύρω μέ ἰωνικὸ κυμάτιο καί ἄβακα, ἐπάνω στὸν ὁποῖο — ὅπως καί στὴν ταινία τῆς βάσης του — σώζονται ἀρκετά καλὰ τὰ ἴχνη τοῦ ζωγραφιστοῦ μαιάνδρου.

Βωμὸς ἀριθ. εὐρ. 57 (ΑΜ ὁ.π. 91 καί παρένθ. πίν. XXXVIII 1), ποῦ χρονολογήθηκε στὸ β' μισὸ τοῦ 5ου αἰ., καί εἶναι ἀναθηματικὸς ἀπὸ δεύτερη χρῆση. Τὸν ἀνέθεσε στὰ ρωμαϊκά χρόνια κάποιος Ἀνθέστιος, *Δαλλίω Διονύσω*.

Δὲν ξέρουμε φυσικά ἀν ἦταν καί στὴν πρώτη χρῆση τοῦ ἀναθηματικὸς. Τὸ γεγονός ὅτι τότε δὲν εἶχε χαραγμένη ἐπιγραφή μᾶς ἐπιτρέπει νὰ σκεφθοῦμε μήπως ἦταν ἐπιτύμβιος. Κι ἀκόμη νὰ ἀναρωτηθοῦμε. Εἶναι ἄραγε ἡ δεύτερη αὐτὴ χρῆση ἕνα τυχαῖο γεγονός ἢ μήπως ὑποδηλώνει ὅτι καί στὴν οὐσία δὲν ξεχωρίζουν οἱ ἐπιτύμβιοι βωμοὶ ἀπὸ τοὺς ἀναθηματικούς; Ἄν ἐρμηνεύουμε φυσικά σωστὰ ὡς ἐξίσου ἱερὴ καί τὴν ὑπόσταση τοῦ ἐπιτυμβίου μνημείου (Προανασκαφικὲς ἐρευνες, 5 κέ. ὅπου ἡ σχετικὴ βιβλιογραφία).

Ὅπως κι ἀν ἔχη τὸ πρόβλημα τοῦτο, τυπικὸ εἶναι καί στοὺς βωμοὺς ἀπὸ τὴ Θράκη ὅπως καί στοὺς σαμῳτικὸς, τὸ ξεχώρισμα τῆς βάσης, ἢ μείωση τοῦ ὀρθοστάτη, τὰ κυμάτια καί ὁ ἄβακος τῆς ἐπίστεψης (ΑΕ 1924, 83 καί εἰκ. 13-15. ΑΜ 54(1929), 90 κέ. πίν. παρένθ. XXXVII κέ. 72 (1957) παρένθ. πίν. 21 κ.έ.). Πολλὲς φορές τὸ κυμάτιο περιθεῖ καί τὶς τέσσερες πλευρὲς τοῦ βωμοῦ ἢ εἶναι ἀργὸ μονάχα στὴν πίσω πλευρὰ ἢ λει-

5. Ἀπὸ τὴν πολιτεία καί τὴν κοινῶνία τῆς ἀρχαίας Θεσσαλονίκης, Παράρτημα 2ου τόμου Ἐπετηρ. Φιλοσ. Σχολ. τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, 1934, σ. 34.

6. Φωτογραφία τοῦ Γερμανικοῦ Ἀρχαιολ. Ἰνστιτούτου 5844, ποῦ τὴ χρωστῶ στὴν καλοσὴνη τοῦ συναδέλφου κ. Homann-Wedeking. Τὸν εὐχαριστῶ καί ἐδῶ θερμά.

πει από αὐτὴν ὀλότελα. Τὸ γεγονός ὅτι σήμερα εἶναι συνήθως ἄργὸ καὶ στὴν πρόσοψη καὶ στοὺς κροτάφους, δὲν σημαίνει ὅτι δὲν ἦταν κάποτε ζωγραφισμένο.

Στὸν ἴδιο τύπο ἀνήκει ὁ ἐνεπίγραφος ἀναθηματικὸς βωμὸς στὴν Κόρη, στὴν πραγματικότητα βᾶθρο ἀναθηματικοῦ ἀγάλματος, τοῦ Μουσείου τῆς Κῶ⁷. Βάση, ὀρθοστάτης καὶ ἐπίστεψη ἀπὸ ἐγγεγραμμένα ἀνθέμια στὶς γωνίες καὶ κυμάτιο ἰωνικὸ στὶς τρεῖς πλευρὲς του. Ἐπιγραφή:

*Δελφίς ἄγαλμα, γυνὴ Νέβρου, Κόρη μ' ἀνέθηκε
Δορκάδος ἐγ μητρὸς Μνησιάνας δὲ πατήρ.*

Δὲν ξεχωρίζουν ἀκόμη ἀπὸ τὸν ἐνιαῖο τοῦτον τύπο καὶ οἱ γνωστοὶ στὴ Σάμο καὶ ἄλλοι ἐπιτύμβιοι κύβοι. Ὅπως οἱ ἀπὸ καιροῦ γνωστοὶ ἐνεπίγραφοι κύβοι καλῶν χρόνων, ποὺ εἶναι ἐντειχισμένοι στὶς πλευρὲς τοῦ προτύλου τοῦ ἴδιου Μουσείου: Ἰακωβὸς Γλαυκο(ν), Νέλωνι Ἡροφίλο(ν) καὶ Κέρσης Ζηροδότο(ν) (ΑΕ 1924, 84). Τὸ κύριον ὄνομα Κέρσης μπορεῖ νὰ σχετίζεται μὲ τὴ Θράκη. Πρβλ. τῶρα καὶ τοὺς κύβους ἀπὸ τὴ Θήρα, (Τὸ Ἔργον τῆς Ἀρχ. Ἐταιρείας κατὰ τὸ 1961-1962 σ. 204 καὶ εἰκ. 217-219).

Τὰ λιγιστὰ τοῦτα σαμιώτικα παραδείγματα φτάνουν νὰ δείξουν πῶς ὁ τύπος πῆγε ἀπὸ τὴν ἰωνικὴ — μιλησίαι ἢ σαμιώτικη — περιοχὴ στὴ Θράκη καὶ ἀκόμη πιὸ δυτικὰ, στὴ Μακεδονία, κι αὐτὸ εἶναι τὸ πιὸ βέβαιο σήμερα συμπέρασμα. Δὲν εἶναι, ὡστόσο, νομίζω καὶ τόσο τολμηρὴ πιά καὶ ἡ ἄλλη ὑπόθεση, πῶς καὶ ἡ «Uralte, italische rechteckige Form»⁸ τῶν ρωμαϊκῶν ἐπιτυμβίων βωμῶν, ἔχει κοινὴ πηγὴ τῆς τὴν ἴδια περιοχὴ ἢ γενικὰ τὴν Ἰωνία. Μὲ τὴν τέχνη ἐκείνης, πιὸ γερὰ κι ἀπὸ κάθε ἄλλο παραδεδομένο ἢ μαντευόμενο δεσμό, συνδέεται τόσο στενὰ ἡ ἐτρουσκικὴ τέχνη καὶ Παιδεία.

Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

Γ. ΜΠΑΚΑΛΑΚΗΣ

7. Cl. Rhodos V, 2σ. 157 σημ. 2 ἀριθ. 4.

8. Altmann ὁ.π. σ. 27.

ΠΕΡΙΛΗΨΕΙΣ ΜΕΛΕΤΩΝ

Π Ε Ρ Ι Λ Η Ψ Ε Ι Σ Μ Ε Λ Ε Τ Ω Ν

INSCHRIFTEN AUS RHODOS

In dieser Abhandlung werden folgende Inschriften publiziert:

34 aus den Ausgrabungen der Archaeologischen Gesellschaft 1955 bis 1958 in der Stadt Rhodos,

25 Zufälligsfunde aus der Stadt Rhodos,

5 von der Insel Rhodos und eine von der Insel Nisyros.

Die wichtigsten Ergebnisse der Lesung dieser Inschriften sind folgende:

Inschrift 1, Reihe 17 wird der bis jetzt unbekannte Priester Στάσιππος genannt, den wir von der Buchstabenform der Inschrift in die zweite Hälfte des 1. Jahrhunderts n. Chr. datieren müssen.

Inschrift 3. Diese Inschrift gibt zum erstenmal den Namen des Bildhauers Θεόδωρος Παριανός vollständig (3. Viertel 3. Jahrhunderts v. Chr.).

Inschrift 13. Ein Ehreepigramm des zweiten Viertels des 3. Jahrhunderts v. Chr. aus der sogenannten dorisch-peloponnesischen Schule. Die Übersetzung:

«Dieses Standbild des Agenor, des Sohnes des Nikagoras, wird auch den zukünftigen Menschen seinen unvergänglichen Ruhm künden. Dieses hat ihm dies Volk, der Spross dorischer Erde, als schönsten Dank berühmter Taten gegeben, rühmliches Gold dem würdigen Haupte aufsetzend. Edles sann er für diese Stadt am Meer; immer hatte er für seine Heimat gottgefälligen Rat und Sinn, wie es für einen tüchtigen Mann recht ist».

Inschrift 17. Eine polychrome Basis-offenbar typisch für das rhodische Rokoko mit der Signatur des bis jetzt unbekanntes Bildhauers Ἀριστοκράτης Ῥόδιος (1. Jahrhundert v. Chr.).

Inschrift 24. In diesem Epigramm, das vermutlich in einem Heiligtum der Stadt aufgestellt wurde, werden Seeleute, die im Meer ertranken, verehrt.

Inschrift 54. Grabepigramm eines vierjährigen Kindes aus dem 4. Jahrhundert v. Chr.

GREGOR KONSTANTINOPOULOS

THE HORNED GOD FROM ENKOME

Dr. P. Dikaios published recently in some detail the interesting bronze statuette of the horned god from Enkome. The finding circumstances suggest, that this was a kind of cult-statue and that it was transported to its place of finding from an earlier milieu. Both, these circumstances and the excellent style of the god, suggest as date the Mycenaean III A period.

The style of this work bears characteristics well known from other Cypriot works, and at the same time it is connected with the Helladic cultural area. It has much in common in its whole appearance with the lead statuette from a tholos tomb in Campos, Laconia. It shares with it the unusual position of the hand palm downwards, explained by Dr. Dikaios as gesture of protection.

If the above suggested stylistic connection between the two works holds good, we have a further link between Cyprus and the wide district of the Peloponnesian Achaeans, who according to both, the literary tradition and the archaeological evidence, colonized Cyprus early in the fourteenth century B.C.

Prof. SP. MARINATOS

LES ANCIENS REMPARTS DE RHODES

Cette première partie de l'étude sur les remparts de la ville de Rhodes contient l'examen des principaux textes des écrivains anciens qui ont trait au sujet. D'abord on éclaircit le sens du terme «les obélisques des murs» employé par Diodore (XIX, 45, 3) à propos du cataclysme qui avait menacé la ville en 316. On a découvert à Cos un canal d'évacuation dans les remparts de l'époque classique (Plan 1) en forme d'obélisque, ce qui nous explique le terme employé par Diodore. La plus grande quantité de l'eau amenée par le cataclysme se serait amassée à l'emplacement que la ville devait occuper au moyen âge, à côté du grand port. C'est à cet endroit où il se fit une brèche dans le mur par où l'eau a trouvé issue vers la mer.

Les sièges que la ville a subi y sont examinés et surtout celui de Démetrius en 305/304. Ce siège fameux est exposé en détails par Diodore (XX, 81 s.), qui a emprunté ses renseignements aux écrivains précédents. Ceux-ci avaient employé des archives locales. Les fouilles faites à Rhodes et les études relatives dans les dernières années nous font mieux connaître la ville antique; elles éclairent d'une façon nouvelle le texte de Diodore et nous amènent à des conclusions nouvelles qui sont les suivantes: il ne paraît pas possible que Démetrius ait débarqué et campé, comme on le croit, à la place qui se trouve au point le plus au Nord de l'île (Planche 31). Nous savons maintenant que la ville antique de Rhodes occupait dès son origine à peu près la même étendue que la ville actuelle (Plan 2). Pour cette raison, il ne pourrait pas exister un terrain assez vaste à cet endroit pour l'installation d'un grand camp et des manoeuvres agressives contre les remparts cités par Diodore. Il ne pouvait se trouver qu'au côté sud de l'enceinte, vers l'intérieur de l'île et il est certain que la muraille fut attaquée de ce côté par l'énorme élépolis. Cela est arrivé pendant la seconde année du siège, quand Démetrius, après l'insuccès de ses attaques contre les ports, avait déplacé ses entreprises de la mer à la terre. La place précise par où la muraille fut attaquée par l'élépolis sera fixée sûrement quand on aura découvert le théâtre de la ville; car, d'après le texte de Diodore, ce théâtre devait être situé dans la ville même, près du côté du rempart qui fut attaqué par la machine. Le débarquement dans l'île de Démetrius, qui venait du port de Fyscos d'Asie

Mineure, a été effectué probablement à la côte ouest, au nord du golfe d'Ialysie, près de la ville (Pl a n c h e 33).

Par le récit de Diodore le siège de Démétrius est présenté comme un exemple typique d'entreprise de guerre active, à tactique et moyens nouveaux pour l'époque: assaut continu, attaque des murs du haut des constructions plus élevées, emploi des machines énormes. Les fortifications de Rhodes construites pendant la dernière décennie du 5ème siècle, sont présentées, au contraire, comme exemple typique de construction défensive que n'était pas encore destinée à subir des sièges suivant la nouvelle tactique développée surtout dans le quatrième siècle. A cause de cette insuffisance qu'on constate clairement dans le récit de Diodore, les Rhodiens furent obligés à compléter continuellement leurs fortifications et à réparer et renforcer les parties qui subissaient des graves dégats.

Ces murailles étaient déjà débilés et vieillies en 305, bien qu'il ne s'était pas passé un grand intervalle de temps depuis leur construction. Et ce ne sont pas sans doute ces murailles, comme on a cru, qui ont été admirées par les écrivains postérieurs comme Strabon (XIV, 163), Ailios Aristidès (XLIII, 3), Dion Chrysostome (XXXI, 163) et que Pausanias (IV, 31, 5) place parmi les plus fortes qui existaient dans le monde. Il semble que les Rhodiens les aient renouvelées selon les exigences nouvelles dans l'art des fortifications après la destruction causée par le grand tremblement de terre de 227 (Pol. V, 88, 1). De ce renouvellement provient probablement la plupart des segments, d'une excellente technique des murs massifs découverts et qui serait l'objet de la seconde partie de cette étude. Ce sont les courtines de ces fortifications plus récentes que Philon le mécanicien (Diels-Schramm 17-19) considèrerait comme un modèle du genre (Pl a n 3). La date de leur édification est prouvée par les voûtes caractéristiques pour la construction hellénistique de Rhodes.

D'après le récit détaillé fait par Appien (Mith. 94 s 305 s.) des sièges de Mithridate (88 av. J.C.) et de Cassius (42 av. J.C.), on constate que les Rhodiens n'eurent pas les mêmes inquiétudes, au moins pour la résistance de leurs fortifications, pendant ces sièges.

La ville de Rhodes a subi aussi une grande destruction par le tremblement de terre de 142 de notre ère, qui donna l'occasion à Ailios Aristidès de louer la grandeur passée de ces constructions et surtout de ces fortifications. Mais le témoignage de Pausanias que les murs de Rhodes étaient parmi les plus forts qui existaient au monde, est postérieur du tremblement de terre. Il se peut que le périégète connaissait l'état des murs de la ville avant le tremblement de terre ou peut-être leurs dégats étaient réparés lorsqu'il écrivait. Il n'est pas improbable que la destruction des murs par le tremblement de terre n'était pas aussi étendue que celle des autres constructions de la ville. Elles avaient subi, en réalité, une grande destruction, comme on constate par les fouilles.

J. D. KONDIS

FOUILLES DE TOMBEAUX À ANAGYROUS (VARI)

Ces fouilles ont été faites en 1962, au S.E. et à une distance d'environ 800 m. de la nécropole explorée de 1936 à 1939 par G. P. Oikonomos (cf. en dernier lieu, S. Papaspyridi-Karouzou, *Ἀγγεία τοῦ Ἀναγυροῦντος*, 1963, pp. 47 et ss.). Une première exploration de la nouvelle nécropole, découverte fortuitement en 1961, a eu lieu la même année (ΑΔ 17 (1961/62) Χρονικά pp. 37-39).

Malgré le bouleversement du terrain par des fouilles clandestines et des labou-rages profonds, on a pu relever vingt sept sépultures de différents types, soit par incinération, soit par inhumation, avec des offrandes brûlées sur les pyrai, placées dans des fosses ou dans des amphores pour les vases minuscules.

Sur le plan (Fig. 1) sont relevés les restes des périboles Α, Β et Γ. Α contenait les fosses à incinération nos 4 à 8, Β les fosses à incinération nos 11 à 16 et Γ les fosses à inhumation nos 24-25.

Les plus anciennes fosses à incinération, en dehors des périboles se trouvent au N.O. du terrain fouillé (nos 2-3). C'est dans leur région qu'ont été trouvés les objets datant du protoattique moyen: l'oinochoé du type du Phalère (Pl. 49 α-γ), le semi-canthare à pied haut décoré de métopes à oiseaux (Pl. 52 α), la loutrophore avec procession de femmes sur le col et sphinx sur la panse (Pl. 49 δ, 50, 51, 52 β), la table de jeu, le plus ancien exemplaire connu, avec quatre statuette de pleureuses sur les angles et décor floral sur les côtés (Pl. 53, 54, 55 α), enfin un dé à jouer en terre cuite, décoré de figures (Athéna, déesses à polos, cheval, etc.), qui est probablement en rapport avec la table de jeu (Pl. 55 β-ε).

La fosse à incinération no 1, placée près des nos 2 et 3, est un peu plus récente que ces dernières. Elle a donné une cotyle et une pyxis du corinthien ancien et des vases du protoattique récent dont le plus important est un petit dinos avec proto-mes de femmes sur la lèvre, dont l'une est parfaitement conservée (Pl. 48). Le style de la tête est très proche du protocorinthien récent, ce qui semble indiquer l'utilisation d'une matrice importée de Corinthe.

Les fosses à incinération nos 4-8, du péribole Α, se trouvent à des niveaux différents. La plus profonde est le nos 8, datée par des lécythes corinthiens de l'époque de transition (Pl. 56 a). La fosse n° 7 était pourvue de deux conduites d'aération pour activer la combustion. Le péribole Α enfermait aussi les amphores nos 9 et 10 qui contenaient des vases minuscules attiques et corinthiens de la fin du VIIe siècle (Pl. 56 γ, 57 β).

Dans le péribole Β, les fosses à incinération nos 11-13 étaient détruites. La fosse n° 15 a donné le cratère décoré de deux sphinx affrontés (Pl. 59 α,β), de l'époque du peintre de Nettos et la fosse n° 16 une amphore et un fragment décorés de lions sortis du même atelier que le cratère (Pl. 59 γ,δ, 60 α,γ). Le cratère et l'amphore sont décorés par un même peintre. En dehors de la paroi est du péribole Β, se trouvait l'amphore n° 19 contenant deux vases minuscules attiques (Pl. 60 β) et l'amphore à figure noires n° 21, décorée en tableaux, sur une des faces d'un lion, sur l'autre d'une panthère (Pl. 61). Elle fait penser au peintre de la Gorgone, mais c'est une

oeuvre provinciale (Eubée?), datant du deuxième quart du VI siècle, comme le prouvent les rayons partant du pied.

Les sépultures du péribole Γ, nos 24 et 25, sont des fosses rectangulaires et profondes. Dans celles-ci, le tombeau est construit avec des tuiles du type laconien pour le n° 24, corinthien pour le n° 25. Le squelette, couché sur le dos, était placé sur deux tuiles se joignant par le petit côté. Le couvercle composé de deux paires de tuiles, avait la forme d'un toit à double pente. Le n° 24 contenait un squelette d'homme sans mobilier, le n° 25 un squelette de femme et deux vases attiques de la fin du Ve siècle (Pl. 62 a). Près de ceux-ci se trouvait le no 26, un petit pithos contenant les ossements d'un enfant.

Entre les périboles B et Γ, la fosse à incinération n° 27 donnait deux lécythes datant du deuxième quart du Ve siècle (Pl. 62 β).

A l'est du péribole Γ, un sondage a permis de constater l'existence d'un mur appartenant à une construction funéraire datant du IVe siècle comme le prouvent la découverte d'un lécythe de marbre décoré d'un relief et portant le nom de Nikostratos, fils de Nikostratos, du dème Lamprai, d'un couronnement de stèle en forme de palmette ainsi que d'un dépôt de tessons à couverte noire (Pl. 62 γ).

Sur toute l'étendue du terrain fouillé, même en surface, on a trouvé un grand nombre de tessons dont la date s'étend de l'époque géométrique jusqu'à la fin du Ve siècle. La plupart de ceux-ci n'appartenaient pas au mobilier des tombes relevées ici. Les plus anciens proviennent peut-être de sépultures détruites pour faire place aux sépultures postérieures. Ils feront l'objet d'une publication d'ensemble quand l'exploration du terrain sera terminée.

VASSILIOS CALLIPOLITIS

MYCENAEAN FROM RHODES

I. From Coskinou. A catalogue of some LH III B vases found by the village of Coskinou, some kilometers to the south of the town of Rhodes, is given on pp. 133-134.

II. From the Mycenaean necropolis of Archangelos. Chance finds, as well as a few sherds collected during the later official inspection of the area, brought from two chamber-tombs in the vicinity of the large village of Archangelos, at the NE of the island of Rhodes, are briefly discussed on pp. 135-140. They include vases of LH III A-B period of clear Rhodomycenaean character.

SER. CHARITONIDES

INSCRIPTIONS FROM CRETE (II)

The fragment of a stele (Nr. I), an acquisition of the Metaxas Collection in Heraklion, continues the Inscr. Cret. IV, 184, a treaty between Gortyn and Gaudos.

This fragment preserves less than the half of the whole breadth of the stele, a fact that makes the proposed completions doubtful; nevertheless it presents some interesting details about the conditions of this treaty, which is practically the only source of Gaudian history: among others, the two cities agree to use the services of a πρόδικος for the settlement of the differences between their citizens; the πρέϊστος known from the first fragment of the stele, is now proved to be a Gortynian.

The new fragment suggests that the Gaudians, although under the political domination and economic exploitation of Gortyn, a fact already known, must have had a greater degree of independence and national existence than it was supposed by scholars.

Twelve other inscriptions presented here (Nrs. 4-15) are almost the totality of the unpublished material of the Haghios Nikolaos Museum; ten of them are funeral stelae, another a rather obscure proxenic or honorary decree and the last a fragment of a decree between Latians and Hierapytnians.

Of the last two inscriptions (Nrs. 2-3), the first is a funeral stele of the Rethymnon Museum and the second a pipeline of the Heraklion Museum with a sealing containing the name of the manufacturer.

COSTIS DAVARAS

SEPULCHRAL ALTARS FROM THRACE

The author adding to the already known example of a sepulchral altar in the collection of Komotini (OJh. 39 (1952) Beiblatt, I squ.) some other examples from Thrace, thinks that their type must have been transplanted there, as well as to Macedonia (Pella), from the Samos-Milet district, where it is very early at home. He repeats that the roman sepulchral altars of the same type are not an «italiotic» invention, but they continue the older ionian type.

Prof. G. BAKALAKIS

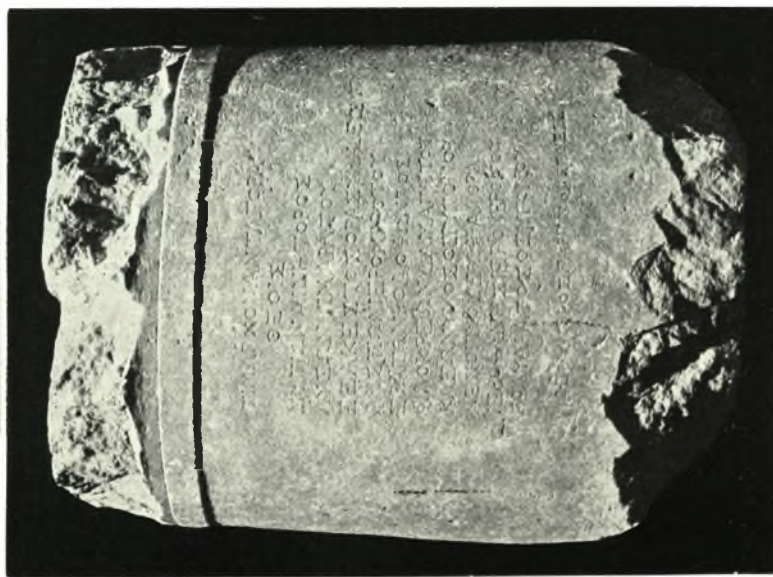
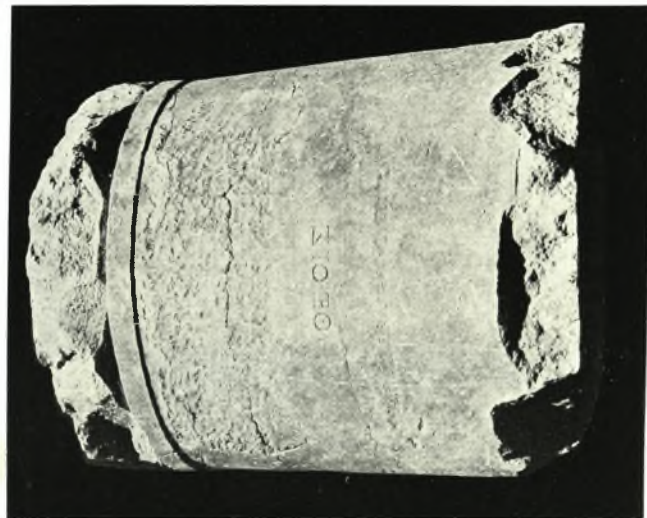
ΠΙΝΑΚΕΣ

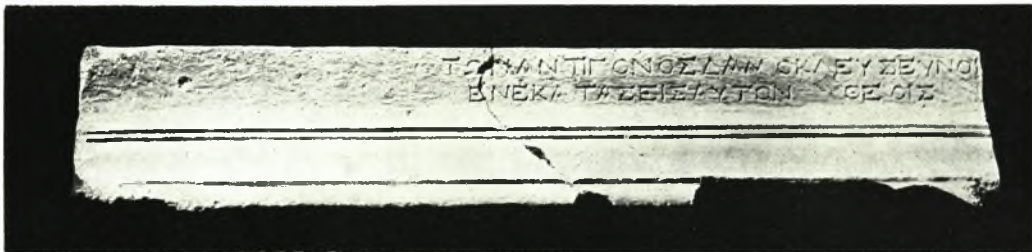
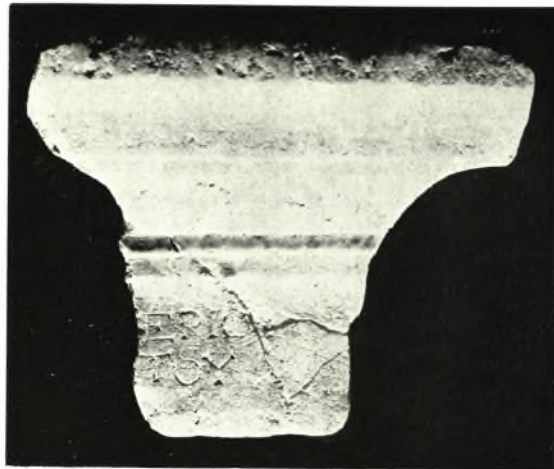
α-δ. Ἐπιγραφαὶ ἐκ Ρόδου

ΓΡ. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΠΟΥΛΟΣ

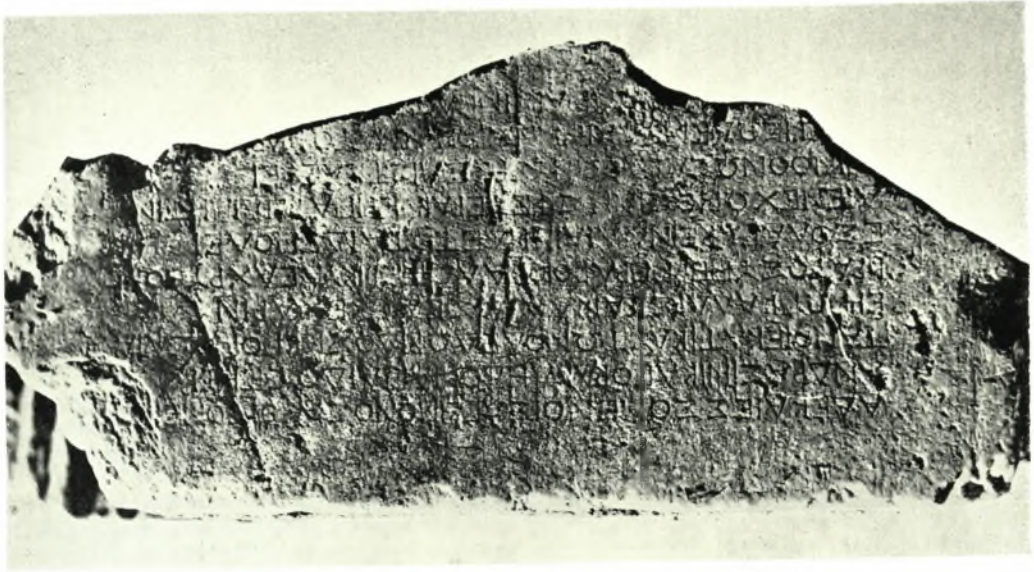
α-ζ. Έπτυραφαι ἐκ Ρόδου

α-ζ. Ἐπιγραφαὶ ἐκ Ρόδου

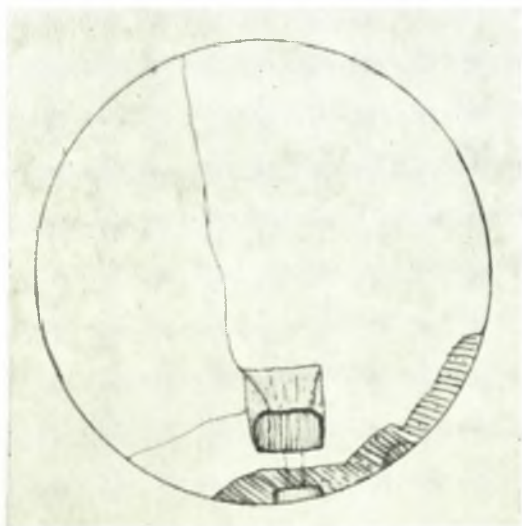

α-γ. Έπιγραφαι εκ Ρόδου

ΓΡ. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΠΟΥΛΟΣ

α-δ. Επιγραφαι εκ Ρόδου

ΓΡ. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΠΟΥΛΟΣ

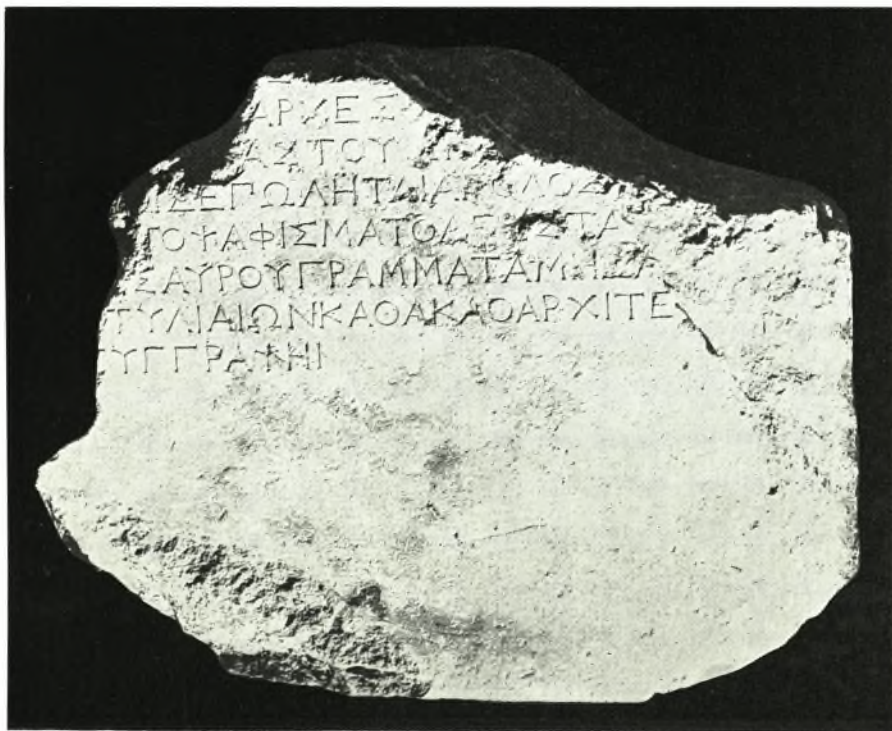
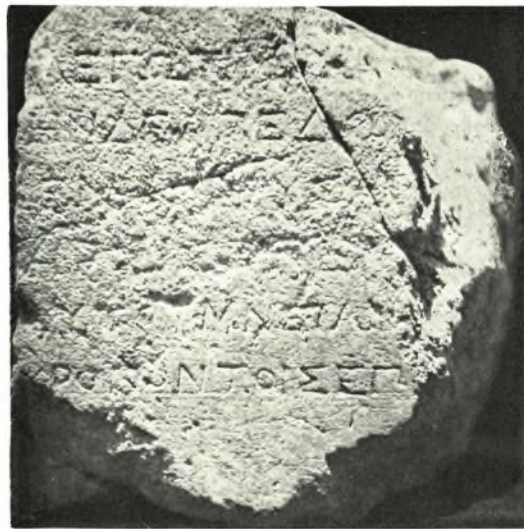
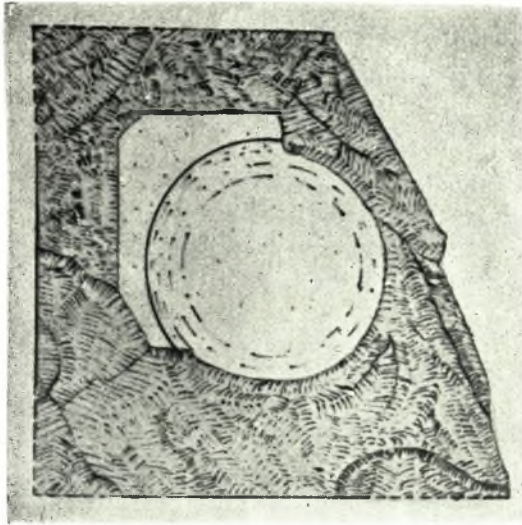

α-γ. Ἐπιγραφαὶ ἐκ Ρόδου

ΓΡ. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΠΟΥΛΟΣ

α-δ. Ἐπιγραφαὶ ἐκ Ρόδου

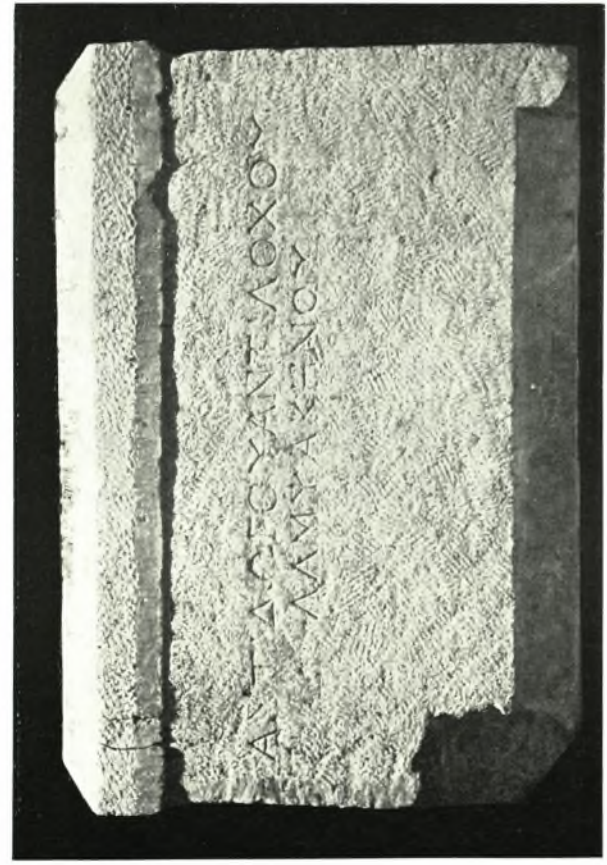
ΓΡ. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΠΟΥΛΟΣ

α-γ. Ἐπιγραφαὶ ἐκ Ρόδου

Γ.Ρ. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΠΟΥΛΟΣ

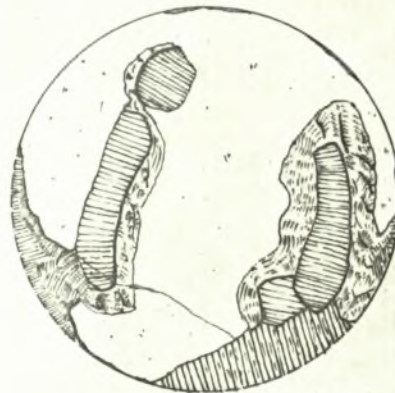
α-δ. Επιγραφαι εκ Ρόδου

Γ. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΠΟΥΛΟΣ

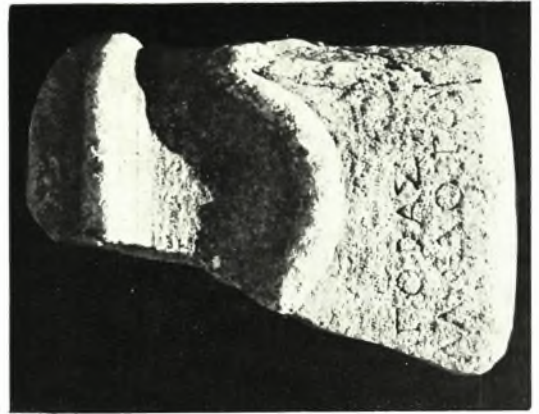
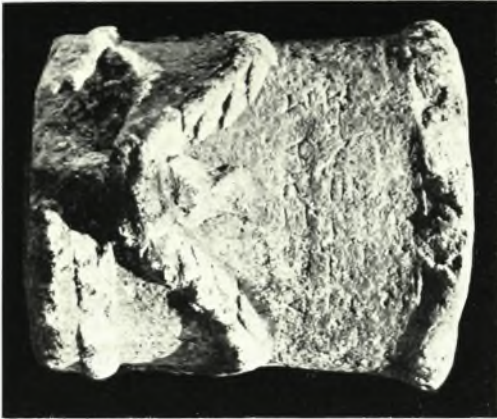
α-δ. Ἐπιγραφὴ ἐκ Ρόδου

α-η. Ἐπιγραφὴ ἐκ Ρόδου

ΓΡ. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΠΟΥΛΟΣ

α - ζ. Ήπιγραφοὶ ἐκ Ρόδου

Γ.Ρ. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΠΟΥΛΟΣ

α - δ. Ἐπιγραφὴ ἐκ Ρόδου

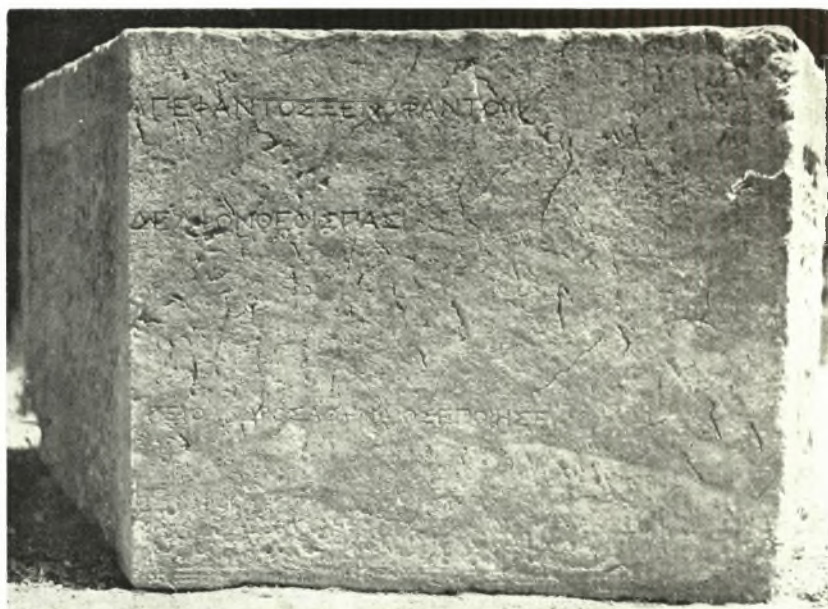
ΓΡ. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΠΟΥΛΟΣ

α - ζ. Επιγραφαι εκ Ρόδου

ΓΡ. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΠΟΥΛΟΣ

α - δ. Ἐπιγραφαὶ ἐκ Ρόδου

ΓΡ. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΠΟΥΛΟΣ

α - δ. Ἐπιγραφαὶ ἐκ Ρόδου

ΓΡ. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΠΟΥΛΟΣ

Mykonos Museum. Relief pithos

MIRIAM ERVIN

Mykonos pithos: a. Neck panel showing the Wooden Horse, b. Detail of the head of the horse

MIRIAM ERVIN

Mykonos pithos: a. Detail of the body of the horse, b. Neck panel

MIRIAM ERVIN

Mykonos pithos: a. Neck panel. Detail showing the warrior standing before the horse, b. Body of the pithos. Top panel, Metope 3

MIRIAM ERVIN

Body of the Mykonos pithos. Top panel: a. Metopes 4 and 5, b. Metopes 1 and 2

MIRIAM ERVIN

Body of the Mykonos pithos, Middle panel: Metope 7. Helen and Menelaos

MIRIAM ERVIN

Body of the Mykonos pithos. Middle panel: a. Metope 6, b. Metope 8

MIRIAM ERVIN

Body of the Mykonos pithos. Middle panel: a. Metope 9. b. Metope 10

MIRIAM ERVIN

Body of the Mykonos pithos: a. Middle panel. Metope 12, b. Bottom panel. Metope 13

MIRIAM ERVIN

Body of the Mykonos pithos. Bottom panel: a. Metope 14, b. Metope 15

MIRIAM ERVIN

Body of the Mykonos pithos. Bottom panel: a. Metope 16, b. Metope 17. Neoptolemos, Astyanax and Andromache

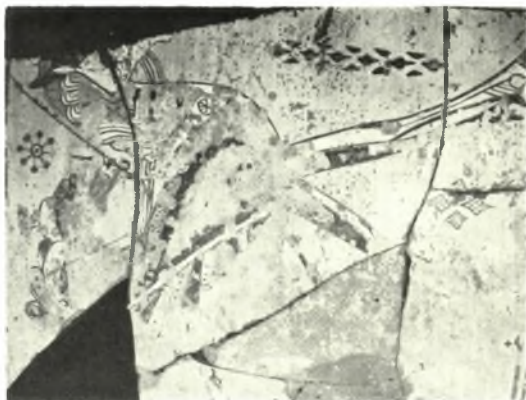
MIRIAM ERVIN

Body of the Mykonos pithos. Bottom panel: a. Metope 18, b. Metope 19

MIRIAM ERVIN

a. Handle of the Mykonos pithos, b - c. Naxian «Aphrodite Amphora». In c detail of the neck showing horses. (Photographs of the German Institute of Archaeology). d. Argive fragment, blinding of Polephemos (Photogr. by courtesy of the French School of Archaeology)

MIRIAM ERVIN

a. Delos. Inv. No. A62 739 bis. Fragment of relief pithos (Photograph by courtesy of the French School of Archaeology). b. The Mykonos pithos as found

MIRIAM ERVIN

Ὁ κόλπος τῆς Ἰαλυσοῦ ἀπὸ τῆς ἀκροπόλεως τῆς Ρόδου

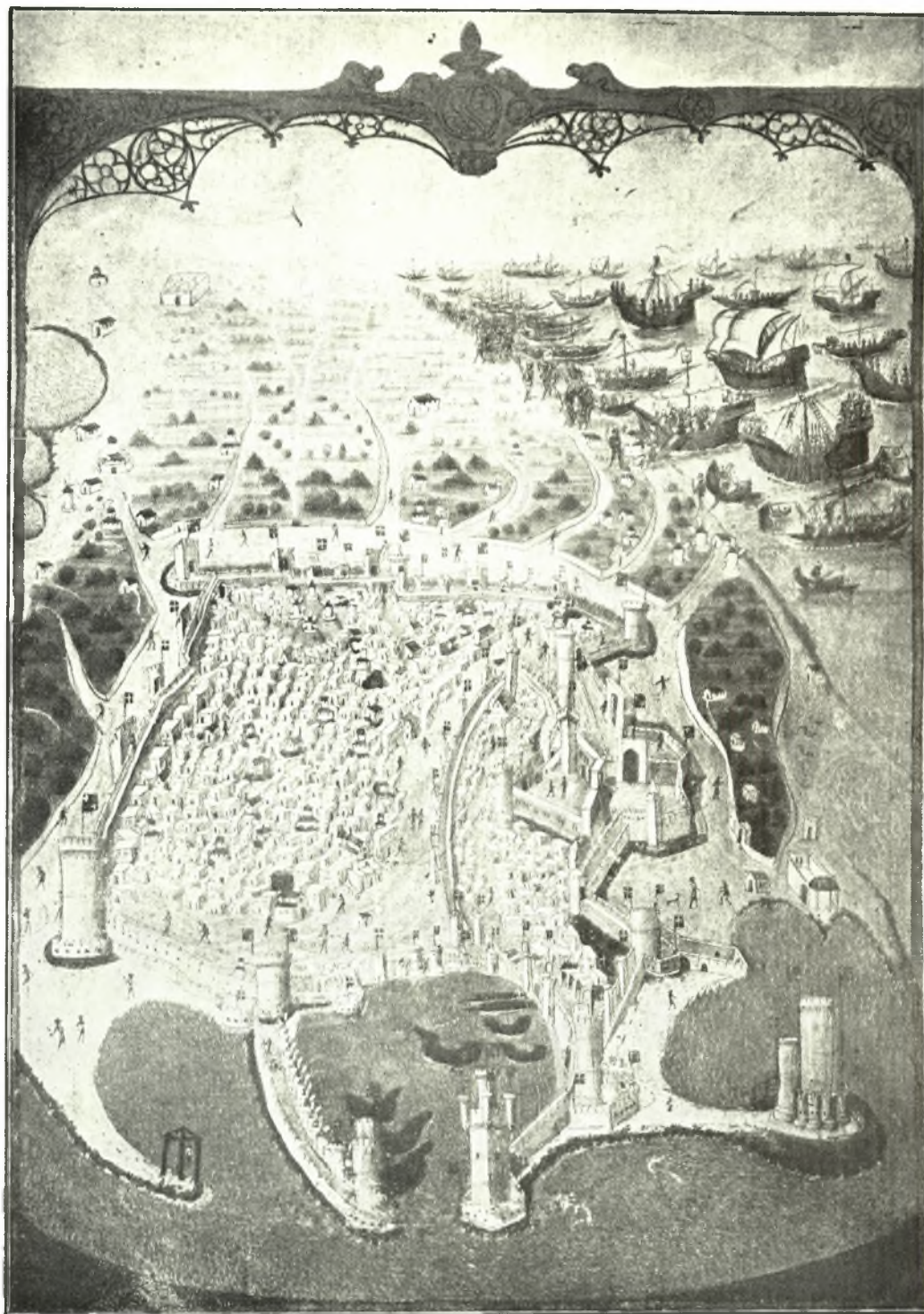
Ι. Δ. ΚΟΝΤΗΣ

Ρόδος: α - β. Πεδιάς ΝΑ της άκροπόλεως της Ρόδου, γ. Κάθοδος προς τόν κόλπον της Ίαλυσσοῦ ἐκ τῶν ΝΑ της Ρόδου ὑπιπέδων

Ι. Δ. ΚΟΝΤΗΣ

Παλιόν σχεδιογράφημα τῆς ἀποβάσεως τῶν Τούρκων εἰς Ρόδον κατὰ τὸ 1480 (Caoursin)

α - δ. Χαλκοῦν ἀγαλμάτιον ἐξ Ἐγκωμῆς

ΣΠΥΡ. ΜΑΡΙΝΑΤΟΣ

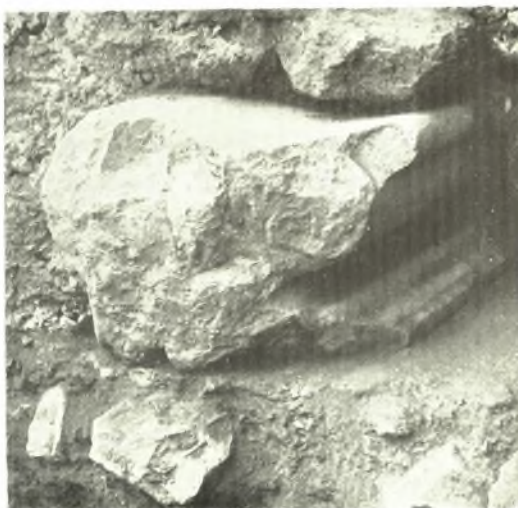
α - δ. Μολύβδιον ειδώλιον ἐκ Κάμπου τῆς Λακωνικῆς

ΣΠΥΡ. ΜΑΡΙΝΑΤΟΣ

Athens: a. General View of Excavation from East, b. General View of Excavation from North
THREPSIADES - VANDERPOOL

Athens: a. Detail showing junction of two foundations, from East. b Apse from above. c. Marble Bench No 10

THREPSIADES - VANDERPOOL

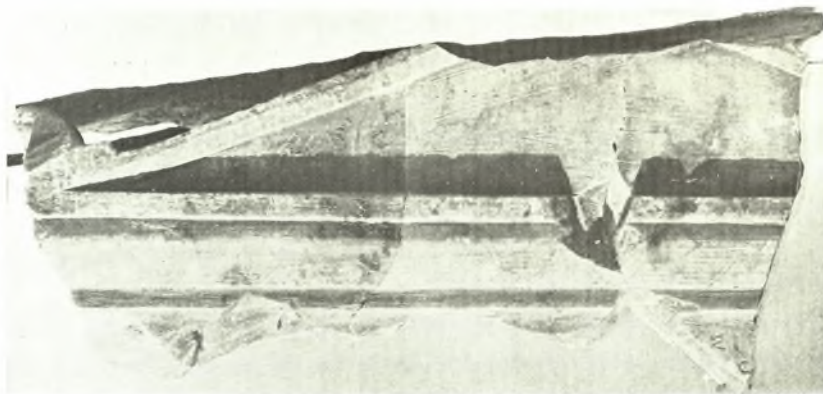
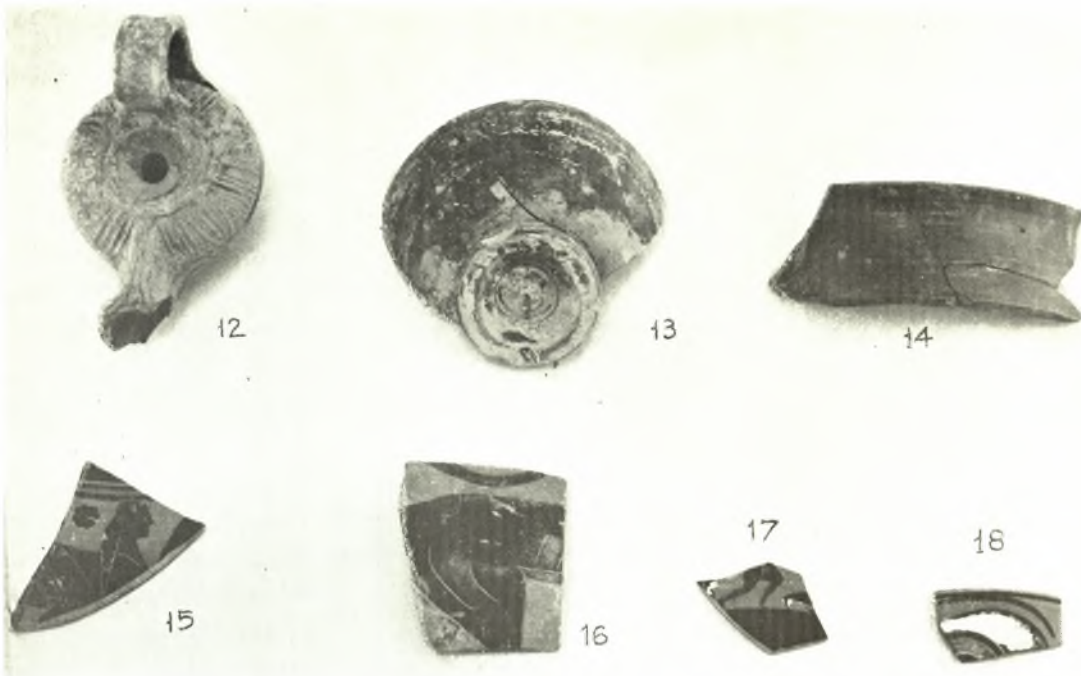

Athens: a, Inscription No 1, b, Inscription No 2

THREPSIADES - VANDERPOOL

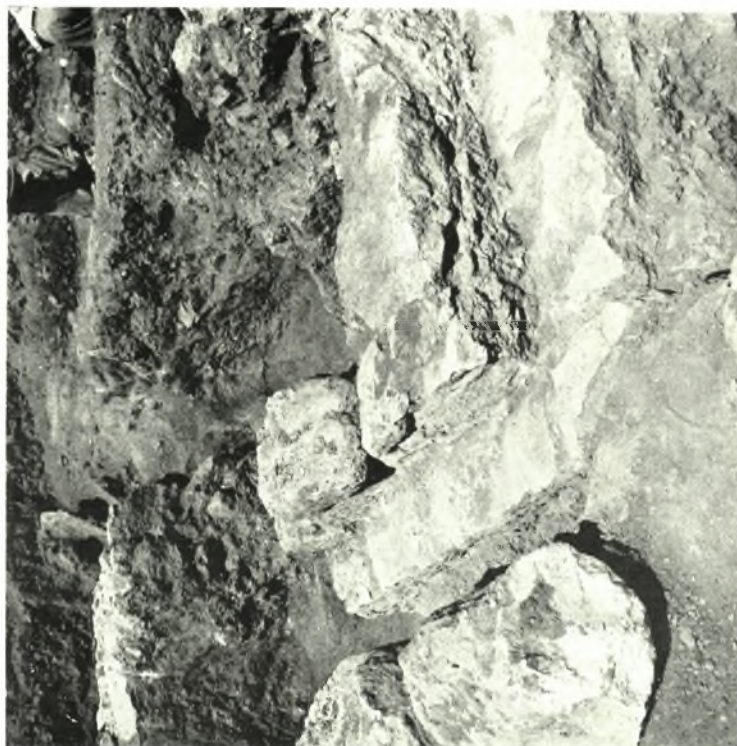

Athens: a - d. Fragments of pottery and inscriptions

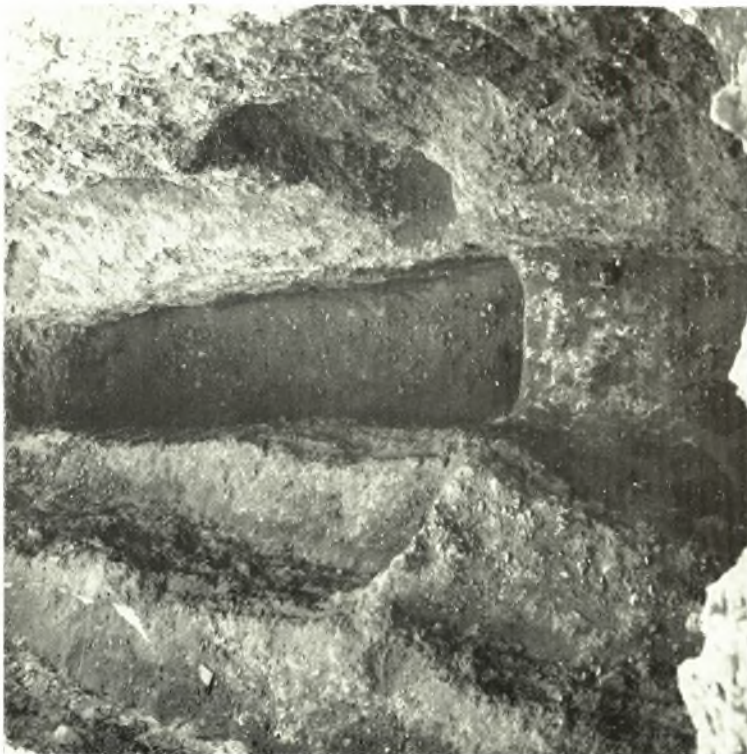
THREPSIADES - VANDERPOOL

Ἄττική. Ἀναγυροῦς: α. Ὅψεις τῶν ταφικῶν περιβόλων Β καὶ Γ κατὰ τὴν ἐπιφάνειαν, β. Ἡ ΝΑ γωνία τοῦ περιβόλου Β

ΒΑΣ. ΚΑΛΛΙΠΟΛΙΤΗΣ

Ἀττική. Ἐναγυροῦς: α. Αἱ ἐπάλληλοι παρὰ ἀριθ. 5, 6, 7, 8, ὀρώμενοι ἐκ Ν, β. Ἡ θέσις τοῦ ἄμφορέως ἀριθ. 9

ΒΑΣ. ΚΑΛΛΙΠΟΛΙΤΗΣ

Ἀττική. Ἐπιχρῶδες ἀρθ. Ο ἄμφω ἀρθ. 10 περιέχων μικρογραφικὰ ἄγγεϊα

ΒΑΣ. ΚΑΛΛΙΠΟΛΙΤΗΣ

Ἄττική. Ἐναγυροῦς: α. Αἱ πυραὶ ἀριθ. 12, 13, 14, β. Αἱ πυραὶ ἀριθ. 15 καὶ 16

ΒΑΣ. ΚΑΛΛΙΠΟΛΙΤΗΣ

Ἄττική. Ἀναγυροῦς: α. Ὁ ἀγάνωτος ἀμφορεύς ἀριθ. 19 περιέχων μικρογραφικὰ ἀγγεῖα, β. Ὁ μελανόμορφος ἄττικὸς ἀμφορεύς ἀρ. 21

ΒΑΣ. ΚΑΛΛΙΠΟΛΙΤΗΣ

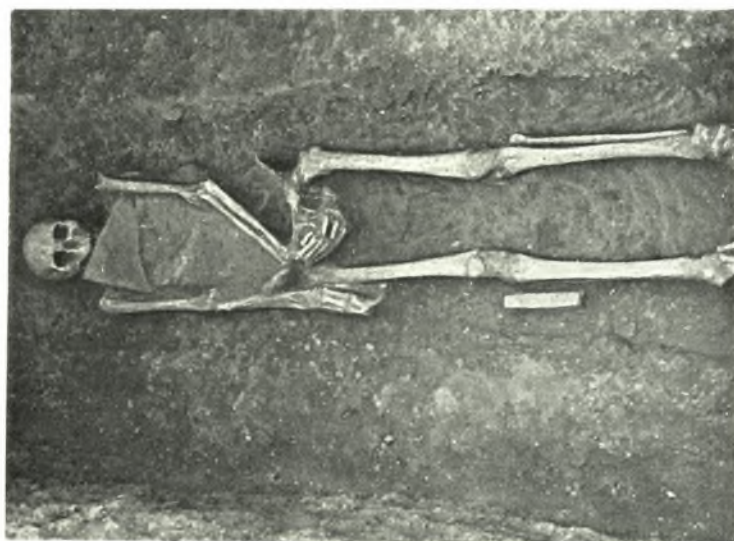

Ἀττική. Ἀναγυροῦς: α. Τάφοι τοῦ περιβόλου Γ β. Οἱ τάφοι ὀριθ. 24 καὶ 25. γ. Τὸ ἐσωτερικόν τοῦ τάφου 24 πρὸ τοῦ καθαρισμοῦ

ΒΑΣ. ΚΑΛΛΙΠΟΛΙΤΗΣ

Ἄττική, Ἄναγυροῦς: α. Ὁ σκελετός τοῦ τάφου ἀριθ. 24, β. Ὁ σκελετός τοῦ τάφου ἀριθ. 25

ΒΑΣ. ΚΑΛΛΙΠΟΛΙΤΗΣ

Ἄττική. Ἄνεγροδος: α. Ἡ θέσις τοῦ ἀμφορέως ἀριθ. 26, β. Ἡ πυρά ἀριθ. 27

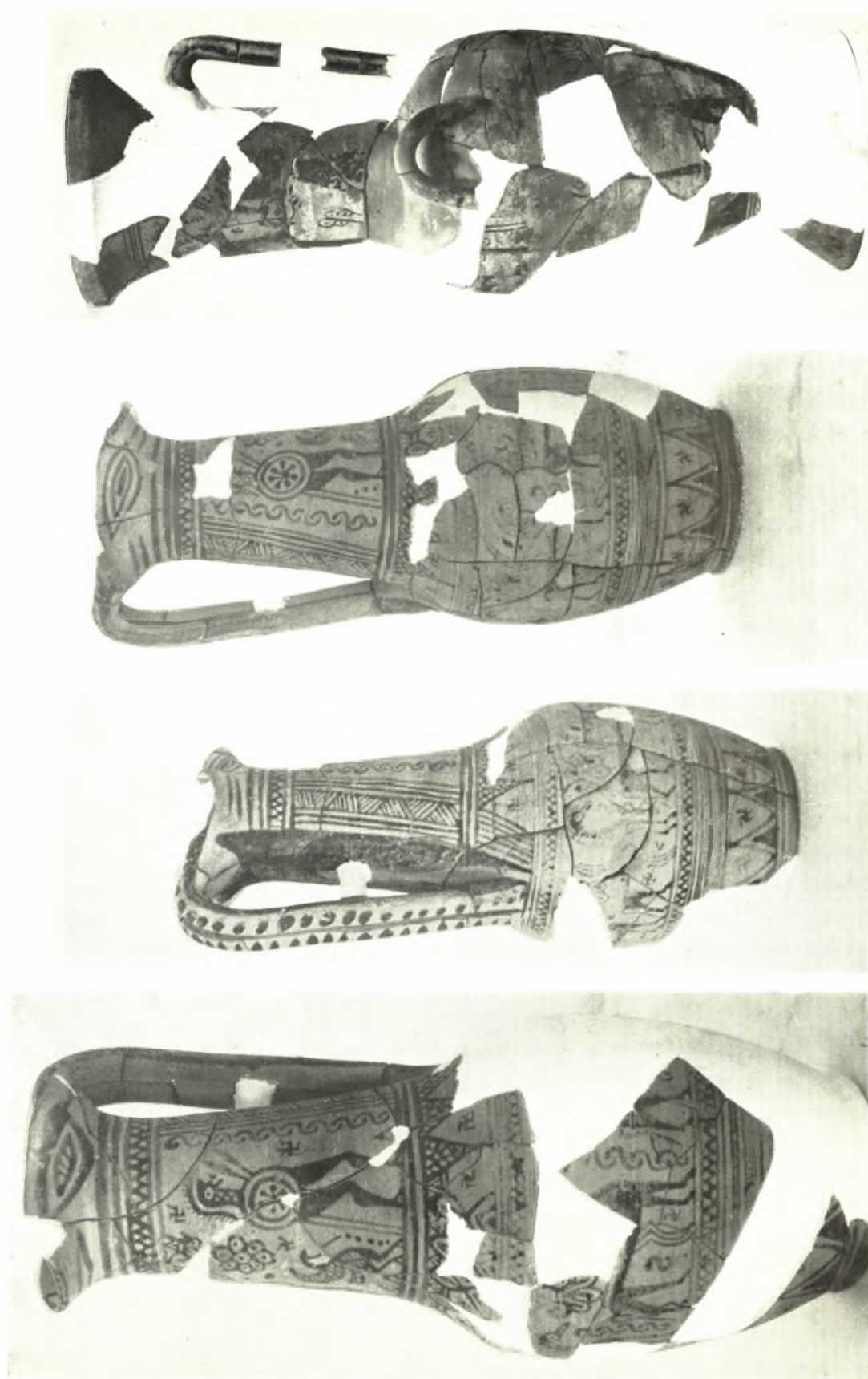
ΒΑΣ. ΚΑΛΛΙΠΟΛΙΤΗΣ

Ἀττική. Ἀναγυροῦς: α - γ. Ὁ δῖνος τῆς πυρᾶς ἀριθ. 1 καὶ λεπτομέρεια τῆς ἐπὶ τοῦ χεῖλους πλαστικῆς κεφαλῆς

ΒΑΣ. ΚΑΛΛΙΠΟΛΙΤΗΣ

Ἀττική. Ἀναγυροῦς: α - γ. Οἴνοχοι ἐκ τῆς πυρᾶς ἀριθ. 2/3, δ. Λουτροφόρος ἐκ τῆς αὐτῆς πυρᾶς 2/3

ΒΑΣ. ΚΑΛΛΙΠΟΛΙΤΗΣ

Ἀττική. Ἄναγυροῦς: α - δ. Ὅψεις λαιμοῦ καὶ κοιλίας λουτροφόρου ἐκ τῆς πυρᾶς ἀριθ. 2/3

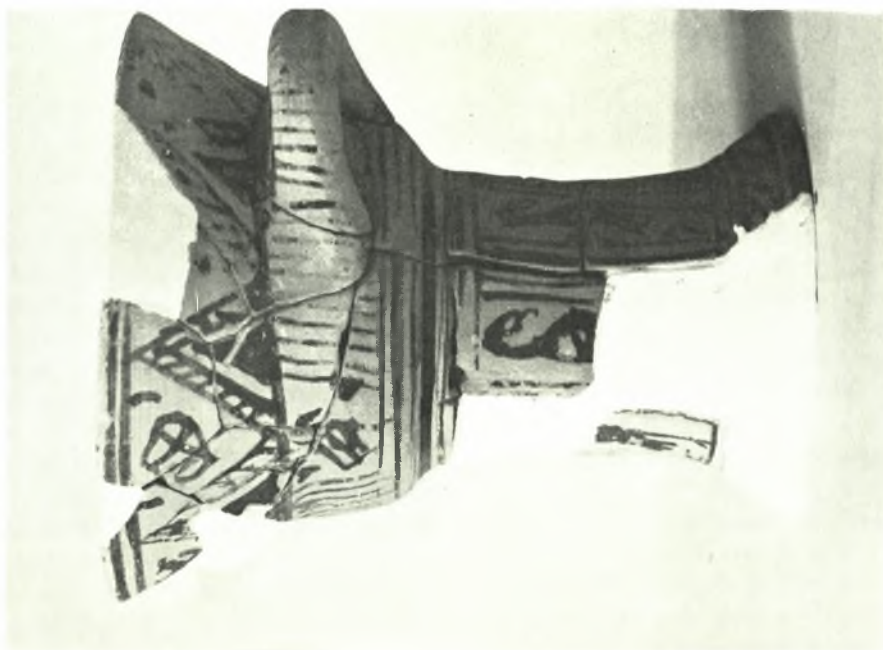
ΒΑΣ. ΚΑΛΛΙΠΟΛΙΤΗΣ

Ἄττική. Ἄναγυροῦς: Ἡ διακόσμησις τῆς λουτροφόρου ἐκ τῆς πυρᾶς 2/3 (Σχεδ. Α. Κοντοπούλου)

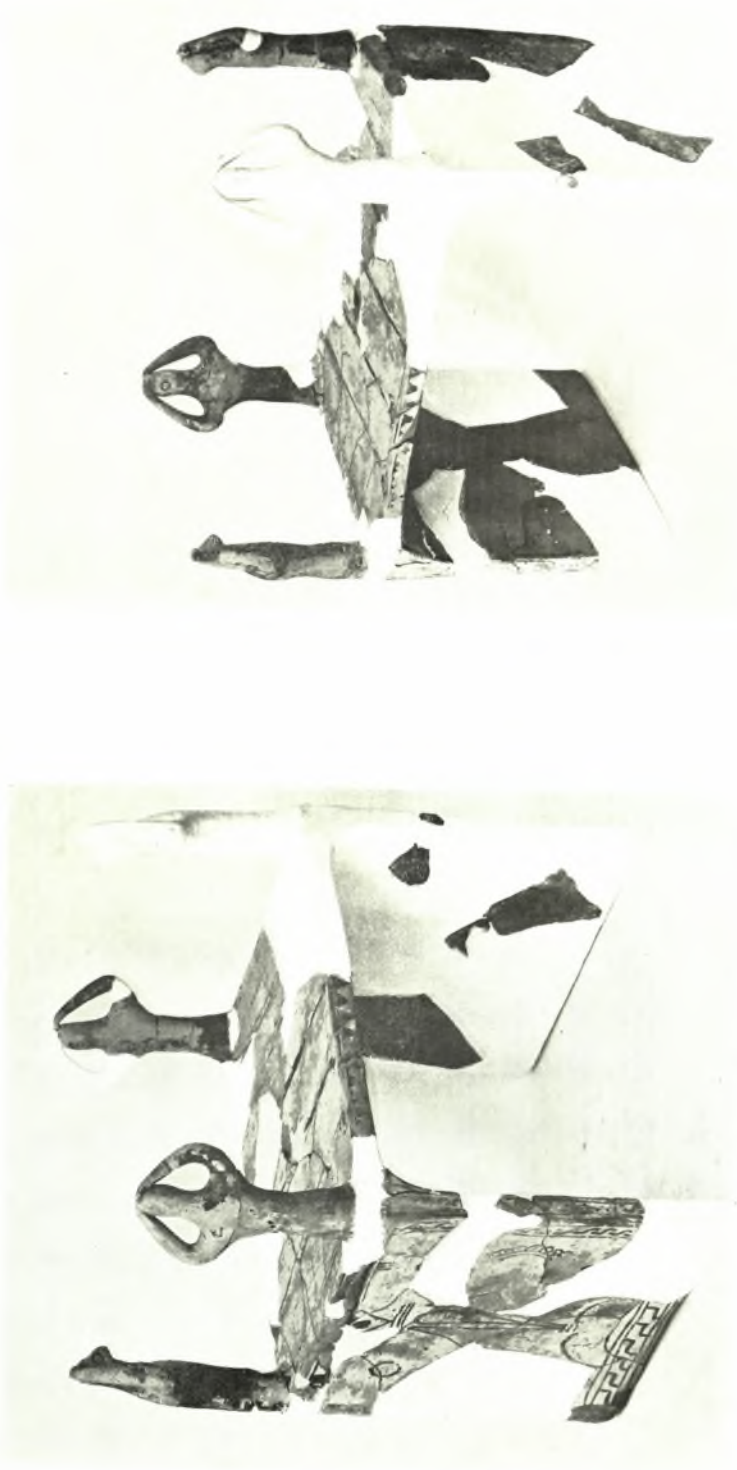
ΒΑΣ. ΚΑΛΛΙΠΟΛΙΤΗΣ

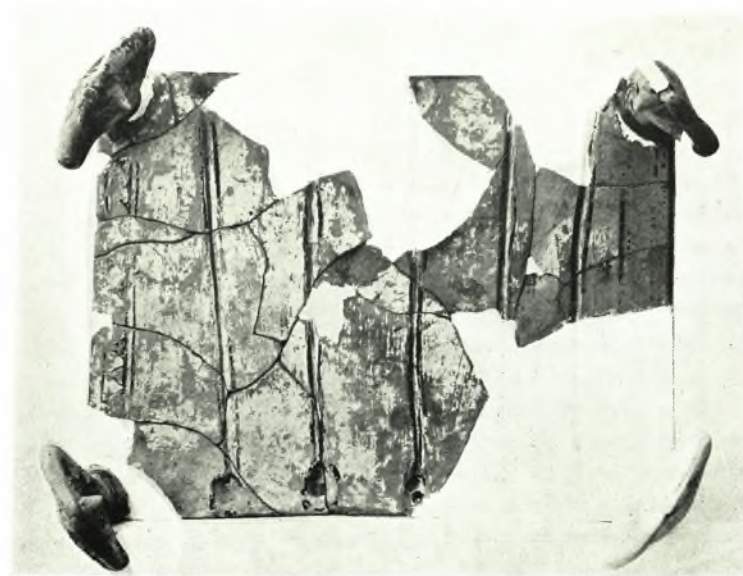
Ἄττικη. Ἀναγυροῦς: α. Ἡμικάνθικος ἐκ τῆς πυρᾶς ὄριθ. 2/3, β. Ἡ βᾶσις τῆς λουτροφόρου ἐκ τῆς πυρᾶς ὄριθ. 2/3

ΒΑΣ. ΚΑΛΛΙΠΟΛΙΤΗΣ

Ἀττική. Ἀναγυροῦς: α - β. Δύο ὄψεις τῆς τραπέζης παιγνίου ἐκ τῆς παρῶς ἑπιθ. 2 / 3

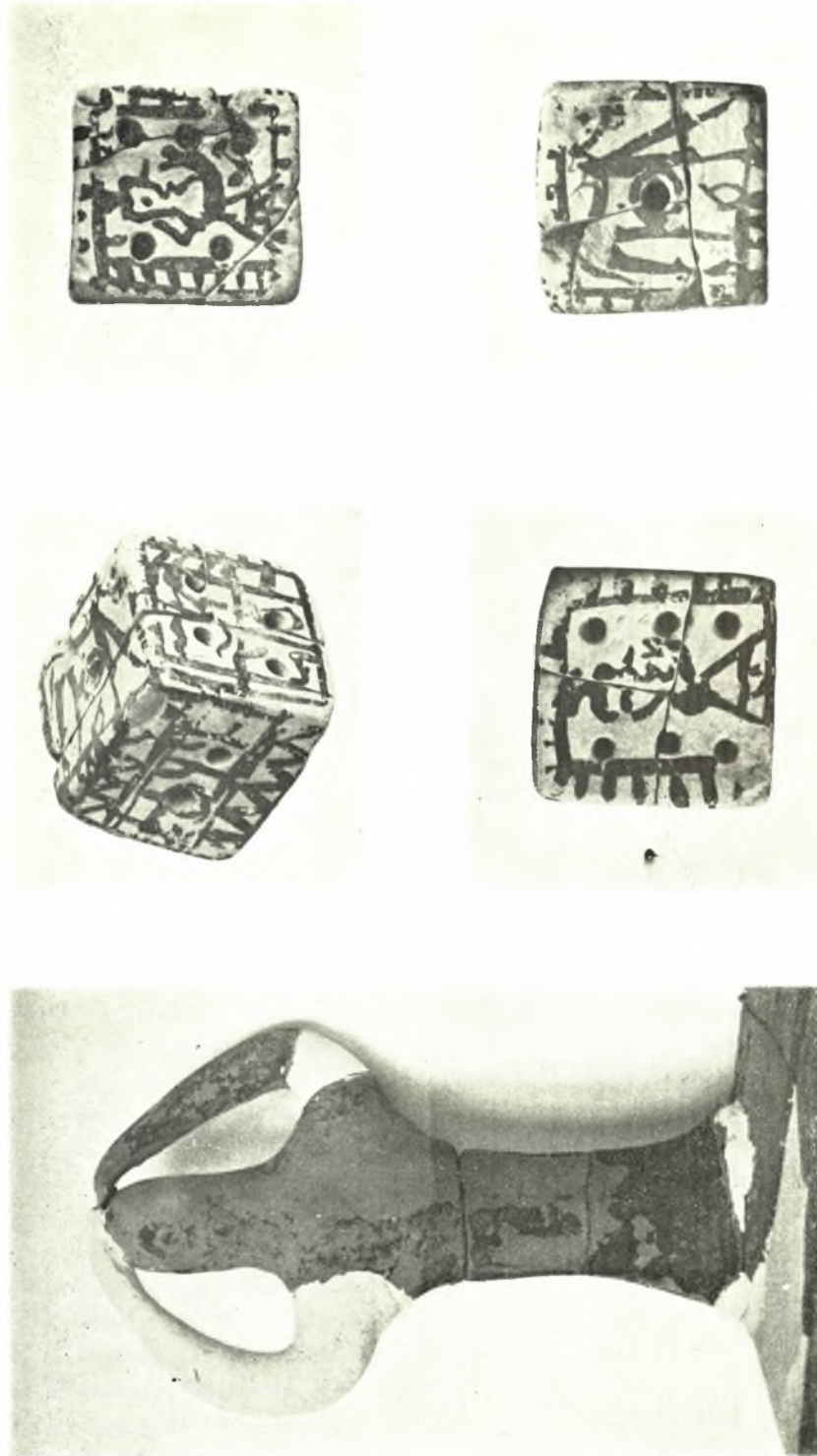
ΒΑΣ. ΚΑΛΛΙΠΟΛΙΤΗΣ

Ἄττικὴ. Ἀναγυροῦς: α. Ἄνω ὄψις τῆς τραπέζης παγγίου, β. Διακόσμησης τοῦ ποδὸς τῆς τραπέζης

ΒΑΣ. ΚΑΛΛΙΠΟΛΙΤΗΣ

Ἄττική. Ἐπιτύμβιον ἀγάλματι, ἐπὶ τῆς τραπεζῆς παγγίνου, β - ε. Τέσσαρες ὄψεις τοῦ κύβου ἐκ τῆς πυρᾶς ἀριθ. 2/3

ΒΑΣ. ΚΑΛΛΙΠΟΛΙΤΗΣ

Ἀττική. Ἐναυροῦς: α. Πρωτοκορινθιακά ἀγγεῖα ἐκ τῶν πυρῶν τοῦ περιβόλου Α, β. Κορινθιακὸς ἀρύβαλλος καὶ ἄττικά μικρογραφικά ἀγγεῖα ἐκ τῶν πυρῶν τοῦ περιβόλου Α, γ. Ἀγγεῖα ἐντὸς τοῦ ἀμφορέως ἀριθ. 9

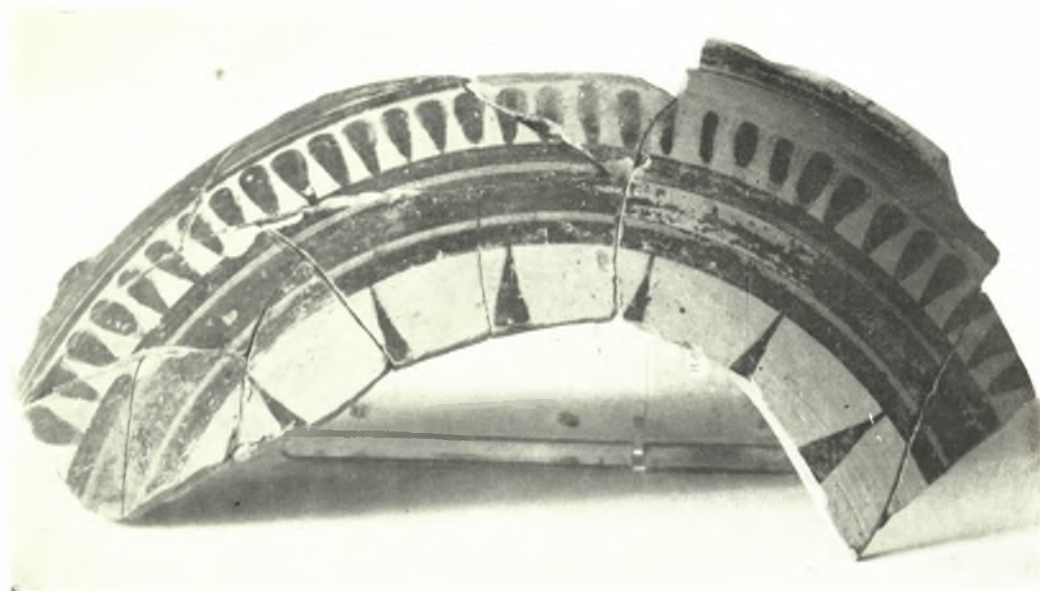
ΒΑΣ. ΚΑΛΛΙΠΟΛΙΤΗΣ

Ἄττική. Ἐναγυροῦς: α. Ὁ ἀμφορέως ἀριθ. 10, β. Ἄγγεϊα εὐρεθέντα ἐντὸς τοῦ ἀμφορέως καὶ τὸ πῶμα αὐτοῦ (πυθμὴν λεκανίδος)

ΒΑΣ. ΚΑΛΛΙΠΟΛΙΤΗΣ

Ἄττική. Ἄναγυροῦς: α. Ἀπότμημα λεκανίδος ἐκ μιᾶς τῶν πυρῶν τοῦ περιβόλου Β, β. Οἰνοχόη ἐκ τῆς πυρᾶς ἀριθ. 15

ΒΑΣ. ΚΑΛΛΙΠΟΛΙΤΗΣ

Ἀττική. Αναγυροῦς: α - β. Κρατήρ ἐκ τῆς πυράς ἀριθ. 15, γ - δ. Ἀπότμημα ἀμοφορέως ἐκ τῆς πυράς ἀριθ. 16

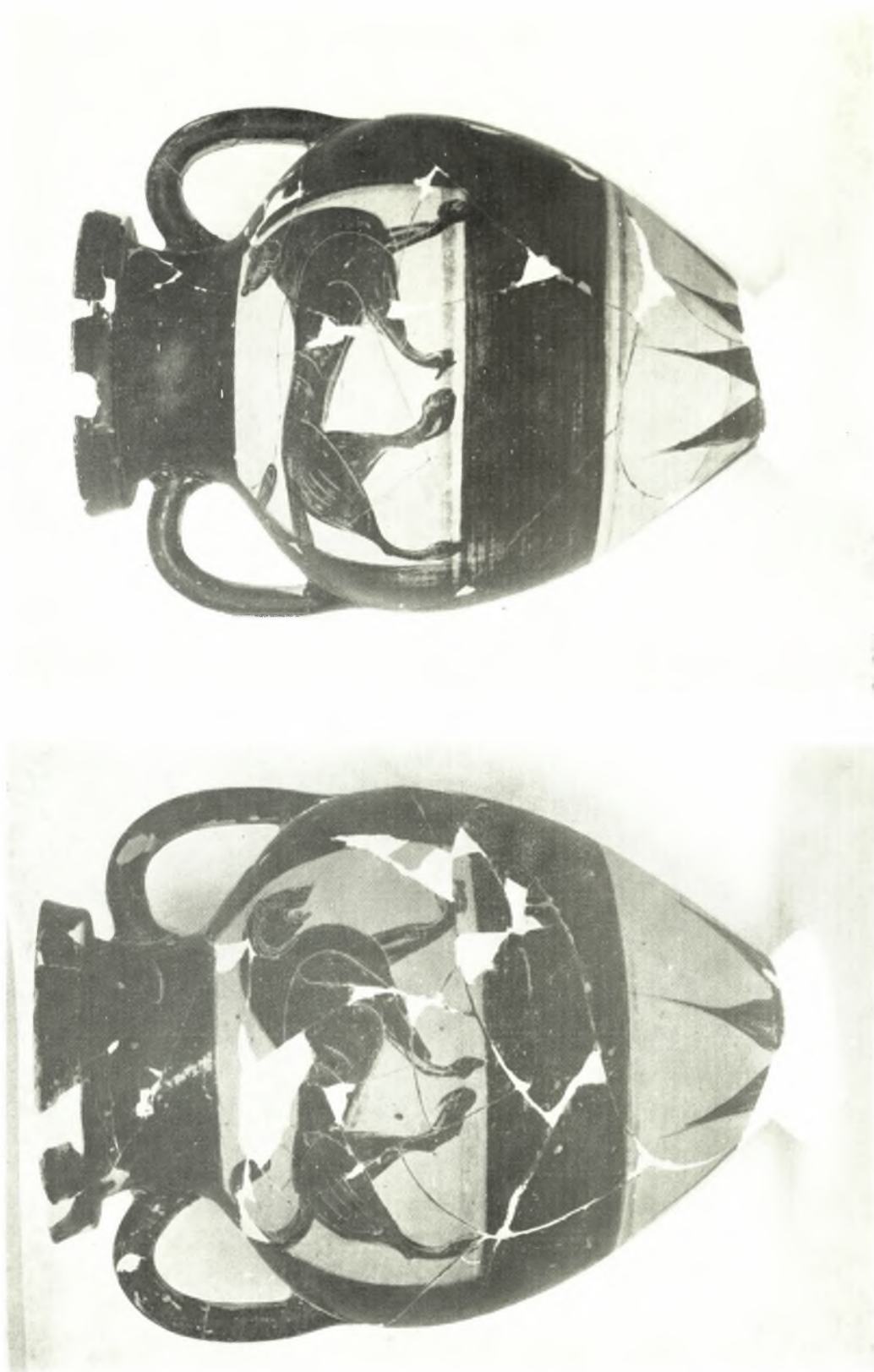
ΒΑΣ. ΚΑΛΛΙΠΟΛΙΤΗΣ

Ἀττική. Ἐναγυροῦς: α. Ὀπισθία ὄψις τοῦ κρατήρος με παράστασιν σφιγγῶν (πυρὰ ἀριθ. 15), β. Ἀγγεῖα εὐρεθέντα ἐντὸς τοῦ ἀμφορέως ἀριθ. 19, γ. Ἀπότμημα ἀγγείου ἐκ τῆς πυρᾶς ἀριθ. 16

ΒΑΣ. ΚΑΛΛΙΠΟΛΙΤΗΣ

Ἄττικη. Αναγυρῶς: α - β. Αἱ δύο ὄψεις τοῦ ἀμφορέως ἀριθ. 21

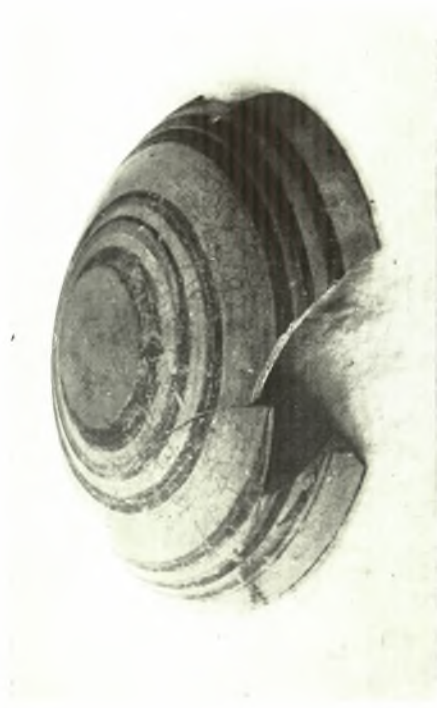
ΒΑΣ. ΚΑΛΛΙΠΟΛΙΤΗΣ

Ἄττικη. Ἐναγυροῦς: α. Κτερίσματα τοῦ τάφου ἀριθ. 25, β. Λήκυθοι ἐκ τῆς πυρᾶς ἀριθ. 27, γ. Μαρμαρίνη λήκυθος καὶ βάζον στήλης, τοῦ 4ου π.Χ. αἰῶνος

ΒΑΣ. ΚΑΛΛΙΠΟΛΙΤΗΣ

Ρόδος: α-δ. Μυκηναϊκά ἀγγεία ἐκ Κοσκινού

ΣΕΡ. ΧΑΡΙΤΩΝΙΔΗΣ

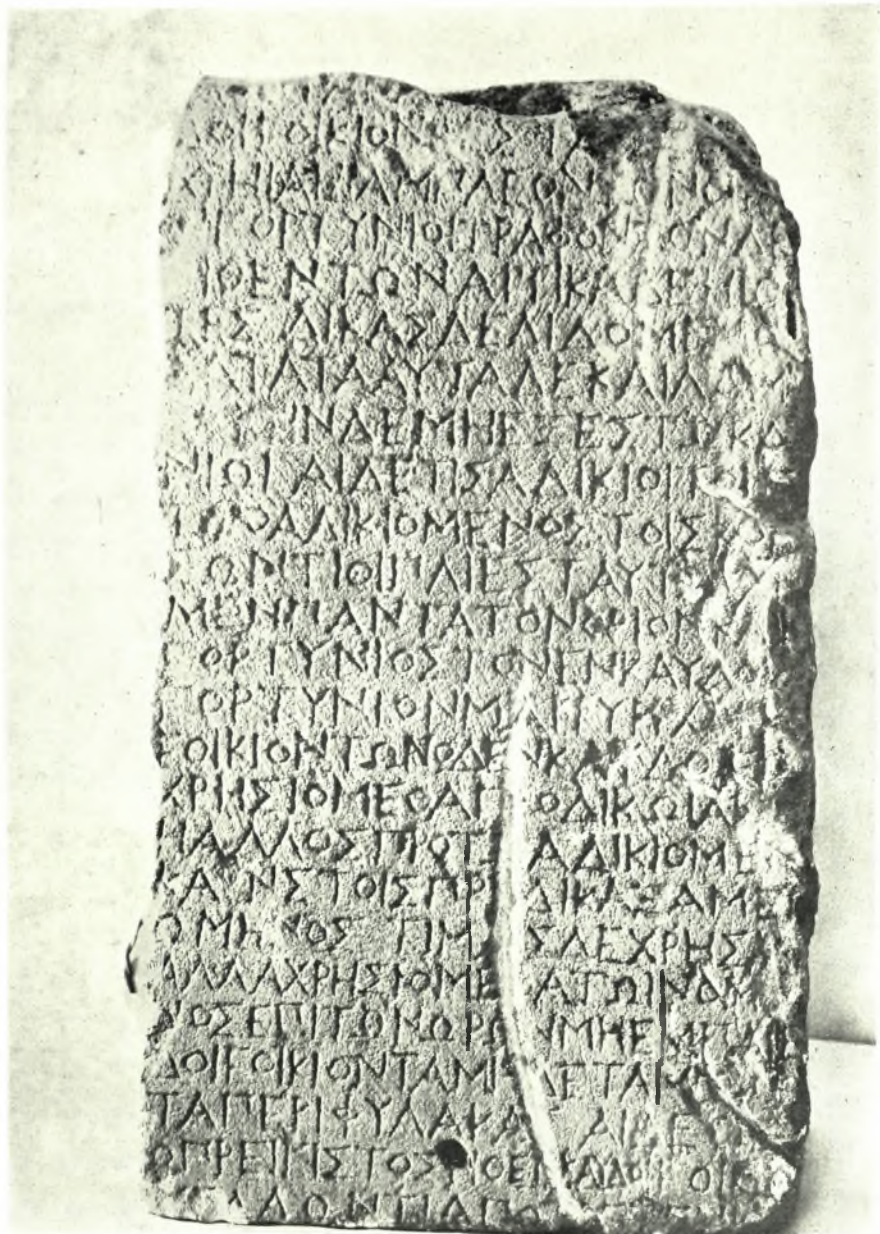
Ρόδος, Μυκηναϊκά αγγεία: α-β. Έκ Κοσκινοῦ, γ-ε. Έκ τῆς μυκηναϊκῆς ἀκροπόλεως τοῦ Ἀρχαγγέλου
ΣΕΡ. ΧΑΡΙΤΩΝΙΔΗΣ

Ρόδος: α-ζ. Ἴαγγεῖα ἐκ τῆς Μυκηναϊκῆς ἀκροπόλεως τοῦ Ἴ�ρχαγγέλου

ΣΕΡ. ΧΑΡΙΤΩΝΙΔΗΣ

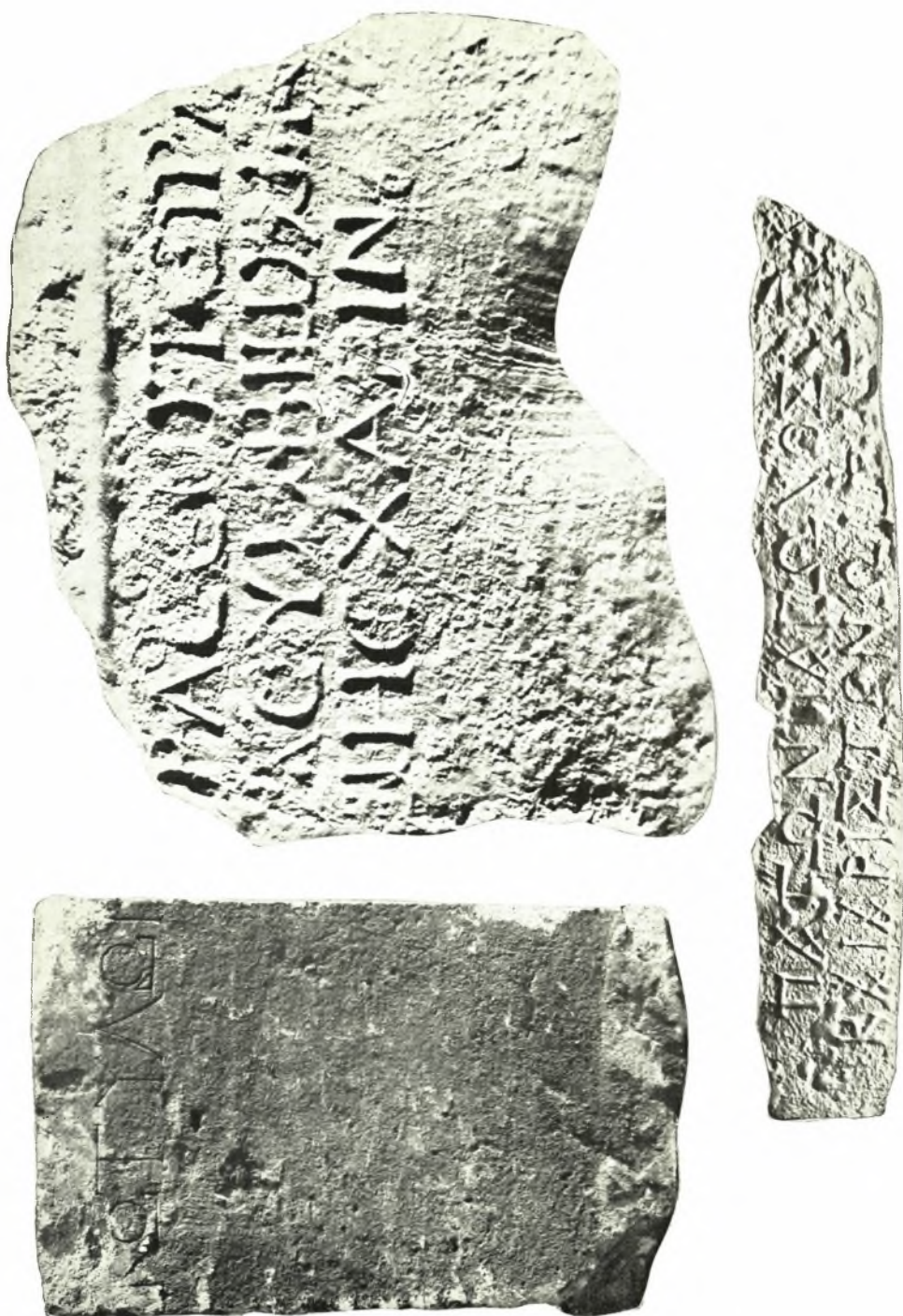

Κρήτη: Ἀπότμημα συνθήκης Γορτυνίων καὶ Καυδίων

Κ. ΔΑΒΑΡΑΣ

Κρήτη: α. Ἐπιτύμβιος στήλη Κοτύλου, β. Ἐπιτύμβιος στήλη Σωτείρας (ἐξ ἐκτύπου), γ. Ἐπιτύμβιος στήλη Πάγωνος (ἐξ ἐκτύπου)

Κ. ΔΑΒΑΡΑΣ

Κρήτη: α. Ἐπιτύμβιος στήλη (Εὐ)φρανίωνος (ἐξ ἐκτύπου), β. Ἐπιτύμβιος στήλη Ἰαερίωνος (ἐξ ἐκτύπου),
 γ. Ἀπότμημα ἐπιτυμβίου στήλης (ἐξ ἐκτύπου)

Κ. ΔΑΒΑΡΑΣ

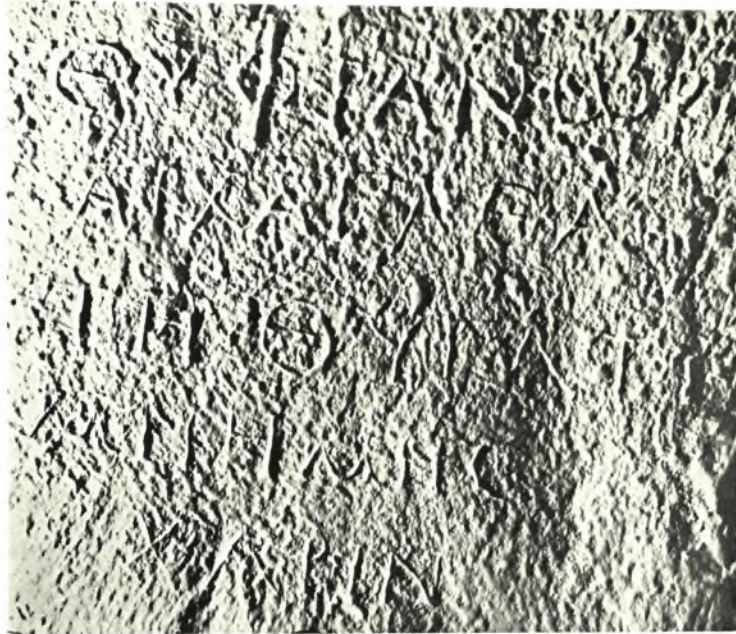

Κρήτη: Ἐπιτύμβιος στήλη ἘπιχάρITOS καὶ Ἄννιας (ἐξ ἐκτύπου), β. Ἀπότμημα ἐπιτυμβίου στήλης (ἐξ ἐκτύπου), γ. Ἐπιτύμβιος στήλη Μναστοκλέους (ἐξ ἐκτύπου)

Κ. ΔΑΒΑΡΑΣ

Κρήτη: α. Ἐπιτύμβιος στήλη Ἀρχαγάθης (ἐξ ἐκτύπου), β. Ἀπότμημα συνθήκης Λατίων καὶ Ἰεραπυρνίων (ἐξ ἐκτύπου)

Κ. ΔΑΒΑΡΑΣ

Κρήτη: α. Ἐπιτύμβιος στήλη Ἑρμέρωτος, β. Ψήφισμα Ὀρατίας καὶ Μέγωνος (ἐξ ἐκτύπου)

Κ. ΔΑΒΑΡΑΣ

α. Θράκη. Ἐνεπίγραφος ἐπιτύμβιος βωμὸς (Μουσεῖον Κομοτηνῆς).
β. Σάμος. Ἐνεπίγραφος βωμὸς (Μουσεῖον Βαθέως)

Γ. ΜΠΑΛΛΑΚΗΣ

Θράκη: α-β. Στρόμη. *Ανεπίγραφος κώρινος βοῖμος, γ. Μεσημβρία. *Ενεπίγραφος βάσις «σήματος»

Γ. ΜΠΑΚΑΛΛΑΚΗΣ

Ο 18^{ος} ΤΟΜΟΣ (1963)
ΤΟΥ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟΥ ΔΕΛΤΙΟΥ
ΕΞΕΤΥΠΩΘΗ ΕΙΣ ΤΑ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΑ
Φ. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΗ & Κ. ΜΙΧΑΑΛΑ
ΑΠΟ ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 1963 — ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΥ 1964
ΕΠΙ ΧΑΡΤΟΥ ΓΡΑΦΗΣ
ΤΗΣ Α.Ε. ΧΑΡΤΟΠΟΙΪΑΣ ΑΙΓΙΟΥ (ΚΕΙΜΕΝΟΝ)
ΚΑΙ ΧΡΩΜΟ Νο 2
ΤΗΣ ΧΑΡΤΟΠΟΙΪΑΣ ΠΑΤΡΩΝ Ε.Γ.Α. (ΠΙΝΑΚΕΣ)
ΚΛΙΣΕ: ΘΕΜ. ΧΑΤΖΗ-ΓΩΑΝΝΟΥ
ΣΥΝΘΕΣΙΣ ΠΙΝΑΚΩΝ: Α. ΞΥΓΓΟΠΟΥΛΟΥ
ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ: ΑΘΗΝΑΣ Γ. ΚΑΛΟΓΕΡΟΠΟΥΛΟΥ